

Tidskrift
for
Landøekonomie.

Udgivet
af
J. C. Hald og B. S. Jørgensen.

Tredie Række.

Trettende Bind.

Kjøbenhavn.
J. H. Schubothes Boghandling.
Thieles Bogtrykkeri.

1865.

1870

101

Содержание

1870

101

Содержание

1870

1870

1870

1870

1870

Indhold.

	Side
U ogle Bemærkninger om Dannelsen af Huusbyrflammer. Af Kammerraad J. B. S. Andersen paa Gundersløvholm . . .	1
Landbruget før og nu. Efter Foredrag, holdte af Landbrugscandidat, Forvalter N. P. J. Buus	21
Discussionsener ved Landhuusholdningssekselskabet's Møder:	
Taxationer af faste Eiendomme	66
Lungetæring hos Dvæget	84
Nytten af Bogsøring og Stamtabler over Tillægsdyr	93
Orbningen af de fremtidige større Landmandsforamlinger	96
Sagttagelser over Veirforholdene paa Landbohøjskolen og Landhuusholdningssekselskabet's Stationer i Maanederne November og December 1864, Januar, Februar og Marts 1865	111
Capitelstærterne for Afsrøden af Aaret 1864 (satte den 1ste Februar 1865)	116
Agerdykningsberetning (fra Slutningen af Marts)	117
Mødelæser vedrørende Meierivæsenet. III. Af polyt. Cand. Se- gelde	129
Sjöring Sv. Af Statsraad Hofman (Bang) til Stamhuset Hofmansgade	165
Om Biavl. Af Jægermester A. Brun i Humlebæk ved Helsingør	183
Møde af Delegerede fra Landboforeningerne den 12te og 13de Juni 1865 angaaende de fremtidige almindelige danske Landmands- foramlinger	196
Landbrugsmøde i Malmø	209
Uldmarkedet i Kjøbenhavn 1865	210
Agerdykningsberetning (fra første Halvdeel af Juni)	211
Landbruget i Kempen (Campinen). Af Lieutenant J. E. la Cour, Assistent ved den Kgl. Veterinair- og Landbohøjskole	217
Discussionsener ved Landhuusholdningssekselskabet's Møder:	
Dvægsøbring	286
Om Dnsfeligheben af et større og bedre Dvægsmarked i Kjøbenhavn	290
Afsætningen af Fedeqvæg i England og Skotland	300
Sagttagelser over Veirforholdene paa Landbohøjskolen og Landhuusholdningssekselskabet's Stationer i Maanederne April, Mai, Juni og Juli 1865	310
Agerdykningsberetning. (Fra Slutningen af Juli)	314

Om Marst, Dvnd og Lørb. Efter Foredrag holdt i det Kgl. Landhuusholdningselskab, af Conferentsraad, Professor Forchhammer	321
Beretning om Landbrugsmsødet i Malmø	340
Den internationale Osteudstilling i Paris i December 1865. Beretning til det Kgl. Landhuusholdningselskab af Assistent, Lieutenant J. E. la Cour	356
Om Skovdyrkning i det vestlige Jylland. Af Forstecandidat E. H. Lütken	367
Jagttagelser over Veirforholdene paa Landbohøjskolen og Landhuusholdningselskabets Stationer i Maanederne August, September, October, November og December 1865	407
Agerdyrkningsberetning. (Fra Slutningen af December)	413

Nogle Bemærkninger om Dannelsen af Hundyrstammer.

(Af Kammerraad J. B. S. Andersen paa Gundersløvholm ved Næstved.)

Som bekendt for hvem, der deeltog i Landhuusholdnings-selskabets Discussionsmøde den 22de f. M., naaede jeg paa Grund af Sneefog, uagtet der i saa Henseende fra min Side Intet var forsømt, først at komme til Kjøbenhavn over en Time efter Begyndelsen af Mødet, hvor jeg skulde have indledet Spørgsmaalet om Indretningen af Stamtavler og Formen for Bogføring ved Huusdyravl. Jeg maatte derfor, istedetfor en egentlig Indledning, ved hvilken det havde været min Bestemmelse at henvise, dels til mine medbragte Bøger og Stamtavler for min egen Huusdyravl, dels til min herom afvigte Efteraar skrevne lille Bog*) (med hvilke Sager jeg havde haabet, ved at være tidlig tilstede, forinden de egentlige Forhandlinger begyndte, at kunne have gjort de Mødende mere enkeltviis bekendt), nu indskrænke mig til nogle korte Bemærkninger ved Foreviisningen af Stamtavlerne og til Besvarelsen af de Spørgsmaal, der af de Tilstedeværende rettedes til mig.

Hvad der vedkommer dette vil imidlertid blive meddeelt i Beretningen om Discussionerne i Landhuusholdnings-selskabet,

*) Kortfattet Anviisning til en simpel, men nøiagtig Bogføring ved Tillæg af de forskjellige Hunddyr og til Indretningen af de herpaa grundede, for ethvert Opbræt nødvendige Stamtavler, af J. B. S. Andersen. Næstved 1864.

og jeg vil derfor foretrække, istedetfor at udtale mig mere om Spørgsmaalet selv, der udelukkende er behandlet i min for- nævnte lille Bog, som deels er udbredt ved de paa forskjellige Steder afholdte Udstillinger, deels vil blive omsendt til alle andre Egne af Landet, her at give en kort Meddelelse om mit eget Opdræt og de Resultater, hvortil jeg i saa Henseende er kommen.

Min første Virksomhed som Opdrætter ligger imidlertid allerede ikke saa ganske saa Aar tilbage, og den nærmeste Anledning til, at der her ved Gaarden begyndtes hermed, var egentlig Gustav Michelsens Bearbejdelse af Guénons første Bog, der udkom i Aaret 1846, baade directe ved de derpaa følgende Bestræbelser for den almindelige Udbredelse af Guénons Være, i hvilken Retning min Andeel i Opnaaelsen af dette Maal paa en Maade allerede tilhører Historien, og indirecte ved afdøde Etatsraad Neergaards store Interesse herfor, der foranledigede, at han bestemte sig for atter at lægge Kalve til, hvormed der efter et tidligere mindre heldigt Forsøg var standset, inden jeg i 1843 kom i hans Tjeneste. Med den sjældne Tillid, han altid viste mig, saavel som vel ogsaa paa Grund af hans mange forskjellige Forretninger, gav han mig strax aldeles frie Hænder for denne Deel af min Virksomhed, og jeg har saaledes indtil denne Dag i 20 Aar paa eet Sted kunnet arbejde med eet bestemt Maal for Sie: Forbedringen af vort Malkeqvæg.

Halvdelen af denne Tid gik imidlertid hen uden nogen synderlig Fremgang, tildeels foranlediget ved forskjellige større og mindre Misgreb fra min Side, hvilke jeg dog ei videre her skal gaae ind paa at omtale, da det er de samme, hvoraf der desværre tidligere hos os er begaaet saamange, ligesom der om disse Aar i det Hele heller ikke er meget af Interesse at meddele, idet der dengang endnu i min Maade at tage Sagen paa aldeles manglede Fasthed og bestemte Principer.

Saameget maa jeg dog sige herom, at blandt de i Aarene 1846 og 1847 hertil kjøbte Anglerkøer og Tyre vare ogsaa de

3de fortrinlige Individier, der senere have afgivet de første Udgangspunkter for Dannelsen af den Gundersløvholmste Dvægstamme, nemlig Tyren Gamle Angler og Køerne Nr. 14 A og 29 A; men det var dengang endnu ikke gaaet op for mig, at Hovedsagen for og Hovedopgaven ved alt Opdræt ikke bestaaer i at anstaffe en Mængde gode Individier andetstedsfra, thi i saa Fald vilde Maalet være let at naae for rige Besiddere af større Eiendomme, men meget mere i, hvad de fleste kunne overkomme, og i hvert Fald enhver Opdrætter stræbe efter, at tilveiebringe eet Handedyr og to høist tre Hundyr saa eensartede, gode og tilsvarende til det Maal, man har for Sie, som muligt, og derefter ved paa rette Maade at benytte Afkommet efter samme, og navnlig det mere fremragende blandt dette, arbejde hen til, at ethvert Individ i Besætningen ikke alene bliver Afkom af disse Dyr, men kommer til at nedstamme fra samme i saa mange Slægtled og saa mange Gange i hvert Led, som muligt.

Da nu hertil kom, at Tyrene indtil 1856 her som allevegne gik løse mellem Køerne, og at saaledes næsten al Parring foregik aldeles i Flæng, fik jeg derfor ogsaa efter disse trende Individier, til Nytte for det fremtidige Opdræt, kun 2 Tyre, Kongepremietyren ved Gamle Angler og Nr. 14 A og Geberg ved Kongepremietyren og Nr. 29 A, samt paa den sidstnævnte Ko tillige en Datter Nr. 4 A, der igjen senere blev Moder til Nr. 29 B (Bakewells Moder), og da navnlig ingen anden Søn af Gamle Angler fik nogen Betydning, har jeg, for ei senere at give Kongepremietyrens Stamtafle en Forlængelse af en kun tilsyneladende Betydning, tildeelt denne Nr. 1 i Tyrerækken, og den vil saaledes ogsaa i Fremtiden indtage den egentlige Plads som Stamfader.

Med de øvrige fra Angeln købte Køer, saavelsom med endeel de følgende Aar under Krigen indkøbte fortrinlige sjenste Køer, gik det heller ikke bedre. Jeg havde den bedste og redestigste Billie og arbejdede usfortrødent, ligesom Intet sparede i pecuniær Henseende; men det rette Greb paa Sagen manglede,

og uagtet der hvert Aar lagdes mange Kalve til alene paa de bedste Køer og efter saa gode Tyre, som kunde faaes, blev der dog ingen væsentlig Fremgang, og navnlig viste det sig meer og meer, at selv om jeg ved Hjælp af Guénons Mærker nogenlunde kunde bringe det til fun at tillægge Dviefalve, der i Virkeligheden vare gode, saa var der aldeles ingen Sikkerhed for, at disse ikke igjen senere bragte ringere Afkom.

Den Omstændighed, at Kalvene efter Kongepremietyren og 2 andre Tyre af samme Alder vare saa forstjellige, at jeg omtrent kunde kjende, efter hvilken Fader enhver Kalv var falden, hjalp mig endelig først til mere bestemte og regelmæssige Sagttagelser. Med mit fra Barndommen i saa Henseende skjærpede Sie*) bemærkede jeg nemlig efterhaanden hos Kalvene, at Ligheden med Fædrene, for hvert Aar disse bleve ældre, blev meer og meer fremtrædende og aldeles overveieende fremfor Mødrenes Egenstaber. Herved var jeg da endelig paa rette Veie med Hensyn til Betydningen af de ældre Tyre, saavelsom til disses Overvægt i det Hele taget, og da jeg derefter, nærmest ifølge et Raad, der gaves mig af Godseier Ladiges til Borghorster Hütten i Sommeren 1856, begyndte med at lade mine Køer springe fra Haanden, og saaledes derefter vidste Faderen til enhver Kalv, fulgte den ene indvundne Erfaring paa den anden, og jeg var allerede i Præstø Amts Landbosorenings Møde den 1ste Februar 1858 istand til med mere Bestemthed at udtale mig om Nedarvingsforholdene hos Huusdyrene, end Noget tidligere havde gjort hos os, ligesom jeg sammesteds i Vinteren 1863 atter meddeelte mine i Mellemtiden indvundne Erfaringer.**)

*) Paa Grund af min Faders tidlige Død styrede jeg nemlig fra mit 10de til 15de Aar, ved Siden af at blive privat underviist i Hjemmet, saa godt som ene alt Tillæg af Malkeqvæg, Sviin og Faar paa en Gaard med en Besætning af 100 Køer.

***) Disse Meddelelser findes i Ugeskrift for Landmænd for Aaret 1858, Side 423, og for 1863, Side 516.

Gjennem det fortsatte Tillæg i Overensstemmelse med disse Sagtagelser, og navnlig ved under dette Opdræt og Udvikling nøie at følge Kongepræmiethrens Afkom, blev det mig derefter ogsaa klart, hvor vigtigt det var at kunne bringe det til, at et Individ med en Betydning som denne saa ofte som muligt kunde blive Bedstefader og Oldefader til de fremtidige Tillægssønder, og heraf fulgte da snart Indretningen af Stamtablerne, med hvad videre, der om min Virksomhed i saa Henseende er bekjendt, ligesom jeg endelig tog den bestemte Beslutning, kun at betragte alle de hidtil gaaede Aar som Læreaar, og forfra at begynde paa Grundlæggelsen af en Dvægstamme med Kongepræmiethren som Stamfader, med det Formaal for Die at stræbe hen til, saasnart som muligt at faae enhver Ko til at nedstamme saa mange Gange og paa saa mange Maader som muligt fra denne Tyr.

Som enhver om end nok saa ærlig og uegennyttig Stræben altid for at lykkes til en vis Grad maa følges af det, som man i saa Tilfælde ofte er altfor tilbøielig til at kalde Held, saaledes skal jeg dernæst villig indrømme, at jeg i een Retning har haft et meget væsentligt Held, og dette er, at baade Kongepræmiethren og Egeberg, uagtet begge fra deres 2det Aar efter den gamle ufornuftige og meget skadelige Fremgangsmaade havde gaaet løse mellem Dvier og Røer, og isvrigt ingenlunde vare opsoedte paa en med mine senere Erfaringer stemmende Maade, ikke destomindre holdt ud til en Alder af henholdsvis 10 og 11 Aar, og jeg skal i saa Henseende tilføie, at var navnlig Kongepræmiethren gaaet tilgrunde 3 til 4 Aar før, vilde det, paa Grund af, at jeg i dette Tilfælde for seent havde faaet fat paa rette Maade, ikke være blevet muligt for mig at danne en Dvægstamme uden at benytte Tyre, der ei vare dens Søner eller Sønnesøner; og derved vilde efter min fuldeste og fasteste Overbeviisning om just ikke alt mit Arbejde have været aldeles spildt, saa dog det allervigtigste Støttepunkt for Stammens fremtidige Holdbarhed være blevet

faa væsentlig forrykket, at jeg maatte have mistvivlet om nogenfinde igjen at kunne have indhentet dette.

Idet jeg saaledes haaber, at det vil findes rimeligt, at jeg har udtalt mig noget omstændeligt om disse toende Tyre, troer jeg ogsaa, at her er Stedet til at meddele, at disses mindst forgængelige Levninger, ved Anbringelsen af deres Skeletter paa Landbohøjskolerne i Kjøbenhavn og Alnarp, ere overleverede til Fremtiden, og at i hvert Fald den første, efter Statsraad Bendz's Forklaring til mig derom, ved den ringe Fedtmængde, der i Forhold til Skolens andre Skeletter findes i dens Knokker, endnu efter dens Død afgiver et Beviis paa dens rette Udvikling i een Retning, hvilket for Hovedgrundlæggeren af en Dyrestamme mere end noget andet Sted er paa sin Plads, og sikkert ogsaa her, tilligemed Tyrens andre udmærkede Egenheder, vil i et ikke kort Aaremaal følge selv dens mindre directe Afkom.

Efter at jeg saaledes, uden nogen egentlig Veiledning andetstedsfra, efterhaanden ved egen Erfaring opnaaede at lede mit Opdræt af Malkeqvæg efter faste Principer og paa en Maade, som jeg i alt Væsentligt trostigt tør anbefale for hvilket som helst Slags Tillæg, have imidlertid alle Opdrættere hos os faaet en anden og fuldstændig Veiledning i Professor Prosch's „Haandbog i det almindelige Huusdyrbrug“, hvoraf 1ste Deel som bekjendt udkom 1861. Der er imellem de i dette fortrinlige Værk meddeelte Grundsætninger for Huusdyravlen og mine Anføelser om samme den fuldstændigste Overensstemmelse, og det er mig derfor en sand Glæde og Tilfredsstillelse her at kunne sige, at saameget som jeg paastjønner, at Forfatteren i „Dvægets Avl og Pleie“ har anført mine Meddelelser sammen med Europas berømteste Opdrætteres, saa er det mig dog endnu kjærere, at jeg ogsaa i enhver anden Henseende kan slutte mig til ham, og at jeg saaledes nu kan undlade, hvad jeg tildeels tidligere ikke ganske har kunnet, men hvad der her, som i andre Retninger af Landbruget, altid saa lidt som muligt bør blive den practiske

Opdræters eller Landmands Sag, at meddele Veiledning til Andre paa en Maade, der nærmer sig et Omraade, hvor Videnskabsmanden ene har sin rette Plads.

Jeg skal derfor ene holde mig til, hvad der vedkommer min egen Virksomhed, og begynde med at vise, at den Anstuelse, der deles af ikke Faa, at det maa kræve et saa langt Naremaal at gennemføre den ovennævnte Plan, at bringe en større Besætning til at nedstamme fra een Tyr, at ingen enkelt Mand kan naae dette, er saa langt fra at være rigtig, at jeg allerede har 120 Køer og Qvier, hvormed dette er Tilfældet, hvilke Individier, hvoraf kun 2 ere over 8 Aar, efter et nærmere betegnet Slægtskabsforhold overfor Kongepremiehyren, kunne grupperes saaledes, at denne er:

1. Fader	til 22 Stk.
2. Fader og Morfader	" 1 — *) .
3. Farfader	" 62 —
4. Farfader og Morfader	" 13 —
5. Oldefader	" 3 —
6. Farfader og Oldefader	" 12 —
7. Morfader og Oldefader	" 2 —
8. Oldefader og Tipoldefader	" 3 —
9. Farfader, Oldefader og Tipoldefader	" 2 —
	120 Stk.

En anden og, som jeg gjerne indrømmer, væsentligere Vanskelighed, der kan møde ved kun at begynde med een Tyr, er, at man for at undgaae det altfor nære Slægtskab kan blive nødsaget til at benytte Tyre, der ikke nedstamme fra denne. Denne Frygt havde jeg ogsaa fra Begyndelsen, og dette saameget mere, som de forannævnte Stamindividier fra Angeln vare af samme Slægt, og for at hjælpe herpaa købte jeg, efterat det i Statsraad Neergaards Tid blandt et ikke

*) Dette er, som jeg ogsaa berørte i Landhuusholdningssekskabet, Noget, som selvfølgelig ei bør finde Sted, men her i dette ene Tilfælde stete ved en Feiltagelse.

ringe Antal Anglerthyr kun var lykkelige at faae den ene gode, Gamle Angler, de 2de tidligere i mine Smaaafhandlinger omtalte Thyr, Flensborg og Ulsnis. Ingen af disse gav imidlertid brugeligt Afkom, og jeg slog derfor ind paa en anden Vei, der, da jeg længere tilbage, mens det endnu var Tid, havde forsømt at faae Hjælpehyr paa de oprindelig indkjøbte Anglerkøer udenfor de 2de Stamkøer, var den eneste, som stod mig aaben, nemlig at jeg i Efteraaret 1855 ved Dvægghandler Bruhn fik kjøbt 4 Køer, saa gode som disse da kunde faaes i Angeln. Disse Køer bleve selvfølgelig alle bedækkede af Kongepræmiethyren og fødte i Foraaret 1857 4 Threfalve, af hvilke jeg senere valgte Freir til Brug, og hvis Moder Nr. 14 B saaledes blev den 3die Stamko ved Siden af Nr. 14 A og 29 A. Freir, som blandt andet fulgte Faderens Fodspor ved ligesom denne 2 Gange at tage Kongepræmie ved de større Landmandsmøder, vedblev at udvikle sig godt til sin Død, der ved et Uheld allerede maatte hidføres i Efteraaret 1862, og paa dens Afkom er heller Intet at klage; men derimod har jeg ei været fuldt saa vel tilfreds med det senere Tillæg paa Nr. 14 B, efterhaanden som dens Alder og Udvikling har medført, at dens Egenskaber have kunnet gjøre sig mere gjældende, end da den til Freir, 3 Aar gammel, bedækkedes af den 7aarige Kongepræmiethyr, og navnlig have de senere Thyr og Qvier faaet ringere Spiel end Freir og dennes første Heelsøster. Jeg venter derfor heller ikke saa meget som tidligere af den ved Nr. 14 B indbragte Opfriskning i det nære Slægtstabsled, og selv Freirs Afkom tillægger jeg af Hensyn hertil mindre Værd; men derimod har jeg i Bakewell faaet en Thyr, der vil blive den rette Fortsætter af hvad dens Fader har grundlagt. Bakewell er imidlertid saa vel bekjendt og har saa ofte faaet sin eenslydende Dom, at jeg ei her nærmere skal omtale den, saameget mindre som Redactionen af Tidsskriftet har lovet mig i næste Hefte at optage en Tegning af den og dens Moder Nr. 29 B, hvilke jeg da rimeligviis ledsager med en kort Meddelelse om begge. Derimod maa jeg endnu nævne en Thyr,

som jeg ogsaa har benyttet, og som ved dens Afkoms Godhed viser sig at kunne faae mere blivende Betydning, end det senere Tillæg efter Nr. 14 B. Denne er tillagt hos min Nabo, Proprietair Høier i Hølløse Mølle, paa en ualmindelig fortrinlig Ko*) efter Kongepremietyren, og er den af dennes Sønnen, der kommer Bakewell nærmest. Efterat Tyren i 1863 havde taget 1ste Præmie i Rønne, gav jeg den Navnet Odin, under hvilket Navn den erholdt 3die Præmie ved Landmandsmødet i Odense, og senere har den hos mig navnlig bedæffet Bakewells Moder, som efter den forrige Aar bragte mig en Tyrefalv, der i enhver Henseende vil komme til at staa ved Siden af Bakewell, hvilket ikke kan gjælde om dennes andre Sødfende efter Freir, og her er altsaa et Beviis mere for, at Odins Moder, der sikkert ogsaa er falden paa en Anglerko, i Virkeligheden har været en bedre Ko end Nr. 14 B.**)

Efter at jeg saaledes har omtalt de Tyre, der hidindtil have været benyttede hos mig, vil jeg under Forudsætning af, at dette kan have sin Interesse, ikke blot med Hensyn til den fremtidige Udvikling af min Dvægstamme, men ogsaa for lignende Foretagenders Fremme andetsbeds, gaae over til at nævne de Tyre, der i den nærmeste Fremtid ville komme til at gjøre Tjeneste her, og ved hver enkelt af disse tillige anføre, hvad Værd jeg tillægger samme:

- 1) Bakewell, født den 21de Februar 1859, vil saalænge som muligt vedblive at være Hovedbestaler og forhaabentlig faae en lignende Betydning, som Faderen har havt.

*) Moderen døde Dagen efter Kalvens Fødsel af Kalveseber rimeligviis som Følge af, at den for første Gang i flere Aar inden Kælningen blev malket gold.

***) Odin folgtes forrige Efteraar af Høier til en anden af mine Naboer, Forpagter Brohm paa Bavelse, for 125 Rbl., hvor den paa Grund af et større Tillæg gjør mere Nytte og ligesuldt er til Afbenyttelse for mig, naar saadant i Fremtiden maatte passe.

- 2) *Hroar*, født den 27de Marts 1862 (Søn af *Bakewell* og Nr. 14 B), som i *Odense* erholdt 2den *Præmie* for yngre *Thyr*, er vel en i mange *Henseender* særdeles god *Thyr*; men paa *Grund* af det foran om *Moderen* *Anførte* vil den, saameget mindre som den kun er 3 *Ar* yngre end *Faderen* og dens *Moder* saaledes har havt meest *Indflydelse*, i *Fremtiden* ikke blive meget benyttet.
- 3) *Augustus*, født den 10de August 1863, Søn af *Bakewell* og Nr. 70 (*Datter* af *Kongepræmiethren* og Nr. 14 B), hvilken *Thyr*, saameget mere som den ikke alene kommer den oprindelige begyndende *Stamme* nærmere, men tillige fordi dens *Moder* baade efter *Aldersforholdene* skulde og i *Virkeligheden* har slægtet *Faderen* meest paa, maa sættes langt over *Hroar*.
- 4) *Bowick*, født den 10de Mai 1864, den forannævnte Søn af *Obin* og Nr. 29 B, af hvilken *Thyr* der, baade paa *Grund* af dens udmærkede *Egenskaber* og dens ligesaa gode *Afstamning*, er al mulig *Anledning* til at vente overordentlig meget for *Stammens* fremtidige *Udvikling*;
- og endvidere, foruden den nuværende *Hjælpetyr*, *Prinds Albert* (Søn af *Egeberg*), i *Fremtiden* som saabanne og tillige som *Træktyre*:

- 1) *Frode 2*, født den 27de Novbr. 1863,*) hvis *Stamtavle* findes hosføiet, og hvilken *Thyr*, paa *Grund* af dens fjernere *Familieforhold* til *Bakewell*, særlig vil egne sig til, om saadant maatte blive nødvendigt, at bruges til bennes nærmeste *Slægt*.
- 2) *Medaillethyr*, født den 6te April 1864, Søn af *Guénon***)
- og Nr. 28 (*Datter* af *Kongepræmiethren* og gamle *Rein-*

*) *Faderen Frode* solgtes som *Kalv* til *Forpagter Brønniche* paa *Vidstrup Parcelgaard*, fra hvem jeg igjen laante samme.

***) *Guénon* var Søn af *Freir* paa en udmærket *Datter* af *Egeberg*, men gif ved et *Uheld* for tidlig væk til at faae nogen større *Betydning*. En *Hælsøster* til *Guénon* malkede som *Ovie 5 Maaneder* før første *Kælving* indtil 6 *Potter Melk* daglig og efter første *Kalv* fra *Novbr. 1863* til *Novbr. 1864* 2900 *Potter*.

strupko), hvilken Tyr jeg, efter ved Udstillingen i Nestved at have erholdt Medaille for samme, igjen kjøbte tilbage, og som, uden at jeg i Diebliffet kan sige hvorledes, dog mulig i Tiden i enkelte Tilfælde kan komme til væsentlig Nytte, og derfor skal benyttes som Trækdyr, hvorved den uden Udgift for Avlen paa ethvert Tidspunkt kan have i Beredskab for denne.

Hvad dernæst angaaer Slægtskabsforholdene mellem Hundyr, der mere ere bestemte til at afløse hinanden, eller dog faalebes, at den ene kan bedække den andens Døttre, og hvilket det er af Vigtighed fra Begyndelsen at ordne paa bedste Maade, skal jeg endnu nævne 3de Tyre, som Godseier Neergaard til Gyldeholm iaar har kjøbt her, for med disse at grundlægge en Stamme hos ham, og hvilke jeg selvfølgelig har valgt med det meest mulige Hensyn til at fremme Opnaaelsen af dette Formaal.

3 Spidsen kommer her Helge, født den 5te Mai 1862, Søn af Freir og Nr. 29 B (hvilken Tyr, saavelsom en tidligere afhændet Heelbroder til Bakewell, Frydenbal, jeg kun har kunnet sælge med Forbehold af at have Ret til at laane samme, hvis saadant for min egen Avl maatte blive fornødent), og da de Tyre, som jeg i den nærmeste Fremtid vil kunne levere, maae blive Sønnen af Bakewell, og Helge er Halbroder til og en Brodersøn af denne, valgte jeg derfor til Mellemmand som Nr. 2 en Søn af Guénon paa en udmærket Datter af Egeberg, født den 17de Marts 1864, og efter hvilken da igjen som Nr. 3 kommer en Søn af Bakewell fra iaar ligeledes paa en Datter af Egeberg.

For endmere at vise Hundhyrenes Overvægt overfor Hundhyrene ved Dannelsen af Hunddyrstammer, med Hensyn til hvilket jeg iøvrigt kan henvise til mine Meddelelser i Ugeskriftet for 1863, skal jeg endnu her tilføie, at medens jeg, som alt anført, foruden de sidste 2 Aars Tillæg i lige Linie efter Kongepremiehyren, har 120 Descendenter, har jeg derimod efter de tre Stamfæer i 1ste, 2det og 3die Led kun 22 Individier af Hundkjønnet, nemlig efter:

1) Nr. 14 A.	1 Datter	
	3 Datterdøttre	
	3 Datterdøttres Døttre	
	<hr/>	7 Stf.
2) Nr. 29 A.	1 Datter	
	3 Datterdøttre	
	8 Datterdøttres Døttre	
	<hr/>	12 —
3) Nr. 14 B.	3 Døttre	3 —
		Salt 22 Stf.*)

foruden at selvfølgelig enhver af de trende Køer have deres directe Andeel i Kongepræmietyren, Egeberg og Freir.

Af væsentlig Bigtighed ved alt Opdræt, og navnlig naar man har Dannelsen af faste Stammer for Die, er det dernæst, at man meget nøie giver Agt paa og saavidt muligt benytter de Individier, der særlig nærme sig det Formaal, man stræber efter at naae, saaledes som netop Kongepræmietyren har gjort og Bakewell gjør for mig, og selv om det end tildeels noget seent eller endog først gjennem Afkommet tilfulde viser sig, hvilken Betydning det paagjældende Individ kunde have faaet ved tidligere at være blevet mere paastjønnet, saa kan dette dog for en Deel indhentes ved senere at lægge saamegen mere Vægt paa dettes Afkom, saaledes som jeg, for at nævne et Exempel, for Tiden gjør med Døttrene efter Egeberg; og vil jeg endnu til Slutning meddele en Regel, jeg har haadt god Nytte af at følge, nemlig den, hos Handvret, hvis overveiende Indflydelse, naar det paa rette Maade benyttes, jeg haaber tilstræffeligt at have godtgjort, foruden Hovedegen-

*) Af disse have de 6 i andet og tredje Led efter Nr. 14 A ingen Betydning faaet for Tillægget, hvorimod alt Afkommet af Nr. 29 A har været og er saameget desto bedre. Grunden hertil maa, da begge Køerne omtrent vare lige gode, ligge i det dengang Tilfældige, at Nr. 29 A maa være bleven bedæftet af en bedre Tyr, da den bragte Datteren Nr. 4 A, end Nr. 14 A til dens Datter Nr. 129, der isvrigt selv endnu er en udmærket Ko.

staberne tillige faa vidt muligt at holde fast paa de rette Forhold i alle Enkeltheder, hvorimod man, med Undtagelse af de mere fremragende Hundtyr, der igjen inden i Stammen i Fremtiden vilde faae særegen Betydning, hos disse mere kan holde sig til, at de Egenstaber, der stilles øverst, ere tilstede, og ligesom denne Bemærkning gjælder alle Huusdyr i Almindelighed, saaledes vil jeg ogsaa med den gaae over til i Korthed at meddele, hvorvidt jeg ved Anvendelsen paa de andre Huusdyrarter af de her for Dvægets Vedkommende meddeelte Principer er naaet ved Dpdræt af disse.

Hvad der altsaa maa følge næstefter Kjerne, bliver mit Hesteopdræt, der vel efter Tallet er meget ringe, og navnlig er blevet endmere indskrænket, siden det, som alt anført, blev indlysende for mig, hvor vigtigt det ikke alene i og for sig er, at Grundlæggelsen af en Huusdyrstamme skeer med faa Individier, men at dette bliver ligesaa nødvendigt for den Dpdrætter, der vel, som jeg her, kunde begynde med Tyr, der allerede vare af det bedste og rene Blod i deres Stamme, men ikke destomindre vilde arbejde videre paa dennes Udvikling til noget endnu bedre, og altsaa egentlig gaae over til et yderligere selvstændigt Dpdræt, der uden i fjerneste Maade at blive noget Nyt, kun atter skulde være et Skridt videre til at give det alt Bestaaende mere Fasthed og Eensartethed.*)

Jeg maa dog her bemærke, at jeg hverken i mine Drengear eller senere i fjerneste Maade havde interesseret mig for Heste eller Hesteavl, før jeg ved at lære Knabstrup-Hestene at kjende fik den Overbeviisning, at disse forenede alle Hovedanlæggene til at afgive en for Landmanden under de allerfleste Forhold passende Brugshest. Ligesom det derfor ogsaa var langt fra, at jeg, da jeg begyndte med Hestetillæg og med

*) Paa lignende Maade har jeg igjen til flere Steder, blandt Andre til Kammerherre v. Deurs, Baron Reebz Thott og Boelsmand Niels Nielsen i Høiby i Odsherred leveret Tyre- og Dvielalve til Grundlæggelse for dem af særlige, fra min Stamme udgaaede Dpdræt.

at arbejde for Hesteavlens Ophjælpling her paa Egnen, kunde paatage mig det, som man i daglig Tale kalder at bedømme en Hest, saaledes er dette heller ingenkunde endnu Tilfældet; men hvad jeg kunde have en Mening om, det var, deels det Meget, der af den Hædersmand, der havde grundlagt Knabstrup-Stammen i Retningen af dennes Udvikling som saadan, allerede var gjort, deels det Bidrag, jeg ogsaa, som Tak fordi han overlod mig en af sine allerbedste Følhopper, Flæbe 4, ved at fortsætte hvad han havde begyndt, gennem min Erfaring i og min Interesse for Huusdyravlens kunde hde til hans Stammes videre Udvikling og Forbedring.*)

En Bestemmelse traf jeg dog allerede det første Aar, som det vilde være ønskeligt kunde komme til mere almindelig Anvendelse, og som i Forbindelse med, at Bedækningsprisen har været 5 Rdl. pr. Hoppe, ikke har undladt at gjøre sin Nytte. Denne Bestemmelse, som idetmindste eet Actieselskab her i Sjælland optog efter mig, var, at ingen Hoppe med øiensynlig arvelige Feil blev antaget til Bedækning ved min Hingst, og ihvorvel min egen individuelle Mangel paa Kjendskab til Heste en enkelt Gang kan have foranlediget en maaskee noget mindre correct Gjennemspørelse heraf, saa tør jeg dog sige, at Hensigten, navnlig at undgaae Hopper med Spat, i det Hele taget er bleven opnaaet.

Støttet paa denne første Bestemmelse, har jeg derfor ogsaa iaar kunnet tage en anden, og idetmindste saavidt mig bekjendt, ligeledes ny, som gennem Bekjendtgjørelserne derom vil være Tidsskriftets Læsere bekjendt, nemlig den, at alle efter Rolf fødne Hopper af dens Søn Wolmer blive bedækkede for halv Priis, og, naar disse ere indbrændte af en Landbosforening, uden Betaling. Hvad jeg hermed tilsigter er selvfølgelig, paa et Omraade, hvor man ei, som ved Ovæg, Faar og Sviin, raader over Mængden af Hundhyrene, saavidt det staaer til mig at virke hen til, at Knabstrup-Stammen ogsaa her i Egnen

*) Det sidste Assessor Kunns egne Ord ved Modtagelsen af Rolf 1854.

kan bringes fremad ved sig selv, uden fremmed og som oftest forstyrrende og ødelæggende Indblanding. Jeg kan ikke sige, at jeg i saa Henseende hidindtil er bleven støttet fra nogen Side, og selv fra Stuttericommissionens er snarere det Modsatte skeet; men jeg er vant til at kæmpe og har derved lært, at man med et fast Maal for Sie, selv om dette end fra Begyndelsen ei har været det absolut rette, og ved med Udholdenhed at arbejde til Opnaaelsen af samme, i hvert Fald kommer langt videre end ved Valten og Hensyntagen til Dieblikkets forskjellige Anskuelser, som oftest fremkaldte ved Mode og tilfældige Omstændigheder.

Jeg skal imidlertid, hvad Heste angaaer, endnu mere end med Hensyn til Dværgavl, vel vogte mig for at træde docerende op, og derfor endnu herom kun sige, at jeg samtidig med at indføre bestemte Principer for den sidste selvfølgelig ogsaa bragte samme i Anvendelse for Hestens Vedkommende, ved strax at standse med Benyttelsen af forskjellige Følhopper, som jeg af ligesaa forskjellige Grunde havde anskaffet, og derefter ene holdt mig til Kolf og Flæbe. Jeg har derfor ogsaa allerede efter dem havt 8 Føl, af hvilke 2 Hopper, efter at være bleve bedækkede paa Knabstrup og igjen at have bragt Hoppesøl, i Efteraaret 1862 folgtes til Grev Scheel til Gammel Estrup, og i een af disse Datterdøttre*) af mine 2de Stamdyr, 2 Døttre af samme og en 3aarig Søn af Kolf og Nathalia, har jeg nu ligesaa gode Elementer for den fremtidige Udvikling af Stammen som for Køernes, og i een Henseende endnu bedre, forsaavidt som disse Individier paa Grund af, at Stamdyrene her begyndte med Stamtavler, nu ogsaa have deres længere tilbagegaaende.

Paa Grund af, at jeg i nogle Aar havde mit Meieri bortforpagtet, begyndte jeg noget senere med Dannelsen af en Svinestamme. Jeg kan derfor ogsaa saameget mere, som Fremgangsmaaden i alt Væsentligt har været ganske den

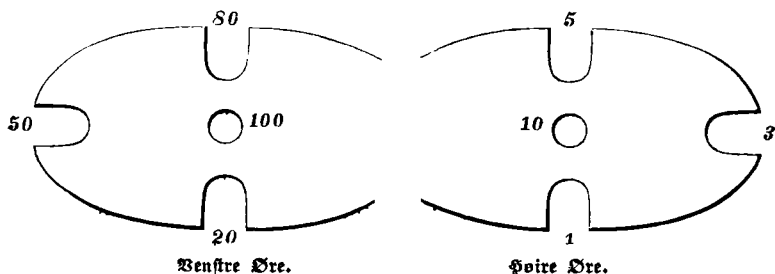
*) Falben efter Thor.

samme, herom udtale mig endnu kortere end om Hestene. De Individer, en Orne- og en So-Griis, hvormed jeg begyndte, fik jeg fra afdøde Proprietair Kennyson til Søhngaardsholm ved Aalborg, og disses Bedsteforældre havde i England været tilkjendt 1ste Præmie ved Dyrskuerne i Yorkshire. Paa Grund af, at Ornegriisen paa Overreisen fik et Tryk i Ryggen, kom den imidlertid ei til at gjøre megen Nytte, og navnlig ikke til at bedække saalænge, at dens Afkom, hvad der var den oprindelige Plan, ad en passende Omvei igjen kunde parres med Soen. Denne maatte derfor i flere Aar være eneste Stamdyr og forsaavidt blev der en Afvigelse, at et Hunddyr her fra Begyndelsen fik meest Indflydelse, men senere, efter at Soen ved en ægte Suffolk-Orne havde bragt mig den Søn, der i Ddense fik 2den Præmie, og derefter ved forskjellige Fædre leveret Orner til flere større Svineopdræt her i Eggen, hvilke jeg igjen af og til har benyttet, og efter at jeg nu har faaet en anden fortrinlig So, der ved Siden af den første kan tjene som Stamso, vil dette Opdræt kunne fortsættes ganske som med Dvæg og Heste, og dette saameget sikkrere, som jeg tillige har Udsigt til i Tiden at kunne benytte en yngre ualmindelig god Orne, der hos Kammerj. Ellbrecht til Søgaard er tillagt efter min Præmieorne paa en udmærket So af engelsk og meklenborgsk Oprindelse.

Om Faarene har jeg kun at sige, at jeg først forrige Efter sommer fra Etatsraad Tesdorpf fik 100 Moderfaar og 2 Bødere, og at jeg nu i Væmmetiden og senere ved Klipningen vil udtage 10 til 20 Stk. som Stamfaar, og derefter, naar dette Antal efter senere indhentede Erfaringer er yderligere indstrænket, med de bedste Bøddere jeg kan faae, gaae frem aldeles paa samme Maade som med de andre Huusdyrarter, saaledes at der til enhver Tid blandt Moderfaarene vil være et mindre, ogsaa ved Afstamning, fremragende Antal, fra hvilke fremtidige Bøddere og Stamfaar kunne udgaae.

Endnu skal jeg med Hensyn til nøiagtig Mærkning af Faar og Sviin bemærke, at jeg ogsaa her kort efter Fødselen

giver hvert Individ dets Moders Nummer efter mit her anførte Mærkesystem, som alt tilbeels er bekjendt. Den Vanskelighed, der opstaaer derved, at de yngre tidligere med Moderens Nummer mærkede Individer senere, naar disse skulle have deres eget Nummer, maae mærkes paa samme Maade, medens Kjerne faae dette paa Hornene, og i Dreene kun beholde Moderens Nr., er jeg kommen ud over, ved til Lam og Grise at benytte Tænger, der danne mindre Haf og Huller, og da senere at anbringe de større Mærker saaledes, at disse enten borttage de mindre, eller ved Siden af samme særlig kunne iagttages.

Systemet anvendes saaledes, at Haf og Huller efter deres Betydning simpelthen tælles sammen, til man faaer det Nr. ud man vil anbringe. At man søger at bruge saa faa Mærker som muligt er en Selvfølge, men dette opnaaes let ved nogen Øvelse, og kun til Tallene 2 og 40 komme 2de Haf jevnstides.

Hvad endelig angaaer den ved Huusdyravlens tilshneladende besværlige og for Mange affrækkende Bogføring, da troer jeg i min fornævnte lille Bog tilstrækkelig at have godtgjort, at ligesaa vist som nøiagtige Optegnelser for Tillægsdyrenes Bedkommende ere nødvendige baade med Hensyn til Afstamning og øvrige Egenstaber, saaledes vil paa den anden Side en almindelig Afbenyttelse af Formen for mine Stamtavler og min øvrige Bogføring, saavelsom for de for Hunddyrene af hver Art særlig indrettede Blade, hvortil alt Fornødent kan faaes i Boghandelen, gjøre dette Arbeide saameget simplere og

lettere, at min Fremgangsmaade i saa Henseende forhaabentlig snart vil blive fulgt af enhver Dpdrætter, der i Virkeligheden som saadan udfylder sin Plads.

Foruden Stamtavlen for Tyren Frode 2,*) der tilstrækkelig viser Afbenyttelsen af Formen for disse, skal jeg derfor, idet jeg bemærker, at paa Bagsiden af Bladene for de forskellige Hundtyr findes inddeelt Plads til Udfyldning af Stamtavlerne, her kun anføre Forsiden af samme, paa hvilken jeg, for ogsaa at vise dette, for de forannævnte 3de Stamttyr, Nr. 29 B, Flæbe 4 og So Nr. 1 har anført, hvad der for hver af disse Individer for 2 Aar er at bemærke; og idet jeg hermed for denne Gang flutter, skal jeg, skøndt saadant egentlig er overflødig, endnu gjøre den Bemærkning, at Grunden, hvorfor jeg saavel her, som i min lille Bog i Efteraaret, væsentligt har holdt mig til Fremstillingen af Principer for Husdyravl, uden, mere end høist nødvendigt, at nævne mine egne Tyr, selvfølgelig kun er den, at jeg deels helst vil overlade Dommen om disse til Andre, der her selv ville see samme, og deels har det Haab, at min Fremgangsmaade ogsaa vil blive fulgt paa Steder, hvor Dpdrættet og Udvikling af Stammerne, med Hensyn til den individuelle Bestaffenhed af Tyrene, gaaer i en ganske anden Retning end hos mig, hvad der navnlig maa gjælde det jydske Fedeqvæg, for hvilket det særlig vil glæde mig snart at kunne see samme bragt i Udvendelse.

Gundersløvholm, den 16de Marts 1865.

*) Af denne Stamtafle vil tillige blandt Andet sees, hvorledes i 3die Led de tvende Køer Nr. 14 B og 142 A bringe tilstrækkelig Afvevling i det nære Slægtskab, hvori de andre Individer i dette Led staae til hverandre, ligesom ogsaa Fødselsaarene antyde, hvad der, naar man gaaer næriere tilbunds i Sagen, gjennem disses Angivelse kan udbrages, og er endelig her, for at vise, hvor ofte Tyren er udgaaet fra de 4 Stamttyr, disses Angivelse udhævet med særligt Tryk.

Stamtavlen er isørigt den samme, til hvilken jeg henviste ved Mødet i Landhuusholdningselskabet, kun at Tyren senere har faaet Navn.

N°. 29 B. Rødsjernet

2den Præmie ved Samlingen i Dorfens 1861.

Aar	Alder	Dato gold	Dato fæstet	Dato løben.	Kyprens Ravn. eller Nr.	Prøvemalning i Botter for Maaneberne:												Summa for		De tilslagne Salbe og andre Be- mærkninger
						November	December	Januar	Februar	Marts	April	Mai	Juni	Juli	August	September	October	de fulde Maaneber	de fulde Gule Maer	
1861/62	9	1/3	23/4	20/7	Guénon	6 3/4	6	2 1/4	—	—	—	16 3/8	18 1/4	13 1/2	11 1/2	6 1/4	7	9 3/8	2965	2rødeDnicr. Sub- brændt 1865 med Nr. 21 og 23.
1862/63	10	1/3	10/5	15/7	Dbin	5 3/4	1 1/4	—	—	—	—	18 1/4	18 1/4	16 1/8	15 1/4	9 1/4	8 1/4	7 3/8	2714	røbbjelmet Ibr, Bovind.
												Summa		5679						
												Summa			Middeletal for 2 Aar		2839 1/4			

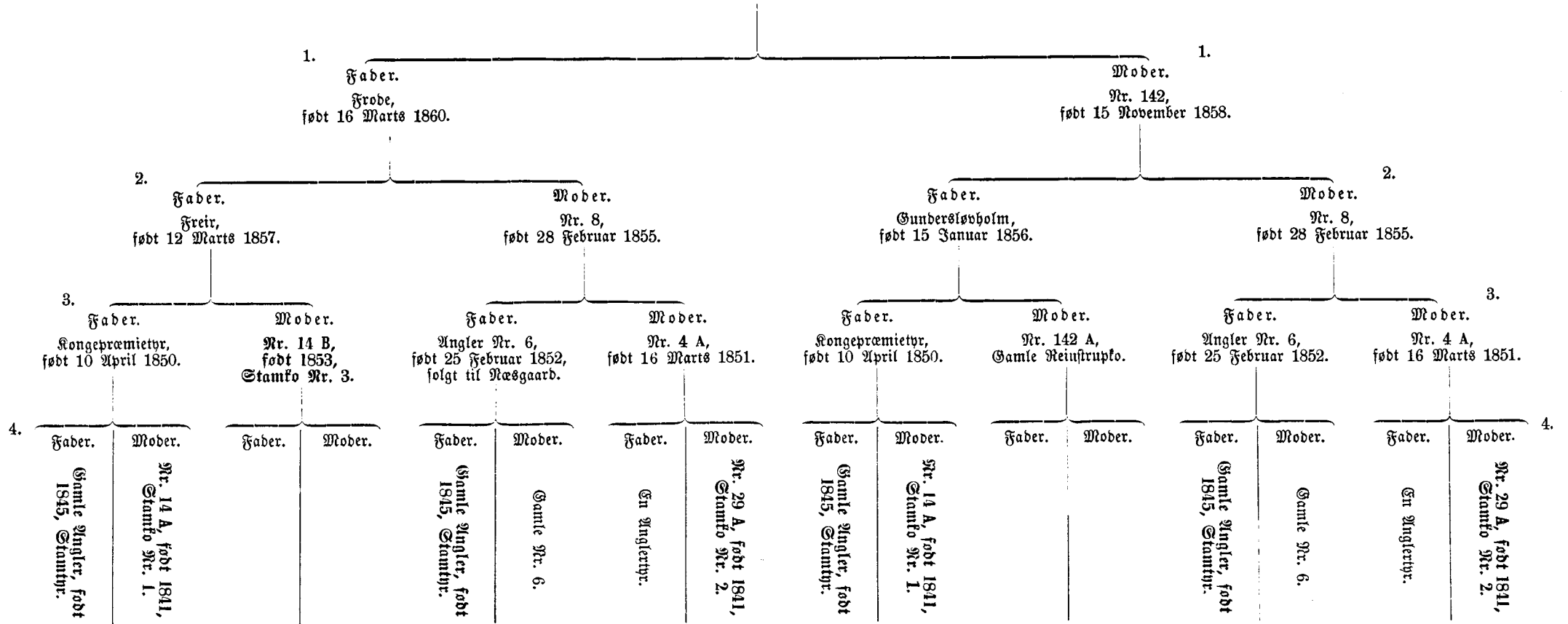
Det aarlige Udbytte findes, som ibrigt fremgaar af Formen for Rubrikkerne, saaledes, at Tallet for de Maaneber, i hvilke Roen hele Tiden har mailet, simpeltshen regnes sammen, og til denne Sum, der anføres under fulde Maaneber, X med 30, lægges da Udbyttet for de enkelte Dage i den eller de Maaneber, hvori Roen enten har fæstet, eller er bleven gold. Blafsen foroven er beregnet til en kort Beskrivelse af det paagældende Indviid.

Stamtavle

for

Cyren Frode 2 (rød),

født 27 November 1863.

Landbruget før og nu.

(Medskreven efter Foredrag og Discussion i en Landbosforening paa Gjedser-
obde paa Falster, af Landbrugscandidat, Forvalter R. P. J. Buus.)

I.

Indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede dyrkedes Jorden i Fællesskab; hvor der var Hvede havde hver Mand een eller flere Agre at pløje, saae og høste ved Siden af sine Naboer, ligesaa hvor der var Erter, Byg eller Havre, og disse Agre omblyttedes af og til undertiden heelt, undertiden ogsaa blot tildeels, efter som det med Hensyn til Jordbundens Beskaffenhed skjønnedes nødvendigt for nogenlunde at tilfredsstille Nærfærdig-
hedens Fordringer. Vandafledning ved Hjælp af Grøfter fandt ikke Sted, og man dyrkede kun den Jord, der var saa høitliggende, at den uden Afgravning kunde holdes fri for klart Vand; engang imellem, s. Ex. efter tilendebragt Saaening eller om Foraaret, naar der stod meget Vand paa Jorden, sammen-
kaldte Oldermændene Byens Beboere for at de allesammen i Fællesskab kunde komme ud at trække og oprense Vandfurer; men dette var ogsaa det eneste, der gjordes for Afledningen af det skadelige Vand. Den Deel af Jorden, der var under Ploven, dyrkedes bestandig med Korn, og udenfor denne havde da Græsgangene, der naturligviis ligeledes benyttedes i Fællesskab meest af hver By for sig, saa at enhver Medeier maatte sende et vist bestemt Antal Kreaturer derud. Ved Udskiftningen, som herude fandt Sted i Aarene 1802—5, erholdt Enhver sin egen Part af den pløiede Jord; ogsaa en Deel af

Fællesgræsningen blev udstiftet med det Samme, nemlig det lave og ubyrkede Strøg, som findes paa Østfiden af Odden langs Bøtø Noers vestre Strand, hvoraf der i Reglen lagdes en Lod til hver Part af den pløiede Mark; derimod vedbleve de store samlede Overdrev paa den sydlige Spids af Gjedserodde endnu ligesom hidtil at henligge og benyttes i Fællesskab; de udstiftedes først 50 Aar senere.

Der opstod ved Udstiftningen et mere ordnet og regelmæssigt Jordbrug. Enhver Mand omgav strax sin Jord med en lille Vold, der opkastedes i Markskjælet og beplantedes med Piiil og Popler; Avingerne deelttes i mindre Dele, paa ganske faa Undtagelser nær altid i fire Afdelinger, og imellem disse dannedes mindre Volde, der ligeledes bleve beplantede lidt efter lidt. Fra denne Tid hidrører altsaa det tætte Ræt af levende Hegn med tykke hølstammede Træer, som hidindtil er bevaret paa Sjødfalster og endnu fredes og forhynges; det er saa tæt og i en saadan Kraft, at det i Fraastand giver Landet Udseende af en eneste tætfluttet Skov. De fire Afdelinger i Marken svarede til den eneste almindelige Sædsfølge, som man dengang benyttede paa den dyrkede Jord, nemlig 1. Hvede, 2. Erter, 3. Byg og Havre, 4. Vraf. Dyrkningen af andre Kulturplanter befattede man sig ikke med i Marken, og Græsset havde udenfor. Kløveren var saa at sige kun kjendt af Navn; men der omtales særlig een Mand, der havde seet og prøvet den, og overbeviist om dens Betydning inddeelte han efter Udstiftningen sin Lod i 5 Marker, for at Kløveren kunde faae Plads imellem Vaarsæden og Vraffen, og han optog den strax.

I den oprindelige Størrelse indeholde de ved Udstiftningen dannede Gaarde i Almindelighed 7 til 8 Tdr. Hartkorn med et Areal, der af nuværende Bløieland udgjør 40 til 45 Tdr. Land, foruden en meer eller mindre god Part af de fjerntliggende Udmarker. Men paa disse Gaarde holdtes der en forbausende talrig Hestebesætning for at udsøre Arbeidet; der var sjældent færre end 10 Heste, og undertiden var der desuden 1 eller 2 Plage under Opvært; ved Siden af havde der da i Reglen

kun 5 Røer. Der var kun et Par af de bedste Heste, som fik Korn, men forøvrigt levede baade Heste og Dvæg om Vinteren af Halm og Hø, hvilket sidste forstørstedelen afledes paa de tildeels fredede Engpletter, hvoraf der dengang gaves mange i de lave Strøg af den svagt hølgeformede Jordoverflade. Om Sommeren holdtes Hestene for Benyttelsens Skyld hjemme ved Gaarden, forsaavidt som de kunde finde deres Næring paa disse Græslavninger; ellers kom de med Røerne ud paa Overdrevene, hvor hver Gaardmand maatte have 11 Kreaturer; hvis en Mand ikke eiede saa mange, kunde han tage fremmede Kreaturer i Græsløie. Baade Heste og Dvæg gif ude om Efteraaret, til Jorden var bedækket med Sne, og vare hele Aaret rundt i en usfel Foderstand. Ved Jordens Bearbejdning havde man dengang kun den svære gammelbøgs Hjulplov samt en tungere og en lettere Harve til sin Raadighed. Brakken efter Vaarsæd pløiedes 3 Gange ligesom nu, og al Gjødningen kjortes ud til Hveden ved St. Hansdag; Hvedestubben til Erter pløiedes ikke førend om Foraaret umiddelbart til Sæd, medens Ertestubben blev pløiet 1 Gang om Efteraaret og 1—2 Gange om Foraaret til Havre og Byg. Det var den svære Hjulplov, tildeels ogsaa den besværlige Bei og den flette Fodrings, der gjorde det store Antal Heste fornødent; thi Ploven kunde ikke trækkes af mindre end 4 Heste og der maatte undertiden spændes 6 for. En Tour over Land til Nykjøbing (ca. 3 Mil) var en vidtløftig Reise; thi der var ingen indgrøftet med Gruus belagt Landevei, men blot en Jordvei, der maa have været meget slem at færdes paa; thi de sydlige Beboere foretrak at benytte den efter Nutidens Anstuelse næsten ufremkommelige Bei ad Sandklitterne langs Østersøen, og en Nykjøbstour med 4 Tønder Sæd var enten 2 Dages Reise, eller ogsaa maatte der medfølge et Par løse Heste til at skifte med midtvejs.

Til Vandafledning betjente man sig af Voldgrøfterne, forsaavidt som de kunde gjøre nogen Nytte paa det Sted, hvor de vare; egentlige Afledningsgrøfter for det skadelige Vand var

der endnu ikke fremkommen, hvorfor Bonden fremdeles maatte nøies med at pløie den Jord, som var høitliggende nok dertil. Det siges dog, at Kornet trods de ugunstige Forhold vorede ganske ordentlig til idetmindste i Straa, og de, der ansaaes for at være de arbeidsomste og bygtigste Folk, avlede i Reglen ganske godt, navnlig gave Erterne en sikker Afgrøde. Alt det Korn, der avledes, blev solgt, med Undtagelse af Føde- og Saaeforn, og der kunde aldrig være Tale om Indtægter af Smør og Mælk; men ved gjennemgaaende lave Kornpriser holdtes Jordbrugerne stadigt i en forarmet og forknøyt Tilstand.

Paa dette Standpunkt befandt Agerbruget sig heri Egnen strax efter dette Aarhundrebes Begyndelse, og Tilstanden vedblev at være uforandret indtil henimod 1840. Et Hovedarbejde, som var udført af Oddens Beboere i dette Tidsrum og som under de daværende Forhold skal have forvoldt meget Besvær, var Anlægget af en Landevei fra den sydligste Spidse til Nykjøbing, hvilket udførtes i Aarene 1814—18. Omtrent 1830—35 begyndte Kløveren at vinde Udbredelse fra de enkelte Mænd til den større Masse af Jordbrugere; men den saae des kun i et lille Hjørne af Havremarken, hvor man da fik Sommerbrak efter Kløverslætten; ogsaa saae des den hyppigt i en Lønbe Land af Hveden og blev da brugt til Slæt og Græs i de 2 følgende Aar, medens den øvrige Mark bar Erter og Baarsæd. Uagtet Kløveren vorede overordentlig stærkt til, varede det dog endnu en halv Snees Aar, inden den udøvede nogen Indflydelse paa Driftssystemet og blev regelmæssig anvist en Plads i samme.

Det første Køre, der greb ind i Agerbruget og rev det ud af det sørgelige Standpunkt, hvorpaa det saa længe havde holdt sig, fremkom omtrent i 1840 og udviklede sig i de nærmest følgende Aar. Det stod i nær Forbindelse med Beskjendtskabet med Svingploven og de Bestræbelses, som gjordes for at faae denne indført. Svingploven blev her ligesom vistnok allevegne modtagen med Fordom og Ringeagt, og det var

meeft igjennem den opvoxende Ungdom, at den kom til Anseelse, fordi de Unge havde meeft Vhst til at forsøge det Nye og havde lettest ved at vænne sig til at benytte et Redskab, der krævede ganske andre Haandgreb end dem, der vare fastgroede hos den aldrende Mand fra Varnsbeen af. Svingplovens Udbredelse foregik derfor i Begyndelsen kun langsomt, men ikke destomindre sikkert; thi den, der først havde lært at kjende den og faaet Greb paa at bruge den, kunde ikke mere beqvemme sig til at tage fat paa den store Hjulplov, og da det snart viste sig, at to Heste vare tilstrækkelige til at trække Svingploven, og at man ved at bruge denne altsaa kunde ubrette det samme Arbeide med den halve Kraft, saa fandt man deri en Egenskab, som forandrede Dommen og staffede den nye Plov fortjent Anerkjendelse. Den udbredte sig nu hurtigt; thi der var Syn for Sagen, at den var god, og hvem der ikke kunde bruge den, lagde sig efter at lære det med den bedste Villie; i Løbet af saa Nar fortrængte den Hjulploven; 1844—45 var denne saa at sige heelt afløst.

Den nærmeste Følge af Svingplovens Indførelse var den, at Hestebesætningen blev indskrænket til det halve Antal.

Under den Bevægelse, som fremkaldtes blandt Jordbrugerne ved Kampen mellem Svingploven og Hjulploven, trængte Kløverren sig ogsaa mere frem, og i Aarene fra 1840 til 45 vandt den saadant Indpas, at den paa en Mængde Gaarde kom til at udgjøre en regelmæssig Deel af Driften og saae des i en halv eller endog ofte en heel Mark. En stor Deel raare Jorber bleve opdyrkede paa samme Tid, hvilket tildeels har foranlediget Kløverens Udbredelse, men tildeels ogsaa var en Følge deraf. Det har efter de fremkomne Meddelelser været et temmelig bethdeligt Areal, som har henligget udyrket i Pletter rundt omkring, hvilket man ogsaa let kan forklare sig af Landets Bølgeform og Dalstrøgenes Mangel paa Fald; selv af den høiereliggende og gode Ugerjord var der ogsaa hist og her Stykker, som laae til stadig Græsning, fordi Gaarden, hvortil de hørte, ingen anden Græsjord har havt, og man

kjendte ikke til nogen Bøxlen mellem Korn og Græs paa den dyrkede Jord. Disse høie Græsjørder bleve forstørstedelen optagne til Dyrkning og kom til at udgjøre en femte Mark, og efterhaanden som Vandafledningen lagde de lavere Strøg nogenlunde tørre, fik Ploven ogsaa Afgang til dem. Men Vandafledningen er kun meget langsomt bleven forbedret. Uagtet der paa flere Steder allerede tidligt blev anlagt Hovedgrøfter, hvor disse vare paatrængende nødvendige for at forhindre de store Vandansamlinger i Tøbruddet, saa synes det dog først at være henimod 1840, at man har skjænket det stadelige Vands Afledning fra den dyrkede Jord saa megen Opmærksomhed, at Gravningen er bleven betragtet som et Cultiveringsarbejde. De lave Joroder, som laae pletviis inde i Markerne, bleve fra den Tid af lidt efter lidt opdyrkede, og Græsset, som man mistede, erstattedes af Kløveren, som man nu tog efter Vaarsæden, og hvor det ikke passede saaledes, at man af den nyopdyrkede Jord kunde danne en egen Mark, der omlagdes de indvendige Markstjæl, saa at man fik ganske almindeligt en 5 Marksdrift, i hvilken Kløveren var optaget uden nogen videre Forandring af Sædfølgen.

Inden 1848 havde Agerbruget heri Egnen undergaaet væsentlige Forandringer og Forbedringer, og det kan ikke nægtes, at det havde taget et betydeligt Opsving i Løbet af de sidste 8 Aar. Nu var Svingploven i almindelig Brug istedetfor den uhaandteerlige og klodsede Hjulplow; der holdtes kun 4—5 Heste istedetfor 8—10, og 8—10 Aker istedetfor 5; ved Vandafledningen, som nu var kommen i Gang, og ved Opdyrkningsen var en stor Deel raa Jord bragt i en bedre Cultur, Kløverdyrkningen var bleven almindelig, og under alt dette avledes der bedre Afgrøder, og Bonden var nu bleven til en velhavende Mand.

Man maa nu spørge om, hvad det var, som gav Stødet til den betydelige Freimgang, der saa gjennemgaaende fandt Sted i dette korte Tidsrum. Under de vedvarende lave Kornpriser var Landbruget overlæstet med Byrder i Forhold til

Indtægterne, saa at Bonden var kraftløs, og hans Virksomhed var desuden ogsaa hæmmet ved andre ydre Aarsaender. Alt vedblev derfor at være ved det Gamle, det var Stillestaaen og Armød; Landsbyernes Udseende vidnede altfor tydeligt derom; thi kun yderst sjældent fandtes en velbygget Gaard, der kunde minde om en fordeelagtig Bedrift; men i Aarene omkring 1840 skeede der i flere Retninger en gunstig Forandring i Forholdene.

Først og fremmest nævnes de gode Kornpriser, der begyndte i 1838 og som siden skjøndt noget dalende dog holdt sig temmelig regelmæssigt gennem det følgende Aarti. Capitelstaxten for Hvede var her fra 1828 til 1838 i Gjennemsnit cirka 4 Rdlr. 5 Mk., men steg de næste 10 Aar til et Gjennemsnit af 7 Rdlr. 1 Mk. Den fortrykte Landmand lettedes derved og fik Evne til at gjøre Beføstninger, som tidligere havde været ham uoverkommelige. Det siges, at før 1840 var der kun Faa, som havde Raad til at kjøbe en Svingsplov til 10—12 Rdlr., eller til at betale for at faae en ny Grøft gravet.

Ogsaa var Ophævelsen af Tiendens Ydelse in natura, og for Fæstedistricternes Vedkommende, Høveriets Afløsning, hvilke Foranstaltninger fandt Sted mellem Aarene 1835 og 1845, stærkt medvirkende Aarsager til den paapegede Udvikling. Det var Hemske, der havde trykket og tilbageholdt den mindre Jordbruger, hvilke nu forsvandt, og han sattes istand til at benytte Tid og Velighed og sin hele Kraft udelukkende til sit eget Bedste.

Med særdeles Anerkjendelse mindes ogsaa de Bestræbelser, der ere gjorte af Landhuusholdningselskabet og Maribo Amts oekonomiske Selskab for Algerbrugets Forbedring, hvilke ei heller have været frugtesløse. Vel ere de fleste andre Egne i denne Henseende gunstigere stillede end vor affidesliggende Aftrog, hvor vi først bagefter mærke Gjenlyden af det Røre og Liv, som det altid er Opgaven at fremkalde; men af de Skrifter, som Landhuusholdningselskabet har udgivet og i stor Mængde

spredt rundt omkring i Landet, havde ogsaa nogle fundet Veie hertil og vare bleven læste med Begjærighed og Interesse af Flere. Der var foranstaltet Dyrstuer og Præmiepløininger, som flere Gange afholdtes paa forskjellige større Gaarde i Nabolaget, hvilke drog en stor Mængde af de mindre Jordbrugere sammen, som ved en saadan Veilighed altid saa og hørte Noget, som var Nyt for dem. Disse Sammenkomster omtales som meget virksomme Midler ikke blot til at fremme deres specielle Viemed, men Agerbruget i det Hele, isærdeleshed ved den vækkende og oplivende Indflydelse, som de udøvede paa Landbostanden; de fremkaldte Tænkfømhed og Interesse for Faget. Ved de landoekonomiske Selskabers Virksomhed er der ad forskjellige Veie ført baade Kundskab og en mere opvakt Aand ind i Landbostanden, hvilket i Forening med de gunstigere materielle Kaar, hvorunder Landmanden levede, har havt en meget velgjørende Virkning. Det stillestaaende, tildeels ringeagtede Agerbrug, som i 40 Aar havde været drevet paa den samme haandværksmæssige Maade, gjorde i Løbet af faa Aar et mægtigt Spring fremad, som bragte det ind paa et nyt Standpunkt.

Ovenpaa denne Udvikling af Agerbruget fulgte en Række af gode Aar med en god Høst og gode Kornpriser. Jordens Behandling var bleven lettere og billigere, dens Udbytte større og værdifuldere, og den Forøgelse af Velstanden, som dette havde tilfølgte, gav sig især tilkjende i en Mængde nye Bygninger, som opførtes istedetfor de gamle, faldefærdige; i de sidste 20 Aar er der opført en umaadelig Mængde nye Bygninger; og saaledes er det ogsaa gaaet med Inventarium, Redskaber, Maskiner og Kreaturer: det trængte altsammen høiligt til at fornyes, og med det Samme maatte der ogsaa anstattes mere, som man tidligere ikke har tænkt paa eller havt Brug for. Der var store Krav, som den stigende Velstand maatte tilfredsstille, og der arbejdedes godt derpaa. Der er efter 1850 indført arbejdsbesparende Redskaber og Maskiner: lettere og hensigtsmæssigere Plove end de, man oprindeligt havde faaet;

den svenske Harve, som øieblikkelig blev udbredt blandt Landmændene, saasnart som den var bleven bekjendt, fordi man ventede sig megen Nytte af den især til Jordens Behandling om Foraaret; Haffelsmaskinen, der aldeles har fortrængt Skærekisten; Tærskemaskinen, der allerede nu har en saadan Udbredelse, at der næsten findes en i enhver Heelgaard, og de begynde at finde Indgang paa Halvgaardene med. Og saa Huusdyrene ere forbedrede, skjøndt ingenlunde i den Grad eller saa almindeligt som Tilfældet har været med det livløse Inventarium; det er endnu det svage Punkt, som trænger stærkt til at ophjælpes, og hvad der hidtil er gjort til Huusdyrenes Forbedring har for den enkelte Mand ikke kostet noget stort Udlæg, men har til Gjengjæld ei heller baaret store Frugter endnu.

Men medens der i de gode Aar er anvendt mange Penge paa Eiendommene til Fornyelse og Forøgelse af Bygninger og Inventarium, er der dog ingen væsentlige Forandringer indført i Jordens egentlige Drift. Udførelsen i Enkeltstederne er bleven fuldkomnere, og mange Mangler ere afhjulpne, hvilket allerede i og for sig har meget at sige: der pløies bedre og som oftest dybere end før, og man er mere opmærksom paa at behandle Jorden i rette Tid og i den rette Tilstand; man bestræber sig ialmindelighed mere og mere for at undgaae den betydelige Bløining om Foraaret, og ved Hjælp af den svenske Harve saaes der tildeels paa Vinterfuren, hvilket i Reglen har havt et godt Udfald. Bedre Culturplanter ere udbredte istedetfor de ældre, der under de nuværende Forhold vare mindre lønnende, saaledes er den gamle røde Hvede forstørstedelen fortrængt af forskellige andre gode Hvedesorter; der er tildeels ogsaa anvendt nyt Saaekorn af Byg og Havre; den sildige, stærkt vøgende, saakaldte Vinterkløver er forladt af de Fleste og erstattet af den fine Sommerkløver, der tildeels benyttes i en Blanding med Raigræs, og Kløverhøet hjerpes i Almindelighed paa en meget god Methode i Sammenligning med den Fremgangsmaade, der tidligere brugtes, hvorved det mistede

overordentlig meget af sin Værdi, inden det kom i Huns. Markerne ere blevne overflaarne eller beelte i en dobbelt Drift, hvilket har medført den Fordeel, at Kløveren kun kommer igjen paa samme Mark i hver anden Omgang, eller med 10 Aars Mellemrum istedetfor 5 Aars, og Jorden ligger da med Kløver i 2 Aar ad Gangen.

Ikkebestomindre er Principet i Agerbruget alligevel det samme nu, som det har været tidligere. Dyrkningen gaaer i Hovedsagen kun ud paa at avle og sælge Korn; derfra skal hele Indtægten komme; Kreaturholdet nyder ikke den Anseelse, som det fortjener, og det er kun ganske undtagelsesviis, naar det blandt nogle mindre Jordbrugere heri Eggen afgiver en betydelig Deel af Gaardens samlede Indtægt. Det nuværende Agerbrug er ikke bygget paa den sunde Grundvold, hvorpaa det fremadstridende Agerbrug kan udvikle sig; det er tværtimod det Mobsatte, der er Tilfældet: her benyttes en stærk tærende og pinende Drift uden tilsvarende Gjødsfning; det er kun hos Saa, at der høstes Enghø i saa rigelig Mængde, at dette kan have nogen væsentlig Betydning, og det er hos endnu Færre, at der opfodres synderlig mere Korn, end hvad Hestene nødvendigtviis maae have. Vor 5 Marks-Drift med 3—3½ Kornmarker eller 10 Marks-Drift med 6—7 Kornmarker er under alle Forhold en meget streng Drift, der kun ved en særdeles rigelig Gjødsfning kan retfærdiggjøres paa den svære og frugtbare Jord; men uden Kjærnefodring og betydelig Gjødnings-tilførsel udenfra er det en saa streng Drift, at Jorden umuligt kan taale den i Tidens Længde, den maa om kortere eller længere Tid gaae stærkt tilbage i Frugtbarhed.

Der er mange af de mindre Jordbrugere, som vanskelig kunne tilegne sig denne Anstuelse, og som tvivle paa, at det virkelig forholder sig saaledes. De erkjende, at Driften er streng, men de ville nødig indrømme, at den er ødelæggende for Jorden. De støtte sig navnlig paa den Erfaring, at medens de i deres egen og i deres Formands Tid have kjendt Jorden under den samme eller under en lignende Drift, saa er den

bleven ved at være god, og den har hidtil ikke viist nogen Af-
 tagen i Frugtbarhed, thi den bærer større Afgrøde nu end for
 20—30 Aar siden, og der regnes nu paa velbehandlet Jord
 circa 11 Fuld som en Gjennemsnitshøst af Hvede og Byg.
 Denne Kjendsgjerning vidner imidlertid meest om, at vi have
 med en rig Jordbund at gjøre; den beviser ikke, at denne Jord-
 bund er udtømmelig, ei heller, at den ikke er gaaet tilbage i
 Frugtbarhed. Det maa vel erindres, hvor megen mere Omhu
 vi nu maae anvende paa Jordens mechaniske Bearbejdning;
 vi lære med hvert Aar tydeligere, hvor nødvendigt det er at
 skaffe Planterne et sundt og beqvemt Vøxesteb, dersom de skulle
 udvikle sig kraftigt, saa at de kunne modstaae et ugunstigt Veir,
 ikke kunne under for en eller anden Sygdom eller for Insekt-
 angreb, men trods alle Farer, som Afgrøderne nu ere under-
 kastede, give et godt Udbytte. Lad os tænke os Jordens Til-
 stand og den Behandling, som den fik for 30 Aar siden eller
 tidligere; baade Vandafledning og Bearbejdning stode meget
 tilbage for hvad vi nu hyde Jorden, og desuagtet voxede
 Kornet dengang dog ganske godt til. Hvorledes vilde det vore
 nu, dersom vi vilde kaste de gamle Brakgrøfter til og dernæst
 behandle den stærke Jord, som den dengang blev behandlet?
 Vilde vi da ogsaa opnaae ligesaa gode Afgrøder som tidligere?
 Det er et Spørgsmaal, kan der siges; men det er aldeles
 usandsynligt; de enkelte Exempler, som man undertiden kan
 faae Leilighed til at see af den Slags, vidne om, at der vilde
 Intet vore. Vi kunne heller ikke godt forestille os Andet; thi
 vi vide, at vi nu maae pleie Hveden, Bygget og Erterne o. s. v.
 godt, vi maae ligefrem kjæle for dem gennem en velbehandlet
 Jord for at faae dem til at lykkes; en daarlig Høst er endda
 almindelig nok; snart angribes Kornet af Veiret, snart af
 Sygdomme, snart af Insekter, og undertiden kunne vi ikke paa-
 pege nogen Grund til, at det ikke vil udvikle sig efter Forvent-
 ning. Vilde det alligevel lykkes taalelig godt, dersom vi lode
 være med al vor Omhu? Den daglige Erfaring siger Nei!
 Hvad Jorden kunde taale tidligere, kan den ikke mere taale

nu; den er ældre i Cultur; vi have allerede i en lang Aar-række tæret af dens naturlige Frugtbarhed uden at give den nogen tilsvarende Erstatning derfor; den er hvert Aar bleven svækket derved; men Svækkelsen have vi modvirket ved steds at bearbejde den finere og dybere og bragt den til at afgive en forøget Mængde af Plantenæringsstof ved Luftens fuldstændigere Paavirkning. Hvor Undergrundsvandet har staaet for nær op til Jordoverfladen, saa at Kornet ikke har villet voxe, fordi Jorden var suur og kold, der have vi sænket Vandstanden ved at grave Brakgrøfter, og saa har Kornet kunnet voxe igjen; thi nu er et nyt Jordlag bleven tilgængeligt for Luftens Paavirkning og for Planternes Rødder, hvilket tidligere var affpærret ved Vandet, og derved er en ny Kilde til Plantenæring kommen indenfor Culturens Omraade. Det er ved en bedre Afgravning og en bedre mechanisk Bearbejdning, at vi hidtil have vedligeholdt eller endog periodisk forøget Jordens Evne til at bære Korn; men Jordens Fordringer til disse Operationer blive steds større; den giver mindre for den samme Uleilighed; thi dens naturlige Frugtbarhed er bleven formindsket, fordi vi ikke have sparet paa den.

Det maa imidlertid ikke oversees, at Jorden under den nuværende Drift i Halmen, Kløveren, Enghøet og Hestefodret faaer en Deel Gjødning tilbage, som altid erstatter noget af hvad den har mistet, og om det kun er en ringe Brøkdeel, saa har den samme lille Brøkdeel dog stor Betydning for Afgrøderne; thi hvad vi føre tilbage paa Jorden som Gjødning, er saa at sige færdig Plantenæring, som forstørstedelen strax kan tages i Brug af Planterne, i Modsætning til hvad Jordens egne Bestanddele indeholde, hvilket først maa opløses ved Hjælp af Luft, Varme og Fugtighed i Forening, saa at Jordens Evne til at frembringe Korn uden Gjødning er afhængig af, hvor raff denne Opløsningsproces kan tilveiebringe færdig Plantenæring. Vi have altid rigelig Leilighed til at iagttage, at naar Jorden besaaes med Korn nogle saa Aar i Rab uden at faae Gjødning, saa blive Afgrøderne hvert Aar mindre, og

snart ere de ikke lønnende mere. Det Dplag af færdig Plantenæring, som muligen har været tilstede, er forbrugt, og idet Jorden er bleven bragt ned paa det Standpunkt, at den af sin egen Kraft skal ernære Afgrøden, saa viser det sig, at de naturlige Rilder ere for svage, de flyde ikke rigeligt nok for at tilveiebringe, hvad en sund Plantevæxt behøver til sin kraftige Udvikling. Der blev i Landbosforeningen nævnet et Exempel paa, at et Stykke Jord af den allerfrugtbarreste Bestaaffenhed, som man her kan opvise, blev aldeles gold ved i 5 Aar i Råd at bære Havre uden Gjødning; det maatte lægges ud til Hvile i nogle Aar, og da det derpaa fik Gjødske og blev optaget til Dyrkning igjen, havde det gjenvundet sin forrige Produktions-erne. En saa pludselig indtrædende Goldhed, som her viste sig, forhindre vi i den almindelige Drift ved at vexle med Afgrøderne, ved at give Jorden den magre Gjødning, som vi opsamle til den, og ved at brække den hvert 5te Aar; men dersom vi troe, at vi ved disse Midler frugtbargjøre Jorden under Dyrkningen, saa steer dette kun tilsyneladende og ikke virkeligt; vi forhale blot dens Udmattelse ved den svage Gjødsning; det samme steer ved Brakningen og forsøget Bearbejdning; thi dette alene for sig styrker ikke Jorden i egentlig Forstand, men piner den ligefrem til at afgive mere, end den ellers vilde, og ved at vexle med Afgrøderne udtømme vi Jorden mere alfidigt, d. v. s. vi pine den ikke udelukkende i een Retning alene; men vi pine den omtrent ligemeget i alle Retninger, hvorved Jorden rigtignok holder længere ud, inden den siger Stop, men hvorved Afkræftelsen ogsaa er saa meget mere ulægelig, naar den tilfjerdst viser sig.

Vi ere saa heldigt stillede at arbejde i en Egn og med en Jord, der, hvad den naturlige Rigdom angaaer, hører til det allerbedste, som findes i Landet. Derfor have vi saalænge og saa almindeligt kunnet gennemføre et Driftsystem, som neppe nogen anden Egn, der er mindre begunstiget af Naturen, kan opvise Magen til. Paa en let og mager Jord vil en Drift af lignende Bestaaffenhed hurtigt vise sine sørgelige Følger; Er-

faringer derom ere talrige nok; men vi have kunnet fortsætte med denne Drift i en lang Række af Aar, inden det er kommen til almindelig Anerkjendelse, at det er et farligt System at følge. Vi kunne nu ikke undgaae at see Tegnene paa, at Enden paa Systemet nærmer sig. Jorden har hidtil været som en god Malkoko, der har givet megen Melk for en mat Føde, men dette kunde den gjøre, fordi den var feed, den har malket af sit Kjød, og er bleven ved at magre af; nu vil den have mere og bedre Føde, eller ogsaa vil den give mindre Melk; den kommer let paa det Punkt, at den kun yder i Forhold til hvad den modtager, og saa skal Udbytet kjøbes. Men det Selvsamme er Tilfældet med vor fede Jord; den nærmer sig snart til det Standpunkt, at den kun yder i Forhold til hvad den modtager. Er det ikke almindeligt at see, at første Afgrøde efter Gjødningen (Hveden) i Reglen er god, isærbelesshed har den en stærk Udvikling af Straa, men 2den og 3die Halm efter Gjødningen staaer i de fleste Tilfælde tilbage? Vaarsæden er i Reglen tarvelig i Forhold til Jordens Bestaffenhed. Har ikke Kløverens stærke Væxt taget meget betydeligt af paa de Steder, hvor den er indført først? Erterne, der tidligere gave den sikreste Afgrøde, ere nu de usikreste af alle vore Culturplanter: de lide Skade af Jordblopper om Foraaret, af Bladlus om Sommeren, ofte lide de Skade af Veiret under Blomstringen; Resultatet er, at Mange ere blevene kjede af dem, Nogle have heelt opgivet dem, Andre kun for en Deel, og disse ere da hvert Aar ængstelige for deres Ertemarks Skjæbne. I de senere Aar har der endog viist sig en ny Fjende af Erterne, en Sygdom, som dræber dem under Væksten, naar de tilskyndelende staae i deres fulde Kraft. Der kommer gule Pletter i Ertemarken i Løbet af Juni Maaned, flere og flere saadanne komme tilskyne baade hist og her, og de udbrede sig mod hverandre over større Strækninger; Planterne have ikke Kraft til at blomstre og bære Frugt; de døe reent bort inden Høsten. Det er de vaade Aaringer, som føre denne Sygdom med sig; men tidligere have de vaade Aaringer ikke

gjort Erteavlen saa usikker. Det er aabenbart den strenge Benyttelse, som har gjort Jorden mat; derfor ere Planterne strøbelige og bukke lettere under for Modgangen, end de gjorde tidligere, da de havde en rigere Grund under sig. Der er flere Gange af Landbosoreningens Medlemmer henviist til en Gaard heri Eggen, som siden Udskiftningen altid har været i dygtige og arbeidsomme Mænds Hænder. Den har 5 Marker, hvoraf $3\frac{1}{2}$ bære Korn, $\frac{1}{2}$ Kløver, og 1 Brak, og saaledes har Driften været i 60 Aar, med Undtagelse af Perioden fra 1818 til henimod 1840 (da saaledes der ingen Kløver, men $\frac{3}{4}$ af Jorden bar Korn), den har udmærket Jord, der stedse har været bearbejdet fortrinligt og givet rige Afgrøder indtil nu; det lader til i de senere Aar, at den slet ikke vil mere; trods den gode Bearbejdning er det dog forbi med Frugtbarheden; alle Sædarterne faae et sygeligt Udseende: Hvede, Byg og Havre staae blegt, thndt og spidst, og Erterne døe engang imellem aldeles bort; kun Kløveren voxer endnn. Nu maa det jo tilføies, at der kun gives meget saa Gaarde, der have haft en saa streng Drift uafbrudt i en saa lang Aarrække uden at modtage nogen fremmed Erstatning ved Siden af Gjødningen efter Straaet og Kløveren af Agrenes egen Afgrøde; derfor er et saa tydeligt og saa slaaende Exempel paa Jordens Forarmelse og Udmattelse ved Dyrkningen ogsaa temmelig enestaaende paa vor gode Jord. Men det almindelige System er det samme og det kan ikke andet end føre til det samme Maal; mange Gaarde nærme sig desværre ogsaa gradviis dertil; det er blot en Tidsforskjel, som her kan være Tale om. Fordi den ene Gaard er bleven brugt af den arbeidsomste og stræbsomste Mand, derfor er den kommen en Grad foran de andre og er hurtigst bleven opbrugt. Vi Andre, som vedblive at følge bag efter i det samme Spor, ville tilsidst ogsaa komme til den samme Udgang, og da er det kun ved nye Grundforbedringer og kostbarere Anstrængelser, at vi kunne vente at bringe Jorden til Kræfter igjen.

II.

Til det nuværende AgerdyrkningsSystem tør vi altsaa ikke knytte gunstige Forhaabninger for Fremtiden, og naar dette er kommen til klar Erkjendelse, da bliver Spørgsmaalet, hvad skulde vi gjøre for itide at afværge de farlige Følger, som dette System fører med sig, i hvilken Retning skulde vi nu gaae frem?

Siden Aarhundredets Begyndelse have vi bestandig udviklet Agerbruget mere og mere, men stedse paa den samme tærende Bane; derved er det, at Systemet er blevet mere og mere farligt, og en Forandring maa nødvendigviis indtræde. Agerbruget maa føres ind paa en ny Bane, hvorved vi kunne give Jorden mere Gjødning, end den hidindtil har faaet, og spare mere paa dens egen Kraft, end vi hidindtil have gjort. Vi maae ikke som hidindtil sælge alt Kornet bort; men det maa i Fremtiden være Opgaven at udbringe saa meget som muligt af vore Huusdyr ved at give dem en kraftig Winterfodring, og dertil maa anvendes en Deel af den Sæd, som vi have høstet. Kohold og Meierivæsen er her i Stiftet i god Opkomst, og paa de større Gaarde overhovedet staaer Meierivæsenet ingenlunde paa noget lazt Standpunkt. Forholdene egne sig ogsaa ganske godt dertil, og Resultatet af den gode Fodring er særdeles opmuntrende. Og saa paa Bøndergaardene er Meierivæsenet i kjendelig Fremgang, og der kan henvises til Exempler paa ganske udmærkede Resultater af smaa Besætninger af gode Køer, der faae en god Fodring og en god Pleie. Men vi bør Allesammen i Almindelighed følge efter; thi det er den Veie, vi maae ind paa, og vi kunne gjøre det uden Frygt; thi vi komme nu Ikke mere ind paa noget fremmed Gebeet, Veien er allerede undersøgt og prøvet af Andre, baade i store og smaa Avlsbrug, og disses Erfaringer ville nu komme os til Nytte. Vore Qvægbesætninger ere vistnok ialmindelighed talrige nok; thi det er ikke Antallet, som gjør Udslaget; dog er det muligt, at en ny Forandring i

Driften kan give Anledning til, at der spares noget Hestefoder, og at der derfor paa Steber kan holdes een eller to Køer mere end nu; vi kunne vist ikke have flere Køer under vore Forhold end een Ko for hver 5 Tdr. Land god Jord. Men der maa gjøres større Forbringinger til Dyrenes Godhed, end mange af disse kunne tilfredsstille; thi hidindtil have vi ikke forlangt meget af dem. Rigtignok er der flere forskjellige gode Dvægstammer heri Eggen, ikke blot af Angler Racen, der allerede er saa stærk udbredt hos os, at vel henved Trebiedelen af vore Køer nedstammer fra den; men ogsaa af det indenlandske Dvæg kan der paavises flere Stammer af fortrinligt Malkeqvæg, som i Forhold til Individernes Størrelse har en anseelig Malkeevne. Alligevel findes der imellem alt det gode Dvæg ogsaa mange slette Køer, som ikke ere værd at fodre paa, og derfor kommer det især an paa, at Udvalget og Tillægget skeer med streng Opmærksomhed, at vi snarest muligt kunne komme af med de daarlige Kreaturer, som vi nu have. Hvilket Udbytte har man ikke ialmindelighed af gode velfodrede Køer, og hertil kommer nu ogsaa, at Priserne paa gode Meieri-produkter i en lang Arrække have været lønnende; Smørpriserne have kun i en ringe Grad været udsatte for de store Svingninger, som vi have haft ved Kornpriserne; i de senere Aar ere Priisforholdene blevne mere og mere til Gunst for Meieri-produkterne, og især nu for Tiden er der al mulig Opfordring til at fodre rigeligt, for at tilveiebringe saameget Smør som muligt, da dette nu har en ualmindelig høi Værdi, medens Kornpriserne ere ualmindelig lave. Vi have derfor netop i Aar det rette Dieblik til at begynde med Kornfodring til Køerne; Begyndelsen kan aldrig finde et gunstigere Tidspunkt. Det lader forøvrigt ogsaa til, at de Fleste have faaet Die paa Sagens Bigtighed. Allerede for nogle Aar siden begyndte Enkelte at fodre Køerne med Korn; de paafølgende Vintre bragte nogle flere til, og hos Enhver vandt Sagen meer og meer Interesse; dog var man endnu ikke fast nok i Troen paa, at det virkelig gaaer an, og det blev derfor for en stor Deel ved

Talen; men ifjor og ifær iaar er der Mange, som paa Grund af de lave Kornpriser og høie Smørpriser for Alvor ere gaaede over til Kornfodringen. Er blot Begyndelsen gjort, saa er Sagen ogsaa i Gang; thi det er neppe bekjendt, at Nogen har holdt op igjen, som een Gang har prøvet det. Den rigeligere og bedre Gjødning, som vi maae have til vor Jord, den skaffe vi billigst tilveie ved at fodre vore Makkedøer godt.

Men der gjøres fra alle Sider den Bemærkning: Hvorledes skulle vi ernære Køerne om Sommeren? Det har hidtil altid været vanskeligt at holde dem og nu vil det blive umuligt; thi jo bedre de ere vante fra Vinteren, desmere forlange de ogsaa om Sommeren, og vi mangle Græs. Dette er ganske vist en Indvending, som har megen Vægt, men den kan ikke rettes mod Køernes Vinterfodring, der er en Nødvendighed, men derimod mod vort Sædskifte, som slet ikke hører hjemme i Nutidens Agerbrug, fordi det udelukker alt velordnet Kreaturhold. Her er derfor en Forandring uundgaaelig; thi vi maae have sikke Græsmarker at støtte Kreaturholdet til. Det er det føleligste Savn nu for Tiden, og der lyder almindelige og eenstemmige Klager over Manglen paa Græs. Nogle have søgt at afhjælpe dette Savn ved at besaae den ene Brakmark med Blandsæd til Afstøring og anbefale denne Methode som den billigste Udvei, da den ikke formindsker det Areal, som skal bære Korn. Denne Methode finder almindelig Modstand, fordi den er saa vanskelig at gennemføre med Held. Det maa indrømmes, at vi paa denne Maade undertiden kunne faae en velkommen Støtte, naar det kan forudsees, at vi for et enkelt Aar af en eller anden Grund muligens ville komme i Forlegenhed for Græs i en kortere eller længere Tid, og hvor nødig En endog gjør det, kan han dog under saadanne Forhold nok blive tvungen til at benytte denne Udvei for en enkelt Gang. Men at bygge et heelt Agerdyrkningsprincip derpaa for Fremtiden og væsentligst støtte et velfodret Kreaturhold dertil, det er en ganske anden Sag, det gaaer ikke. Den dyrkede Brak har kun hjemme paa Jorder i en høi

Culturtilstand og med en stærk Gjødningskraft, og saadanne Jorder have vi endnu ikke; ellers mislykkes den let, og man kommer dyrt til at betale det Lidet, man faaer, fordi den trykker alle Afgrøderne hele Sædomløbet rundt; isærdeleshed kommer Vintersæden meget let til at betale Forfrugten; dette kunne vi ikke staae os ved; thi Hveden giver os vor kostbareste Afgrøde og denne maa ikke bringes i Fare for at forringes. Skulde vi i vor nuværende 5 Marksdrift begynde paa at tage en grøn Afgrøde af Sædmarken for at tilveiebringe et Erstatningsmiddel for Græsset, som vi mangle, altsaa i 5 Aar tage 5 Afgrøder istedetfor 4, saa vilde Sædstiftet endnu blive mere strængt og mere usikkert, end det allerede er i Forveien, og vi ere dog ikke hjulpe dermed; der er ingen erfaren Landmand, som kan sige, at vi med Blandsæd i Brakmarken kunne erstatte de gode Græsmarker, som vi skulle have til en heel Besætning af velfødrede Røer, og allermindst kunne vi under vore nuværende Forhold trage derefter.

Naar der er Tale om, hvilke Forandringer og Forbedringer der for Diebliffet ere nærmest forestaaende og meest paatrængende i vort Agerbrug, saa er paa een Gang Røernes forbedrede Fodring og en Forandring af Sædstiftet det, som vi først og fremmest maae henvende vor Opmærksomhed paa. Vi maae gjøre Sædstiftet længere, saa at der bagefter Kornet bliver Plads til sikke Græsmarker, denne Grundbetingelse for et indbringende Kreaturhold.

Naar vi inddele vore Ablinger i 7 eller 8 Dele istedetfor 5, saa kunne vi faae 4 Kornmarker, 2 eller 3 Græsmarker og 1 Brakmark. Skymarksdriften og Ottemarksdriften ere ganske almindelige paa de større Gaarde, isærdeleshed den sidste, og de findes ogsaa meget tilfredsstillende; thi de give os Veilighed til at anbringe enhver Plante paa en gunstig Plads. De mindre Jordbrugere have ogsaa Tillid til dem, dog især til den første, fordi den nærmer sig meest til, hvad de nu have. Hvilken af disse Inddelinger, som forøvrigt er den bedste, beroer meest paa Jordens Bestaaffenhed. 3 Alminde-

lighed egner vor Jord sig mindre godt til Græs: vi kunne aldrig med Held lade Græsset ligge i mere end 3 Aar, og som oftest er Udbytten af en treaarig Græsmark endda tarveligt nok; men jo mere leret og stærk Jorden er, desto vanskeligere er Græsset at faae til at lykkes, og der er derfor paa den svære Jord en stærk Fristelse til at nøies med 7 Marker, saa at kun de 2 komme til at ligge med Kløver og Græs; thi paa den svære Jord er Græsset kun bladerigt nok og hurtigt vokende saa længe det er nyt, i det tredje Aar vøxer det sædvanligt kun om Forommeren, men styder ikke Blade igjen, naar det er aftoeret den første Omgang. Dette tarvelige Udbytte kan man ikke være tilfreds med og maa derfor foretrække 7 Marksdriften paa den stærke og 8 Marksdriften paa den mildere Jord. Og isærbeleshed kan man foretrække 7 Marksdriften fremfor 8 Marksdriften, naar man ved Siden af den stærke Agerjord har en god lille Eng eller en Jordlob, som egner sig til vedvarende Græsvært; thi ellers vilde man altid være i Knibe enten for Græs en Deel af Sommeren, eller ogsaa have knapt med Kløverhø om Vinteren; thi den ene Græsmark til Tøring er for lidt. Mange af Beboerne heri Egnen have allerede en saadan Græsjord, og Flere have Udfigt til at erholde et Stykke. Dette vil da passende kunne træde istedetfor tredieaars Græsmarken, og det faaer selv sin største Værdi, naar det saaledes kan komme til at udfylde en bestemt Plads i Agerbrugssystemet.

Den nuværende Frugtfolge, som vi bruge i vor 5 Marksdrift, er der Intet at indvende imod. Vintersæd, Vælgæd, Vaarsæd, Kløver er en saa fortræffelig Folgeorden som muligt; det er kun, naar der foruden de 3 Kornmarker ogsaa tages Havre i den halve Kløvermark, at der i denne Halvdeel kommer langstraetet Sæd 2 Aar i Rab enten før eller efter Vælgæden; hvor man derimod har opgivet eller indskrænket Ertebyrknningen, der faae vi den langstraete Sæd uafbrudt i 3 eller 4 Aar i Rab. Naar vi ville tage 4 Kornafgrøder i 7 Marksdriften, saa kan det vanskeligt undgaaes, at vi ogsaa der

maae have 2 langstraaede Sædarter til at følge efter hinanden enten før eller efter Bølgfødsgrøde, hvilket egentlig er et svagt Punkt ved denne saavel som ved de allerfleste andre Driftsmaader, som ere i almindelig Brug heri Landet. En Halmfrugt er ingen god Forfrugt for en anden Halmfrugt, det Bedste er at vexle med en Bladfrugt; det er almindelig erfaret, at Bygget og Havren voxe bedre efter Erterne end efter Hveden. Imidlertid er det dog neppe nogen væsentlig Anke at tage Vaarsæd efter Vintersæd een Gang, og isærdeleshed naar vi ville erindre, at der er en Mellemtid af 6 Maaneder, i hvilken vi vistnok ikke burde indskrænke os til at give Jorden en eneste Pløining og ingen videre Bearbejdning, førend Sæden skal dækkes, saaledes som Tilfældet nu saa ofte er, men hvor vi vistnok ligefrem bør benytte Leiligheden til at forberede Jorden saa godt som muligt til den paafølgende Sæd, brakte og rense den med Pløining og Harvning og gjentagen Pløining, forsaavidt som Veiret er os gunstigt dertil og forsaavidt som vi kunne stjerne, at det vil gjøre godt. Det er Bladfrugternes pphviste Virkning, at de rense Jorden og gjøre den skjør, fordi de dække og beskygge den saa godt, at Ukruddet ødelægges og Fugtigheden bevares lige til den yderste Overflade. Ved Vintersæden er dette derimod ikke Tilfældet, den efterlader Jorden mindre reen og altid mindre skjør; men det er vist ikke lidet, hvad vi kunne høde derpaa ved en paafølgende Efteraarsbearbejdning. Vi have saa ofte lange og tørre Efteraar, der gjøre det muligt for os og uden Tvivl med Fordeel at anvende mere Arbeide paa Stubjorden til Vaarsæd end nu sædvanligt offres paa den; vi have derved et Middel til at forbedre Vaarsædens Plads i Sædstiftet, naar den skal følge efter Vintersæd, hvor den ellers ikke vil befinde sig saa vel som efter Bølgføds.

Der er imidlertid en Fare, som truer Frugtfølgen og vil gjøre det besværligt at gennemføre den heldige Vexlen mellem langstraaet Sæd og Bladfrugt, hvilken vi bør holde fast paa, og det er Erternes Usikkerhed. Dette Dnde er tidligere omtalt

og har navnlig i det sidste Marti været i stærk Tiltagen, og der er Exempler paa, at Vælgfæden er reent opgiven og Mellemfrugten falden bort; istedetfor Hvede, Byg, Erter, Havre tager man Hvede, Havre, Byg, Havre. Det er kun meget Faa, der endnu have gjort et saadant Skridt; Exempler paa en Frugtsfølge, hvori Hvede, Byg, Havre følge i Råd umiddelbart ovenpaa hinanden ere vel noget hyppigere; men der kan være Fare for, at Flere ville følge efter; man vil forsøge det som en Nødhjælp, uagtet man veed, at denne Frugtsfølge duer ikke; thi der gives mangfoldige Forbrugere, som ere heelt kjede af Erterne, men som blot beholde dem, fordi de erkjende, at de kunne ikke undværes i Sædstiftet som Mellemfrugt. Ganste vist er Erteavlen overordentlig usikker, og vi have al Grund til at søge at gjøre os saa lidt afhængige af den som muligt; men vore Erfaringer om Mellemfrugtens Betydning ere saa bestemte, at vi ikke kunne give Slip paa Erterne, undtagen forsaavidt som vi kunne erstatte dem ved en anden Bladfrugt, der kan indtræde paa deres Plads i Sædstiftet. Her komme Køerne os til Hjælp; man skjænker dem kun lidt Opmærksomhed i Forhold til deres overordentlige Bigtighed. Kunkelroerne give os ikke blot det billigste Foder, som vi kunne tilveiebringe til Køernes Vinternæring, de give et udmærket sundt, naturligt og meget indbringende Dvægfoder; men de ere os ogsaa af Bigtighed ligefrem ved den Plads, som de optage i Sædstiftet; istedetfor at spørge om, hvor lidt kunne vi nøies med at saae af dem, saa bør vi tvertimod spørge, hvor stort et Quantum kunne vi med Fordeel anvende, hvor stort et Areal tør vi vel lægge os efter at dyrke med Køer; thi den Plads, som de optage, kan ikke benyttes saa fordeelagtigt og heldigt paa nogen anden Maade. De fortrænge en Deel af Erterne, de skjørne og rense Jorden bedre end diøse, ere udmærkede som Forfrugt, og intetsteds lykkes Kløveren og Græsset bedre end i Baarsæden, der følger efter gode Rodfrugter. Man tør ikke have med Køerne at gjøre, fordi der er saameget Arbeide med deres Pasning; men tager man for Alvor fat og bliver kjendt

med Culturen i alle dens Enkeltheder, saa vil man finde, at man slipper meget lettere, end man troer; der kræves ubetinget en rigelig Gjøbning, omhyggelig Forberedelse og en nøiagtig Pasning, men hvorledes lønne de ikke alt dette allerede i deres eget Udbytte! Den mindre Jordbruger vil sikkert sætte Priis paa Køerne, naar han kommer i Gang med at kjæle for sine Køer og fodre dem rigeligt; da vil han betænke sig paa at tage Kornet fra dem igjen, naar Kornpriserne atter blive høie, og han vil ogsaa trykke sig ved at fodre stærkt, fordi det er dyrt, men saa lægges der mere Vægt paa, at 12 Edr. Køer til Køerne kunne erstatte 1 Tønde Bhg, og 240 Edr. Køer af en Tønde Land, hvilket ikke er noget stort Udbytte, svare til 20 Fold Bhg. Der er da intet billigere at fodre med end Køer.

Men selv om man er nok saa overbeviist om det Rigtige i at holde paa Køedyrkingen, og selv om man vil gaae saa vidt i denne Retning, som man kan, saa er det dog altid kun et meget begrændset Maal, som Køerne kunne optage. 25 til 30 Edr. Køer er det Quantum, som en velfodret Ko altid burde have, høiere kan man heller ikke godt komme undtagen ved meget stærk Kjærnefodring, og det almindelige Behov paa en Bondegaard med 8 Køer og lidt Dyræt vilde da omtrentlig svare til Afgrøden af henimod een Tønde Land eller circa Sjetteparten af en Mark. Af andre Planter, der kunne træde istedetfor Erterne, have vi Hestebønnen, en Vælgplante, der særlig egner sig for svær Jord og som er en meget god Mellemfrugt, isærdeleshed naar den rabsaaes og Jorden renses og bearbejdes mellem Raberne. Den er ikke meget dyrket og vistnok ikke heller meget kjendt, men fortjener sikkert Opmærksomhed paa Steder, hvor den finder den rette Jordbund. Den er ikke ganske sikker, fordi den ligesom Erterne er udsat for Angreb af Bladlus; paa Gjesfergaard har den været dyrket siden 1859 og er i denne Tid mislykket 1 Aar. For at man kan være bedre istand til at bedømme denne Plante, skal jeg her

meddele dens Udbytte i Sammenligning med Erternes i de sidste 6 Aar.

Erter.

1859.	34 $\frac{1}{2}$	Tdr.	Land	gave	368	Tdr.	=	10,66	Fold.
1860.	35	"	—		101	"	=	3,0	"
1861.	32 $\frac{1}{2}$	"	—		278	"	=	8,5	"
1862.	22	"	—		122	"	=	5,5	"
1863.	26	"	—		260	"	=	10,0	"
1864.	27	"	—		"		circa	12,0	"
								<u>49,66</u>	"
								8,28	"

Bønner

1859.	4	Tdr.	Land	paa	58	Tdr.	=	14,5	Fold.
1860.	8	"	—		95	"	=	12,0	"
1861.	22	"	—		232	"	=	10,5	"
1862.	22	"	—		0	"	=	0	"
1863.	10	"	—		167	"	=	16,7	"
1864.	10	"	—		133	"	=	13,3	"
								<u>67,0</u>	Fold.
								11,17	"

Alltid have Bønnerne været saaede i meget stærk Jord med Undtagelse af 1862, da bleve de saaede paa lavtliggende, mild og muldet Jord, medens Erterne samme Aar havde letagtig og høi Jord. Væxten var upaaklagelig, skjøndt ikke gjennemgaaende saa stærk som de foregaaende Aar; strax efter Blomstringen ødelagde Bladlusene Bønnerne totalt, medens Erterne gave halv Afgrøde. Indtil 1863 har Gjødsfningen været eens for begge Planter; i de to sidste Aar have Bønnerne derimod erholdt 2 Centner Guano pr. Td. Land. Trods total Misvæxt i eet Aar var Gjennemsnitsudbyttet af Bønner alligevel næsten 3 Fold høiere end af Erter, saa at der er Opfordring til at fortsætte Bønne dyrkingen, men med Vaersomhed. Paa Grund af Erternes Misvæxt i 1860, forsøgte nogle Jordbrugere heri Egnen Bønnerne i det følgende Aar med Held, hvilket loffede flere med i 1862; men da Bønnerne dette Aar næsten

hos Alle bleve halvt ødelagte ligesaavel som Erterne, faldt de strax fra igjen; hyderligere Forsøg bleve opgivne og denne Culturplante derved omtrent forladt, vistnok for tidligt. Der er ifjor og iaar paa et Par Steder forsøgt at breddsaae Bønnerne med en ubetydelig Indblanding af Erter: de første Prøver have været lønnende og opfordre til Gjentagelse.

Til Mellemfrugt kan ogsaa anvendes Havre og Byg med en stærk Tilfætning af Biffer, hvilket giver en god Afgrøde til Opfodring. Det er en sikker Afgrøde, der sjelden slaaer feil. Saaledes som den ialmindelighed bruges, er den dog kun halv Bladfrugt og halv Halmfrugt, og erstatter saaledes ikke Erterne aldeles, hvilket ogsaa er tydeligt i den paafølgende Waarsæd, der er kjendeligt svagere efter Blandsæd, end efter nogen af de andre Planter i Vælgædsmarken.

Vi have altsaa i Roer, Bønner og Bikkhavre en Række af Bladfrugter, der ligesaavel som Erterne kunne benyttes til Mellemfrugt paa vor stærke Jord, og vi ere derfor paa ingen Maade tvungne til at kaste Mellemfrugten bort, fordi Erterne ikke vil lykkes mere. Man kan rigtignok indvende, at enhver af disse Planter har Egenstaber, som indskrænke deres Anvendelse; Roerne ere besværlige at dyrke og kunne kun benyttes i en begrændset Mængde, Bønnerne ere tildeels usikre, og Blandsæden er kun halvt en Bladfrugt. Men her er Tale om at erstatte en Culturplante, som vi ikke kunne undvære og som daarligt vil vore; vi skulle have noget istedetfor Erterne, som vi have misbrugt ved igjennem Mennefsaalbre at dyrke dem stadigt hvert 5te Aar paa samme Sted og altid sælge hele Afgrøden bort, indtil Jorden ikke vil holde ud længere. Vi staae paa det Punkt, at mange baade af mindre og større Jordbrugere have for Alvor drøftet Valget mellem de to Under, enten at forlade Erterne og da dyrke 3—4 Halmfrugter i Rad umiddelbart efter hinanden, eller at blive ved at saae Erter, endskiøndt de i Reglen nu slaae feil hvert andet Aar. Under saadanne Forhold ere vi dog bedre tjente med en tredie Udvei, som giver os Udfigt til at beholde en indbringende

Mellemfrugt. Her kan ikke være Tale om aldeles at udelukke Erterne af Driften, men kun om at indskrænke deres Dyrkning. Vi tør ikke besaae mere end en halv Mark med Erter, og i den øvrige Halvdeel maae de erstattes af de andre Bladfrugter. Have vi 6 Tdr. Land i hver Mark, saa kunne vi blot have Erter i de 3, ved Siden af kunne vi have Bønner, Roer og Vikkehavre i de andre 3 Tønder Land, circa 1 Td. Land til hver af disse, og i næste Sædomløb veksle vi da med Pladsen saaledes, at vi faae Roer, Bønner og Vikkehavre, hvor vi før haade Erter og omvendt; i en 7 Marksdrift komme Erterne da igjen hvert 14de Aar, istedetfor som hidtil hvert 5te Aar. Erfaringen har lært os, at Kløvertræthedden hos Jorden sikkest og bedst modvirkes ved at faae Kløveren sjeldnere paa det samme Sted; altsaa ved at lade være med at pine Jorden saa stærkt med Kløver; utvivlsomt ville vi erfare, at den samme Regel gjelder mod Erternes Usikkerhed. Endvidere maae vi gjødske til Mellemfrugten, hvilket vi hidtil aldrig have gjort. Det er nødvendigt nu, fordi vi bagefter Kornet faae 2 Marker med Kløver og Græs, som vi skulle have megen Nytte af; vi kunne ikke vente stort af en Græsmark, som kommer 6te Aar efter Gjødningen; men det er ogsaa nødvendigt for Bladfrugten selv, fordi den trænger til Gjødningskraften maastee haardere end nogen anden, især naar den er tredie Grøde istedetfor anden. Ved god Fodring ville vi ogsaa snart sættes istand til at kunne gjødske Bølg-sædsmarken ordentligt, uden at Hveden kommer til at nydes med mindre, end den tidligere har erholdt; thi Gjødningen vil ikke blot formeres i Masse; men den vil i endnu højere Grad forbedres i Godhed, saa at hvert Læs faaer mere Bærdi; vi kunne derfor gjødske tyndere, end vi nu gjøre, uden at Virkningen bliver mindre, end den nu er. Dele vi altsaa Bølg-sædsmarken imellem de forskjellige Bladfrugter, som vi have til vor Raadighed, og faae dem allesammen i gjødsket Jord, saa er denne Mark slet ikke saa usikker endda. Fremgangsmaaden har paa flere Steder mange Aars Erfaring for sig og

Resultatet er, at Gjennemsnitsubbytten af denne Mark i Reglen er ganske godt. Et Aar kunne Erterne slaae feil, et andet Aar er en anden Plante mindre god; men vi ere aldrig udsatte for, at en heel Mark slaaer feil som nu. Udbytten af en Bølgfædsmark i de sidste 6 Aar har været følgende:

3 Gjennemf. 30 Tdr. Land m. Erter a 8 $\frac{1}{2}$ Fold = . . .	247 Tdr.
" " 12 " " " Bønner 11 Fold = . . .	132 "
" " 14 " " " Roer a 285 Tdr. aarligt Gjennemf. (18 Td. Roer = 1 T. Erter) svarer t. 16 Fold	224 "
" " 10 " " " Blandsæd c. 16 Fold svarer til ca. 10 Fold Erter . . .	100 "

Talt . . . 66 Tdr. Land giver et Udbytte af gjennem-

snitligt 703 Tdr. Erter.

Er pr. Td. Land i Gjennemsnit af 6 Aar 10 $\frac{6}{10}$ Fold.

Om end dette Udbytte ikke er sterkt af en gjødslet Mark, saa er det da ogsaa langt fra at være forkasteligt; i Vægt og i Foderværdi svarer det til circa 15 Tdr. Byg. Det er ved at benytte flere forskjellige Bladfrugter og ved at gjødske til dem, at dette Resultat er opnaaet, og der er Haab om, at Udbytten idetmindste ikke vil forringes ad Aare; tværtimod kan det vist forventes, at det vil blive bedre med Tiden, og der er al Grund til at fortsætte paa samme Maade. Naar vi gjødske til Erterne, opfodre Afgrøden og kun dyrke dem paa samme Jord hvert 14de Aar, da ville de ogsaa nok blive paalideligere igjen, da benytte vi idetmindste de Midler, ved hvilke det alene er at haabe, at vi kunne fikke os en fortsat Bedvaren af en indbringende Erteavl.

Vi have en ikke ringe Betryggelse for, at den sidste Baarsædsmark bliver god, naar den følger efter en god og gjødslet Bladfrugt, hvorimod den har daarlige Udsigter for sig, naar den er 3die eller 4de Halmfrugt i en uafbrudt Række. En saadan Drift er et Tilbagestridt, som ikke kan andet end føre tynde og svage Afgrøder med sig.

Med Hensyn til Kløveren bør vi være vaersomme og ikke gjøre urimelige Indgreb i den Skat, som Jorden gjemmer, hvor den er god til at bære Kløver. Vi see ofte kolossale Afgrøder af denne Plante; medens der voxer et Par Læs pr. Tønde Land paa den Kløvertrætte Jord, kan der være 5—6 Læs pr. Tønde Land selv af den fine og tidlige Sort paa den Jord, hvor Kløveren er nyere. Vistnok er dette et smukt Syn at see, men naar vi vide, hvor hurtigt denne Frugtbarhed kan forsvinde, da faae vi let Indtrykket af, at Jordens Kraft bliver misbrugt, og dette saa meget mere som den stærke Væxt forringer Kløverens Foderværdi. Dette sidste er endog Tilfældet i den Grad, at Kløveren i det ene Aar, naar den er fiinstænglet og bladrig, kan i Forhold til sin Væxt have dobbelt saa megen Næringsværdi, som i et andet Aar, naar den paa Grund af et frugtbarere Veir har opnaaet en stærk og grov Stængeludvikling. Lægge vi Mærke til, hvad Nytte vi have af Kløverhøet, saa ville vi ogsaa tidt bemærke det Tilfælde, at vi i det ene Aar faae samme Udbytte af Høfodringen som i det næste Aar, naar vi af samme Areal have høstet dobbelt saa meget; det ene Aar give vi 8 Pd. Hø pr. Kløverhø og det andet Aar naae vi ikke videre med 16 Pd. Vi have da ingen virkelig Fordeel havt af den stærke Kløverbæxt, fordi Bestaffenheden er bleven ringere, medens Mængden er bleven større; og uagtet den dobbelte Afgrøde har tæret dobbelt saa meget paa Jordens Kraft, som den mindre, saa giver den dog ikke større Udbytte. Det kan heller ikke nægtes, at det kun kan være lidet tilfredsstillende for en Mand at avle saa overordentlige Afgrøder af en saa tjælen og værdifuld Plante, naar han ikke har en Besætning, som kan consumere denne Afgrøde med Fordeel og hde det Udbytte derfor, som den er værd; men en saadan Besætning have Gaardmændene for Diebliffet ikke; derfor kunne de ei heller faae det ud af Kløveren, som den er værd, og den virkelige Pengeindtægt, som Kløvermarken giver, svarer ingenslunde til de overordentlige Afgrøder og endnu mindre til den Svækkelse, som Jorden lider ved Afgrøden.

Der ligger næsten en uvurbeerlig Capital i Jorden, saalænge som den er villig til at bære Kløver; den hder da af dette Produkt næsten alt, hvad vi forlange; den giver rundelig, saalænge som der er noget at give af; men hvis den faaer uhindret Lov til dette, saa vedbliver den ogsaa dermed, indtil den overraffer os en stjern Dag med et pludseligt og uventet „Holdt.“ Det maa derfor være os magtpaaliggende at holde godt Huus med denne Capital; vi bør tage saa sparsomt til den, som vi kunne, og hvad vi tage, maae vi see at faae i den bedste og meest nærende Skikkelse, samt søge det anvendt paa den meest indbringende Maade. Maalet, som vi i denne Henseende bør arbejde paa at naae, er at faae Kløveren høstet i en saa god Tilstand og anvendt paa en saa god Maade, at vi kunne erholde circa 1 Skilling for hvert Pund; thi dets Foderværdi i Sammenligning med Korn svarer dertil ved almindelige Kornpriser.

Men fra dette Synspunkt betragtet er det altid urigtigt at faae den silbige Vinterkløver, der udmærker sig ved sin stærke Væxt og sin ringe Foderværdi, der giver os Kløverhøet i den daarligste Skikkelse, — det er urigtigt at lade Kløveren blive for stor og for gammel, inden den slaaes; naar Blomstringen er vel begyndt, saa bør den ikke staae længere; ved en længere Vøxtid tærer den stærkt paa Jorden til ingen Nytte; thi den taber i Værdi ligesaameget som den vinder i Masse; — det er fremdeles urigtigt at faae Kløveren alene uden Indblanding af Græs; jo villigere den er til at vøxe, desto mere Græs bør vi blande imellem for at det kan holde sig; begge Planter ville kjæmpe med hinanden om Pladsen, hvorved Kløveren bliver finere og blødere, end hvis den stod ene; Forholdet imellem Græsfrø og Kløverfrø maa imidlertid afpasses saaledes, at Kløveren kan beholde Overmagten det første Aar og Græsset det andet; saa faae vi en god Kløverafrøde til Slæt og Græs til Aftøiring Aaret efter; da have vi i Virkeligheden kun Kløver een Gang i Omdriften og denne ene Gang har den endda en heldig begrændset Vøxtfrihed. Det er Erfaringen, som maa

lære os at træffe det rette Blandingsforhold ved Udsæden, hvilket ingenlunde er let, og hvortil udfordres, at man nøie kjender sin Jord. Vi vide, at ved Siden af 14—16 Pd. Kløverfrø er en Tilfætning af 3—4 Pd. Græsfrø aldeles forsvindende, hvis Jorden er frugtbar for Kløveren; Græsset vil da slet ikke komme til at vise sig, medens dette Quantum paa den Kløvertrætte Jord er det højeste, vi tør byde Jorden, og bruges der mere, saa vil Græsset allerede i det første Aar tilrive sig Magten og aldeles undertrykke Kløveren og vi høste da Græshø istedetfor Kløverhø.

Af Græsarter have vi ikke mange at vælge imellem. Timotheien har tidligere været mere anseet, end det er nu; det passer bedst til lav og fugtig Jord, paa moseagtige Strøg. Det voxer meget villigt, men er grovt, det bliver snart for gammelt til at græse og løber tidlig i Stængel. Vi have derimod et fortrinligt Græs i Raigræsset, hvoraf vi benytte to Afarter, det engelske og det italienske. Det første er det almindeligste, det er et fiint og meget hndet Græs, der voxer villigt og dækker Bunden godt, men det har ogsaa sine Mangler; det maa saaledes altid afgræsses tidligt, for at det ikke skal gaae i Stængel; den raske og frodige Væxt taber sig hurtigt og især paa stærk Leerjord; det andet Aar voxer det mindre villigt end første Aar, og hvis det ikke er paa en god Græsbund, saa er det allerede for gammelt i den tredje Aars Græsmark, saa at det ikke skyder Blade mere, naar det første Gang er afædt, men gaaer i Stængel i Sommerens Løb og har da ingen Værbi mere til Afgræsning. I en Shymarksdrift kunne vi imidlertid formindste disse Ulemper meget bethdeligt, naar vi have en kraftig Jord og Græsmarkerne komme nær efter Gjødningen. Vi kunne da med Fordeel saae italiensk Raigræs samtidigt med Kløveren. Denne Afart giver en meget hurtigt voksende Plante, der er fyldigere, blødere og saftigere, end det engelske Raigræs. Det kan godt taale at staae, til Kløveren begynder at blomstre, og efter Slætten skyder det hurtigt Blade frem paany, og strax efter kommer der en Mængde Rod-

stod frem, saa at hver Plante inden Efteraaret danner en tæt Busk af lange frodige Blade, som Rørerne cede med stor Begjærlighed. Af disse Buske kommer Græsset atter tidligt frem næste Foraar, og Bladene voxe ud igjen, efterat de ere afbidte, med en Hurtighed, som ofte er utrolig; thi Planten synes at have Evne til at kunne fortære saa megen Næring, som den kan faae, og derfor er det forbausende at følge dens Udvikling paa en kraftig Bund. Men det er en Mangel ved det italienske Raigræs, at det dækker ikke Jorden, der er intet Bundgræs. Derfor er det alligevel udrøit at tøre paa, og imellem Planterne er Jorden temmelig bar, saa at den let udtørres af Solen. Paa Grund af denne Mangel kan det italienske Raigræs ikke saaes alene, det maa altid blandes sammen med engelsk Raigræs, og med en saadan Bianding kunne vi faae et tætfluttet og frodigt Græstæppe. Men herved er at bemærke, at det engelske Raigræs, som vi skulle anvende for Græsmarkens Skjld, maae vi ikke faae samtidig med Kløveren; thi da vil det ødelægge denne; men det maa saaes senere, helst tidlig næste Foraar før Kløverslætten, eller ogsaa i Løbet af Sommeren eller Efteraaret efter Kløverslætten, og der er da ingen Fare for at faae for tykt; thi det giver en tættere Græs-bund, og ere vi blot heldige med at faae denne Udsæd besørgt i et gunstigt Diebit, saa at den kommer til at spire og kommer godt i Gang fra Begyndelsen af, da have vi meget gode Udsigter til at faae en tilfredsstillende Græsmark næste Aar; thi ved Siden af det stærkvoerende italienske Raigræs have vi den første Grøde af en tæt Bestand af engelsk Raigræs, og vi have en sluttet Græsbund.

Der er rigtignok endnu flere Græsarter, som egne sig til Dyrkning under visse Forhold, og der ere adskillige af disse, som ogsaa undertiden anbefales til Indblanding i Græsmarkerne; der er imidlertid ingen, som synes at have faaet nogen synnderlig Udbredelse, og det maa ei hellere dølges, at der undertiden ved saadanne sjeldnere Græsarters Anvendelse gjøres Erfaringer, som opfordre til stor Vaerksomhed. Et Græs er

der alligevel, som man vistnok uden Fare kan henlede Landmandens Opmærksomhed paa, isærbeleshed for mild og muldet Jord og til treaarigt Græsleie, nemlig Eng-Rapgræs (*Poa pratensis*). Frøet er kjendeligt og derfor ikke saa let udsat for at forveyles. Denne Plante giver paa den rette Jordbund et fort, fint og meget yndet Bundgræs.

At dyrke Kløver og Græs sammen og faae begge Dele til at lykkes hver til sin Tid, er paa ingen Maade nogen let Sag. Langt lettere vilde det være at dyrke dem særskilte, og isærbeleshed er Kløverdyrkningen meget let indtil en vis Tid. Men der maa stærkt advares imod den overdrevene Kløverdyrkning; den er saa let og fristende, medens Dyrkningen af en Blanding er saa besværlig og vanskelig.

Der kan imidlertid ikke tænkes noget større Misbrug af Kløveren end den, som vi paa flere Steder gjøre os skyldige i ved vor nuværende Drift, og det gjelder i større eller mindre Grad om saa Mange hele Landet rundt. Vi faae Kløver i Jorden undertiden hvert 5te Aar, lade den voxe ublandet og uden Afbrudelse, indtil Afblomstringen begynder; den faaer Lov til at udvikle sig saa stærk, som den vil, og med Forsæt opsættes Slaaning til det yderste Dieblik, fordi Kløveren voxer endnu, og vi ville gjerne have det meest mulige. Saa høstes der en i Forhold til Besætningens Størrelse umaadelig Masse af Kløverhø, som man skulde synes det var umuligt at faae en fordeelagtig Anvendelse for og maatte indeholde en overordentlig Foderværdi, der kunde omsættes til Penge igjennem Kreaturerne. Men det forholder sig ikke saaledes. Det viser sig, at Besætningerne let kunne fortære det; til Hestene stjaeres det for endeel i Haffelse, og Køerne kunne faae rigeligt deraf uden at Huldet eller Haarlaget vidner om nogen kraftig Ernæring. Den store Næringsværdi, som man skulde vente, findes ikke; thi det er kun det fine, unge og høielige Kløverhø, som har en stor Foderværdi, men ikke derimod de grove, gamle og haarde Kløverstilke. Hvad er nu Udbyttet af den overordentlige Kløverafgrøde? Besætningen fortærer den om Vinteren, men hder

i Pengeværði som oftest Intet derfor. Vi have havt Kløverhø at fodre med og Halm at strøe med; ved Hjælp af en god Kløverhøst have vi faaet en god Mødding, og dette er da Hovedfordelen, som mange af os have havt af Kløveren i en anseelig Mængde. Vi komme til den sørgelige Sandhed, at Kløveren har været vor Gjødningsfilde; for en stor Deel ved Hjælp af den er det, at vi have kunnet vedblive at avle saa godt Korn, som vi have gjort, igjennem Kreaturerne have vi omsat den i Gjødning, igjennem Gjødningen i Korn, og igjennem Kornet bortselge vi efterhaanden Jordens rige Evne til at bære Kløver, idet denne for en Tid er Kilden til Kornets Ernæring. Dette er Misbrugen, som der er sigtet til og som der maa advares saa stærkt imod. Det finder Sted hos Mange, skjøndt for Diebliffet sjeldnere i den Grad, som tidligere, da Kløverdyrkingen allerede er indskrænket noget; men det finder dog Sted ei alene overalt i 5 Marksdristen, der har 3 eller $3\frac{1}{2}$ Kornafgrøder, fordi denne for Tiden væsentlig er bygget paa, at Kløveren skal vedblive at lykkes, men tillige paa ethvert andet Sted, hvor Kløveren faaer Lov til at opnaae en saadan Udvikling, at dens Næringsværði forringes, hvor man søger alene efter det største Produkt, istedetfor at søge efter det bedste.

Alene derved taber et Driftssystem sin Værði, naar det skal støttes eller ofte endog heelt bæres af en saa værdifuld og kortvarig Silbe. Det har ikke meget at sige, at der kan avles godt Korn paa $\frac{2}{3}$ af Marken, naar man maa tilstaae, at det er Kløveren, der bærer det, medens Brakken hjælper til, naar altsaa de $\frac{2}{3}$ af Marken maa offres for at gjøre de $\frac{1}{3}$ skikkebe til at bære Afgrøder.

Naar vi tænke os 5 Marksdristen paa en Gaard med 70 Tdr. Land, saa have vi der 3 Marker eller 42 Tdr. Land med Korn, 14 Tdr. Land med Kløver og 14 Tdr. Land med Brak. Omlagt i en 7 Marksdrift med 4 Kornmarker, er Fordelingen saaledes: 40 Tdr. Land med Korn, 20 Tdr. Land med Kløver og Græs, 10 Tdr. Land med Brak. Der mistes

2 Tdr. Land af Kornets Areal; men der vindes til Gjengjæld 6 Tdr. Land til Græs, den store og tærende Brakmark bliver nemlig formindsket med 4 Tdr. Land. Alligevel vil der ofte høres den Indvending mod Shymarksdriften, at Brakmarken er for stor, det er saa kostbart hvert Aar at brække $\frac{1}{4}$ af hele Gaardens Areal; hvortil vi imidlertid maae svare: at saalænge som det er en Nødvendighed, saa maae vi finde os deri, og en Nødvendighed er det, naar Jorden ikke er i Kraft, naar den ikke er fri for Ukrudt, især for Qvikrod, og endvidere naar vi skulle draine eller mergle, hvilke Arbeider vi kun kunne faae en passende Leilighed til i Brakaaet; det vil under saadanne Forhold være en stor Feil at trage efter at benytte Brakmarken paa nogensomhelst Maade, hvorimod der Intet kan være iveien for at benytte idetmindste en Deel af Brakmarken paa kraftig Jord, som er fuldkommen reen, og naar vi intet Grundforbedringsarbeide have at foretage. Men alle vore Erfaringer stemme overeens i, at det er meget vanskeligt at finde en god Forfrugt for Hveden, naar man ikke har Kaps, hvis Dyrkning vi ikke kunne tilraade, og derfor have vi egentlig kun Græsset at holde os til om Forsommeren, naar vi ville benytte Brakmarken paa en heldig Maade, idet vi da udsætte den første Bløining til St. Hansdag. At benytte Brakmarken paa denne Maade er ikke alene meget nemt, men tilige ogsaa meget godt, og uden Tvivl den bedste Maade at gjøre Brakmarken indbringende paa; thi med 3 Maaneders Sommerbearbeidning kan en reen og skjør Jord blive fortrinlig behandlet til Vintersæd, og Græsset bliver da Hvedens Forfrugt. I Shymarksdriften passer denne Benyttelse af Brakmarken desuden ogsaa allerbedst, da vi altid ville have knap Tid paa Græs, hvis vi ikke have noget udenfor Driften, og da vi desuden her have Græssets 3die Aars Leie i Brakaaet, og dersom vi blot have kraftig Jord og en tæt Plantning, saa kan Græsningen paa Sommerbrakken i Mai og Juni være os til megen Nytte. Imidlertid er det paa Agerbrugets nuværende Standpunkt kun sjældent, at man seer

en 3die Aars Græsmark saa reen, at man kan nøies med at sommerbrække den; i Reglen selv i de bedst drevne Avlsbrug pleier dette kun at kunne lade sig gjøre med et større eller mindre Stykke af Marken; isærdeleshed egner den Jord sig dertil, som vi i forrige Omdrift havde Koer og Bønner i; thi disse Planter have gjort Brakkens Tjeneste, hvor de ere lykkes vel, og vi finde som oftest i Brakkaaret Jorden saa reen og Græsbærten saa stærk, hvor der tidligere har været Koer og Bønner, at vi uden Fare for den paafølgende Vintersæd kunne drage en ikke ubetydelig Nytte af Græsningen til Midtsommer-tid. Efterhaanden kan dette gjøres med det meste af Marken, naar den er kommen i den tilbørlige Orden dertil, og saaledes giver Snymarksdriften os en nem Veilighed til at gjøre en fordeelagtig Anvendelse af Brakmarken, saasnart som Jorden er i den Tilstand, at den kan undvære Heelbrak.

Det nye System, som vi indføre, naar vi afløse vor gamle Femmarksdrift med en Snymarksdrift, er bygget paa, at der skal holdes en god og velsodret Kreaturbesætning, som kan gjøre Kløver- og Græsmarkernes Afgrøde i Penge og som med Fordeel kan fortære en Deel af den avlede Sæd. Indtægten af Kornsalget bliver foreløbig indskrænket noget; men Indtægten af Besætningen bliver forøget til Gjengjæld derfor. Som Biproduct erholdes der en betydelig Masse af kraftig Gjødning, som faaes til en meget billig Priis. Og denne Gjødningskilde er ikke alene billig; men den er tillige varig. Den skal underholde baade Kornet og Græsset og bidrage stærkt til at støtte Kløveren's Væxt. Den ene Mark skal ikke leve paa den andens Beføstning; thi med Undtagelse af Brakken kommer enhver af de andre Marker for sig til at afgive et virkeligt Bidrag til Pengeindtægten. Det siges om Snymarksdriften, at den er stræng, og det er den ogsaa; men den er dog meget staansommere end Femmarksdriften; den staaer langt over denne væsentligst derved, at den giver os Veilighed til at have et fordeelagtigt Kreaturhold og producere en stor Masse billig Gjødning. Et saadant Driftsystem danner et

Grundlag, hvorpaa Agerbruget kan befordres til en høi Grad af Udvikling.

Der er meget Mere, som vi ville komme til at bestjæftige os med, naar vi ville bringe vort Agerbrug ind i det nye Spor. Isærdeleshed er der to Ting, som ere paafaldende for den Fremmede, der seer vor Egn: for det Første, at vor tunge og stærke Jord ikke er drainet og har en mangelfuld Bandoafledning, og for det Andet, at vi endnu vedblive med Forfjærlighed at beskytte og frede de mange levende Hegn, som vi have.

Hvad Bandoafledningen angaaer, da erkjende Jordbrugerne meget villigt, at Sæden lider af Suurhed og Kulde i Jorden, at dette isærdeleshed er Tilfældet i høi Grad med Baarsæden, navnlig Bygget, som man selv i almindelige Aaringer ikke kan stole paa, saalænge som Undergrundsflugtigheden ikke er bortledet. Exempler paa en fuldstændig gennemført Draining mangle ikke, selv ikke paa de mindre Gaarde, og der foreligger Erfaringer nok om dens Virkning; man indrømmer ogsaa denne Grundforbedring det Vidnesbyrd, som den fortjener, og man taler ialmindelighed om Draining som om Noget, der er paatrængende nødvendig og som man maa have fat i. Men desuagtet har Exemplet hidtil ikke fundet almindelig Efterligning, og Bandoafledningen har i de senere Aar egentlig intet Fremskridt gjort. Som Grund herfor anføres stedse Mangel paa tilstrækkelig Evne til at gennemføre en fuldstændig Draining; paa nogle Steder har den lave Beliggenhed ogsaa lagt Vanstueligheder i Veien, og overalt er der een Hindring til, nemlig Plantningerne.

De mindre Jordbrugere have hidindtil havt temmelig store Udgifter paa deres Bedrift; i de sidste 15 Aar have de anvendt betydelige Udlæg til Forbedring af Bygninger, til Anskaffelse af Vogne, af nye og solide Agerdyrkningsredskaber og Maskiner, hvilke Udlæg allesammen ere indbundne af Jorden omtrent i det samme Tidrum. Der spores ingen Overdaadighed eller Luxus i nogen Retning, det er kun Følgerne

af Fortidens Armod, som udslettes. Om der saaledes ogsaa paany har fundet en lang Stilstand Sted i Agerbruget, idetmindste hvad Principet og de egentlige Grundforbedringer angaaer, saa at Jorddyrkningen her, i Sammenligning med flere andre Egne, seer forældet og gammeldags ud, saa har Jordbrugeren dog ikke været uvirksom i denne Periode, men har anvendt sin Evne til Fremskridt i andre Retninger. Vi have dernæst haft Pengekrisen i 1857, en tarvelig Høst i de tørre Aar og nu lave Kornpriser i de sidste mere frugtbare Aaringer. Dette tilsammen har bevirket formindskede Indtægter, og Følgen deraf har været her som vistnok overalt, at der er indtraadt en Standsning i alle kostbare Foretagender, og man har indskrænket sine Udgifter til det Nødvendigste; thi Bondens almindelige Forsynlighed tilbageholder ham fra at gjøre Gjæld. Drainingen er imidlertid et Arbejde, som den mindre Jordbruger ikke kan og heller ikke vil styde fra sig; han har Tro til den, og den vil blive paabegyndt af Mange, saasnart atter et Par gode og indbringende Aar sætte ham istand til at tage fat paa denne vigtige Grundforbedring ved egen Hjælp.

Den anden Hindring for Drainingens Udbredelse, nemlig adskillige Jorders lave Beliggenhed, er for en stor Deel fjernet ved Sænkningen af Vandstanden i Bøtø Noer; men den sidste Forhindring, den tætte Beplantning med Træer, den er til endnu, og gjør for Diebliffet hos Mange en ordentlig og planmæssig Draining aldeles umulig.

Med Hensyn til de levende Hegn, da forsvares de derved, at vi leve i en Egn, som er stærk udsat for den umiddelbare Paavirkning af de fremherskende Vinde og som tillige er fattig paa Brændsel. Gjedserodde er kun en Fjerdingvei bred; her er ingen Skove til at bryde Vinden; her findes heller ingen Løvemoser af Betydning, Brændselet skal hentes langt borte og er derfor baade kostbart og besværligt at erholde. Bestemmelsen med de levende Hegn er nu baade at give Læ og at afgive en Deel Brændsel, og det er vel især af den sidste Grund, at man er saa ivrig med at plante overalt, hvor

der findes Leilighed dertil, og saasnart der er opstaaet et nyt Skjæl imellem to Marker, bliver dette strax beplantet med Piil og Poppel; ved Markernes Deling fra 5 til 10 er der saaledes paa de fleste Steder samtidig fremkommet dobbelt saa megen Plantning, som der var før. Grenene hugges af Træerne saa ofte som de voxe ud, sædvanlig een Gang i hvert Sædomløb, og de benyttes til at flette Riisgjærder med ovenpaa Boldene baade i Yderstjællene og omkring de Marker, hvor Kreaturerne skulle være, saa at disse kunne gaae som oftest løse omkring uden Bogter, hvilket ogsaa er en stor Herlighed, som der sættes megen Priis paa.

De Ulemper, som denne Mængde levende Hegn fører med sig, ere imidlertid meget store, og en grundig Undersøgelse og Beregning vilde sikkert domfælde mange af dem. Det er ikke blot af Hensyn til Drainingen, at de ere iveien, uagtet de rigtignok ere dens Dødsfjender; thi i mindre end 20 Alens Afstand fra et Hegn er et Hoveddrain ikke nogenlunde sikket mod at forstoppes af Trærødderne; men de ere uhyre kostbare, fordi de ikke alene optage Pladsen paa en bred Jordstrimmel, som derved unddrages Dyrrkingen, men desuden suge Kraften ud af Jorden i en lang Afstand, hvor Kornet af denne Grund altid er guult og svagt og faaer en svang Kjærne; og saa samle de Sneen i Væsiden og skygge paa de nærmeste Agre til stor Skade for den kraftige Udvikling af vore kostbare Kulturplanter. Hvorledes finder man ialmindelighed Afgrøden nordenfor det levende Hegn? Hvor Hegnet er gammelt og fuldt udvojet, der finder man paa de to nærmeste Agre kun halv Afgrøde og undertiden mindre end dette, og i en cirkelrund Kreds til alle Sider rundt omkring et ældre Træ, der seer man i enhver Kornsort en temmelig skarp Grændse, hvor Sædens grønne Farve bliver guul, og indenfor denne Kreds er der thnde Straae og korte og spidse Ax med faa og lette Kjærner; det er Træet, som har taget, hvad Kornet skulle leve af. Den bredbladede canadiske Poppel er i denne Henseende langt værre, end de forskjellige Arter af Piil, og er maa-

stee det allerværste Træ, som man kan have i et Markstjæl; thi dens Hovedrødder følge Madjorden og leve i Hovedsagen af denne; man kan i lang Afstand ofte naae dem med Ploven, og dens bladrigge Krone kaster en meget mørk Skygge, medens Pilen sender sine Rødder dybere i Jorden og har en mere aaben Krone; men overfor Drainingen synes de at være lige farlige.

Det Læ, som de levende Hegn give, er heller ikke altid til Gavn, hvor behageligt det end kan være til sine Tider. I hvor høi Grad forhindre de ikke Kornet i at tørres i en vanskelig Høst, hvor den mindste Luftning ofte er saa værdifuld? Da er man mange Gange mere end nogensinde udsat for at lide store Tab paa de Kornhobe, der i Læ mellem de tætte Plantninger ikke blot ere berøvede Luftens Afgang, men netop derved i en forhøiet Grad ere udsatte for under Solens Paa-virkning at gennemvarmes af den stillestaaende Luft, og det er ikke saa sjældent, at man da lykønsker den Mand, der har nogenlunde aabne og frie Marker, hvor Sæden kan tørres, medens den hos Andre er i Fare for at lide Skade.

Den mindre Jordbruger veed imidlertid alt, hvad der kan siges mod de levende Hegn; men det synes, som om han engang er kommen til at betragte alle disse Ulemper som nødvendige Under, der gaafte vist ere besværlige, men som ikke kunne ændres. Plantningen synes ogsaa tildeels at være en Jndlingsfag; derfor kan han vanskelig bestemme sig til at lægge Haand paa den, og han troer ikke, at den kan undværes. Af to Under maa man imidlertid vælge det mindste. Det tætte Ræt af levende Hegn er allerede nu et stort Onde, der neppe kan opveies af de Fordele og Bequemmeligheder, som det fører med sig; men Ondet vil blive større, jo mere Agerbruget gaaer fremad, og Brændselet, som man indvinder, vil blive kostbarere i samme Grad, som man avler bedre; Hegnene ville med hvert Aar komme mere og mere iveien, og de bør indskrænkes bethdeligt. I Markstjællene mod Naboerne bør man unægtelig altid bevare de levende Hegn; derved faaar

man Fred paa sine egne Enemærker, og mod Binden faaes vistnok al den Bøsthyttelse, som man kan ønske; men de levende Hegn paa de indvendige Markstjæl have ikke noget med Jordbruget at gjøre; de gavne ikke Jorden i nogensomhelst Retning, men gjøre tvertimod en betydelig Fortræd. De bør fjernes, fordi de gjøre en Skade, som de ikke kunne erstatte, de bør fjernes, hvis Drainingen skal have nogen Fremgang, ellers vil Drainingen volde idelig Fortræd, og de bør fjernes, for at Jordbrugeren efter sit eget Lykke kan omlægge sine Marker og anvende, hvilken Inddeling og hvilken Drift han anseer for bedst, uden at være bunden ved saa skadelige Forudsætninger, som Hegnens Bevarelse vilde være.

Disse to Punkter i vort Agerbrug, nemlig Drainingen og Indstrænkningen af de levende Hegn, kræve en ubørlig Drøftelse, fordi de for os ligge saa nær, og vor Vedhængen ved det Gamle i disse Retninger er saa eiendommelig og saa iøinefaldende.

Hvad Drainingen angaaer, da er det imidlertid utvilsomt, at denne snart vil finde Indgang hos Fleertallet af de dygtige, mindre Jordbrugere, og det er i Agerbrugets Interesse ligeledes at haabe, at man snart vil opgive den uheldige Forestilling, at man paa den frugtbare og kostbare Agerjord kan frembringe Brændsel til godt Kjøb imellem Kornmarkerne. Og af de Midler til Agerbrugets Opkomst, som vi nu have drøftet, have vi stillet disse to Punkter sidst i Rækken, fordi de paa ingen Maade ere eensbetydende med det forbedrede Agerbrug selv, hvorefter de ere Midler, der ved en heldig Benyttelse kunne tjene til at bane Veien for samme, medens de ved at misbruges, kun kunne befordre Jordens Ruin. Dette sidste gjelder isærdeleshed i høi Grad om Drainingen. Alene for sig er den fuldstændigste og bedste Draining paa ingen Maade istand til at bevare Jordens Frugtbarhed i Tidens Længde; vi faae Jorden mere i vor Magt, kunne behandle den bedre og give Planterne et sundere og dybere Vørested, idet vi fjerne Undergrundsvoandet, som er dem skadeligt. Vi faae ved

Drainingen fri Raadighed over alle Jordbundens Kræfter, hvilket vi ikke havde, saalænge Jorden leed af Suurhed, og derfor voxer Kornet sikkrere og giver et større Udbytte. Men spare vi ikke paa disse Kræfter ved en staansom Drift og ved rigelig Gjødning, saa vil Drainingen ikke være til Betsignelse for Agerbruget; den giver os Feilighed til at pine Jorden stærkere, og er i en sorgløs Landmands Haand et farligt Mid- del til Jordens Ødelæggelse. Ethvert Udpiningsystem maa nødvendigviis ophøre samtibig med at Jorden bliver drainet, og Drainingen maa kun betragtes som et høist vigtigt For- arbeide for et nyt Agerdyrkningsprincip; thi kun paa denne Maade kan den i Tidens Længde være til Landbrugets virke- lige Tarv.

En rigelig og kraftig Gjøbning og en staansom Drift ere de rette Midler til at bevare Jordens Kraft og til at be- rede Agerbruget en lys Fremtid. Komme vi ind paa det System, som her er udviklet, saa ere vi paa Vei til at sikke os imod Tilbagegang, og vi have gjort et stort Fremstridt. Dermed skal dog ikke være sagt, at vi have gjort Alt, hvad der med Tiden vil blive nødvendigt at gjøre; der vil desuagtet komme en Tid, da det vil vise sig, at de Midler, som vi her have paaaget, endnu ikke ere tilstrækkelige, en Tid, da vi ville faae at see, at selv den stærke Fodring med Kjerne bringer os ikke al den Gjødning, som vi behøve for at ernære de gode Afgrøder, som vi foreløbig ville erholde. Den Tid ligger vel fjern for os, men den kan dog øines; vi kunne see, at selv den rigeligste og kraftigste Kreaturgjødning er utilstrækkelig i Tidens Længde, naar vi betragte det hollsteenske Agerbrug. Kjærnefodringen er der gammel, Driften har i mange Tider, vistnok i mindst 100 Aar, været indrettet til Kreaturhold: det saakaldte Kobbølbrug, sædvanlig med 10—11 Marker, hvoraf det Halve bærer Korn, som følger i en uafbrudt Række med 1 Raps, 2 Hvede, 3 Byg, 4 Havre, 5 Havre, og derefter 6, 7, 8, 9 ja endog 10 Græs, medens den 11te Mark er til Brak. Meierivæsenet stod tidligt paa et høit Standpunkt, og

den stærke Kjørnefodring gav rigelig Gjødning; der avledes godt, og vi saae op til Holsteens Agerbrug; det stod saa langt over vort, og det var saa indbringende, saa at Velstanden er gammel der. Men hvorledes er det nu? Fodringen er stærkere end nogensinde; ingen Meierigaard hos os anvender saa megen Kjørne til sine Køer om Vinteren, som en Mængde holsteenske Eiere og Forpagtere gjøre nu: at fodre 10 Pd. Kjørne pr. Ko efter Kælningen foruden Hø findes der saa hyppige Exempler paa. De sige, at det er nødvendigt; thi ellers saae de ikke Gjødning nok til Jorden. Og hvorledes høstes der saa efter denne stærke Gjødning? Tilstanden er vist i de sidste Aaringer forandret grumme meget; det lange Sædomløb med den barbariske Række af 5 stærktærende Halme ovenpaa hinanden er nu tildeels indskrænket til 8 eller 9 Marks Drift, som oftest dog uden Mellemfrugt; hvorledes Afgrøderne af Korn forholde sig nu til i tidligere Tider, vides ikke bestemt, det siges, at de i de sidste 10 Aar have været aftagende; i ethvert Tilfælde ere de smaa, og ere endog meget mindre end vore Afgrøder; for mange af de bedste og bedst drevne Gaarde er det bekjendt, at de ere langfra at kunne opgive 11 Fold Hvede og 11 Fold Byg som en Gjennemsnitshøst, og deres Havreafgrøder ere daarlige; dette trods deres fortrinlige Jord og trods den gamle Gjødningskraft, som man skulde vente, at denne Jord gjemte. Det holsteenske Agerbrug har tidligere været i Ry for at staae høit, og vistnok fortjente det denne Dom; nu derimod er det et almindeligt Ordsprog, at det holsteenske Agerbrug er stillestaaende, hvilket vistnok er ligesaa sandt. Produktionens Forsøgelse i Holsteen er i det mindste ikke stor; den er i de sidste 20 Aar kun saare lille i Sammenligning med den Forsøgelse, som har fundet Sted i Danmark, hvorved dog maa bemærkes, at vort Agerbrug stod paa et lavere Udviklingsstrin, hvorfra vi have arbeidet paa at hæve det op til et høiere Standpunkt.

Men Holstenerne merglede i Begyndelsen af Aarhundrebet, de fodrede rigeligt og gjødslede stærkt (det er dette Standpunkt,

som vi nu ville til at indtage); de gjorde imidlertid intet videre, i Tillid til, at Fodringen nok skulde holde Jorden oppe. De sparede ikke paa Jordens Kraft; istedetfor en skaansom Drift med en heldig Bøxlen i Frugtsølgen, brugte de ofte et meget uheldigt Sædstifte, og det viser sig, og har vist allerede længe viist sig, at paa denne Maade kunde Kreaturgjødningen ikke blive ved at være tilstrækkelig. Der tæredes steds mere paa Jorden, end den kunde taale, Gjødsningen var endnu ikke i Forhold til Benyttelsen; maastee havde man ogsaa solgt Jordens Kraft igjennem Rapsen, som gaaer forud for alle andre Kornsorter, og som ikke er bleven Jorden erstattet. Altsaa, selv med denne stærke Fodring, som Holstenerne i mange Læder have benyttet, kunde deres Agerbrug ved strænge Midler bringes til at gaae i Staae, og der maa nye Hjælpe-midler til, for at faae det i en fremadgaaende Bevægelse igjen. Nu er Erfjendelsen derom kommen tilstede; man indskrænker Rapsdyrkingen, Sædstiftet bliver noget bedre, og navnlig anvendes der kunstig Gjødning i en steds tiltagende Mængde; der draines desuden, hvor det ikke allerede er gjort i de sidste 10 Aar. Nu er Drainingen for dem vistnok et hyppeligt Hjælpe-middel ved Siden af de øvrige, og Jorden vil ogsaa nok hæve sig igjen. For det holsteenske Agerbrug, som vi her for Exemplets Skyld ere komne til at omtale, er det sikkert et afgjort Held, at Drainingen ikke er bleven bekjendt og gennemført tidligere; var den indført for 20 til 30 Aar siden, saa vilde den med den stærke Rapsdyrking og med den strænge Frugtsølge have givet Leilighed til at udyne Jorden endnu grundigere; Drainingen vilde have luffet op for Jordens sidste Forraad af naturlig Kraft, og den vilde have bevirket, at mange af de holsteenske Landmænd maastee alt tidligere havde maattet nydes med 6 til 7 Fuld Høvede efter en tarvelig Raps-afgrøde, som de nu saa ofte maae gjøre; Jordbruget vilde vel nok i dette Dieblif have seet mere blændende ud, end det nu gjør, og Landmanden havde vel ikke i dette Dieblif været tvungen til at søge efter Midler til at modvirke sin Jords

aftagende Produktionsevne; thi Drainingens Virkning vilde foreløbig have skjult alle de stedfindende Mangler, og denne Grundforbedring være bleven Midlet til en yderligere Forarmelse af Jorden.

Det holsteenste Agerbrugs Historie er meget lærerig for os; der er meget at efterligne og meget at vogte sig for, og vi ere istand til at undgaae den Klippe, hvorpaa det holsteenste Landvæsen tilsidst er strandet, naar vi blot itide ville tage os ivare. Vi følge Exemplet med den stærke Fodring, som for Høstenerne har været saa indbringende; men vi ville ikke tilintetgjøre Jordens Kraft ved Rapsdyrkningen og det haarde Sædkifte, som de brugte vistnok i flere Menneskealbre; vi ville følge en mildere og klogere Drift og vexle med saamange Bladfrugter, som vi have til vor Raadighed; vi ville draine vor Jord, for at vi bedre kunne stole paa den i alle Aargange og alle Aarstider, og for at vi med mere Sikkerhed kunne betroe vor kraftige Gjødning til den; og hvad Høstenerne nu begynde paa af Trang, nemlig at anvende kunstig Gjødning, det bør vi gaae ind paa frivilligt, lidt efter lidt, saa at vor egen Erfaring kan vejlede os.

Det er vist, at den kunstige Gjødning er nødvendigt paa den udpinte Jord; men det er et Spørgsmaal, om den ikke betaler sig bedst paa den frugtbare Jord; det synes egentlig saaledes. Ved Hjælp af den kunstige Gjødning skulle vi efterhaanden lære at fuldstændiggjøre Kreaturgjødningens Virkning og at opfylde Jordens stedegne Forbringinger. Kreaturgjødningen anvende vi regelmæssig paa den bestemte Plads; men med Kunstgjødning skulle vi see at hjælpe lidt til, hvor det gjøres Behov; med Kunstgjødning bør vi altid understøtte en Mark, hvergang den har givet en Afgrøde, som er over det almindelige; thi vi kunne med Driftighed slutte, at der er den vel anvendt; den Jord kan bruge, hvad den faaer, og vi kunne ligesaa sikkert slutte, at den trænger dertil, hvis den skal blive ved at yde saa godt; thi hvor Jorden giver meest ud, der

maa den ogsaa have meest ind igjen; det gjælder om Jorden, som om ethvert andet Skattekammer.

At vi ved en heldig Anvendelse af kunstig Gjødning kunne med Fordeel forsøge vore Afgrøder temmelig betydeligt, kjendes der mange Exempler paa, selv der, hvor Jorden allerede er i, hvad man kalder, en god Gjødningskraft, og det er neppe Tvivl underkastet, at ogsaa den almindelige Anvendelse af kunstig Gjødning har en Fremtid for sig. Enhver vil gjerne gjøre sit Agerbrug saa indbringende, som muligt; Uenigheden dreier sig kun om Midlerne, hvorved det kan skee. At ogsaa Kunstgjødning er et Middel dertil, vil Erfaringen nok gjøre almindelig bekjendt; ogsaa vil man efterhaanden erkjende, at dens Anvendelse er ønskelig for Frugtbarhedens Bevarelse gennem Tidernes Løb. Dens Udbredelse fremmes ogsaa paa mange Steder, og det laader til at gaae her som med Kjernefodringen, at hvor man har faaet gjort en god Begyndelse, der trækker man sig ikke mere tilbage. Det skal meest være i Thyland, at Antallet af dem, der bruge Kunstgjødning, er i Tiltagende, hvilket er forklarligt nok; paa den lette Jord er Virkningen hurtig og kjendelig, Resultatet er der tydeligt, medens det hos os kommer langsommere og er mindre iøjensfaldende. Men Benyttelsen af Kunstgjødning kan anbefales paa enhver veldreven Jord, naar Priserne ere forholdsmæssige; den giver et godt Resultat, naar man nøie kjender sin Jord og Gjødningens Maade at virke paa, saa at man altid vælger den Slags eller, rettere sagt, den Blanding af kunstig Gjødning, som for ethvert Tilfælde passer bedst; thi en Blanding vil altid være rigtigst, og der vil komme en Tid, da man vil tale ligesaa almindeligt om Gjødningens Blanding til Jorden, som man nu taler om Foderets Blanding til Koen.

Gjedsfergaard i Januar 1865.

Discussion ved Landhuusholdningselskabets Møder.

Mødet den 15de Februar 1865.

Hoffjægermester van Deurs til Bødstrup indlede en Discussion om Spørgsmaalet:

„Hvorledes foregaaer ialmindelighed Taxationen af faste Eiendomme, og hvorledes udføres de paa den meest hensigtsmæssige Maade?“
med følgende Foredrag:

Af Bestyrelsen er jeg opfordret til at indlede en Discussion om nogle Forhold i Landbovæsenet, der gribe ind saavel i det Offentlige, som Private, nemlig om Taxation af Landeieendomme især her i Sjælland, og idet jeg efterkommer denne Opfordring, tør jeg bede de ærede Herrer være overbærende med hvad jeg nu meddeler — i Henseende til Formen — da jeg ei før er fremkommet med Noget for denne Forsamling; med Hensyn til Realiteten — ja her mine Herrer! maa jeg bede dem tage min gode Villie for Evnen.

Hensigten med at udfinde en Landeieendoms Værdi ved Taxation vil i Almindelighed være:

at erfare hvad der kan gives for Eiendommen af en Kjøber, der ei før har staaet i Forbindelse med den,

at erfare hvad der efter gjeldende Lovbestemmelser bør gives for Eiendommen af den nuværende Besidder, der ifølge Contract har brugt den i længere eller kortere Tid, som f. Ex. af Fæstere og Leiere; og

at erfare, hvor betryggende Sikkerhed Eiendommen afgiver for i Samme attraaede eller allerede optagne Laan.

Hvad nu det første Tilfælde angaaer, da er det i Almindelighed en privat Sag, hvor det er vedkommende Kjøbers Erfaring og Dygtighed i at bedømme en Eiendoms Værdi, der gjør Udslaget, og hvor mange specielle Omstændigheder med Hensyn til Capital, Lyst til Eiendommen o. s. v. komme i Betragtning ved Værdiansættelsen, samt hvor det i Grunden er udenfor det Offentliges Interesse, om Værdiansættelsen bliver for høi eller lav.

Det Samme er ikke ganske Tilfældet, hvor Eiendommen efter gjældende Lovbestemmelser skal overdrages til Brugeren eller Besidderen, der i kortere eller længere Tid har staaet i Forbindelse med den, eller hvor, som man kalder det, tvungent Salg finder Sted, idet det Offentlige her er interesseret i, at baade Kjøber og Sælger opnaae deres Ret, saasom Kjøberen, der tilbydes Kjøb, bør give for Eiendommen hvad der efter Lovbestemmelserne og Omstændighederne bør gives, og Eieren, der tvinges til at sælge sin Eiendom, bør have for den hvad den efter de forhaandenværende Forhold er værd.

I sidstnævnte Tilfælde, hvor man ønsker at erfare hvor betryggende Sikkerhed en Eiendom afgiver for optagne eller attraaede Laan, er det af hyderste Vigtighed baade for det Offentlige og Private, der udblaaner store Capitaler, at erfare Eiendommens virkelige Værdi, eller hvad Eiendommen under sædvanlige og almindelige Forhold kan afgive i Nettoindtægt, og det ei alene for et enkelt Aar, men for et længere Tidsrum. Her forekommer hvad man i Almindelighed kalder: Taxationer til Prioritetsefterretning.

Ligesom det er af Vigtighed, at Værdiansættelserne af Eiendommene ere saa nøiagtige som muligt, saaledes er det af Betydning, at Taxationerne i et vist District eller en vis Landsdeel ere eensartede baade med Hensyn til det Formelle og det Reelle. Den samme Form ved mange forskjellige Forretninger letter meget bethdeligt Oversigten for dem, der skulle gjennem-

gaae dem og derefter bedømme Sikkerheden, hvilket ligeledes er Tilfældet med Realiteten, idet f. Ex. de antagne Priser for Korn og andre Produkter, Indtægt af Besætning under almindelige Forhold, Udgifter til Høkkø, Driftsomkostninger o. s. v. bør være forholdsmæssig eens, forsaavidt locale Forhold herfor ei lægge Hindringer iveien.

Jeg tillader mig her at gjøre den Bemærkning, at Bestyrelsen for Østifternes Kreditforening aarligt for deres Taxatorer bekendtgjør bestemte Priser for de forskjellige Sorter Korn, efter hvilke Priser Taxationerne foretages; og jeg skal tillade mig at henstille til den ærede Forsamlings Overveielse, nu eller senere, det Spørgsmaal: om det ei vilde være gavnligt at have fast ansatte Taxatorer for bestemte Distrikter.

Maaden hvorpaa Taxationer foregaae er i Almindelighed den, at Taxatorerne efterat have besøet Eiendommen og gjort sig bekendte med den, efter de foreliggende Oplysninger og Documenter affatte en Beregning over alle Indtægter og Udgifter ved Eiendommen, baseret paa de Priser, de for dette Tilfælde ere komne overeens om, og efter derved at have udfundet en Nettoindtægt, betragte dette som Renten à 4 pCt. af Eiendommens Capitalværdi.

Denne Fremgangsmaade formenes unægtelig at være den rigtige, forudsat at rigtige Middelspriser ere ansatte og at der er taget Hensyn til almindelige Forhold, ei til specielle, idet disse, f. Ex. en Eiers større eller mindre dygtige Personlighed, større eller mindre Capital, Eiendommens for stærke eller for slappe Drift o. s. v. kunne gjøre et betydeligt Udslag.

Anvendes saadan Taxationsmaade, mener jeg, at det er meget vigtigt, at Taxatorerne paa nøiagtigste Maade medtage alle Indtægter ligesom alle Udgifter, og navnlig lade det være sig magtpaaliggende at medtage alle de Sidstnævnte, da det ved de allerfleste Tilfælde forekommer, at om Indtægterne end ikke ere ansatte for høie, ere Udgifterne derimod medregnede som oftest for lave. Blandt Udgifterne maatte Taxatorerne ved Beregningerne opstille en Sum til Mandts og Kones

Underholdning, eller for deres personlige Arbeide ved Eiendommen, Noget, der ofte forbigaaes, men urigtigt, da det vilde være ubilligt at forlange, at de skulle arbejde uden Løn, og saaledes alene leve af deres Capital.

Taxatorerne kunne vel modtage mundtlige Oplysninger for at sammenstille dem med hvad de selv have erfaret ved at beseie Eiendommen, men de bør fordre saameget muligt Documentation, bestaaende i Skjøder, Contracter, Skatteqvitteringsbøger, Matriculs-Kort og Udskrift af Matriculsberegningerne, for navnlig af Sidste, sammenholdt med Kortet, at erfare Eiendommens og dens forskjellige Jordarealers virkelige Størrelse og Bonitering. Matriculsboniteringen er efter min Formening en god Rettesnor at gaae efter, og dette saa meget meer, som den efter min Erfaring, der er temmelig udbredt, idet jeg i de sidste 4 til 5 Aar har deeltaget i Taxationer af omtrent 1000 Eiendomme, spredte omkring i Sjællands Stift, og ved dem altid benyttet Matriculstaxeringen — den er siger jeg — temmelig paalidelig; jeg har kun truffet en enkelt By i Nærheden af Roeskilde, hvor Taxterne efter min Formening vare ansatte for høie. Det ovenfor Fremførte gjelder Agerjorden især. Taxterne paa Engene ere vist efter deres nuværende Tilstand for høie, en ligefrem Følge af at Alt nu er meer udgravet og tørt, end da Taxterne bleve satte, og Engene som en Følge af denne Tørhed og uden at have erholdt den tilsvarende Cultur, ei nu afgive i Quantitet hvad de før have ydet.

Ved Fastsettelsen af de forskjellige Priser paa Produkter maatte Taxatorerne være enige om en antagelig Middelpriis, og navnlig for Korn, eller for Byg, som den Sæbeart, hvorefter Værdierne i Almindelighed beregnes, skal jeg formene, at Middelpriisen her i Sjællands Stift nu kunde ansættes til 4½ Rdlr.; og jeg kommer til denne Formening ved at see hen til Gjennemsnitspriser af forskellige sammenlagte Aars Capiteltaxt for Sjællands Stift. Tager jeg Gjennemsnitspriis af de sidste 5 Aars Capitelstaxt, da bliver Prisen 4 Rd. 3 Mk.

2 Sk.; af 10 do. 4 Rd. 5 Mk. $9\frac{7}{10}$ Sk.; af 15 do. 4 Rd. $10\frac{2}{3}$ Sk.; af 20 do. 4 Rd. 3 Mk. $4\frac{9}{10}$ Sk.; af 25 do. 4 Rd. 1 Mk. $3\frac{6}{5}$ Sk. Gjennemsnittet af disse 5 Factorer bliver 4 Rd. 2 Mk. $12\frac{1}{3}$ Sk. Nogle have ogsaa brugt at tage 20 Mars Capitelstaxt, ubelade det høieste og laveste Mars Priis og dividere Summen med 18, hvorved udkommer en Priis af 4 Rd. 3 Mk. $1\frac{1}{3}$ Sk. Jeg troer ved det Ovenansførte at godtgjøre, at der er al antagelig Grund til at ansætte Middelpriisen for Byg til 4 Rd. 3 Mk.

Efterat have udfundet Eiendommens Værdi under almindelige Forhold og taxeret den med tilhørende Besætning og Inventarium, hvis Tilstedeværelse maa forudsættes, naar Eiendommen skal taxeres paa ovennævnte Maade, maae Taxatorerne tage Hensyn til alle andre Omstændigheder, der kunne bevirke Forhøielse eller Nedsættelse i Eiendommens Værdi, f. Ex. Bygningernes meer eller mindre gode Beskaffenhed, Eiendommens Beliggenhed med Hensyn til Klimat- og Affætningsforhold o. s. v. Bestemmelsen af Ovennævnte vil med Hensyn til Værdiansættelsen for en stor Deel beroe paa Taxatorernes Skjøn, uden at en streng Beregning herover kan opstilles. Er Besætning og Inventarium ei tilstede, maatte de og ansætte en Sum, hvorfor Saadant kan anskaffes, til Afgang i Eiendommens opstillede Værdisum.

Ligesom den praktiske Landmand uden at opstille ovennævnte Beregning ved at tage Hensyn til visse Data, ofte kan efter en nogenlunde hurtig Calculé, opgive en Eiendoms Værdi temmeligt nøiagtigt, og ligesom have det paa Følelsen hvad Eiendommen er værd, saaledes kommer den øvede Taxator ved Praxis og Erfaring let ind paa Gjenveie, ad hvilke han opnaaer det samme Resultat som ved en vidtløftig speciel Beregning. Idet jeg tillader mig at erindre om, at her overalt er Tale om almindelige Forhold, at jeg ansætter Tidernes Gjennemsnitspriis for Byg til $4\frac{1}{2}$ Rd. samt alene taler om almindelige tiendepligtige Eiendomme her i Sjælland, navnligt Saadaane, der almindeligt kaldes Bønderjorder, skal

jeg anføre, hvorledes jeg ad en Gjenvei og ved Brug af forskjellige Factorer har udfundet Eiendommens Værdi ligesaa nøiagtigt, som om jeg havde opstillet en vidtløftig Beregning. Som 1ste Factor tager jeg Hartkornet, der ansættes til 1500 Rdlr. pr. Tønde, som 2den Factor det boniterede Areal, der ansættes til 300 Rdlr. pr. Tønde Land til Tact 24; og som 3die Factor det geometriske Areal, ansat til en Sum af de samlede forskjellige Priser paa de forskjelligt boniterede Arealer. Sammenlægges nu disse 3 forskjellige Factorer og divideres Summen med Factorernes Antal, da vil Eiendommens Værdi udfomme ligesaa nøiagtigt og til samme Størrelse, som om den var udfunden ved en vidtløftig speciel Beregning over alle Eiendommens Indtægter og Udgifter.

Muligt vil man indvende, at en Værdi, jeg her har opstillet, af 1500 Rdlr. for 1 Tønde Hartkorn saakaldet Bønderjord, ei stemmer med nuværende Priser for saadan Jord, idet der ofte i Handel og Wandel gives meget meer; jeg skal villigt indrømme, at det gives, men jeg er og af den Formening, at der efter de nuværende Forhold og efter det Trin, Agerdyrkingen staaer paa hos os, gives formeget, at de saaledes til høiere Priser kjøbte Eiendomme ei kunne forrente sig og at Kjøberne for dyrt betale den Levevei, de komme ind i.

Naar jeg har opstillet en Priis af 1500 Rdlr. for 1 Td. Hartkorn, da har jeg meent denne passende anvendt for de egentligt saakaldte Bøndergaard med fra 4 til 10 Tønder Hartkorn. Ere Eiendommene større eller mindre, vil Værdien af dem blive noget forandret og forhøiet paa Grund af flere Forhold og den Concurrence, der er om dem.

Tale vi derimod om Huse med Jord og Hartkorn, da kan man for disse ei opstille de samme Regler, som for Gaarde. Ved Gaarden er Jorden det Principale, Beboelsesleiligheden det Secundaire. Sidste medtages albrig ved Taxation af Gaarde. Gaardbesidderen lever af sin Jord alene, Huusbesidderen tillige af sit Arbeide; for ham er Beboelsen det Principale. Her lægges Vægt paa hvad denne er ham værd.

Som almindeligt troer jeg man kan under sædvanlige Forhold ansætte Beboelsesleiligheden for en Huusmandsfamilie til 8 Rd. om Aaret, eller til en Værdi af 200 Rd.; kommer en Have eller et lille Bænge til Huset, da noget meer. Hører der desuden Jord til Huset, da formener jeg, at man, efter den rene Indtægt eller Nytte, Huusmanden kan have af Jorden og med Hensyn til hans temmelig dyre Driftsomkostninger, da han altid maa leie til Pløining og Rjørsel, samt til at han ogsaa maa have Noget for sit personlige Arbeide ved Jorden, at man — siger jeg — kan ansætte Værdien for ham af 1 Tønde Land Middeljord til 200 Rd., høiere eller lavere efter Jordens Beskaffenhed og de meer eller mindre gunstige andre Forhold. Efter Hartkornet beregnet vil denne Priis langt overstige 1500 Rd. pr. Tønde. Høiere Priser end de nævnte gives rigtignok i Virkeligheden, vel især bevirket af den store Concurrence, der er om saadanne smaae Eiendomme.

Naar man nu vil indvende, at de anførte Værdier ere altfor lavt ansatte, deels efter hvad der i Almindelighed gives ved private Handler for de omhandlede Eiendomme, deels efter hvad disse, eller navnligt Dele af dem, udbringes til ved fra det Offentliges Side foretagne Expropriationer, da maa jeg svare: at jeg forhen har imødegaaet det første Tilfælde. Hvad det andet Tilfælde angaaer, da ere vel de Priser, der fremkomme ved Expropriationer, tilshneladende meget høie, men dette hidrører fra: deels at man gjerne lader det Offentlige betale godt, deels at der ved Expropriationer ofte stæer en bethdelig Skade paa den tilbageblivende Deel af Eiendommen og deels at der ved Beregningerne ikke for de en Eiendom frastaarne mindre Dele kan ansættes til Udgift fulde Driftsomkostninger, saasom Besidderen af en større Eiendom driver de dertil liggende Dele med forholdsmæssig mindre Arbeidskraft og Besætning.

For at tydeliggjøre, hvorledes man, som jeg før anførte, ad Gjenveie kan udfinde en Eiendoms Værdi, skal jeg tillade mig at anføre en af mig paa denne Maade foretagen Taxa-

tion af en Bondegaard, idet jeg bemærker, at alle Forhold ere almindelige og at den nødvendige Besætning og Inventarium er tilstede:

Gaardens Hartkorn er 6 Tdr. 4 Skp. 1 Fj.

$\frac{1}{2}$ Alb. à 1500 Rb. pr. Td. 9805 Rb.

Dens boniterede Areal er $33\frac{1}{2}$ Tdr. Land à

300 Rb. pr. Td. 10050 "

Dens geometriske Areal er:

23 Tdr. Land à 250 Rb. pr. Td. . . 5750 Rb.

10 " " " 200 " " " . . 2000 "

12 " " " 150 " " " . . 1800 "

12 " " " 100 " " " . . 1200 "

10750 "

ialt 57 Tdr. Land.

De 3 Factorer tilsammenlagte 30605 Rb.

Dg naar denne Sum divideres med Factorer-

nes Antal, udkommer Eiendommens Værdi til 10200 Rb.

Det er at sige: Brugeren skal, naar Renten af Eiendommens Værdicapital skal svares, aarligt erlægge. 408 Rb. „ Mk.

betale Amtstueffatter, der kunne ansættes

til 14 Rb. pr. Td. Hartkorn 91 " " "

betale 3de Tiender à 6 Skpr. Byg pr. Td.

Hartkorn for hver enkelt Tiende eller

15 Tdr. Byg à $4\frac{1}{2}$ Rb. pr. Td. . . 67 " 3 "

og betale Communesfatter og Byrder, ansatte

til 8 Rb. pr. Td. Hartkorn 52 " 3 "

ialt 619 Rb. „ Mk.

eller svare c. 11 Rb. pr. Td. Land Middelsjord og desuden udrede alle mulige Driftsomkostninger, for sig og Kone have Underhold og desuden have noget for Flid og Arbeide. Jeg troer ei, man under almindelige Forhold og Jordbrugets nuværende Culturtrin kan fordre synderligt meer.

Mine Herrer! har jeg ved disse Yttringer bidraget til at indlede en Discussion om vore Taxationsforhold, vil det være mig kjær. Jeg maa, som før, bede Dem om Overbærelse med hvad jeg er fremkommen.

Profesor Sjørgensen finder af de i det indledende Foredrag anbefalede Momenter, der skulle tjene til Grundlag for Værdiansættelsen af Fordeiendomme, Hartkornet og den boniterede Jord at være altfor eensartede Faktorer, til at kunne regulere hinanden tilbørligt; da der ligeoverfor disse to altsaa kun kommer til at staae det geometriske Areal, turde Matriklen let faae en noget for stor Indflydelse paa Bedømmelsen. Dog skal det indrømmes, at Hartkornsansættelsen i mange Tilfælde endnu er saa passende til de sande Forhold, at der ogsaa ad denne Vej ofte naaes et rigtigt Resultat.]

Capitain Buchwald troer nok, at vi paa Øerne i Reglen finde en god Overensstemmelse imellem Matriklen og Jordernes virkelige Værd; i Sjælland derimod er dette ikke Tilfældet. Ved at sammenligne de forskellige Herreder der indbyrdes, vil man see, at de Landinspecteurer, der i sin Tid foretog Matrikelarbejderne i Sjælland, have benyttet meget uoverensstemmende Maalestofke. I Rougsø Herred t. Ex. er der sat en Trediedeel mindre Hartkorn end i de tilstødende Herreder, — Egnen om Grenaa har kun halvt saa meget som den umiddelbart ved Randers.

Den anbefalede Ansættelse af 1500 Rd. som Værdien af en Tønde Hartkorn er sikkerlig især i Sjælland noget for lav, og vilde vistnok i de fleste Tilfælde blive betragtet som Skambud, isald det gjordes af en Kjøber. Selv i Sjælland have Fæstebønder ganske almindeligt betalt 10—12—1500 Rd. for 1 Td. Hartkorn af de Gaarde, hvortil de havde Fæsteret, og som saaledes maa beregnes at have en Værdi af henved 2000 Rd. pr. Td. Hartkorn mellem Mand og Mand; — paa Øerne sees jo frie Handler ikke sjældent at gaae op til 3—4000 Rd. pr. Td. Hartkorn.

Skal man end ikke stræbe ved Taxationen at spænde Prisen op til den yderste Grændse, saa maa man dog ei heller tabe af Sigte, at det ofte kan være til stor Skade for Bedkommende, at faae en ringere Burderingspriis anfat for sin Eiendom end den, der i Virkeligheden tilkommer den.

Gaardeier K. Pedersen anseer den her forhandlede Sag for at være af stor Vigtighed for vort agerdyrkende Land, især hvor Taxationen foranlediges ved et af de to i det indledende Foredrag sibstansførte Forhold (tvungent Salg og Dnske om Prioritetslaan).

Benytter man, som den foregaaende Taler, de Handler, som i de senere Aar ere affluttede underhaanden, til Udgangspunkt, vil man vistnok faae en Middelpriis for Tønde Hartkorn, der overgaaer den af Hoffjægermester v. Deurs angivne; men Kjøbernes specielle Liebhaber, slette Overflag, Speculation i den tilstede værende Kjøbelyst til Landeiendomme o. a. l. har meget almindeligt drevet Jordbesiddelsens Salgs værdi langt op over dens virkelige Værd, og denne sidste er det saavel for det Offentlige som for Private af største Vigtighed at faae angiven uden Overdrivelse, hvor der er Spørgsmaal om tvungent Salg eller Laans Optagelse.

Den i det indledende Foredrag omtalte „Gjenvei“, der kan benyttes af Taxatorerne, har Taleren i sin Praxis fundet særdeles hensigtsmæssig; ogsaa den har i Reglen givet ham et rigtigere Resultat end Specialberegningen.

Mod Beregningen efter Hartkornet kan der især i Jylland nok indvendes, at Culturen siden dets Ansættelse er fremskreden meget forskjelligt; men i den tredie Faktor, Eiendommens hele Arealstørrelse, Bedømmelse af Jordernes Gjødnings- og øvrige Kulturstand m. m., have vi jo Correctivet hertil, og man maa saa blot til sit Overflag sætte Taxterne efter Omstændighederne op eller ned.

Der er bleven bemærket, at Hartkornet og den boniterede Jord ere saa eensartede Begreber, at man ved deres særskilte Benyttelse ligeoverfor den egentlige Arealbedømmelse, stillede 2

sammenfaldende Faktorer imod 1. Endstjøndt man vist neppe med Rette ganske kan fratjende den en Forskjellighed, skal det dog henstilles til Overveielse, om man da ikke maaskee burde flaae dem sammen, hvorved kom 1 mod 1.

Capitain Jagd kan ikke slutte sig til Formeningen om, at der bør tillægges Hartkornet og den boniterede Jord saa stor Indflydelse paa Værdiansættelsen.

Ofte kan en driftig Mand give sin Eiendom en dobbelt eller tredobbelt forøget Værdi af blivende Character; den lave Hartkornsansættelse, der, ved at holde Byrderne forholdsvis smaa til Eiendommens tiltagne Produktionsevne, gjør den end yderligere værdifuld, vil saa kun være vildeblende ved Taxationen.

Det er steds, fortrinsvis for de mindre øvede Taxationsmænd, vanskeligt at bevare den ønskelige Overlegenhed og Selvstændighed ved Behandlingen af de mangfoldige mundtlige o. l. Oplysninger, de modtage; skulde det derfor ikke være tilraadeligt, at søge indført faste Taxatorer for større Kredse? Om Taxationen spændes lidt iveiret eller ei, er mindre væsentligt; i Praxis vil man saa i Almindelighed betale lidt over eller under den; at den bliver eensartet for store Districter, har derimod stor Vægt. Den nu saa hyppigt forekommende Ueensartethed giver en altfor ringe Sikkerhed, som virker skadeligt.

Det er noksom bekjendt, at Hartkornsprisen her i Landet er meget forskjellig, og den bør være det, da man vil finde Produktionen paa Gaardene saa ueensartet udviklet. Taleren kjender en Gaard, hvor i Løbet af en Snees Aar Meieriindtægten er forøget fra 16—1800 til c. 11,000 Rd. aarlig og Kornavlén fra 1500—2000 til c. 5000 Tdr.

Kammerraad Neergaard kan i alt Væsentligt henholde sig til den foregaaende Taler.

Den store Vanskelighed, som i den senere Tid har fundet Sted for Opnaaelsen af Prioritetslaan, hidrører upaatvibeligén fra den tilstedeværende Mistillid til Taxationerne, der ere

altfor ueensartede. Vedkommende kan nu efter Henvendelse til Øvrigheden i Reglen faae udmeldt til Taxationsmænd, hvem han ønsker, blot det er hæderlige Mænd, — og Begreberne om Eiendomsværdi ere vidt forskellige, som det kun altfor meget sees af de stedfindende Taxationer. Indførelsen af faste Taxationsmænd er sikkerlig derfor meget ønskelig. Efter Raadførelse med Sogneforstanderskaberne kunde Amtsrådene have at indstille til Indenrigsministeriet et Antal Mænd, som egne sig til Valg. Noget Eignende steer jo nu med Landvæfenscommissionerne.

Skulde Taxationerne opnaae den Betydning og Tillid, som de bør have og nu savne, maa en saadan Forandring af de bestaaende Forhold sættes i Værk.

Rammerraad Øvistgaard mener, at om 1500 Rd. pr. Td. Høstk. maaskee nok kan passe som gjennemgaaende Værdi i Sjælland, saa flaaer en saadan Forudsætning aldeles ikke til for Thylands Vedkommende, hvor man tidt seer en Eiendom betales dobbelt saa høit som en anden med det samme Hartkorn, men mindre Opdyrkning.

Det har jo saaledes Betydning for Jorden, om meget Korn bortføres derfra, eller om et stort Kvæghold foranlediger, at den ved rigelig Gjødning faaer god Erstatning, for hvad den aarlig yder. Lokalkundskab er derfor vistnok nødvendig for Taxatorerne.

Det gjælder ei alene at faae en virkelig paalidelig Taxation, men ogsaa en saadan, der nyder almindelig Tilltro at være det. For Øieblikket er der stor Mistillid tilstede, — sikkerligt langt udoer hvad der er berettiget, men som dog neppe vil overvindes uden en kraftig og forandrende Indgriben.

Sogneforstanderskaberne burde til Amtsrådet indstille dobbelt saa mange Mænd, som der skulde endeligen vælges. Ved i hver større Kreds at have en fast kongevalgt Formand, vil man sikke Institutionen større Anseelse.

Hoffjægermester v. Deurs beder ei at misforstaae hans Ytringer, som om han havde talt ogsaa om Thyland; der veed

han godt, at Forholdene ere heel andre end paa Sjælland, som han særlig har havt for Die.

Hvad angaaer den af Taleren almindelig benyttede Taxationsmaade, da anseer han den ikke for noget ubetinget Rigtigt, og troer mindst, at den vil passe overalt; den er imidlertid en Gjenvei, som Erfaringen har viist ham fører til samme Resultat som specielle Beregninger, under de Forhold, han har virket under.

Forslaget om Indførelsen af faste Taxationsmænd har hans udeelte Bifald.

Capitain Buchwald ønsker langtfra nogen særdeles høi Værdiansættelse af Hartkornet; at 1500 Rd. er temmeligt lavt, troer han dog, og har ikke villet lade det gaae uimodfagt hen, af Frygt for, at denne Priis skulde blive ligesom fastslaaet ved at udtales i det kongelige Landhuusholdningselskab. Det kunde blive en farlig Praxis, om saadanne Autoriteter, som ublaane paa Prioritet, — og hvoraf mange jo tilmed kun tør give en Deel af Taxationssummen, — sloge sig til No ved Ansættelsen af 1500 Rd. pr. Td. Htk., altsaa uden videre beregnede enhver Gaard paa 4 Tdr. Htk. til 6000 Rd. o. frdl.

Proprietair Nielsen stoler ikke engang for Sjællands — især det nordliges — Vedkommende ret meget paa Hartkornet. Matrikelstarten er sat for over 40 Aar siden, og Meget er siden opdyrket.

Han har oftere truffet den Mærkelighed, at Sandstrækninger, der ere omgivne af frugtbarere lerede Forder, ere satte til høiere Taxter end disse, der nemlig endnu vare uopdyrkede, da Taxterneattes.

Til Forslaget om faste Taxationsmænd kan han slutte sig; men da han troer, at Localkundskab er nødvendig for dem til at kunne røgte deres Hverv fyldestgjørende, holder han paa smaa Districter, hvorved man tillige opnaaer at stulle hde ringere Reifegodtgjørelser.

Gaardeier R. Pedersen er rigtignok tilbeels optraadt til Forsvar for Taxation efter Hartkorn som en Faktor, men har

derved kun tænkt paa almindelige Forhold, hvor der ikke kan skjønnes at være indtraadt særdeles store Forandringer i Værdien efter Hartkornets Fastsættelse.

Som Forhold, der maae være bestemmende ved en Eiendoms Taxation, skal eksempelvis fremhæves:

Stedets Beliggenhed deels i Henseende til det nærmeste Affætningssted, hvis længere Afstand let kan ophæve Værdien af Jordens muligviis større Produktionsevne; — man seer jo hyppigt Gaarde paa 60—70—80 Tdr. Land drives fuldstændigt med 6 Heste, medens andre af samme Omfang kræve 8; — deels i Henseende til Bygningernes Plads i Lodden, som ligeledes har stor Betydning; — Lodder paa 60—80 Tdr. Land findes jo paa Grund af slet Udskiftning ikke sjældent med en Længde af en Fjerdingvei, og det U hensigtsmæssige i den dermed forbundne Form er jo indlysende, da den, foruden at give lange Veie, og hvad dermed følger, ligefrem forhindrer Afbenyttelsen af flere ellers sædvanlige Indtægtskilder. Paa Grund af Bogtningens Vanskelighed kan t. Ex. Sammeopdrættet ikke godt finde Sted paa lange Lodder.

Bygningernes gode eller slette Tilstand er jo alt nævnt af den første Taler.

Hartkornsansættelsens Anvendelse som en Faktor vil udenfor Kjøbenhavns nærmeste Omegn neppe kunne heelt fastes.

Byrder, saavel fasthvilende som Driftsomkostninger, beregnes og fradrages.

I nogen væsentlig Grad at tage de stete eller sandsynligt forestaaende Fremstridt i Culturstanden med i Beregning, lader sig neppe gjøre. Hvad den enkelte Mand kan udrette fremfor de fleste Andre, er hans særegne Capital. Er han selv fri Kjøber, bliver det hans egen Sag, om han vil medtage den i sit Overslag; ved tvingent Salg eller lignende bør det derimod neppe skee.

Udnævnelse af faste Taxatorer vil sikkerligen være heldig, da den nuværende Ordning ikke har Befolkningens Tillid.

Naar imidlertid flere Talere have lagt Vægt paa, at disse Mænd skulle besidde stedlig Kjendskab, advarer han imod at tage dette i indskrænket Forstand. Ved at vælge en Taxationsmand for hvert Sogn — eller to for hver Commune, — faaer man vistnok for mange, til at der virkelig opnaaes Gensartethed.

Kammerraad Qvistgaard havde ikke rettet sine første Bemærkninger om Forskjellen mellem Sjælland og Øerne imod den ærede Indleder af Discussionen, som han vel forstod hovedsageligen talte om Forholdene paa Sjælland, men havde blot i Almindelighed villet fremhæve de anførte Omstændigheder.

Højjægermester Sehested frøgter for at give Hartkornet større Indflydelse end til ligefrem privat Veiledning for Taxator, som maa benytte det med Varsomhed og Omsigt. De alt anførte Exempler paa Hartkornets Forskjellighed kunne forsøges i det Uendelige; — han selv har en Gaard paa 9 Tdr. Hartkorn, hvorpaa holdes 40 Malkekøer.

Da Matrifikelen indførtes, var den en god Norm; men Forholdene have i høi Grad forandret sig siden, og Opgaven ved Værdiansættelsen er jo at angive, hvad Jorden kan producere for Tiden.

Det er sagt her, at man ikke tør ansætte Eiendommenes Værd efter den gængse Kjøbesum, — Taleren anseer den rettest bestemt ved den Capital, hvis 4 Procents Rente udvindes af Jorden.

Statsraad Valentiner anbefaler at have nogle Taxatorer for større og andre for mindre Eiendomme.

Ved Taxationsforretninger har han ofte følt sig trykket, ved at intet Fast foreligger til Rettesnor, men dog troet at komme til et tilnærmelsesviis rigtigt Resultat ved at benytte den af Hr. Højjægermester v. Deurs anførte Fremgangsmaade, til hvis Verifikation han tilmed i Reglen har anvendt:

- 1) Resultatet af Jordernes Arealstørrelse til mulig forskjellige Værdier.

- 2) Den samlede Indtægt af Afgrøde, Kreaturhold o. s. v. (s: Bruttoindtægten), hvorfra saa de nødvendige Udgifter drages.

Herved har han maattet erkjende, hvor ulige vanskeligere det er at beregne Udgifterne end Indtægterne, men har været veiledet ved at halvere Indtægten og ansætte den saaledes fundne Halvdeel til Driftsomkostninger. Ved høi Cultur eller andre gunstige Omstændigheder kan man naturligviis nøies med ringere Omkostninger og omvendt.

- 3) Den Sum, en Mand maa antages at kunne give i aarlig Forpagtning af Eiendommen.

Den Capital, som den virkelig kan forrente med 4 pCt., er Eiendommens sande nuværende Værdi. Dog bør den Forøgelse i Produktionsevnen, som hidføres ved en oberordentlig Anbringelse af Penge e. l. i Driften, ikke foranledige en saadan Stigen i Taxationen, som kommer Prioritetshaver tilgode.

Capitain Jagd bemærker, at det er en Misforstaaelse, naar en tidligere Taler (R. Pedersen) har opfattet hans Uttringer, som om han vilde have forestaaende Forbedringer medberegne ved Taxationen, kun for de alt gjennemførtes Bedkommende fandt han, at det vilde være en Forurettelse mod den Besidder, som med Flid og Døgtighed havde forøget sin Eiendoms virkelige Værdi, om han ikke, naar han t. Ex. attraaede et Prioritetsslaan, skulde kunne nyde Godt heraf.

Hartkornet kan nok tjene til Veiledning for Taxator, men han bør ikke stille det i andet Forhold til den endelige Taxation, end t. Ex. Landmaaleren sit første løselige Croquis til det nøiagtig opmaalte Kort.

Kun ved at have faste Taxationsmænd for store Kredse, tør Censartethed i denne Slags Bedømmelser ventes opnaet; da imidlertid Localkundskab nok kan have en heldig Indflydelse, turde det maaskee være tilraadeligt, i hvert Sogn at lade Øvrigheden udvælge paalidelige Mænd, der skulde tiltræde Taxationsmændenes Forretning, uden at være de egentlig Bestemmende for dennes Udfald.

Mænd med den ønskelige Overlegenhed og andre for en god Taxator nødvendige Egenstaber ere ikke saa almindelige, at man jo maa være glad ved selv i temmelig store Kredse at finde blot et Par Stykker.

Gaardeier S. Pedersen slutter sig til Capitains Jagds Forslag om Tilkaldelse af Mænd fra Sognet. Ogsaa var det maastee tjenligt, at hver Amtsradskreds havde et bestemt Repræsentantskab, der sammentraadte 4—5 Gange aarligt, og hvem alle de foretagne Taxationer saa skulde forelægges til Prøvelse.

Til Bedømmelsen af smaa og af store Eiendomme bør der være forskjellige Taxatorer.

Her er gjort opmærksom paa, at Afstanden fra nærmeste Affætningssted har stor Indflydelse paa en Eiendoms Værd, — han skal hertil sige: dette Markeds Beskaffenhed, og idet han gjentager en tidligere Ministers Ord, at „mange af vore Kjøbstæder kun ere brolagte Landsbyer“, fremhæver han, at vore Byer i den Henseende ere meget forskjellige.

Statsraad Hofman (Bang) har for det nordlige Fyens Vedkommende i Matrikeltaxten fundet et særlig brugbart Moment til Bedømmelse af Eiendommene. Ved Bortsalg af Bøndergods under Hofmangave erfarede han, at Matrikelansættelsen i en ganske mærkelig Grad passede for 30 Gaarde, som hovedsagelig var i „gammel Kraft“.

Det forekommer ham, at den ærede Indleder ansætter Husene forholdsvis lavt. Naar en Indsibber i Fyen almindelig betaler 12—16 Rd. aarlig for en Stue, maa dog Huusmandens Eiendom beregnes adskilligt høiere. Bistnok maa man ved Taxation af Huusmandsjord beregne Pløiepenge o. s. v.; men det maa ogsaa erindres, at en forholdsvis stor Deel deraf i Reglen er under Spadecultur, som betaler sig godt.

Gaardeier Chr. Jensen synes, at tvungne Salg og Omflytning om Laan maae holdes ud fra hinanden. Hvor Laan

attraaes, bør vistnok medregnes, hvad Eiendommen kan forrente.

Med Hofman (Wang) er han enig i, at Priserne paa Huse kan sættes høiere.

Forpagter Heide er uenig med Indlederen i, som Regel at beregne Besætning og Inventarium sammen med Eiendommen. Især bør vistnok Besætningen, der let kan fjernes, let være tilstede i et ualmindeligt Forhold o. s. v., beregnes særskilt.

Wilde det ikke være hensigtsmæssigt, om Landhuusholdningssekskabet henvendte en Anmodning til Regjeringen om at fremkomme med et Lovforslag angaaende faste Taxatorer?

Capitain Jagd gjør Indsigelse imod, at den her stedfundne Forhandling om Maaden, hvorpaa Taxatorer skulle vælges, betragtes som udtømmende. Han — og formeentligen flere — har anseet den foresaldne Dmtale af dette vigtige Spørgsmaal som temmelig uforberedt.

Capitain Buchwald forsvarer de nuværende Taxatorer mod de fremsførte Angreb. I et langt Tidrum vil man neppe kunne paavise slynderlig overdvæbnede Taxationer, og det maa erindres, at Forretningen skal beediges. Naar der er henviist til, at Vedkommende ofte selv udpege, hvem de ønske til Taxationsmænd, da tør man kun antage, at dette skeer, fordi det almindeligen ansees for ønskeligt, at Forretningen udføres af Mænd, der kjende de stedlige Forhold.

At finde det tilstrækkelige Antal Mænd, der virkelig egne sig til at blive faste Taxatorer for længere Tid og i store Kredse, turde blive vanskeligere, end man mueligviis forestiller sig.

Gaardeier S. Pedersen gjør opmærksom paa, at intet Angreb er gjort paa de nuværende Taxationsmænds Character, og at de fremsførte Anker ikke gjælde Maaden, hvorpaa de røgte deres Hverv, men de Forhold, hvorunder de maae virke, og som gjøre Opnaaelsen af en eensartet Vedømmelse over hele Landet lidet sandsynlig fortiden.

Mødet den 22de Februar 1865.

Profesor Wagge indlebede Discussionen over Spørgsmaalet:

„Om Lungetæring hos Qvæget.“

med følgende Foredrag:

Efter Opfordring af det kongelige Landhuusholdningssekselskab's ærede Bestyrelse skal jeg, mine Herrer, i Aften tillade mig at fremkomme med en Meddelelse om Udbredelsen af Lungetæring hos Qvæget her i Landet i de senere Aar. Jeg skulde ikke her have omtalt denne Sag, da den allerede har været forhandlet i Dyr-lægeforeningen, naar det ikke var, fordi det maaskee bedst vilde lykkes ved en Udtalelse her i Selskabet at henlede Landmændenes Opmærksomhed paa denne Sygdom, som synes at udbrede sig paa en for Qvægavlen og Meierivæsenet farlig Maade.

Jeg skal først give en kort Beskrivelse af Sygdommen. Det er en langsomt forløbende, arvelig Sygdom, som især angriber Melkeqvæget og giver sig tilkjende ved en i Begyndelsen tør Hoste, som først senere bliver løs og rullende. Den anfalder især Dyrret om Morgenen, naar det kommer ud af den varme Stald og ved Bandingen. Der er almindelig lidt slimet Flob af Næsen; iøvrigt befinder Koen sig vel, den æder godt, Melkeaffonbringen er rigelig, og Tilfældene, som almindelig ansees for en Forkjølelshoste, kunne svinde, men komme dog snart igjen og blive mere vedholdende, Dyrret begynder at magre af, Haarlaget bliver noget mat og børstende, men Koen malker upaaklagelig. Der indfinder sig nogen Kortaaendethed og Fordøielser kan af og til lide. Som oftest kommer der nogen Standsning i Sygdomstilfældene, naar Koen bliver god, men disse tiltage igjen efter Kælningen, naar Melkeaffonbringen bliver rigelig, og det kan da ofte skee, at Sygdommen gjør saa raske Skridt fremad, at Dyrret snart falder hen i en heftig Tilstand med stærk Afmagring og betydelig Svækkelse. Det er som oftest de bedste Melkekøer i en Besætning, som angribes paa denne Maade. Undertiden kan der ogsaa vise sig en forhøiet Rjønndrift hos Koen; den bliver hyppig parrelysten, men

bliver ikke brægtig, om den føres til Tyr. Som ofteji trækker Sygdommen mere i Langdrag og varer flere Aar, indtil den tilsidst tager Overhaand og enten gjør Ende paa Dyrets Liv eller bringer det i en saa svækket og asmagret Tilstand, at det ikke kan fedes, og den Capital, som staaer i Roen, gaaer næsten tabt.

Aarsagen til denne Sygdom er i de allerfleste Tilfælde at søge i en Afsetning i Lungerne ligesom i flere andre Organer (de lymphatiske Kjertler) af smaa runde gule Legemer fra et Knappenaalshoveds til en Verts Størrelse, som man har kaldt Tuberkler (Lungeknuder); de bestaae hovedsageligen af en æggehvideholdig Masse og undergaae bestemte Forandringer, hvorved de blive større og bløde og tørre tilsidst hen til en kalkagtig Masse. De kunne anhobe sig i betydelig Mængde og danne da store gulagtige Masser, der tildeels fortrænge Lungevævet, og i ethvert Tilfælde forarsage de en betydelig Indskrænkning i Lungernes Virksomhed. Naar de opløses, danne de ofte ligesom Bylder i Lungerne, og aabne sig ud i Luftstrørgrenene og efterlade Huler (Caverner) i Lungerne, som affondre en betydelig Mængde Materie.

Naar en stor Mængde Tuberkler affætter sig paa eengang i Lungerne, fremkalder der altid en Fiebertilstand hos Dyret, og da de Stoffer, som skulde anvendes til Dyrets Ernæring og Melkedannelsen, nu anvendes til Tuberklernes Dannelselse, opstaaer der altid en Svækkelsestilstand, og det Udbytte, som Dyret skulde give i oekonomisk Henseende, bliver meget ringe. Lungetuberkeltæring hos Dvæget svarer til den almindelige Brystsygde hos Mennesket, der ogsaa beroer paa en Lungetuberculose.

Om de fjernere Aarsager til Sygdommen hersker endnu en Deel Usikkerhed. Almindeligen antages der at være en særegen Tilbøielighed (Disposition) tilstede hos Dyret for at det skal kunne faae Sygdommen, og denne Disposition beroer hovedsagelig paa et arveligt Anlæg, en fiin Legemsbygning og en svag Constitution; flere af de Egenstaber, som efter den

gjængse Anstuelſe karakteriſe den udmærkede Malkko (en ſiin Beenbygning, en ſiin Hud o. ſ. v.), tyde allerede paa en vis Svaghed hos Dyret og en ſygelig Tilſtand, og ved i høi Grad at lægge Vægt paa diſſe Egenſkaber og navnlig ved fortrinnsviis at vælge Dyr med ſaadanne Egenſkaber til Avl og det i flere Slægtled, opſtaaer der en almindelig Svækkelse hos Dyret og Tilbøielighed til Sygdommen. Dette vil iſær være Tilfældet, naar man søger at holde en Stamme reen under ſaadanne Forhold og naar man parrer Dyr i nært Slægtskab. Sygdommen vil ſaa meget ſnarere træde frem, naar der i Stammen findes Dyr, ſom allerede have Sygdommen. Naar Diſpoſition er tilſtede, behøves der ikke nogen stærkt virkende Keilighedsaaſag for at ſaae Sygdommen til at bryde frem; ofte kan man ikke engang paaviſe nogen ſaadan. Gjentagne Forkjølelſer bære ofte Skylden, iſær naar Dyrene om Foraaet ſættes paa Græs og naar de ere komne fra et mildere Klima til et koldere (ſ. Ex. Angeln, hvor der overalt er Hegn).

Der er en Omſtændighed, ſom i høi Grad bidrager til Sygdommens Udvikling, den nu almindelige Fremgangsmaade at lade Qvier føres til Tyr i en meget ung Alder, længe før de ſelv ere udviklede. Det er nu ikke ualmindeligt, at de kælve før de have fyldt det andet Aar. Man antager derved at ſaae bedre Malkkøer, men man ſvækker tillige Dyret i høi Grad, deels derved, at det, foruden at det ſelv ſkal ernæres, tillige ſkal ernære Foſtret, deels ved at Malkningen indtræder meget tidlig og derhos ofte drives meget stærkt ved malkedrivende Foder, ſom endog alene er iſtand til at ſaae Sygdommen til at træde frem, ligesom meget varme Stalbe.

Det kan ikke være nogen Tvivl underkaſtet, at flere af diſſe Omſtændigheder ere medvirkende Aarſager til at fremme Sygdommens Omſiggriben, og at der derfor under den nuværende Stræben hen mod en stærkt udviklet Meieridrift, hvor flere af de antydede Aarſager komme til at virke, vil være Fare for at den let kan tage Overhaand. Jeg troer, at dette for Diebliffet er Tilfældet; mange Landmænd kjende Sygdommen

af egen Erfaring i deres Besætninger, dens Tilstedeværelse viser sig meget hyppig ved Slagtning af Køer, og der er en Kjendsgjerning, som ogsaa tyder paa det samme. I de 6 Aar, Ostifternes Kreaturforsikringsforening nu har virket (1859—1864) ere 386 døde Køer blevne erstattede, og den Sygdom, som her har viist sig som den allerhyppigste, er Lungetæring nemlig 81 Stykker, hvilket udgjør ca. 22½ pCt. af det hele Antal, naar man fraregner 21 Dødsfald, som ikke ere fremkaldte ved Sygdom; mellem hvert 4 og 5 Dødsfald beroe altsaa paa denne Sygdom.

Jeg troer, at der herved antydes en stor Fare for Meieri-væsenet, saa der er god Grund for Landmændene til at have Opmærksomheden henvendt paa denne Sygdom og træffe Foranstaltninger til at hæmme dens Udbredning. Disse maatte da væsentligen bestaae i:

- 1) at man fra Aal udelukke ethvert Individ, om hvilket man havde nogen Formodning, at det kunde lide af Sygdommen, eller nedstammede fra Forældre, som havde lidt af den.
- 2) at man, naar man ønsker at indføre fremmed Blod i sin Stamme, ligeledes bør have Sikkerhed for, at Sygdommen ikke findes i den Familie, hvorfra man søger de nye Individier.
- 3) Har man Sygdommen i sin Besætning, bør man ved de Dyr, som allerede have Tegne til Sygdommen, undgaa stærkt mælkedrivende Foder; man maa helst see at faae vedkommende Dyr fedede saa snart som muligt. Da Sygdommen har viist sig meest dødelig i den ældre Alder fra 6—12 Aar, bør dette helst see, inden Dyret naaer op til denne Alder.
- 4) Det turde vistnok tages under Overveielse, om man ikke burde vente noget længere end nu almindeligt er Tilfældet, inden man fører Qvien til Tyren, ligesom der vistnok paa mange Steder her paa Øerne burde lægges Bind paa en Kø, som var noget kraftigere bygget og mere

haardfør, end den, der for Exempel ofte udføres fra Angeln, eller som paa enkelte Steder udpeges som Typus paa en Malkeko, der ofte allerede er i en sygelig Svækkelsestilstand. Uden her at ville indlade mig paa Spørgsmaalet om, hvorvidt Fedeevne og Malkeevne kunne forenes i eet Individ, troer jeg dog at kunne udtale, at det mange Steder vilde være heldigt, at man søgte en Ko, der besad den Egenstabs, nogenlunde let at kunne fedes; thi naar dette ikke er Tilfældet, er man meget ofte ikke langt fra at have Sygdommen inde i Besætningen.

Forpagter Heide oplyser, at man i Sylland oftere bruger at tjære Krybberne til det Kvæg, der har viist sig at være angreben af Tuberkelshygen, og man mener at spore en god Virkning deraf.

Han har hos det hjemlige jydste Kvæg fundet Sygdommen ligesaa udbredt som imellem det indførte engelske, t. Ex. af Nyrshire-Racen.

Profesør Bagge bemærker, at Tjæreband er et gammelt bekjendt Middele mod Lungesygdomme, og anvendes det paa Sygdommens første Stadier, kan det maaskee nok bevirke en Standsning i dens Fremgang. Da denne Sygdom imidlertid ifølge sin Natur ofte, enten heelt eller for lang Tid, kan blive staaende stille i sin Udvikling, maa man være varfsom med at tilskrive de benyttede Lægemidler denne Virkning.

Tuberkelshygen er forresten vist ikke saa almindelig i Sylland som paa Verne.

Forpagter Heide spørger, om ikke en stærk Ventilation og dermed hyppig følgende lav Temperatur i Staldene kan have skadelig Indflydelse paa Dyrene i denne Henseende?

Profesør Bagge tvivler ikke derpaa; „Træk“ maa ansees for særdeles farlig. I det Hele taget vil ethvert Forhold, som kan tænkes at virke forringende paa Koens Kræfter, udvikle Sygdomstilbøjeligheden, „Sultefoder“ t. Ex.

Candidat Segelcke ønsker paa samme Maade som her i Foredraget blev angivet Forholdstal imellem Tuberkelshygen og

andre Sygdomme som Dødsarsag, at faae oplyst, hvor stor Dødeligheden kan antages at blive i enkelte af Lungetæring angrebne Besætninger.

Professør Bagge finder ikke, at dette har nogen synderlig praktisk Interesse, og skjøndt han ved flere ikke faa meget talrige Besætninger, hvor indtil en halv Snees Individier ere faldne bort af denne Aarsag, er han ikke for Dieblirket istand til at anføre bestemte Procentsforhold dertil.

Den snigende Character, som er udpræget hos denne Sygdom, og hvorved den hyppig bliver ubemærket, indtil den har grebet stærkt om sig, er en farlig Eiendommelighed hos den.

Overrigscommisair Aagesen spørger, om det ikke er mueligt, paa et tidligt Stadium af Ondet at opdage dets Tilstedeværelse?

Professør Bagge: Saasnart Tuberklerne have begyndt at udvikle sig, kunne de ved Hjælp af Auscultation paavises af enhver Sagkyndig.

Kammerherre, Baron Rosenkrantz gjør opmærksom paa, at da man saaledes vil være istand til itide at faae udføgt og slagtet det tuberkelfyge Kvæg, vil man vanskeligt naae til at faae beregnet det sande Dødelighedsforhold.

Assistent Eggers kjender i Trausted i Hertugdømmet Slesvig en Besætning, hvor man i en Række af Aar mistede 7 Procent aarlig af Lungetæring.

Forspagter Heide antager, at man vanskeligen vil kunne følge det i Foredraget givne Raad, at udsætte Kviernes Løbning længere end Tilfældet er nu. Vader man dem vente til det 3die Aar, ville de ofte ikke blive drægtige. I den Henseende følger man vist i England samme Skik, som vi nu.

Professør Bagge vil heller ikke have sine Ord opfattet, uden som en Advarsel mod at lade Kvien parre sig, før den er nogenlunde udviklet, og mange zarte Dyr blive ikke dette faa tidligt, som det fortiden er almindeligt at føre den til Tyr.

Forspagter Heide maa endvidere betvivle, at Klimatforholdene i Angel skulle stille Kvæget gunstigere der end hos

os. Vistnok brydes Vinden ikke her af saa mange Hegn, men til Gjengjæld føre vi — især paa de mindre Gaarde — langt omhyggeligere, end det skeer i Angel, Røerne i Huus i de kolde For- og Efteraarstætter.

Taleren har heller ikke erfaret, at Anglerracen har budt saa mange Vansteligheder.

Profesor Bagge har grundet sin Formodning paa Udtalelser i den Retning fra flere Sider. Især har Dyrlæge Oppermann paa Holsteinborg fremhævet disse Vansteligheder ved Anglerkvæget. Mueligt er det jo imidlertid, at man der i Egnen ikke har været omhyggelig nok i Behandlingen af de tilkjøbte Kvier og i Begyndelsen udsat dem for meget for Blæst. Iøvrigt er Lungetæring meget almindelig i Angeln.

Profesor Jørgensen kan ikke slutte sig til den i Foredraget udtalte Advarsel imod Indførelse af forbedrede Melkeracer; — var det saa, at vi ved at arbejde i den Retning fremkaldte en særlig Disposition til Sygdom, saa vilde jo vor hele Stræben i mange Aar have været heelt forfeilet, og det er den neppe. Alderney-Røerne ere saaledes Typus for en uforlignelig fiin, udpræget Race, som altsaa fremfor nogen maatte være udsat for Lungetæring, hvad, saavidt han veed, ikke er Tilfældet. Enhver eensidig Udvikling, — og ved vore Melkeracer maa Eensidighed herske til en vis Grad, — fremkalder vistnok en Slags Sygelighed, men ikke andet end der maa kunne modarbejdes tilstrækkeligt ved en hensigtsmæssig Behandling, og det er ikke troeligt, at den Udvikling af Melkeovnen, vi fremkalde, skulde blive gennemgaaende farlig for en fiin — selv kjælen Race, naar vi blot iøvrigt tage tilbørligt Hensyn til dens Eiendommeligheder. De hollandske Røer holde sig jo t. Ex. godt.

Profesor Bagge mener just ikke, at vi skulle styre alle fremmede Melkeracer, kun bør vi vel vogte os for al Overlighed, og vi ere vistnok lidt tilbøielige til eensidigen at fremstyre, hvad der alt er sygeligt.

I Henseende til de af foregaaende Taler anførte Exempler maa dog gjøres opmærksom paa, at baade Alderney-Kvæget og det hollandske i sit Hjem lever under adskilligt mildere Klima end vort, og efter al Sandsynlighed end ikke der er fri for Sygdommen. Den hollandske Race er forresten temmelig kraftig bygget til at kunne characteriseres som „fiin“.

Profesfor Jørgensen har, ved i November Maaned engang at passere den hollandske Marst, faaet Indtryk af alt andet end „mildt Klima“, og Kvæget stod dog ude der Nat og Dag, uden saameget som et Hegn til Væ, i det Høieste beskyttet med lette Værres Dækkener. I Hollands Marstegne maae Køerne blive ude i 7—8 Maaneber, og Vinter-Staldfodret bestaaer, som bekjendt, udelukkende af Hø; — vi behandle dem i Reglen langt hensynsfuldere. Sikker nok findes Lungetæring ogsaa imellem de „hollandske Køer“, men ikke i saa høi Grad, at deri skulde ligge nogen Opfordring til at indstrænke denne udbredte Melferace.

Profesfor Bagge synes just ikke, at det er Tegn til Haarførhed hos det hollandske Kvæg, at man finder sig foranlediget til at forsyne det med Dækkener, men skal dog lægge meest Vægt paa, at det i sit Hjem gjennemgaaende holdes i en udmærket Foderstand, der fremfor noget kunstigt Middel værner Dyrene mod Kulden, og at vort egentlige udprægede Malkkvæg langtfra stedse sees saaledes. Dertil kommer, at det hollandske Kvæg ikke fodres med Kraftfoder, men kun med Hø.

Forpagter Heide tør maaskee efter det her Oplyste søge Aarsagen til Sygdomsuddviklingen i, at Kreaturene om Foraaret pludseligen komme fra tørt Foder ud paa Græsgangene, og i Oktober — undertiden ogsaa i September — halvsulte paa Markerne, inden de bringes i Stald. Lempeligere Overgange vilde formodentlig være bedre. Skulde det ikke ligeledes virke stødeligt, om Vinteren at føre Dyrene fra den lune Stald ud til kold Drikke?

Profesfor Bagge finder denne Mening yderligere bestyrket ved, at de fleste Dødsfald af denne Art falde om For- og

Efteraaret. Kolbt Vand kan godt fremstynde Sygdommens Udvikling, ligesom ogsaa en pludselig Overgang til meget rigeligt Foder kan bidrage til, at Tuberklerne modnes.

Assistent Fenger formener, ved ofte at have fundet Fedevæg angrebet af Tuberkler, at have et Tegn paa, at Udviklingen af Dyrenes Mælkeevne ikke er det egentlig Farlige.

Profesfor Bagge oplyser hertil, at Tuberklerne vistnok kunne findes ogsaa hos det egentlige Fedevæg, men hvor ingen Mælkning finder Sted, udvikles de næsten aldrig til nogen farlig Grad. En jydsk Stud vides vist meget sjældent at være dødt af denne Sygdom.

Candidat Segelcke spørger, om det vilde blive et for vidtløftigt Arbejde, et Par Gange aarligt at lade foretage en kyn- dig Revision af sin Besætning, hvorved da itide kunde afgjøres, hvilke Dyr der ikke længer egne sig til at beholdes som Mælkeføer, men bør fedes og slagtes?

Profesfor Bagge anseer dette for godt praktisk gjennemførligt, er selv villig til at hde sin Tjeneste for at faae noget Saadant iværksat, og foreslaaer, dermed at forbinde en kemist Undersøgelse af Mælk fra lungesyge Køer, da det muligviis kunde tjene til Belysning af den hyppig fremførte Paastand, at Tuberkelshygen igjennem Komelken kan forplantes til Børn, der opammes ved Flaske.

Profesfor Jørgensen frygter, at det vil blive temmelig vanskeligt, at faae paaviist de paagjeldende Stoffer i Mælken; da det er tvivlsomt, om en kvantitativ Analyse kan lære os Noget. — Han ønsker en Udtalelse om, hvorvidt den lægevidenskabelige Undersøgelse af Kreaturerne, som kan oplyse om Tuberklernes Tilstedeværelse, er særegen vanskelig at udføre, saa at man ikke kan betroe den til enhver Dyrlæge? — endvidere, om Udbødning af Køerne, ogsaa naar de ere tuberkelshyge, vil gjøre dem tjenlige til at fedes?

Profesfor Bagge: Undersøgelsen for Tuberkler udføres sikkert og temmelig hurtigt ved Auscultation, hvori næsten alle vore yngre Dyrlæger have tilstrækkelig Øvelse.

Udbødningen, saaledes som den nu efter Charliers Mæthode udføres igjennem Skeden (tidligere stete det igjennem Flanken), har vist en stor Fremtid, og kan anvendes med Held imod Parresygen (Franzoser), der, uden at være samme Sygdom som Lungetæringen, dog er beslægtet dermed, og ofte følges af denne.

Professoren Børgensen har særlig ønsket Oplysning om det sidste Spørgsmaal, fordi Landhuusholdningssekskabet interesserer sig meget for Fremgangen af de Udbødningsforsøg, der i den sidste Tid ere begyndte af Hr. Docent Westring paa Landbohøjskolen. —

Herefter indledede Kammerraad Andersen Discussionen om

Nytten af Bogføring og Stamtavler over Til- lægsdyr *).

Kammerraad Andersen fremlagde en af ham over dette Emne i September f. A. udgiven lille Bog, samt forklarede og motiverede Indretningen af de Schemaer til Stamtavler og andre Optegnelser, vedkommende Dyr angaaende, som ledsage bemeldte Bjece.

Nytten af en saaledes ordnet Bogføring betvivles nu neppe af Mange; at den alligevel saa sjældent findes ordentlig iværksat, hidrører væsentligt fra, at Besværlighederne der-ved, som jo vistnok ikke ere ganske ringe, i Almindelighed over-

*) Paa Grund af Sneefog blev Jernbanetoget, hvormed Kammerraad Andersen ventede at komme til Kjøbenhavn i Løbet af Formiddagen, opholdt til Kl. 8 om Aftenen, medens Discussionen var ansat til Kl. 7. Som Følge deraf begyndte Mødet med det af Prof. Wagge indledede Spørgsmaal om Lungetæring, og der blev for Kammerraad Andersen kun en kort Tid tilbage, som benyttedes til Forevisning af Stamtavler og Lister og til Besvarelse af de af Medlemmerne stillede Spørgsmaal. I den Afhandling, hvormed dette Hefte begynder, har Kammerraad Andersen meddeelt sine Erfaringer i en mere selvstændig og omfattende Form, og her anføres derfor kun de korte Bemærkninger, hvormed Discussionen indleedes og Lister, Stamtavler og de forskjellige Protocoller forklarede, samt Besvarelsen af de Spørgsmaal, der stillede.

urderes betydeligen. Følger man det af Taleren gjorte Udkaft til Formen for Bogføringen og benytter saadanne Schemaer, der i flere Exemplarer findes indheftede i hans Bog, og som paa den ene Side ere indrettede til Stamtable, paa den anden til Optagelse af andre Bemærkninger om Dyret, saa vil Arbeidet reduceres til, for hvert Tillægsdyrs Vedkommende engang for Alle at udfylde Stamtablen, og aarlig at optegne een Linie paa den anden Side, der, hvis det t. Ex. angaaer en Ko, vil indeholde dens Alder, Løbe- og Kælvetid, den brugte Tyr, de faldne Kalve og Melkeudbyttet. For Hopper, Faar og Søer bemærkes Afkommet, Uldproduktion o. s. v. Og saa om Haandhyrene kan der i Aarets Løb blive Et og Andet at notere.

Bigtigheden af Stamtavlens nøiagtige Førelse og jevnlig Afbenyttelse vil være indlysende for Enhver, der holder sig for Die, at en Hovedbetingelse for en god Avægopdrætning er Afbenyttelse af saa faa Individier som muligt til Tillægget, samtidig med at Parring i lige nedstigende Linie undgaaes.

Imod Ordningen af Stamtavlerne har man oftere indvendt, at han gif en usædvanlig Vei, ved at stille det paa-gjældende Dyr øverst; — Eftertanke og Erfaring har imidlertid godtgjort ham denne Ordningens Hensigtsmæssighed. At opføre mere end 4 Slægtled paa Tavlen har i Reglen ingen praktisk Betydning, da alle Bagttagelser have viist, at det især er Oldeforældrenes Egenstaber, som fremtræde hos Dyret.

Ved strax efter Fødselen at mærke de unge Dyr ved Hakker og Huller i Ørene, der angive Moderens Nummer, undgaaes al Forverling.

Hvor der ikke findes Iver nok til at passe en saadan Bogføring, der tør man ei heller antage, at der er sand Interesse for selve Opdrættet.

D'Hr. Forpagter Heide og Gaarbeier Pedersen rettede Forespørgsler til nærmere Forstaaelse af Bogen og Tegningerne.

Kammerraad Andersen ophlyste hertil, at Tegningen til Mærkesystemet i Dret ved en Feiltagelse var bleven ufuldstændig. Vogen er ei alene at erholde i Boghandelen, men vil snarest mulig i flere Exemplarer blive sendt til de forskjellige Landbosforeninger i Landet.

D'Hr. Kammerherre Neergaard til Svendstrup, Gaardeier S. Pedersen, Overkrigscommisair Aagesen o. fl. gjorde Bemærkninger om forskjellige almindeligt udbredte Meninger om Krydsning i nære Slægtskabsforhold, Gjentagelse af Bedækningen, det rette Aldersstadium for Begyndelsen af Dvægets Rjønsvirksomhed o. s. v.

Kammerraad Andersen henviste i denne Anledning til Prof. Prosch's Skrifter; til Dennes Meninger kunde han fuldstændig slutte sig. Det nærmeste Slægtskabsforhold, hvori han anseer Krydsning for heldig, er med Sødstendes Børnebørn; — ved Uagtsomhed er der i hans Besætning forekommet et Tilfælde hvor der er syndet mod denne Regel, og det derefter fødte Dyr — en Malko — er blevet af en saa svag Constitution, med Ansats til Brystsyge, at den er bestemt til Slagtning iaar; paa dens Melkerigdom har der forresten ikke været Grund til at klage. Den endnu saa lidt stedfindende Skif, at holde Tyrene løse paa Græsgangene sammen med Køerne, kan ikke noksom fraraades, som i flere Henseender skadelig: Controllen med en hensigtsmæssig Bedækning umuliggøres, Tyrene udmatte sig let, ved i Løbet af flere Dage hyppigt gjentagende at springe den samme Ko, der ligeledes har Skade deraf, det giver Uro paa Malkepladsen og bliver let farligt for Befolkningen. En ældre Tyr kan godt taale at bedække 3—4 forskjellige Køer daglig; til den 160—170 store Kobesætning paa Gundersløvholm benyttes kun 2 Tyre. Før de ere 3 Aar gamle bør Tyrene ikke anvendes til Tillæg. Ganske unge Tyre formaae næsten aldrig at overføre nogle af deres Egenskaber paa Afkommet, der udelukkende vil slægte Moderen paa, — jo ældre de derimod ere, desto mere finder det Mødsatte Sted; — ogsaa fordi man efter Anvendelsen af

gamle Thyre sporer en langt ringere Udvikling af Tuberkelshgen, ere disse de anbefaleligste. Naar det i Angel ofte paa-
staaes, at man skal bruge en Thy, som er yngre end Koen, da
er denne Mening sikkerlig aldeles urigtig.

Medens den 2aars Thy med Lethed bæres af Koen, vil
den 3aars, der ikke endnu har Kraft til at bære sig selv under
Bedeæknngen, hyppig være for svær for den. Den 4aars kan
altid bære sig selv. Kvierne kunne uden Skade løbe, naar de
ere 1½ Aar. Den især blandt vore Bønder saa meget her-
skende Formening, at Koen bør have to Spring, er absolut
forkastelig, om end noget dermed Beslægtet i sjeldne Til-
fælde med Held kan anvendes. Efter haarde Fødsler vil der
nemlig af og til i Koens Kjønnsdele finde Sammenvøxninger
Sted, som hæmme en senere Befrugtning; — man kan, ved
med Barfomhed at føre en lille Haand ind igjennem Skeden
lige inden Bedæknngen, ofte hæve denne Feil, saaledes som
det især berettes at skee i Thyrol, og fører man to Thyre til
Koen umiddelbart efter hinanden, vil tidt det Samme naaes,
idet den ene ligesom gjør Plads for den anden. Det er jo ofte
af Bigtighed at kunne fremskynde Dieblirket, da Køerne løbe
efter Kælningen. Paa Gundersløvholm føres Køerne i Reglen
til Thyrs 3 Uger efter at have født. At Parringslysten skulde kunne
vækkes tidligere ved Indgivelse af noget slags Middel, saaledes
som det før har været paaftaaet, antager Taleren ikke; god
Fodring og Lunhed i Stalden virker i denne Henseende hel-
digt paa Thy, der tidligere have kælvet; med ganske unge, hvor
dette ikke er Tilfældet, turde denne Fremgangsmaade maaskee
nok snarere have den modsatte Virkning.

Møde den 8de Marts 1865.

Forpagter Heide indlede en Discussion om:

„Ordnngen af de fremtidige større Landmands-
forsamlinger.“

Han har troet det hensigtsmæssigt at fremkalde en Drøftelse
af det Spørgsmaal, som her ligger til Forhandling, da man
fra mange kompetente Sider har Udtalelser for, at den hidtil

benyttede Organisation af vore store Landmandsmøder trænger til at forandres. I en større Kreds bragtes dette vist første Gang paa Bane i 1863 i en Generalforsamling i Horsens Landboforening, for hvem det laae nær at beskæftige sig dermed, da flere Medlemmer af denne Forenings Bestyrelse havde havt Sæde i den ledende Comitee for den da sidst afholdte almindelige Landmandsforsamling, og det er utvivlsomt, at Odense-Mødet i flere Henseender havde Nytte heraf; men noget fuldstændigt Resultat, med sikret blivende Virkning foreligger dog ikke endnu — og savnes, om det end skal indrømmes, at egentlige „Love af bestemt Natur“ maaskee egne sig mindre for slige Forsamlinger.

Hvad der særlig har manglet, er Continuitet imellem de hinanden følgende Forsamlinger. Rigtignok har det — i Overensstemmelse med Lovene — været Praxis, at der af Forsamlingen, men i det sidste Dieblis Travlhed, valgtes et Par Medlemmer til Comiteen for det næste Møde, der dog hovedsagelig blev sammensat af nye Medlemmer, og Præsident, Vicepræsident o. s. v. ere ikke blevne kaarede før ved selve den paagældende Samling, hvis Deeltagere maae være hverandre saa ubekjendte og være saa lidet sammenarbejdede, at man ikke med Sikkerhed tør forudsee et heldigt Valg. I Reglen sthyldes dette da heller ikke den egentlige Forsamling men nogle saa virksomme Medlemmer, og man maa i ethvert Tilfælde gjøre Afkald paa at faae en Præsident, som er forud beredt paa og bekjendt med de Forretninger, som tilfalde ham.

Dyrskuerne ville mere og mere arbeide sig op til at blive Hovedsagen ved Møderne; der burde stræbes efter at faae uddannet og vedtaget Classificerings- og Vedømmelsesmetoder, som kunne tjene til Grundlag for Priisdommernes Arbejde, og som fra de større almindelige Forsamlinger snart ville skaffe sig Indgang og Hævd hos alle de locale Landboforeninger.

Landmandsforsamlingerne ere meget kostbare, ei alene ved de dermed forbundne direkte Pengeudgifter, men ogsaa ved den

dyre Tid, som Landmanden maa anvende derpaa; det er altsaa vigtigt ogsaa af den Grund saavidt muligt ved hensigtsmæssige Foranstaltninger forud at sikke sig et ret fylldigt Udbytte. Man behøver ikke at være ængstelig for at gennemføre en Omordning, da der ikke her, saaledes som t. Ex. i Landbosforeningerne, findes faste Medlemmer, og hvad Tidspunktet angaaer, da kunde det ikke vælges bedre, idet de ulykkelige Forhold nu have umuliggjort Udførelsen af dentagne Beslutning om at afholde næste Møde i Sønderborg, og en anden Bestemmelse altsaa i ethvert Tilfælde maa tages.

Foruden Horsens Landbosforening have 7 andre lignende Foreninger samt Præsibiet for det kgl. Landhuusholdningselskab udtalt sig for, at en forandret Indretning skulde søges tilveiebragt, og til endeligen at forhandle Forslag om en saadan synes Delegerede fra samtlige Landbosforeninger og Landhuusholdningselskabets Præsidium at kunne danne et heldigt Udvalg, der jo vistnok passende tillige kunde discutere andre Landbrugsfager, fremme en nøiere Samvirken af Landbosforeningerne, forberede Gensartethed ved Dyrstuerne o. s. v. Dette Forslag er det, som henstilles til den her tilstedeværende Forsamlings velvillige Overveielse og Udtalelser.

Profesor Prosch, der ved tidligere Leiligheder har udtalt sig endnu mere vidtgaaende end den ærede Indleder af denne Discussion, kan i Principet slutte sig til Denne.

Selv om man — som Taleren — har været tilfreds med de hidtil gjorte Bestyrelsesvalg, kan Tilveiebringelsen af dem paa selve Forsamlingsdagene dog vistnok betegnes som en Udflens med Medlemmernes Tid. Manglen af Continuitet har været følelig, men vil neppe afhjælpes uden forud bestemte, for lang Tid gjældende Valg, og at lade Delegerede fra alle Landets Egne foretage saadanne, turde neppe være betryggende nok, — de locale Interesser t. Ex. kunde let derved gjøre sig for meget gjældende. Selve Landhuusholdningselskabet bør formeentligen være den bestandigt levende, bestemmende Autoritet, saaledes som det er Tilfældet i England; men da Sel-

skabet jo ikke selv kan tage Initiativet til at indtræde i et saadant Forhold til Landmandsforsamlingerne, maa det bedes derom.

Stadigt fungerende Udvalgte — Sekretairer t. Ex. — kunde være det egentlige Bindemiddel mellem Møderne.

Videregaaende „Regler“ trænge vi neppe meget til, — end ikke for Dyrskuerne turde de være tidsvarende, da de Spørgsmaal, hvorpaa det der kommer an, ere saa omtvistede. Forholdet med Udvalget af Priisdommerne medfører adskillige Ulemper, som det nu er indrettet; — han vil foreslaae, at de udpeges af Bestyrelsen, ei af hele Forsamlingen, selv om dennes demokratiske Aand maaskee i Førstningen tager Anstød deraf.

Forpagter Heide troer ikke, det vilde være saa heldigt eller finde almindelig Billigelse, om Landhuusholdningselskabet ene tog Sagen i sin Haand; dets Præsidenter ville imidlertid i en Delegeretforsamling som den foreslaaede faae stærk Indflydelse paa de tagne Beslutninger. De Delegerede, som medføre personligt Bekjendtskab til de Bestyrelsesmedlemmer, som vilde blive valgte, egne sig vist særdeles godt til at fordele Forretningerne imellem dem.

Reglerne for Dyrskuerne kunne jo, om det skal være, forandres fra Aar til Aar, men vilde, ved hver Gang af de Delegerede at føres hjem og benyttes i deres Kredse, bidrage til en eensartet Bedømmelse af Dyrene i hele Landet.

Grev Holstein-Holsteinborg oplyser, at vore Landmandsforsamlinger have tilbudt at indordne sig under Landhuusholdningselskabet; men dette har ikke troet at kunne paatage sig et saadant Hverv. Den foreslaaede Delegeretforsamling vilde imidlertid vistnok heldigt kunne hæve denne Banffelighed, ved Siden af at finde bedre Anklang hos vore demokratiske Landforeninger, der maaskee kun modstræbende vilde lægge Sagen i een Autoritets Haand.

Det som oftest uventede Valg af Præsident i Forsamlingen har i Reglen generet denne, der ikke forud kjendte de Sager, som skulde forhandles, og hvoraf der skulde gjøres Udvalg osv.

Den fortrinlige Forberedning af Alt ved sidste Møde gjorde rigtignok denne Ulempe mindre følelig, men den kunde dog ikke heelt undgaaes. Det kunde vel ogsaa tænkes, at vedkommende Præsident slet ikke havde ønsket at modtage Valg, isald han forud havde vidst, hvilke Spørgsmaal der skulde diskuteres, og hvoraf han jo muligviis stod i særegent Forhold til et eller andet. Sidste Gang var nemlig Forhandlingsgjenstandene bestemte i Forveien, uafhængigt af Præsidenten.

Meget ønskeligt maa han ansee det for, at faae fastslaaet visse „Hovedregler“ til Rettesnor for Dommerne, hvis Udgangspunkt nu kan være meget forskjelligt. Man har i det Mindste her paa Sjælland gjort sig Umage for at lempe sig efter hinanden, og i den Hensigt søgt Oplysning om Praxis i forskjellige Landbosforeninger; men at bringe noget Gensartet ud af dette Materiale er meget vanskeligt, da Hovedøiemedet for Foreningernes Virksomhed ikke er det samme overalt, en anvender sine Kræfter til Heste, en anden til Hornkvæg o. s. v.

Det er en Selvfølge, at Reglerne ikke skulde staae som ufravigelige „Bestemmelser“, men blot som „Veiledning.“

Landsthingssecretair Desjau bemærker, at Bestyrelsen for Odense-Mødet havde fastslaaet de Spørgsmaal, som der skulde for før Præsidentvalget, som Følge af Oplysninger, meddeelte fra Præsidenten for det foregaaende Møde, hvorefter man meente at gjøre Formandens Stilling mindre vanskelig ved at befrie ham for at vælge imellem de mange anmeldte Sager, som dog ikke alle kunde naae at blive forhandlede. Havde han været særligt imod et af de optagne Spørgsmaal, vilde det ikke have været ham vanskeligt at faae et andet sat ind i Stedet derfor.

Med Indlederen er han enig i dennes Forslag til en Delegeretforsamling, og skulde henlede Opmærksomheden paa det Ønskelige i, ogsaa ved denne at faae Forretningsgangen behandlet, saaledes at der tilstodes mere Tid til Dyrstuerne o. l., mindre til Forhandlingerne.

Profesor Prosch undrer sig ikke over at mærke Modstand imod at lægge den hele Ledelse af Sagen udelukkende i

det kongelige Landhuusholdningssekselskabs Haand; men kan dog ikke fravige sin Mening, at det var rigtigst saaledes. Der hører en fast og stærk Bestyrelse til at lede en saa talrig Forsamling, hvis Medlemmer ikke ere vænne til at arbejde sammen paa denne Maade.

Andetsteds — han troer i England — er Vicepræsidenten i det ene Møde de jure Præsident i det næste; — det var maaskee en følgeværdig Stik.

Hvad angaaer Dommerne, da kan der ikke gives disse Frihed nok; — Regler ville ikke kunne gives; men Bægten skal lægges paa at vælge de dertil bedst egnede Personer; deres Dom vil blive den fortrinligste, og Grundlaget derfor blive tilstrækkeligt bekendt og efterfulgt uden dog at miste en fornuftig Bøielighed.

Grev Holstein-Holsteinborg troer mod den næstforrige Taler, at man i Odense havde forubestemt Forhandlingsajenstandene, for at Saadanne, som ei havde Leilighed til at overvære hele Mødet, kunde indrette sig paa at komme, naar saadanne Spørgsmaal, som særligen interesserede dem, stode paa Dagsordenen.

At ledende Regler maae være nødvendige for Dommerne, kan han dog ikke troe andet. Hvordan skulle vi t. Ex. komme til Klarhed over Kvægbestandens Udvikling i Landet; naar en Comitee bruger et Pointsystem, en anden et derfra heelt forskjelligt (det guénonske System sættes saaledes høit af Nogle og forkastes fuldstændigen af Andre). En vis Censartethed bliver dog nødvendig, og af Meddelelser fra Landbosoreningerne fremgaaer, at man sammesteder ved Dyrskuerne bedømmer alt Kvæget iflæng, andetsteds først stiller det raceviis o. s. v.

Professoren indseer ikke, hvem der skal kunne fastsætte disse Regler, naar der hersker saadan Uenighed imellem de Sagkyndige. Egentlig er det jo en Opgave for Critiken efter Dommen; men desværre mangler jo Critiken næsten ganske.

Professor Jørgensen kan ikke aldeles godkjende de fremkomne Klager over Mangel paa Continuitet i den senere Tids Landsmandsmøder. Da man i 1851 bestemte sig til, i det næste Aar at afholde et saadant Møde i Kjøbenhavn, ja da var rigtignok Traaden fra de 3 første næsten ganske brudt af Forholdene; — man maatte ikke alene søge hovedsagelig nye Personligheder; men ogsaa Ordningen af det Hele blev forandret, saaledes at Udstillingerne o. l. fra nu af fik en Hovedbetydning, som Forhandlingerne havde haft før; men fra den Tid har dog bestandig flere gjenvalgte Comiteemedlemmer, Sekretairer, engang endog Præsident o. s. v. dannet et Bindeled mellem de efterhaanden afholdte Forsamlinger.

I Hørsensmødet opstod Fordringen om Landhuusholdnings-selskabets Deeltagelse, ved at dets yngste Præsident skulde være bestandigt Medlem af Comiteen og ved at Selskabet afholdt Pengeudgifterne; — hertil kunde man imidlertid ikke forpligte sig. Formandsposten i Landhuusholdnings-selskabet vilde paa den Maade blive saa besværlig, at Antallet af dem, som kunde modtage Valg hertil, derved vilde indskrænkes betydeligt; — i Odense gif den yngste af Præsidenterne, Etatsraad Tesdorpf, ind paa at fungere, men erklærede derefter ei at ville overtage nogen Forpligtelse til at gjentage det. Pengeudgiften vilde let komme til at tære for meget paa Selskabets Kræfter, saa at andre nyttige Formaal maatte lide derved. Hidtil har det jo været Skik, at den Egn, hvori Mødet holdtes, sammensjød de nødvendige Midler dertil; men en saadan Hjælp turde man naturligviis ikke regne paa, naar det vidstes, at Landhuusholdnings-selskabet vilde udrede det Manglende. Det er nok almindeligt i England, at Landhuusholdnings-selskabet indretter og leder slike Sammenkomster; men der dreier det Hele sig næsten udelukkende om Udstillinger, — Forhandlingerne spille en aldeles underordnet Rolle, — og en i den første Aabningstid anseelig, senere moderat, Entree, tilligemed de udviklede Forbindelsesmidler sikrer der en Indtægt, som rigelig dækker Omkostningerne, — og vedkommende Byer, der ere Samlingssteder,

tilbyde i Almindelighed at gjøre de fornødne Forstud. Her i Kjøbenhavn vilde det Samme, som Erfaring før har viist, i Hovedsagen blive Tilfældet, ligesom Landhuusholdningssekskabet, der har sit Hovedsæde her, ogsaa nok da kunde besørge Ordningen; men andetsteds bliver det for vanskeligt. Et Delegeretmøde fra hele Landet skal derimod finde al mulig Smødefkommen hos Sekskabet, hvis Præsidium gjerne vil tiltræde det, skaffe det Locale og i det Hele taget hjælpe det tilrette. Om en saadan udvalgt Forsamling valgte Præsident for det kommende store Landmandsmøde, vilde vist være heldigt, og ingen praktisk Modstand støde paa; i Henseende til Dommere derimod er Forholdet sikkerlig anderledes; udpege en Deel Mænd til Forsamlingens endelige Valg lod sig maaskee gjøre, men afgjørende at vælge dem, vil vække Misstemning. Det har engang været forsøgt, men gav baade et colossalt Arbeide og megen Utilfredshed. Er den nuværende Fremgangsmaade end ikke udmærket, saa er den dog vistnok den bedste, vi kunne faae for tiden. I England bestemmes unægtelig Dommerne af Bestyrelsen; men det lader sig bedre gjøre der, hvor der afholdes aarlige Sammenkomster, og der har uddannet sig en Praxis, saa at tilnærmelsesviis de samme Mænd vælges og møde hvert Aar.

Faste Regler for Bedømmelsen kunne neppe gives; Praxis, Critik og Valget af dygtige Mænd vil ogsaa være den rette Regulator.

Den foreløbige Forsamling vil saaledes have at bestemme Præsident, Vicepræsident, Mødested og Tid m. m., og Landhuusholdningssekskabet kan kun udrette dette ved Hjælp af Delegerede for hele Landet. Kunne saadanne bringes til at møde, var den heldigste Tid maaskee i Juni, — efter Terminen.

Forpagter Heide har ikke de af sidste Taler fremhævede Betæneligheder ved at lade ogsaa Dommernes Valg foregaae iforveien. Med Hensyn til Reglerne for Bedømmelsen ved Dyrskuet, som han anseer det for nødvendigt at faae fastsat, saa mener han ingenlunde, at de skulde fastslaaes til at gjælde for bestandig, — de Delegerede skulde blot opstille dem for det

bestemte Møde, saa at de gjerne kunne forandres fra Aar til andet. Noget tilnærmelsesviis Saadant have vi jo altid haft; men det er først blevet opstillet og vedtaget i selve Hovedmødet, medens det vistnok vilde være til Gavn, om saadanne Regler kunne blive bekjendte i en viid Kreds forinden.

Profesor Brosch finder en Delegeretforsamling at være et altfor svært Apparat til at vælge Dommerne. Derimod vilde det tiltale ham, om Landbosforeningerne hver i sin Kreds kunde udpege Mænd, som fandtes at egne sig dertil, — altsaa fremstillede en Art Storstjury, hvoraf saa Præsidiumet havde at udvælge til de forskjellige Forretninger.

Vi have nok altid haft „Ordensregler“ og kunne selvfølgeligen ikke arbejde uden saadanne; men det her i den Retning Fremførte havde han maattet opfatte som Forlangende om „videnskabelige Regler“, og de, formener han, bør ikke opstilles saaledes.

Lector Stockfleth bekræfter ligeledes, at det ikke er „videnskabelige“, men kun er „Ordensregler“, som vi hidtil have benyttet. Ved et mindre Møde i Roskilde gjorde man i sin Tid et schematisk Udkast til den Protokol, som skal føres (see Ugeskr. for Landm. 1862), og udtalte Ønsket om, at dette Schema maatte blive benyttet ved alle Møderne, for at gjøre det saaledes fremkomne Materiale tjenligt til statistisk Brug.

Profesor Jørgensen beider de ærede tilstedeværende Medlemmer af Landbosforeningerne om at udtale, hvorledes de formene, at Foreningerne ville stille sig til det fremkomne Forslag.

Grev Holstein-Holsteinborg gjør opmærksom paa, at de locale Dyrskuer paa Sjælland i Almindelighed afholdes i Mai og Begyndelsen af Juni, hvorfor den Tid neppe bør vælges til de Delegeredes Sammentræden, da de samme Mænd, som ere virksomme ved Dyrskuerne, i Reglen ogsaa ville være de, som ville blive valgte til Delegeretmødet.

Forpagter Bøch erkjender, at Forholdene have medført, at vi maae ligesom begynde den hele Ordning forfra, og finder

den her af den ærede Indleder foreslaaede Maade særdeles heldig.

Regler, som gaae en Deel videre end til alene at være Ordensbestemmelser, formener han vel kunne bestaae, og have tildeels været anvendte hidtil. For Hestenes Vedkommende har Taleren ingen Erfaring; men ved Kvæget har en vis Pointbedømmelse dog altid været i Brug, og hvilket Udgangspunkt man end vil tage, maa jo Dommene kunne betegnes ved Tilstørrelser, som angive deres relative Værdning. Saa lav en Scala som mulig er vist den bedste; — saadanne, som have indtil 100 Points, ja hvor der endog ansættes $\frac{1}{4}$ Point, forvirre mere, end de gavne. Critiken, hvis formeentlige Fraværelse her er blevet beklaget, er i Realiteten tilstede, om den end, maastee af overdreven Rænsomhed mod Dommerne, holdes noget for meget tilbage fra Offentligheden.

Meest praktisk var det vistnok at vælge Dommerne paa lang Tid.

Kammerraad Neergaard mener, at de Spørgsmaal, som først ligge for, ere: naar og hvor det næste Møde skal afholdes. For Dieblirket egner Sylland sig neppe til Samlingssted, dertil er det for udsuget; — da det nu her i aften er blevet fremhævet, at en større By gjør Ordningen lettest, skulle vi da ikke bestemme det næste Møde til at samles i Kjøbenhavn, og bede herboende Mænd om at tage sig af Forberedelserne og Ledelsen.

Det at vælge Dommere, har hidtil taget saa lang Tid for Forsamlingerne, at det var heldigt, om Andre vilde udføre det. At det virkelig skulde lykkes at faae Delegerede til at møde og paatage sig dette, betvivler han. Det kongelige Landhuusholdningselskab kunde godt selv bede enkelte hæderlige Mænd at sammentræde og besørge Valgene.

- Professorens Førgensen oplyser, at Landmandsmødet 1869, som falder sammen med Landhuusholdningselskabets Hundredeaars-Jubilæum, er bestemt til at afholdes her i Hovedstaden; det var derfor vist bedst at vælge et andet Mødested for den førstkommende Forsamling.

Forpagter Heide anseer imod Kammerraad Neergaard ingenlunde Afholdelsen af en Forsamling for at afkræve den vedkommende Egn noget Offer.

Delegerede ville optræde med mere Vægt og almindelig Tilslutning end Mænd, som blot ere indkaldte af Landhuusholdningselskabet.

Kammerraad Neergaard troer dog ikke, at Sylland hverken kan eller ønsker at bære de Udgifter, som et Landmandsmøde medfører, og som kunne blive yderligere forøgede denne Gang, ved at Deeltagernes Antal formeentlig vil blive ringe.

Færgemester Mourier-Petersen vil, skjøndt Forhandling om Tid og Sted vel egentlig ikke havde været paatænkt her, da det nu er kommet paa Bane, desangaaende henholde sig til den sidste Talers Ytringer. Hvor man saa vil afholde Mødet, udeblive vist næsten alle Syderne; — ja end ikke en Delegeretforsamling, troer han, lader sig bringe tilveie.

Consul Mørck tør rigtignok ikke paatage sig bestemt at modsig den her givne Fremstilling om Stemningen hos den jydste Landmand, som de ærede sidste to Talere ansee for at være saa trykket, — hvad derimod Communerne angaaer, saa kan han forsikre, at hos dem vil Lyften til et saadant Foretagende ikke findes at være svækket. I Odensmødet fremkom som bekjendt Aarhus med en Indbydelse til at samles der næste Gang, og han er vis paa, at man er villig til endnu at staae ved dette Forslag. En større Provindsby turde i det Hele taget være at foretrække for Rjøbenhavn, som paa saa mange, det egentlige Formaal uvedkommende, Maader abforberer Landmændenes Opmærksomhed.

Gaardeier S. Pedersen synes, at mange Grunde tale for at afholde Mødet i Sylland, vor største Provinds, som i nogle Henseender hidtil har været lidt stedmoderlig behandlet, og at Stemningen der skulde være imod saadant, kan han neppe ret troe. Syderne maae netop være tilfredse med en Ordning, som sparer dem en lang Reise, en kostbar Rvægtransport o. l., ligesom denne Deel af Landet, som jo staaer meest

tilbage i Udvikling, ogsaa trænger meest til den Impuls til Fremstribt, som en saadan Sammenkomst maa føre med sig.

Forsaaavidt enkelte af de Delegerede til det forberedende Møde af Pengehensyn skulle maatte undslaae sig for at komme, kan den Landboforening, som opfatter sit Kald rigtigt, umuligen vige tilbage fra at understøtte sin Udvalgte til Reisen. Med Forslagsstilleren maa han lægge stor Vægt paa denne Delegeretforsamling, der sikkerligen vil medføre en gavnlig rast Betydelig virkning imellem vore forskellige Landboforeninger.

Kammerraad Neergaard tvivler ikke paa, at hvilken som helst af Landets Kjøbstæder gjerne vil see Landmandsforsamlingen sammentræde hos sig; men skaffe de fornødne Midler dertil ville de neppe paatage sig, og da Deeltagerens Antal formeentligen vil blive ringe, maa Tilskuddet være forholdsvis større. Her i Kjøbenhavn hjælper det store Publicum tilstrækkeligen til at bære Udgifterne.

Gaardeier S. Pedersen finder, at disse Oplysninger tale for, i det Hele taget intet Møde at sammenfalde iaar.

Consul Mørck troer rigtignok heller ikke, at nogen af Byerne vil bære Omkostningerne, om den end var villig til at staae i Forstud. Det vilde blive Comiteens Sag at gennemføre det Hele som Entreprise, — og der kunde under de nuværende Forhold maaskee nok være Anledning for den til at være varsom.

Men ere de jydsk Landmænd saa trykkede, bør Mødet netop holdes, hvor Byerne kunne komme til det uden stor Uleilighed og Omkostning, — og i en jydsk By bliver Opholdet billigere end i Kjøbenhavn.

Grev Holstein-Holsteinborg er ogsaa stemt for, at Oboerne denne Gang bære deres Penge til Sjælland. Om Kjøbenhavn end ikke i og for sig er et byrere Opholdssted end t. Ex. Aarhus, saa foranlediges dog let flere Udgifter her.

Da det forresten jo slet ikke er Hensigten at holde noget Møde før til næste Aar, saa har Stemningen Tid nok til at reise sig forinden.

Bøgermester Mourier-Petersen: De af Hr. Consul Mørck fremførte Bemærkninger om Stemningen i Aarhus By ere vist fuldkommen correcte; men da Communen sikkerlig ikke vil afholde alle Udgifterne, der saa stulle dækkes fra flere Kilder, og deriblandt Omegnens Landmænd, frygte disse neppe uden Grund en saadan Bekostning.

Forpagter Heide gjør opmærksom paa, at Discussionen ved at beskæftige sig med Mødestedet for den Landmandsfor-samling, der ei skal træde sammen før 1866, er kommen bort fra det egentlig foreliggende Spørgsmaal: Skal det kongelige Landhuusholdningselskab opfordre Landboforeningerne til at sende Delegerede, der, sammen med Selskabets Præsidium, kunne forhandle om Ordningen af de fremtidige større Landmandsfor-samlinger?

Gaardeier R. Pedersen advarer mod at tillægge den oekonomiske Side af Sagen en saa stor Betydning, som flere foregaaende Talere have gjort. Var det et Hovedhensyn at tage, burde man jo altid tye til Kjøbenhavn, hvor Erfaring viste, at Foretagendet ligefrem kunde give Indtægt i klingende Mønt. Men vigtigere var den Indflydelse, som det kunde have for Landets Opkomst i det Hele taget, og ved at afholdes t. Ex. i Jylland vilde Forsamlingen sikkerligen give tifold større Udbytte end i Hovedstaden, som derfor vist ikke burde vælges uden ved saadanne særegne Leiligheder, som den Hundredeaarssfest, der er omtalt at ville falde sammen med Mødet 1869 o. s. l.

Kammerraad Quistgaard fraraader Landhuusholdnings-selskabet selv at udpege Dommerne, hvorved megen Jaloufie vil vækkes. De landoekonomiske Selskaber bør helst vælge dem.

Det er vist godt, at der intet stort Møde bliver iaar; men naar det sammentræder, synes Aarhus at egne sig fortrinlig dertil.

Gaardeier S. Pedersen anbefaler snarere at tænke paa det kvægopdrættende Vesterjylland, Ringkjøbing t. Ex. eller Viborg.

Profesor Jørgensen ønsker, da der synes at være temmelig Enighed om, at Landhuusholdningselskabet skal gjøre Skridt til at samle Repræsentanter for de forskjellige Egne til nærmere Forhandling, at høre Udtalelser, om hvilken Tid man tør antage der vilde være disse Herrer beleiligt.

Kammerraad Jespersen foreslaaer September Maaned; Høsten er da tilendebragt, og mange af dem, hvis Valg man kan forudsee, ville alligevel til den Tid komme til Kjøbenhavn.

Jægermester Mourier-Petersen troer, at Oktober vil passe bedre for de jydsk Landmænd, hvis Høst ender lidt senere end Dboernes, og som da ogsaa kunne faae Vintersæden i Jorden forinden.

Grev Holstein-Holsteinborg slutter sig til det sidste Forslag, hvorved de Landbosforeninger, som endnu ei have tiltraadt eller kjende Sagen, faae Tid til at discutere den paa deres Sommer-Generalforsamlinger.

Profesor Jørgensen tør ikke uden nærmere Overveielse gaae ind paa saa lang en Udsættelse, da man maa tage Hensyn til, at den eventuelle Comitee kan faae tilstækkelig Tid til sine Arbeider.

Grev Holstein-Holsteinborg anmoder om, at der da maa blive stillet en directe Opfordring til alle Landbosforeninger.

Profesor Jørgensen: Der vil snart blive skrevet til dem alle.

Landsthingssecretair Dessau haaber, at man vil give Comiteen rigelig Tid. Horsenscomiteen mærkede stor Ulempe af at have begyndt seent at arbeide. I Odense begyndte man tidligere, men blev dog ingeniunde for hurtigt færdig.

Gaardeier S. Pedersen spørger, om Landhuusholdningselskabet vil befordre en stærkere Sammenarbeiden mellem Landbosforeningerne.

Profesor Jørgensen mener, at naar nu Repræsentanterne komme sammen, have disse jo den bedste Leilighed til selv at knytte Forbindelsen.

Statsraad Drewsen (fungerende Præsident) har ikke været uopmærksom for, at den nu sluttede Discussion paa flere Stadier har været ført noget bort fra det egentlige Kjerne-spørgsmaal, men antager det ikke for rigtigt i en Forsamling af denne Character at forhindre opløsende og interessante Udtalelser, selv om de kun staae i en løsere Forbindelse med den forhandlede Sag.

Jagttagelser over Veirforholdene

paa Landbohøjskolen og Landhuusholdningssekskabets Stationer i Maanederne November og December 1864, Januar, Februar og Marts 1865.

November 1864.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag		Kuldeste Dag		Luftens Middel= tryk	Regnsøide i Vinter	Regnagens Mængde	Luftens Mib= befugtigheds= grad St. 2 i C.
		Dag	Varme	Dag	Varme				
Landbohøjskolen	2,81	20de	5,90	6te	÷ 3,70	28"0,42	27,90	21	82
Hindholm ved Næstved . . .	2,81	3die	6,40	6te	÷ 3,47		21,50	14	86
Næsgaard ved Stubbeljøbing	2,70	3die	5,97	6te	÷ 2,53	28"0,04	17,94	12	90
Emidstrup ved Hjørring . .	3,15	19de	7,20	6te	÷ 0,27		14,06	4	88
Larm ved Varde	3,49	19de	8,13	6te	÷ 3,07		27,46	12	88
Staarupgaard ved Aarhøns	2,93	20de	5,93	6te	÷ 1,14	27"8,65	31,28	18	87
Maibølgaard ved Sønderborg.	3,83	5te	5,50	6te	÷ 0,70		17,50	8	87
Viborg	3,08	19de	7,35	6te	÷ 3,20		19,38	21	85
Silleborg . . .	3,26	19de	7,84	6te	÷ 2,89		26,48	7	

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 7de med ÷ 6,8° C.

Middeltallet af ovennævnte 9 Stationer har været 3,13° C., hvilket er 0,78° lavere end Kjøbenhavns Middelvarme efter 72 Aars Jagttagelser for denne Maaned, og 1,07° lavere end Middeltallet af de 3 foregaaende Aars Jagttagelser ved Sekskabets Stationer.

December 1864.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel= tryk	Regnhvide i Vinter	Regndagenes Antal	Luftens Mid= befugtigheds= grad R. 2 p C.
		Dag	Varme	Dag	Varme				
Landbohøjskolen	1,14	7de	4,63	23de	÷3,27	28"3,48	2,90	8	86
Hindholm . . .	0,69	6te	4,40	22de	÷2,20		1,47	4	91
Næsgaard . . .	0,61	7de	4,33	23de	÷2,23	28"3,15	1,08	4	88
Smidstrup . . .	2,17	5te	7,33	22de	÷3,13		17,33	4	86
Tarm	1,48	5te	7,20	23de	÷3,33		7,92	6	94
Staarupgaard .	1,32	6te	6,17	23de	÷3,03		6,85	7	
Maihølsgaard .	0,86	6te	4,43	23de	÷1,63		2,31	1	
Viborg	2,09	5te	6,57	31te	÷2,76		6,90	7	90
Silkeborg . . .	1,61	5te	6,12	18de	÷2,68		5,51	11	91

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 23de med $\div 6,1^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $1,33^{\circ}$ C., hvilket er $0,39^{\circ}$ højere end Kjøbenhavns Middelvarme efter 72 Aars Jagttagelser, og $0,78^{\circ}$ lavere end Middeltallet af de 3 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selfabets Stationer.

Januar 1865.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel= tryk	Regnhvide i Vinter	Regndagenes Antal
		Dag	Varme	Dag	Varme			
Landbohøjskolen	÷0,41	10de	4,43	25de	÷5,73	27"8,15	12,82	10
Hindholm . . .	÷0,63	10de	3,83	25de	÷6,73		18,67	6
Næsgaard . . .	÷0,15	10de	4,50	25de	÷4,63	27"7,93	20,81	7
Smidstrup . . .	÷0,51	10de	5,73	30te	÷7,20		11,04	2
Tarm	÷0,90	10de	6,20	30te	÷13,80		22,83	8
Staarupgaard .	÷0,84	10de	5,66	30te	÷9,03		10,83	5
Maihølsgaard .	0,07	11te	4,83	30te	÷5,97		16,34	6
Viborg	÷0,91	10de	5,93	30te	÷9,67		30,99	7
Silkeborg . . .	÷0,71	10de	6,47	30te	÷10,99		15,53	8

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 31te Januar med $\div 9,8^{\circ}$ C.

Middeltallet af ovennævnte 9 Stationer har været $\div 0,55^{\circ}$ C., hvilket er $0,70^{\circ}$ varmere end Kjøbenhavns Middelvarme efter 72 Aars Jagttagelser for Januar Maaned, og $0,41^{\circ}$ varmere end Middeltallet af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selskabets Stationer.

Februar 1865.

	Middelvarme ($^{\circ}$)	Varme Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel- tryk	Regnsøide i Linier	Snedagenes Antal
		Dag	Varme	Dag	Varme			
Landbohøjskolen	$\div 4,66$	25de	0,92	5te	$\div 12,38$	28" 0,66	5,31	8
Hindholm . . .	$\div 4,51$	24de	1,20	10de	$\div 11,07$		9,46	10
Næsgaard . . .	$\div 3,60$	24de	0,77	10de	$\div 10,00$	28" 0,53	9,26	12
Smibstrup . . .	$\div 4,05$	15de	1,80	10de	$\div 9,80$		37,88	9
Larm	$\div 4,33$	25de	0,90	6te	$\div 11,47$		18,29	11
Skaarupgaard .	$\div 4,22$	24de	1,33	10de	$\div 9,07$	27" 9,28	1,92	8
Maibølgaard . .	$\div 3,12$	25de	2,83	10 & 13de	$\div 7,23$		21,26	10
Biborg	$\div 4,61$	24 & 26de	1,80	5te	$\div 12,47$		34,58	18
Silkeborg . . .	$\div 4,04$	24de	2,23	6te	$\div 11,14$		4,78	9

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 6te med $\div 16,75^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $\div 4,13^{\circ}$ C., hvilket er $3,35^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for Februar Maaned efter 72 Aars Jagttagelser, og $4,69^{\circ}$ lavere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selskabets Stationer.

Maanedens har saaledes været usædvanlig kold, omtrent lige kold i Jylland og Sjælland. Nebslagets Mængde har i Virkeligheden været ringe i Sjælland og i en Deel af Østjylland (Silkeborg—Skaarupgaard ved Aarhuus); men da

Sneen er bleven liggende, har ethvert Sneefald ført et nyt Lag til det ældre. Derimod maa Sneen have ophobet sig i en heel anden Grad i Venshøssel og Viborgegnen, hvor Mængden var dobbelt saa stor, som den pleier at være. Mærkeligt er det, at Landbohøiskolen og Silkeborg omtrent have havt ligestor Sneemængde, medens der i Viborg, kun 4 Mil Nord for Silkeborg, er falden 7 Gange saamegen Sne.

Marts 1865.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel- tryk	Regnsbide i Linier	Sneedagens Antal
		Dag	Varme	Dag	Varme			
Landbohøiskolen	÷1,71	31te	1,22	20de	÷7,35	28"0,08	5,74	15
Hindholm . . .	÷1,35	31te	2,13	20de	÷8,67		14,63	12
Næsgaard . . .	÷1,25	31te	1,00	28de	÷5,27	27"11,57	9,43	14
Smidstrup . . .	÷1,91	2den &3die	1,40	27de	÷5,53		2,98	3
Larm	÷1,69	31te	1,60	28de	÷6,60		2,35	5
Staarupgaard .	÷2,34	6te	0,70	20de	÷7,47	27"9,09	3,10	10
Maibølgaard . .	÷0,63	2den	2,20	19 & 20de	÷4,17		7,60	11
Viborg	÷2,04	16de	0,47	20 & 28de	÷5,47		6,43	16
Silkeborg . . .	÷1,71	31te	0,94	28de	÷6,09		7,48	13

Den laveste Varmegrad havde paa Landbohøiskolen den 20de med $\div 10,95^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $\div 1,63^{\circ}$ C., hvilket er $2,56^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for Marts Maaned efter 72 Aars Jagttagelser, og $3,33^{\circ}$ lavere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selskabets Stationer.

Maaneben har saaledes været usædvanlig kold og meget tør, idet Middelregnmængden er $19\frac{1}{2}$ Linie; dog maa det bemærkes, at Sneemaalingen, navnlig i Blæst, er usikker, saa det er muligt, at de for Nedslaget opførte Tal vilde

være blevne større, hvis den samme Mængde var falden som Regn.

Anm. Maanedens samlede Middelværme bliver paa Landbohøiskolen bestemt ved Sagttagelser Nr. 7, 12 og 11; sammesteds ligesom paa alle de andre Stationer bliver Varmen ogsaa iagttaget Nr. 8, 2 og 10. Forskjellen paa Landbohøiskolen mellem de to Sagttagelsesrækker bliver brugt som Rettelse for de andre Stationers Vedkommende. Den under varmeste og koldeste Dag opførte Middelværme er derimod Middeltallet af Sagttagelserne Nr. 8, 2 og 10 uden Rettelse. — Lufttrykket bliver bestemt som Middeltal af Sagttagelserne Nr. 8, 2 og 10.

Kapitelstater for Afgrøden af Aaret 1864,

(fattede den 1fte Februar 1865).

	Aug.	Byg.	Saare.	Hvede.	Hvide Erter.	Graa Erter.	Boghvede.	Boghvede- gryn.	Smør.	Flæst.	Sønning.
	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. Ebd.	pr. spot.
Øjellands Stift (anbtagen)											
Bornholm	Rb. f. 4. 6	Rb. f. 3. 55	Rb. f. 2. 66	Rb. f. 5. 26	Rb. f. 4. 82	Rb. f. 4. 43			Rb. f. pr. Ebd. 26	Rb. f. pr. Ebd.	Rb. f. pr. spot.
Østen	3. 91	2. 91	2.					
Bornholm	4. 12	3. 68	2. 84					
Byens Stift	4. 29	3. 58	2. 40	5. 63	4. 77	4. 59					
Raalands-Ralthers Stift:											
forrige Gaalhed Amt	4. 15	3. 57	2. 37	5. 41	4. 48	4. 34					
- Maarbo og Raalholm Amt	4. . .	3. 45	2. 21	5. 39	4. 58	4. 31					
- Mølleføding Amt											
Slaholm Stift:											
Brennsviel og Søan-Søerrederne	4. 2	3. 7	2. 7					
Tjeb og Mørø	4. 41	3. 7	2. 34					
Skiborg Stift	3. 88	3. 19	2. 13					
Marbunns Stift	3. 83	3. 45	2. 48					
Slibe Stift:											
Slibe Amt	5. 2	3. 62	2. 65					
Belle Amt	4. 18	3. 33	2. 65					
Ringfjøding Amt	4. 68	3. 30	2. 13					
Ø Sjælland for hele											
Rongert	4. 20,2	3. 37	2. 37,9	5. 42,25	4. 66,25	4. 41,75	3. 46	8. 90	pr. Ebd. 4. 90,7	2. 77,7	. 26,7

Agerdyrkningsberetning.

(Fra Slutningen af Marts).

Indtil Midten af December vedblev det milde Veir, som tillod Markarbeidernes Fortsættelse. Derefter indtraadte en let Frost, som med nogen Afveerling vedblev til de første Dage af Januar, da den igjen afløstes af Tøveir, som vedvarede til henimod Slutningen af Maanedebn. Temperaturen var i Decbr. omtrent $\frac{3}{4}^{\circ}$ C. lavere, men i Januar $\frac{1}{2}^{\circ}$ C. høiere end Gjennemsnittet af de nærmest foregaaende Aar. I de sidste Dage af Januar begyndte et stærkt og vedvarende Sneeveir, som afbrød Forbindelsen flere Dage, og gjennem hele Februar og endeel af Marts faldt megen Snee, som, da den sædvanlig ledsagedes af Storm, ikke tilveiebragte noget godt Slædeføre, men tværtimod vanskeliggjorde Transporten baade paa almindelige Veie og Jernbaner og medførte meget betydeligt Sneekastningsarbeide, da Sneelaget ikke fik No til at blive fast og jævnt, men stadig holdtes bevægeligt. Frostene var tillige temmelig stærk og stadig, saaledes at næsten alle Havne tillagdes; Transporten over Belterne var meget vanskelig og i Storebelt ofte afbrudt flere Dage i Rad. Først i Begyndelsen af Marts kunde Dampskibe igjen sættes i Gang mellem Sjælland og Fyen og ved Midten af Maanedebn mellem Sjælland og Sylland. Kjøbenhavns Havn aabnedes først for Skibsfarten den 6te April. Baade Februar og Marts vare særdeles kolde Maanedebn, Gjennemsnitstemperaturen var i Februar $4\frac{2}{3}^{\circ}$ C. og i Marts $3\frac{1}{3}^{\circ}$ C. lavere end de 4 foregaaende Aar ved samtlige

Stationer og $3\frac{1}{2}^{\circ}\text{C}$. og $2\frac{1}{2}^{\circ}\text{C}$. lavere end Kjøbenhavns Middelvarme efter 72 Aars Jagttagelser. Sneemængden har flere Steder i Landet, navnlig i det nordlige og vestlige Jylland, været meget betydelig; andre Steder i Landet synes den efter Sneemaaleren at dømmes ikke at have været saa betydelig, men da Sneen er vanskelig at maale, navnlig i Blæstveir, kan man ikke med Sikkerhed stole paa Jagttagelsernes Paalidelighed; dog er det rimeligt, at Sneemassen paa Grund af dens Bevægelighed har syntes større end den var.

Efteraarsarbejderne fremmedes godt i det lange frostfri Efteraar og i den første Deel af Vinteren, da man kunde vedblive at pløje til henimod Juul og enkelte Steder endog pløiede i Januar. Foruden Pløining udførtes endeel Gjødning, ligesom ogsaa noget Gravearbejde udførtes, især efterat Hjempermitteringen ved Fredens Afslutning havde bragt det indkaldte Mandskab tilbage. Da Vinterveiret begyndte i Slutningen af Januar vare Arbejderne fremmede ligesaameget som i et almindeligt Aar trods Krigen og den sene Høst.

For Vintersæden har Veiret i Efteraaret og Vinteren ikke været gunstigt. Skjøndt Efteraaret var temmelig frostfrit var det dog koldt og kunde ikke fremme Værten, som var sat tilbage baade ved den sildige Saaening og den kolde Jord, hvori Sæden bragtes. Da den stadige Frost indtraadte var Vintersæden og navnlig Rugen paa de fleste Steder tynd og spids og Sneelaget beskyttede den ikke tilstrækkeligt, da Sneen tidlig blæste bort fra de høiere Steder og samlede sig i tykke Lag i Lavninger og ved Hegn, hvorved Sæden paa de første Steder leed af Frostens og den kolde Vind, og paa de sidste af Vand og Mangel paa Luft i Foraaret. Pletter, hvor Sæden er gaaet bort, vil neppe undgaaes selv i Kaps- og Hovedmarkerne, som fra Efteraaret stode taalelig godt, men et heldigt Foraarsveir kan dog bringe disse meget frem, medens Rugmarkerne paa mange Steder ere satte saameget tilbage, at de neppe kunne blive gode selv under de heldigste fremtidige Veirforhold.

Huusdyrenes Sundhedstilstand er noget forskjellig. Hestene have lidt af Kungeshyge over hele Landet og mange Steder har den haadt en dødelig Udgang, dog har Tilstanden forbedret sig i Løbet af Vinteren. Dvægts Sundhedstilstand har været bedre end man kunde vente efter det meget sletthøstede Foder, der bydes det, men der klages dog mange Steder over Rastning, og navnlig over, at Efterbyrden vanskelig gaaer bort.

Foderstanden er nogenlunde tilfredsstillende, men ikke saa god som man skulde vente efter det Kraftfoder, der iaar er anvendt til Køerne, langt mere end i noget tidligere Aar, da de lave Sædpriser og høie Smørpriser i saa høi Grad have opmuntret til Kornfodring. Men deels have Køerne lidt af den kolde Sommer og mange Steder af det knappe Græs, saa at de kom magrere paa Stald end sædvanligt, deels var Højbjergningen ringe ifjor, og endelig har Fodret overalt viist sig at være kun lidet nærende, som det var at vente ved den langvarige og uheldige Bjergning. Hvad man ellers forstaaer ved kraftig Fodring er derfor ikke tilstrækkelig iaar, og store Quantiteter Sæd maa anvendes, naar Køerne skulle holdes i kraftig Stand ved Siden af at give et godt Melkeudbytte. Hvor Dvæggholdet er velordnet og Meieriet godt, har imidlertid en endog meget rigelig Kornfodring betalt sig godt, man har kunnet komme igjennem med den ringe Høsmængde og kun behøvet at anvende velbjerget Halm til Foder; paa saadanne Gaarde er Foderstanden meget tilfredsstillende, og da Interessesen for et godt Dvægghold er i Tiltagende, er det Tilfældet paa mange Gaarde, og det er at haabe, at disses Exempel bestandig vil finde mere Efterligning. Et Aar som det nuværende er velskikket til at vise den store Overvægt, som den Landmand har, der i længere Tid har arbeidet paa at skaffe sig den væsentligste Indtægt af Dvæggholdet, og hvor langt mere uafhængig han er af de Conjecturer, som Kornhandelen altid maa være underkastet.

Fodermængden var i forrige Aar rigelig paa Øerne og i de frugtbare Egne af Sjælland, og om end Foderet som

mindre velbjerget ikke er nærende, saa gjør dog den rigeligere Kjærnefodring, at der ikke behøves saa megen Halm; man kan derfor indstrænke sig til at anvende den velbjergede Halm til Foder og benytte den sletbjergede til Strøelse. Men anderledes er Tilfældet i de mindre frugtbare Egne af Sylland, hvor der overhovedet ikke høstes meget Foder og endeel deraf medgif for at tilfredsstille de fjendtlige Requisitioner; der er den strenge Vinter og det dermed forbundne større Foderforbrug kommen meget ubeleilig, og dette gjælder navnlig i Hedeegnene, hvor Faareholdet er betydeligt. Faarene have nemlig iaar paa Grund af Sneelaget i et Par Maaneder været udelukkede fra Heden og Markerne, hvor de ellers forskaffe sig en stor Deel Næring om Vinteren, og derved tæret overordentlig paa de iforveien knappe Foderbeholdninger; disse ville derfor ikke blive tilstrækkelige overalt og man vil mange Steder nødes til tidligt at sætte Kreaturerne ud.

Rodfrugterne bleve, som vi i tidligere Beretninger have meddeelt, i forrige Aar dyrkede i et endnu ringere Omfang end i de foregaaende, og den kolde Sommer var ugunstig for Runkelroers og Gulerødders Udvikling. Man har derfor selv hvor Dyrkningen var omhyggelig ikke naaet over 250 Tdr. pr. Td. Land og de fleste Steder langt mindre; derimod have Raalrabien, Turnips og Rutabage i kraftig Jord givet et godt Udbytte, 300 Tdr. og derover, hvor de have været behandlede med Omhu. Af Kartofler er der adlet omtrent 50 Tdr. pr. Td. Land og enkelte Steder derover.

Angaaende Kornudbyttet henvise vi til de Meddelelser fra forskjellige Egne af Landet, hvormed denne Beretning slutter. Det vil deraf sees, at Udbyttet overstiger Forventningerne. Forrige Aars Høst maa ansees som en meget god Middeelhøst, og havde Vjergningen været heldig og Kornets Qualitet svaret til Quantiteten, vilde vel Høsten hvad Verne angaae kunde kaldes riig. Men Vægten af Hvede har ialmindelighed været ringe, af Byg og Havre middel og kun af Rug, hvoraf der er høstet en meget stor Afgrøde, god; Forstjellen

mellem Rugens og Hvedens Vægt iaar er ringe. Dvalitetens Forringelse maa væsentlig tilskrives det uheldige Høstveir, thi Kjørnen var i det Hele vel udviklet; kun fra det mellemste Styk synes Hveden at have lidt af Rust, som ogsaa viser sig ved de ringe Fald, som den har givet.

Kornpriserne have været meget lave og Forholdene derfor trykkende for de Landmænd, som væsentligt have deres Indtægter af Kornsalg, medens derimod de høie Smør- og Uldpriser have hjulpet meget paa Indtægten, hvor der er lagt tilbørlig Vægt paa Dvægholdet.

Vi ville ikke denne Gang, som vi ellers pleie at gjøre i det første Hefte af hvert Bind af Tidsskriftet, omtale Agerdyrkningsforholdene i Almindelighed. Der er nemlig i det forløbne Aar leveret saa gode Bidrag dertil, at vi ikke vide meget at tilføie, og vi kunne henvise til Redacteur E. Møller-Holst's „Det danske Landbrug og dets Fremtid“, Etatsraad Valentiners „Foredrag i Kjøbenhavns Amts Landbosforening“, der vistnok kun er trykt som Manuskript, men dog kan antages at være temmelig udbredt, da det er sendt omkring til forskjellige Landbosforeninger, Forstander Krarups „Landøkonomiske Betragtninger“, og endelig til de to Afhandlinger, der findes i dette Hefte, af Kammerraad Andersen og Forvalter Buus, der alle paa en grundig Maade behandle de forskjellige Spørgsmaal, som beskæftige Landmændene og give saa vigtige Bidrag til deres Besvarelse. Vi kunne derfor indskrænke os til at omtale de Bestræbelser, der i dette Foraar ere gjorte for at aabne en direkte Kreaturudførsel til England baade fra Sylland og Djerne. Vi ansee denne Sag for at være af største Vigtighed for vort Landbrugs Fremtid, da derved det bedste Marked for Fedeqvæg aabnes for os. Foranstaltningen er iaar truffen noget seent og Landmændene have ikke kunnet forberede sig rigtigt paa at møde den, saa at det er meget sandsynligt, at kun en ringe Deel af de affendte Kreaturer tilfredsstille Forbringerne paa det engelske Marked og at Priserne derfor ikke ville blive saaledes som de kunde være

blevne, naar Kreaturerne vare gennemfedede. Men Landmændene maae ikke lade sig afholde fra at flaae ind paa denne Vei selv om Begyndelsen skulde blive mindre lovende, thi der kan vistnok ingen Tvivl være om, at vi med Fordeel maae kunne staae os Affætning til det engelske Marked. Vore Stude ere velkjendte der, og, naar de kun ere tilstrækkelig fede, vel anseete, og det er paa ingen Maade nødvendigt at lade dem gaae til Marsten, før de sendes til England; en stor Mængde kornfedede Stude ere allerede tidligere over Hamborg gaaede til England. Men det er ikke alene Stude, men fede Køer og Kvier, Sviin og navnlig Faar, som kunne finde en fordeelsagtig Affætning paa det engelske Marked, naar Producenterne forstaae at rette sig efter dets Forbringere. Vi ansee det imidlertid for en Hovedsag, at man navnlig i Sylland lægger sig efter Opbrætning af Kvæg paa engelsk Maade; dermed ville vi ikke sige, at engelske Racer behøve at indføres, men at der anvendes den samme Omhu og Opmærksomhed baade ved Tillægget og Fædningen som i England, hvorved det alene bliver muligt i en tidlig Alder at bringe Kvæget til en stor Vægt og Fædme, og i den Henseende troe vi, at de Grundfætninger, som Kammeraad Andersen har udviklet i den Afhandling, hvormed dette Hefte begynder, have ligesaa stor Betydning for Fede- som Melkeracer, og derfor fortjene Opbrætternes fulde Opmærksomhed.

Vi skulle sluttelig meddele de Underretninger om Udbyttet af Høsten 1864, som ere os meddeelte fra de forskjellige Dele af Landet, opgivne i Tdr. af Td. Land og hollandsk Vægt.

Egnen ved Kjøbenhavn: Hvede 12—16 Tdr. til 115—123 Pd., Rug 11—15 Tdr. til 116—124 Pd., Byg 2rd. 12—18 Tdr. til 104—112 Pd., Byg 6rd. 14—20 Tdr. 100—106 Pd., Havre 12—20 Tdr.

Sørsholmsøgnen: Hvede 14—16 Tdr. til 120—122 Pd., Rug 11—13 Tdr. til 121—124 Pd., Byg 12—16 Tdr. til 109—111 Pd., Havre 12—16 Tdr. til 84—85 Pd.

Nordlige Deel af Frederiksborg Amt: Hvede 12—16 Tdr. til 125 Pbd., Rug 14—15 Tdr. til 123 Pbd., Byg 15—17 Tdr. til 110 Pbd., Havre 18—20 Tdr. til 80 Pbd.

Frederiksfundseggen: Hvede 14 Tdr. til 125 Pbd., Rug 15 Tdr. til 123 Pbd., Byg 2rd. 15 Td. til 111 Pbd., Byg 6 rd. 15 Tdr. til 108 Pbd., Havre 16 Tdr. til 82 Pbd., Ørter 8 Tdr.

Egnen mellem Holbek og Kallundborg: Hvede 12—15 Tdr. til 120—128 Pbd., Rug 14—16 Tdr. til 118—124, Byg 2rd. 14—16 Tdr. til 105—118 Pbd., Byg 6rd. 14—16 Tdr. til 100—108 Pbd., Havre 15—18 Tdr. til 75—80 Pbd.

Kallundborgeggen: Hvede 12—14 Tdr. til 125—127 Pbd., Rug 20 Tdr. til 119—127 Pbd., Byg 2rd. 12—14 Tdr. til 112—115 Pbd., Byg 6rd. 12—16 Tdr. til 100—109 Pbd., Havre 12—18 Tdr. til 80—82 Pbd.

Sydvestlige Deel af Holbek Amt: Hvede 10—14 Tdr. til 118—124 Pbd., Rug 12—16 Tdr. til 120—126 Pbd., Byg 2rd. 12—17 Tdr. til 108—116 Pbd., Byg 6rd. 12—17 til 104—111 Pbd., Havre 13—18 Tdr. til 80—88 Pbd., Ørter 6—9 Tdr.

Slagelseeggen: Hvede 14—16 Tdr. til 118—125 Pbd., Rug 12—16 Tdr. til 120—125 Pbd., Byg 2rd. 14—16 Tdr. til 108—112 Pbd., Byg 6rd. 14—16 Tdr. til 106—115 Pbd., Havre 16—20 Tdr. til 80—84 Pbd., Ørter 10—12 Tdr.

Egnen mellem Roeskilde og Kjøge: Hvede 12—13 Tdr. til 112—120 Pbd., Rug 12—13 Tdr. til 116—122 Pbd., Byg 2rd. 13—14 Tdr. til 105—110 Pbd., Byg 6rd. 17—18 Tdr. til 105—112 Pbd., Havre 15—18 Tdr. til 80—85 Pbd., Ørter 4—5 Tdr.

Stevnsherred: Hvede 10—11 Tdr. til 116—124 Pbd., Rug 12—17 Tdr. til 118—122 Pbd., Byg 12—15 Tdr. til 108—112 Pbd., Havre 10—14 til 75—85 Pbd., Ørter 6—8 Tdr.

Præstøeggen: Hvede 10—15 Tdr. til 116—124 Pbd., Rug 10—12 Tdr. til 120—125 Pbd., Byg 12—14 Tdr. til 108—114 Pbd., Havre 10—15 Tdr. til 80—86 Pbd., Ørter 7—8 Tdr.

Ringstedegnen: Hvede og Rug 10—12 Tdr. til 112—120 Pbd., Byg 2rd. 9—11 Tdr. 106—113 Pbd., Havre 11—13 Tdr., Erter 8 Tdr.

Eggen mellem **Ringsted** og **Nestved:** Hvede 10—14 Tdr. til 114—124 Pbd., Rug 12—16 Tdr. til 116—126 Pbd., Byg 10—16 Tdr. til 100—116 Pbd., Havre 12—18 Tdr. til 78—86 Pbd., Erter 7—12 Tdr.

Eggen mellem **Nestved** og **Vordingborg:** Hvede 12 Tdr. til 125—130 Pbd., Rug 12 Tdr. til 125 Pbd., Byg 2rd. 12 Tdr. til 110—115 Pbd., Byg 6rd. 12 Tdr. til 110—115 Pbd., Havre 15 Tdr.

Samsø: Hvede 10—18 Tdr. til 125 Pbd., Rug 8—16 Tdr. til 120—126 Pbd., Byg 10—16 Tdr. til 106—118 Pbd., Havre 10—18 Tdr. til 84 Pbd.

Østlige Møen: Hvede 12—15 Tdr. til 117—125 Pbd., Rug 14—15 Tdr. til 123 Pbd., Byg 12—15 Tdr. til 108—112 Pbd., Havre 12—20 Tdr., Erter 8 Tdr.

Vestlige Møen: Hvede 15—16 Tdr. til 116—124 Pbd., Rug 12—13 Tdr. til 120—124 Pbd., Byg 14—16 Tdr. til 102—115 Pbd., Havre 14—18 Tdr. til 76—82 Pbd., Erter 8—10 Tdr.

Østlige Falster: Hvede 12—20 Tdr. til 120—127 Pbd., Rug 11—18 Tdr. til 118—130 Pbd., Byg 12—18 Tdr. til 110—116 Pbd., Havre 14—20 Tdr. til 75—82 Pbd., Erter 10 Tdr.

Sydlig Falster: Hvede 10—16 Tdr. til 126 Pbd., Byg 13—14 Tdr. til 112—116 Pbd., Havre 12—27 Tdr., Erter 7—8 Tdr.

Vestlig Falster: Hvede 14—16 Tdr. til 120—126 Pbd., Rug 16—18 Tdr. til 118—120 Pbd., Byg 14—15 Tdr. til 108—112 Pbd., Havre 18—20 Tdr. til 78—82 Pbd., Erter 10—12 Tdr.

Roddeegnen: Hvede 12—20 Tdr., til 116—128 Pbd., Rug 12—16 Tdr. til 120—126 Pbd., Byg 10—14 Tdr. til 106—114 Pbd., Havre 10—14 Tdr., Erter 8—12 Tdr.

Rakstovveggen: Hvede 11—12 Tdr. til 122—125 Pbd., Rug 10—13 Tdr. til 118—122 Pbd., Byg 10—12 Tdr. til 108—110 Pbd., Havre 12—13 Tdr. til 70—80 Pbd.

Nordlige Langeland: Hvede 12—15 Tdr. til 118—127 Pbd., Rug 11—15 Tdr. til 120—124 Pbd., Byg 14—16 Tdr. til 112—115 Pbd., Havre 18—20 Tdr. til 80—82 Pbd., Erter 10—12 Tdr.

Sydlig Langeland: Hvede 10—16 Tdr. til 124 Pbd., Rug 11—14 Tdr. til 124—126 Pbd., Byg 14—15 Tdr. til 112—114 Pbd., Havre 18—20 Tdr. til 80—82 Pbd., Erter 8—10 Tdr.

Taastrup: Hvede 12—16 Tdr. til 120—128 Pbd., Rug 14—16 Tdr. til 120—128 Pbd., Byg 2rd. 12—18 Tdr. til 110—116 Pbd., Byg 6rd. 12—18 Tdr. til 106—110 Pbd., Havre 14—16 Tdr. til 80—84 Pbd., Erter 10—12 Tdr.

Svendborgeggen: Hvede 12 Tdr. til 124 Pbd., Rug 14 Tdr. til 124 Pbd., Byg 15 Tdr. til 112 Pbd., Havre 18 Tdr. til 80 Pbd., Erter 14 Tdr.

Eggen mellem Svendborg og Odense: Hvede 7—8 Tdr. til 124 Pbd., Rug 12—13 Tdr. til 122 Pbd., Byg 2rd. 12 Tdr. til 111 Pbd., Byg 6rd. 12 Tdr. til 106—108 Pbd., Havre 14—16 Tdr. til 80 Pbd., Erter 8 Tdr. til 135 Pbd., Boghvede 4 Tdr. til 103—104 Pbd.

Den nordfynske Slette: Hvede 9—11 Tdr. til 123—125 Pbd., Rug 18—21 Tdr. til 122—127 Pbd., Byg 10—14 Tdr. til 110—113 Tdr., Havre 14—15 Tdr.

Wisjenbjergeggen: Hvede har hyppig lidt saameget af Kust, at der af en Td. Land kun kunde naaes 4—6 Tdr. sælgeligt Korn til en Vægt af 120—122 Pbd., Rug 10—14 Tdr. til 123—126 Pbd., Byg 12—14 Tdr. til 110—116 Pbd., Havre 10—12 Tdr. til 76—80 Pbd., Boghvede 9—10 Tdr.

Ulsensneggen: Hvede og Rug 14—18 Tdr. til 122—126 Pbd., Byg 16—18 Tdr. til 112—116 Pbd., Havre 16—20 Tdr. til 80—86 Pbd., Blandkorn 18—20 Tdr., Erter og Boghvede 9—12 Tdr.

Nordlige Bønsyssel: Hvede 10—14 Tdr. til 122 Pbd., Rug 6—12 Tdr. til 118—121 Pbd., Bhg 6—12 Tdr. til 108 Pbd., Havre 6—12 Tdr. til 70—80 Pbd.

Sydlige Bønsyssel: Hvede 8—10 Tdr. til 126—128 Pbd., Rug 12—14 Tdr. til 118—122 Pbd., Bhg 6rd. 8—10 Tdr. til 100—108 Pbd., Havre 10—14 Tdr. til 76—83 Pbd.

Hanherrederne: Rug 16—18 Tdr. til 120 Pbd., Bhg 2rd. 8—9 Tdr. til 110 Pbd., Bhg 6rd. 8—9 Tdr. til 100 Pbd., Havre 10 Tdr. til 70—80 Pbd.

Thyholm: Hvede 8—10 Tdr. (libet vægtig og ikke fri for Brand), Rug 10—15 Tdr. til 115—120 Pbd., Bhg 6rd. 8—12 Tdr. til 95—100 Pbd., Bhg 2rd. 8—12 Tdr. til 102—106 Pbd., Havre 12—15 Tdr. til 70—80 Pbd.

Mors: Rug 10—12 Tdr. til 119—120 Pbd., Bhg 2rd. 8—10 Tdr. til 108 Pbd., Bhg 6rd. 8—10 Tdr. til 97 Pbd., Havre 9—10 Tdr. til 69—76 Pbd.

Salling: Rug 12—15 Tdr. til 120—130 Pbd., Bhg 10—14 Tdr. til 105—110 Pbd., 6rd. 100 Pbd., broget Havre 12—16 Tdr. til 70—80 Pbd., hvid Havre 12—16 Tdr. til 77—82 Pbd.

Holstebroegnen: Hvede 8—10 Tdr. til 120—124 Pbd., Rug 8—12 Tdr. til 120 Pbd., Bhg 2rd. 10—12 Tdr. til 110—112 Pbd., Bhg 6rd. 10—12 Tdr. til 90—100 Pbd., Erter 12—16 Tdr. (kun libet dyrkede).

Viborgeggen: Hvede 8 Tdr. til 126 Pbd., Rug 10—12 Tdr. til 124—125 Pbd., Bhg 10 Tdr. til 110—112 Pbd., Havre 10—11 Tdr. til 70 Pbd., Erter 6 Tdr. til 129—130 Pbd., Boghvede 6 Tdr. til 124—125 Pbd.

Lysgaards Herred: Hvede 5—6 Tdr. til 125—127 Pbd., Rug 9—12 Tdr. til 121—122 Pbd., Bhg 2rd. 8—10 Tdr. til 109—112 Pbd., Bhg 6rd. 9—11 Tdr. til 100—104 Pbd., Havre 9—10 Tdr. til 72—80 Pbd.

Silleborgeggen: Hvede 9—10 Tdr. til 124—125 Pbd., Rug 8—10 Tdr. til 120 Pbd., Bhg 9 Tdr. til 109—110 Pbd., Havre 10—12 Tdr. til 84—85 Pbd., Erter 7—8 Tdr.

Hammerum Herred: Meget forskjelligt Udbytte, paa de bedre Jorder avlet ligesaa store Fjold, som i Landets gode Egne, paa de simplere Jorder ansættes Udbyttet til: Rug 5 Tdr. til 120 Pbd., Byg 6rd. 5 Tdr. til 100 Pbd., Havre 5 Tdr. til 72—74 Pbd.

Ringkjøbingegnen: Rug 8—10 Tdr., Byg 7—9 Tdr., Havre 8—9 Tdr., Erter lidet dyrkede 3—4 Tdr.

Egnen mellem Ringkjøbing og Varde: Rug 4—7 Tdr. til 120 Pbd., Byg 4—7 Tdr. til 100—102 Pbd., Havre (Middel-
aar) 76—77 Pbd., Boghveden aldeles mislykket.

Vardeegnen: Rug 6 Tdr. til 115 Pbd., Byg 8 Tdr. til 96 Pbd., Havre 10 Tdr. til 81—82, Boghveden aldeles mislykket.

Vogstøregnen: Hvede 7 Tdr. til 120 Pbd., Rug 7 Tdr. til 116 Pbd., Byg 8—10 Tdr. til 107 Pbd., Havre 9 Tdr. til 80 Pbd.

Ålborgeggen: Hvede 8 Tdr. til 120 Pbd., Rug 10 Tdr. til 118 Pbd., Byg 2rd. 12 Tdr. til 110 Pbd., Byg 6rd. 12 Tdr. til 102 Pbd., Havre 14 Tdr. til 78 Pbd.

Mariagerøegnen: Hvede 7—8 Tdr. til 122—127 Pbd., Rug 8—12 Tdr. til 120—126 Pbd., Byg 2rd. 7—8 Tdr. til 104—110 Pbd., Byg 6rd. 8 Tdr. til 98—106 Pbd., Havre 8—9 Tdr. til 78—84 Pbd., Erter 6—8 Tdr.

Nordlige Deel af Randers Amt: Hvede 12 Tdr., Rug 12 Tdr. til 122—124 Pbd., Byg 10 Tdr. til 108—110 Pbd., Havre 12 Tdr. til 78—82 Pbd., Boghvede, der kun dyrkes lidet, mislykket.

Randersøegnen: Hvede 8—10 Tdr. til 125 Pbd., Rug 16—20 Tdr. til 122 Pbd., Byg 10—12 Tdr. til 109 Pbd., Havre 12 Tdr. til 80 Pbd.

Grenaegnen: Hvede 10—12 Tdr. til 120—126 Pbd., Rug 8—12 Tdr. til 118—126 Pbd., Byg 8—12 Tdr. til 106—112 Pbd., Havre 8—12 Tdr. til 80—86 Pbd., Erter 6—8 Tdr., Boghvede 4—6 Tdr.

Egnen Nord for Aarhus: Hvede 12—16 Tdr. til 118—128 Pbd., Rug 12—16 Tdr. til 120—124 Pbd., Byg 14—16 Tdr. til 108—114 Pbd., Havre 12—16 Tdr. til 80—84 Pbd.

Egnen Vest for Aarhus: Hvede 12—20 Tdr. til 125—126 Pbd., Rug 12—16 Tdr. til 120—125 Pbd., Byg 12 Tdr. til 112—115 Pbd., Havre 12 Tdr. til 80—82 Pbd.

Frijsenborgegnen: Hvede 9—10 Tdr. til 126—128 Pbd., Rug 10—12 Tdr. til 120—122 Pbd., Byg 10—12 Tdr. til 109—110 Pbd., Havre 12—15 Tdr. til 70—80 Pbd.

Egnen mellem Horsens og Veile: Hvede 10—12 Tdr. til 122—128 Pbd., Rug 11—13 Tdr. til 118—122 Pbd., Byg 11—13 Tdr. til 110—117 Pbd., Havre 13—17 Tdr. til 78—82 Pbd., Ærter 8—12 Tdr.

Egnen Vest for Veile: Hvede 10—12 Tdr. til 120 Pbd., Rug 7—8 Tdr. til 120 Pbd., Byg 2rd. 8 Tdr. til 108 Pbd., Byg 6rd. 8 Tdr. til 102 Pbd., Havre 12 Tdr. til 80 Pbd., Boghveden mislykket.

Koldingegnen: Hvede 7—8 Tdr. til 116—128 Pbd., Rug 10—11 Tdr. til 116—120 Pbd., Byg 2rd. 12—14 Tdr. til 111—113 Pbd., Byg 6rd. 12—14 Tdr. til 104—106 Pbd., Havre 14—16 Tdr. til 80—82 Pbd., Ærter 10—13 Tdr.

Haderslevegnen: Hvede 10—12 Tdr. til 124—128 Pbd., Rug 10—12 Tdr. til 120—124 Pbd., Byg 12—15 Tdr. 6rd. til 104—110 Pbd., Havre 14—16 Tdr. til 78—84 Pbd., Ærter 10—16 Tdr., Boghvede neppe 6—7 Tdr.

Egnen mellem Ribe og Haderslev: Hvede 10—12 Tdr. til 124—128 Pbd., Rug 9—10 Tdr. til 120—125 Pbd., Byg 2rd. 8—10 Tdr. til 110—112 Pbd., Byg 6rd. 10—12 Tdr. til 100—104 Pbd., Havre 12—14 Tdr. til 75—80 Pbd., Boghvede 3—4 Tdr. til 95—100 Pbd., Ærter 6—8 Tdr. til 112—116 Pbd.

Egnen mellem Ribe og Lønder: Hvede 10 Tdr. til 124 Pbd., Rug 7—11 Tdr. til 120 Pbd., Byg 2rd. 10—14 Tdr. til 110 Pbd., Byg 6rd. 10—12 Tdr. til 100 Pbd., Havre 12—16 Tdr., Bælgfæd 3—4 Tdr.

Sundeved: Hvede 8—10 Tdr. til 120—130 Pbd., Rug 10—12 Tdr. til 124—128 Pbd., Byg 6rd. 10—12 Tdr. til 102—108 Pbd., Havre 12—14 Tdr. til 78—82 Pbd., Boghvede 4—6 Tdr. til 100—110 Pbd.

Als: Hvede 14—16 Tdr. til 120—128 Pbd., Rug 10—14 Tdr. til 116—118 Pbd., Byg 2rd. 12—13 Tdr. til 108—112 Pbd., Byg 6rd. 12—13 Tdr. til 104—108 Pbd., Havre 18—19 Tdr. til 70—74 Pbd., Ærter og Boghvede 3—4 Tdr.

Bornholm: Hvede 12—18 Tdr. til 122—128 Pbd., Rug 12—15 Tdr. til 122—124 Pbd., Byg 10—12 Tdr. til 110—115 Pbd., Havre 12—14 Tdr. til 76—80 Pbd., Ærter 10 Tdr., men kun lidet dyrket.

Meddelelser vedrørende Meierivæsenet.

(Udarbejdet paa Grundlag af et Foredrag, holdt i det Kgl. Landhusholdningselskab den 12te April 1865, af polytechnisk Candidat Th. Segelcke.)

III.

Gjennemgaaer man Meierivæsenets Historie i de sidste 50 Aar og gjør sig derefter det Spørgsmaal, hvilke Fremskridt er der gjort i dette Tidsrum, da kommer man, hvad Smørtilberedningen angaaer, til et Resultat, der maa overraske Enhver, der kjender, hvormange Gange mere Smør, der nu produceres i de Smør tilvirkende Lande, i England, Holland, Holsteen og Danmark, og hvor langt bedre dette Smør i Gjennemsnit er, end for 50 Aar siden. Man finder nemlig, trods Alt, hvad der kan anføres i sidste Retning, at der i selve den egentlige Smørtilberedningsproces ikke kan siges at være gjort noget væsentligt Fremskridt i dette Tidsrum. Det, som de meest Kundige vidste for 50 Aar siden, om hvorledes Smør bedst tilberedes, er vissefelig nu Tusinders og atter Tusinders Eiendom, istedetfor nogle Enkeltes, men de mest Kundige nutildags vide sikkert meget lidet mere, end de meeeft Kundige vidste dengang. Martens fortrinlige Meieribog, skreven for 20—30 Aar siden, er som et photographisk Billede af Meieridriften nutildags i Danmark og Holsteen, og næsten i lige Forhold staaer Smørtilberedningen i Holland nutildags til den, der er skildret i Van Berthey's høist interessante Beskrivelse af Meierivæsenet i

Holland, udgivet i Aarene 1805—11. Den umaadelige Tilvæxt i Produktionen, den betydelige Forøgelse i Gjennemsnitsgodheden af det producerede Smør er deels en Følge af Forandringer i Forhold, der kun indirekte staae i Forbindelse med Smørtilberedningsprocessen, saasom bedre Dvæg, stærkere Fodring og omhyggeligere Røgt, deels er det Frugten af Fremskridt i Smørtilberedningsprocessen, for hvilke Æren nærmest tilkommer den forudgaaende Tidsperiode. Med overordentlig Flid har man bestræbt sig for at tilegne sig disse ved at gaae i Lære den ene hos den anden, ved Skrift og Tale har man bragt Kundskaben til videre og videre Kredse, og ved endelig bestandig at stille større og større Fordringer med Hensyn til den nøiagtige Opfyldelse af det, som man vidste lod sig opnaae, er Arbeidets gode Udførelse bleven mere almindelig, mere gjennemgaaende, og store have de Fordele været, som det har bragt de paagjeldende Lande, men selve Videnskaben, selve Kunsten har kun gjort meget ringe Fremskridt. En umaadelig Fremgang i hiin Retning, en mærkelig Stillestaaen i denne, er derfor det, som nærmest karakteriserer de sidste Aartier af Meierivæsenets Udviklingshistorie. Det er som om Kræfterne ikke have kunnet strække videre, end til at befæste og udbrede den overleverede Arv, men denne Side af Sagen har man saa og til Gjengjæld fremmet i en Udstrækning, som maaskee forgjæves søger sin Lige. Men derved standses det saa ogsaa, og hvad værre er, paa de meest fremmelige Steder er man naaet saa vidt, at man kun med overordentlig Vanskelighed kan hævde det vundne Standpunkt og bestandig svæver i Frygt for en Tilbagegang ved enhver Omstiftning af den ledende Person i Meieriet. Spørger man nu, hvad er Grunden hertil, og til, at der ingen væsentlige Fremskridt er gjort i Smørtilberedningsprocessen i de sidste Aartier, da turde Svaret paa begge disse Spørgsmaal blive det, at de hidtil anvendte Midler og Kræfter ere udtømte, ja endog brugte udover deres rette Grændser. Sagens Varetagelse har været overladt alene til Personer, til hvis Raadighed kun har staaet Dagttagelser og Erfaringer støttede paa

Diemaal og andre usikre, umiddelbare Sandseindtryk. Paa denne Maade og med disse Midler har det med den bedste Villie ikke været muligt at komme videre. Alt hvad mangeaarig praktisk Øvelse, Udholdenhed, skarpe Sandser og god Sukommelse, alt hvad den rene, den uunderstøttede Praxis formaaer paa dette Omraade, er ydet og har længe været ydet. Det der fattes er Midler, der kunne stærke Sukommelsen og stærke Sandsernes Sagttagelseevne, Midler der kunne lette Udførelsen af Arbejderne, til samme Tid som de yde langt paalideligere Erfaringer, end de, man hidtil har haft at bygge paa. Det man maa stræbe efter, er at komme lidt efter lidt bort fra den haandværksmæssige Drift og erstatte den med en mere rationel, en mere fabriksmæssig Drift, at foretage i Meieridriften den samme Forandring, som forlængst med Held er foretaget i Brønderierne, M- og Eddikebryggerierne og en Mængde andre chemiske Industrigrene. Skeer det, kan der ikke være Tvivl om, at nye Fremskridt snart ville afbryde den stedfindende Stilstand, som ved den stigende Concurrence bliver Dag for Dag mere følelig.

Paa nogle af de Hjælpeidler, som dertil ville egne sig, er det, jeg nu her skal henlede Opmærksomheden. De ville samtlige maastee være de Fleste af Læserne meer eller mindre bekendte, men ere dog alle saa nye, at endnu ingen af dem kan siges at have baaret Frugt. De blive samtlige i Dieblirket benyttede her i Landet, men hver enkelt dog endnu i en altfor lille Kreds til at de Fordele, de tilbyde, have kunnet udvikle sig. —

1. Nøiagtig Bogføring over Mellemængden og Mængden af de forskjellige Produkter, der vindes deraf, over Indskud og Udbytte og disses gjensidige Forhold. Der sigtes ikke herved til en detailleret Regnskabsførelse over de direkte Udgifter og Indtægter forbundne med Meieridriften, thi den bør nutildags forubsættes ved ethvert velordnet Meieri. Ved Indskud tænkes alene paa Mængden af Melk, der afgives til Meieriet, og ved Udbyttet paa Mængden

af Smør, Ost etc., som fremstilles deraf. Kjendes ikke disse to Størrelser med Nøiagtighed, arbejder man fuldstændigt iblinde. Nettooverskudet af Meieridriften kan i saa Tilfælde ved Aarets Udgang være større, det kan være mindre end Aaret forud paa samme Sted eller paa andre Gaarde, uden at man seer sig istand til at oplyse sig selv eller Andre om hvad Grunden dertil har været, og uden at det lærer En det allermindste af Nytte for Fremtiden. Man maa ligesuldt næste Aar begynde helt forfra uden Sikkerhed for, at det, som har været godt, vil gjentage sig, og uden Haab om, at de i det forløbne Aar begaaede Feil ville blive undgaaede. En nøiagtig Control med Indskuddet og Udbyttet hører nu imidlertid til Undtagelserne her i Landet. Maaskee neppe nok i 1 af 20 af Landets større Meierier fører man Regnskab over, hvormegen Mælk der aareviis bruges til et Pund Smør, sikkert ikke i eet af Hundrede vil man kunne opgive hvormegen Mælk der fra Maaned til Maaned er brugt til et Pund Smør, og spørges endelig, i hvormange Meierier der føres ugentlig Control med det gjensidige Forhold mellem Mellemængden og Smørubdyttet, bliver Svaret: kun i nogle enkelte. En daglig Control, som vilde være det meest Fuldkomne, og som man maa haabe engang at kunne naae, er endnu kun leilighedsviis forsøgt. Det er visseelig en meget tarvelig Tilstand og den bliver ikke bedre derved, at de Angivelser, man støtter sig til, hvor Regnskabsførelse over disse Forhold er indført, meget ofte ere mindre paalidelige, saavel hvad Indskuddet som Udbyttet angaaer.

Regnskabet over Mængden af Mælk, der føres til og behandles i Meieriet, støtter sig de allerslechte Steder til Maalninger af Melken, der ikke udføres paa en Maade eller ledes med den Omhu, som er nødvendig for at sikre et paalideligt Resultat. Det er for Exempel næsten Tilfældet overalt, hvor Mellemængden beregnes efter Antallet af Bøtter Mælk, som opsties; en Fremgangsmaade, der med Væthed føre til Angivelser, som afvige 8—10 Procent fra det Rette. Direkte Maalning

i de store Melkspande er visseelig langt bedre, for saavidt at den kan ssee meget nøiagtig; det fordrer imidlertid en ikke ringe Omhu, og det man kunde opnaae ad denne Wei, opnaaes derfor vist kun undtagelsesviis. Ved Maalning i det Hele taget klæber dernæst den Mangel, at man derved faaer Melken angivet i Potter eller Kander, medens det senere Udbytte af Smør, Ost etc. alt beregnes i Pund, det er efter en anden Eenhed, hvorved det bliver umuligt at benytte Procentberegning, der saa overordentlig letter og tydeliggjør enhver Regnskabsførelse. En god Raade til at komme ud over disse sidste og andre Mangler havees imidlertid i en fuldstændig Gjennemførelse i Meieridriften af Vægtsystemet, som alt er bragt i Udførelse paa flere Steder. Tilskyndelsen dertil er given af Proprietair S. Friis paa Kallerup pr. Horsens, som derved har indlagt sig en Fortjeneste af Meierivæsenet, som man i Fremtiden sikkert i høi Grad vil faae Grund til at paastjønne. Fremgangsmaaden er simpelt-hen den, at alt veies som føres til og fra Meieriet. Man veier Melken ved Prøvemalkningen med en Bismar i en lille Spand af fortinnet Jernblik, som ved Fabricationen er nøiagtig justeret til at veie 3 *H*, og Melken, der daglig bringes til Kjelderen, veies i selve de store Melkesaer eller Spande paa en almindelig Decimalvægt.

Begge Veininger lade sig udføre med stor Letthed og Nøiagtighed. Hvad Veiningen ved Prøvemalkningen angaaer, da lader den sig udføre hurtigere end nogen Maalning, og Resultaterne overgaae i Nøiagtighed saa langt det, som ad anden Wei er opnaaeligt, at har man blot veiet en eneste Gang, vil man neppe senere vende tilbage til Maalning af Melken ved Prøvemalkningerne. Hvad de daglige Veininger i Melkekjelderen angaae af den Morgen og Aften indbragte Melk, da maa det visseelig indrømmes, at de ikke kunne udføres i saa kort Tid som en Bedømmelse af Melkemængden efter Bøtteantal eller en Afskrift af den ved sidste Prøvemalkning erholdte Mængde Melk, men sammenlignes den Tid Veiningerne tage med den, der medgaaer til en nøiagtig Maalning af Melken i Spandene, da

bliver Forfjellen kun ringe. Medens Melken bringes ind fra Melkevognen staaer eller sidder Meiersten ved Decimalvægten, der henstaaer i Melkefjelderens, og Spandene ere da neppe satte

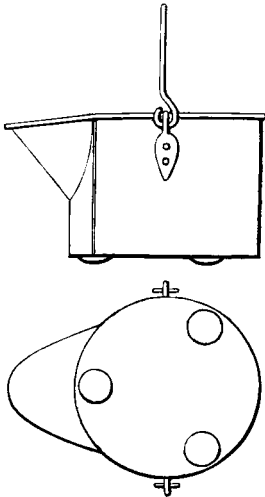

Fig. 1.

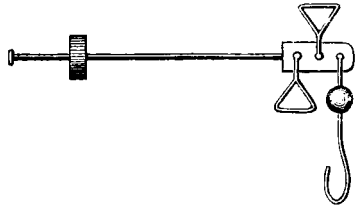

Fig. 2.

Fig. 1. Spand af fortinnet Jernblik, 11" vidt og 8—10" høi og veiende nøiagtig 3 \mathcal{L} , til Brug ved Prøvemalkningen. Seet fra Siden og nedenfra.

Fig. 2. Zufferet Høusholdningsbismer til samme Brug.

paa Vægten, før Veiningen er skeet, og Spandene kunne bringes videre. Selv hvor Decimalvægten kun kan tage een Spand ad Gangen, bliver Opholdet pr. Spand ikke $\frac{1}{2}$ Minut og følgerlig for Intet at regne. Spandene have hver sit Nummer, deres Vægt i tom Tilstand kjendes, og ved at optegne efterhaanden deres Nummere og Vægt og senere foretage Opsummering og Subtraction, findes let, hvor megen Melk der ialt er indbragt. Ved yderst omhyggelig Maalning i nøiagtigt inddeelte Spande kan man visseelig opnaae Resultater, der i Nøiagtighed nogenlunde kunne maale sig med de, der opnaaes ved Veining, men Leiligheden til at tage sig det let er af forskjellige Grunde langt større ved Maalning end ved Veining, og den sidste bør derfor vistnok ubetinget foretrækkes, hvor man attraaer paalidelig Oplysning om den Mængde Melk, der føres til Meieriet og som

der behandles. Veining af Melken ved Prøvemalkningen og daglig i Kjelderen er som allerede nævnt først indført af Hr. Propr. Friis paa Villerup, og senere er den indført paa forskjellige andre større Gaarde i Jylland, saaledes paa Marselisborg hos Hr. Propr. Ingerslev og paa Vosnæsgaard hos Hr. Lieutn. Saxtorph, og ingen af disse Steder har Gjennemførelsen frembudt mindste Vanskelighed. Det første Skridt er altsaa gjort, og forhaabentlig vil det inden længe finde Efterligning i videre Kredse og derved Veien blive banet for en ret nøiagtig Control med Mængden af Mælk, der behandles i Meierierne.

I Regnskabet, der føres over Udbytten, kunde ogsaa paa mange Steder være Plads for Forbedringer. Det vilde saaledes være meget ønskeligt, om der blev ført nøiagtigere Bog, end som oftest er Tilfældet, over hvormegent der fragaaer af Mælk, Smør og Ost til Huusholdning og lignende Diætet, og ligeledes, at man i Optegnelserne angaaende Produktionen f. Ex. af Smør ikke indskrænke sig til at anslaae denne efter Antallet af Fjerdinger eller Dritler, der kunne afvige flere Procent fra det Rette, men stedse ved Siden deraf sikrede sig Oplysning om Nettovægten til Benyttelse ved den senere endelige Regnskabsopgjørelse.

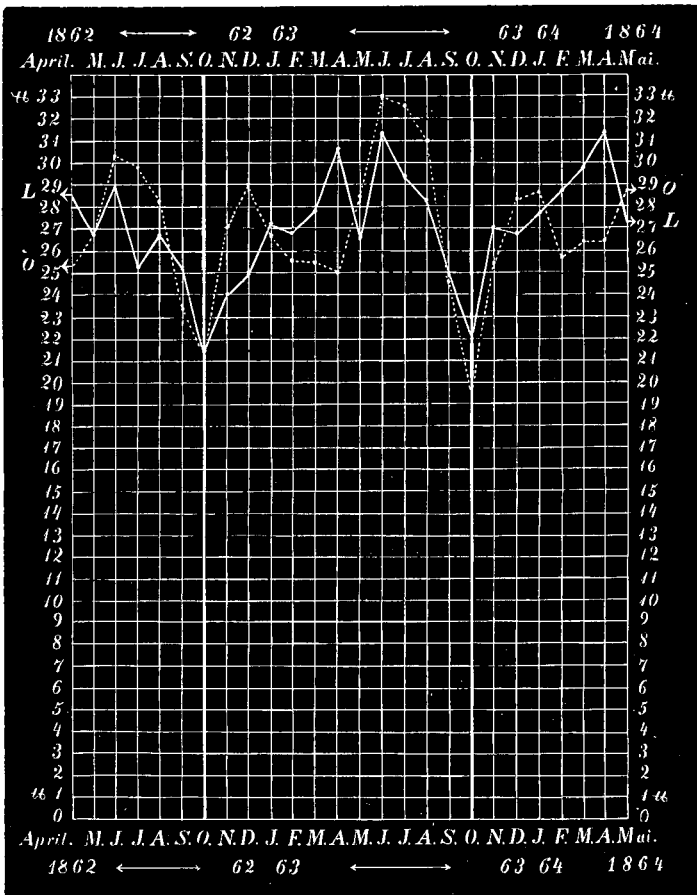
Det der nu vilde vindes ved saadan nøiagtig Control over Mængden af Mælk, der behandles, og Mængden af Produkterne, som vindes deraf, er først og fremmest, at Vedkommende der ved vilde blive istand til at føre et Tilsyn med Driften af Meieriet, som nu meget savnes. Bruges saaledes til en eller anden Tid megen Mælk til et Pund Smør, vil det strax komme for en Dag, og man veed da, at der maa være skeet et eller andet, som bør rettes, hvis det er muligt. Det vil da viselig i nogle Tilfælde vise sig, at det større Forbrug af Mælk ligger i Forhold, hvorover vi ikke endnu ere Herrer, men i mange andre Tilfælde vil det ved nærmere Eftersyn være mulig at følge det større Mælkforbrug tilbage til Feil i Behandlingen af Melken i Meieriet, til Feil i Foderblandingen, til Feil i Dyrenes Røgt og Pleie eller andre lignende Forhold, som kunne

rettes. Først ved Controllen over Melkeforbruget ville Feilene, der begaaes, komme frem, og jo videre hiin føres, desto mere vil man opnaae. Fuldkommenheden vil derfor, det kan ikke gjentages for tidt, først kunne siges at være naaet, naar man bliver istand til i Meierierne at controlere Udfaldet af hver enkelt Dags Arbeide, af hver enkelt Kjerning, ligesom af hver enkelt Brænding i Brænderierne.*) At vi engang skulle naae saavidt, er til at haabe, det vil imidlertid i Diebliffet kun undtagelsesviis lade sig gennemføre, idet det fordrer grundigere theoretiske Kundskaber til Meieridriften, end de levende Personer i Meierierne endnu i Reglen besidde, samt stadigt og ubstrakt Brug af Thermometer og Vægt og endelig en Øvelse i Benyttelsen af Resultaterne, som der skal Tid til at indvinde. For at man imidlertid engang skal kunne naae derhen, er det nødvendigt, at man ikke opsætter at lægge Haand paa Bærfet, og det kan derfor vist ikke noksom tilraades, at man i alle større Meierier snarest muligt indretter sig paa at føre en maanedlig Control med Melkemængden og Udbyttets gjensidige Forhold, og at man, hvor Øvelse deri alt er opnaaet, skrider til Indførelsen af Ugeregnskaber, og efterhaanden søger at give disse en saadan Form, at en daglig Control i Tvivlstilfælde ikke frembyder store Vanskeligheder. Man vil derved lidt efter lidt arbejde sig henimod Endemaalet, og Frugterne deraf ville

*) I Brænderierne her i Landet lod man sig tidligere, i Righed med nu i Meierierne, nøie med at føre Regnskab over de Penge, der gaves ud til Korn, og de, der kom ind for solgt Brændeviin, og lod Driften af Brænderiet iøvrigt gaae sin Gang, som den kunde bedst. Den stigende Concurrance har imidlertid forlængst fremkaldt en Forandring heri. Hvergang der indmæstes, bliver nu Kornet veiet, Indmæstning, Nebstvalning og Gjæring bliver nøie fulgt med Thermometer, og den bundne Spiritus af hver enkelt Indmæstning og Brænding flutteligen omhyggeligen maalt, graderet og sammenholdt med Vægten af det dertil anvendte Korn. Enhver begaaet Feil giver sig derved strax tilkjende og Udbyttet vexler nu kun lidt, naar ikke der bruges Korn af forskjellig Godhed. De Tab, som den tidligere usikre Fremgangsmaade medførte, vilde nutildags ikke kunne bæres, og det samme bliver tidligere eller senere ogsaa Tilfældet i Meieridriften ved den stigende Concurrance.

strax vise sig, thi allerede Maanedes- og Ugeregnstaberne ville bringe hyderst nyttige Oplysninger for Dagen og være lønnende, uaffæet deres store Nytte og Betydning som nødvendige Gjennemgangstrin.

Paa Villerup hos Propr. Friis veies, foruden Melken, der bringes til Kjelderren, tillige daglig al Fløden og Smørret der produceres, og ved hver Maanedes Slutning opgjøres da, hvor- megen Mælk der er brugt i den forløbne Maaned til et Pund Smør.

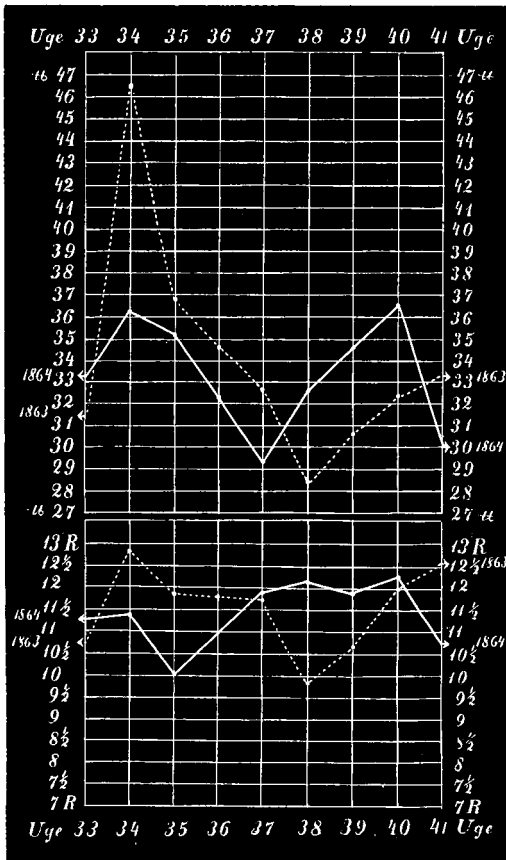
Resultaterne heraf ere nu fremstillede i omstaaende Tavle ved den optrukne Linie L for Tiden fra April 1862 til Mai 1864. Afstanden fra neden af angiver, hvormange Pund Melk*) der er brugt til et Pund Smør, og Inddelingen fra Venstre til Højre de paa hinanden følgende Maaneder, hvis Begyndelsesbogstaver ville findes foroven og forneden. Paa lignende Maade er i samme Tavle ved den punkterede Linie O angivet Melkeforbruget til et Pund Smør i samme Tidrum paa Durupgaard paa Falster hos Hr. Etatsraad Tesdorpf, sammenbraget efter Uge-regnskaberne, som der søres over Meieriets Drift.

Forfølger man her først Linien for Villerup, vil man see, at Melkeforbruget fra Maaned til Maaned har vexlet overordentlig meget og hyppigere og stærkere, end maaskee de Fleste vilde have antaget. Man vil endvidere finde, at der paa Villerup finder en Gjentagelse Sted, idet Curven for Tiden fra April 1863 til Mai 1864 i sine store Træk er en Gjentagelse af Curven for det første Aar. Det største Melkeforbrug til et Pund Smør falder begge Aar for Villerup i Maanederne April og Juni og omvendt det mindste Melkeforbrug gjentagende i October Maaned. Sammenlignes nu hermed Melkeforbruget paa Durupgaard, saaledes som fremstillet i Tavlen, vil man finde en Række Overensstemmelser og Afvigelser. Paa begge Gaarde er October stedsde den bedste Maaned og Juni den fletteste, men April, som paa Villerup stedsde er en af de fletteste Maaneder, er paa Durupgaard en af dem, hvor der bruges mindst Melk til et Pund Smør, og omvendt see vi Melkeforbruget paa Durupgaard holde sig høit gjennem Juni, Juli og August, medens det paa Villerup falder brat af, efter at have naaet sit Høidepunkt i Juni. Disse Overensstemmelser og disse Afvigelser, af hvilke mange flere endnu lode sig paapege, maa naturligtviis have deres Aarsag; men om denne nu maa søges i Lighederne og Forskjellighederne i Fremgangsmaaden ved Melkens Behandling, i de paagjeldende Melkekjelderens Bessaffenhed, i Foderet

*) 1 Pot Melk er liig 2 Pund Melk.

eller i Klimaet, vilde det være for drifstigt endnu at udtale nogen Mening om. Det er imidlertid utvilsomt, at der paa denne Mark maa kunne vindes en riig Høst, saasnart det bliver muligt at foretage denne Art Sammenligninger i større Maalestof, støttede paa Sagttagelser fra en Række forskjellige Steder.

Noget forskjelligt derfra vilde de Oplysninger være, som kunne fremgaae af ugentlige Regnskabsoversigter over Melkeforbruget, og hid sættes som Exempel derpaa efterfølgende to Brud-

stykker af de to sidste Aars ugentlige Mælkforbrug til et Pund Smør paa Durupgaard. I det øverste Affnit af omstaaende Table er saaledes i Vighed med ovenfor angivet Mælkforbruget til et Pund Smør i 9 Uger af Aaret 1863 og de tilsvarende 9 Uger af Aaret 1864, kun med den Forskjel, at Angivelserne her vedrøre Uger istedetfor Maaneder, og at den nederste Deel af Tabellen er ubeladt for at spare Plads. I Tableaffnittet nedenunder, som ligeledes er forfattet, er paa lignende Maade angivet Middelvarmegraden i Mælkfjelderens paa Durupgaard i de samme Uger, saaledes at den optrukne Linie her svarer til den optrukne Linie ovenfor og omvendt.

Ved Sammenligning af Linierne for Mælkforbruget til et Pund Smør i dette Tidsrum, vil man see dette i den 34te, 35te, 36te, 37te og 41de Uge*) at være mindst i 1864, men omvendt i 33te, 38te, 39te og 40de Uge at være større i dette Aar end i 1863. Det var i Virkeligheden i 38te—40de Uge 1864 større end det nogensinde tidligere, saalænge Ugeregnsfaber ere førte, havde været paa denne Tid af Aaret. Dette afvigende Forhold vakte megen Opmærksomhed, og ved Hjælp af de samtidigt foretagne Sagtagelser over Varmeforholdene i Kjelderen, lykkedes det at erholde en Antydning af Grunden til det større Mælkforbrug. Af disse fremgik det nemlig, som det vil sees af den vedføjede Table, at Varmegraden i Kjelderen har gjort meget nær de samme Svingninger, har paa en enkelt Undtagelse nær hævet sig i 1864 over Varmegraden i 1863 i de samme Uger, hvor Mælkforbruget var størst, og omvendt været mindre end i 1863 i de Uger, hvor Udbytten i 1864 var bedst.

Det laae derfor nær i dette Tilfælde at sætte det større og mindre Mælkforbrug i Forbindelse med den større eller

*) I Ugeregnsfaber betegnes rettest Ugerne ved 1—52, fra November at regne. 33te—41de Uge omfatter derefter Tiden fra Midten af Juni til Midten af August. Den enkelte Uge regnes at begynde med Søndag og ende med Lørdag. Denne Betegnelse og Fremgangsmaade letter meget Sammenligningen mellem Udbytten i forskellige Aar og paa forskellige Gaarde.

mindre Varme og derefter opfaste det Spørgsmaal: er det paa Kærne og derigjennem paa Melkens Fedme, at Varmen gjør sig gjeldende, eller er det Kjelderen, som bærer Skylden? Efter de rigtignok meget begrænsede Oplysninger jeg besidder andetsedsfra, hvor Varmen ikke i den Grad synes at have gjort sig gjeldende, vilde der maaskee være grundet Anledning til at søge Forklaringen i Kjelderens Indretning eller Drift, men endnu kan dette Spørgsmaal neppe afgjøres. Sagttagelser af denne Art aabner imidlertid øiensynligt Døren for os til en Række af høist værdifulde Oplysninger angaaende de forskjellige Kjelderes sammenlignende Godhed, og naar Spørgsmaalet om Mellekjelderes hensigtsmæssige Indretning endnu stedse svæver i en saa uigjennemstuelig Taage, er Grunden sikkert den, at man ikke tidligere har besluttet sig paa, at indsamle Sagttagelser af denne Art.

Tilbage staaer endnu kun at antyde Betydningen for Meierivæsenets Udvikling af daglig Regnskabsførelse over Melkeforbruget, der, som alt antydet, er det Endemaal, hvorefter vi bør stræbe, trods det i Diebliffet endnu ikke klart lader sig paavise, hvorledes det skal lykkes at overvinde de Vanskeligheder, som stille sig i Veien derfor. De Oplysninger, som ad denne Vej vilde bringes for Dagen, vilde atter være af noget forskjellig Art fra dem, der vilde fremgaae af Ugeregnskaber, de vilde, om jeg saa maa udtrykke det, føre os lige til Sagens Kjerne. Hver lille Forskjellighed i Fremgangsmaaden og den Indflydelse samme udøver, som nu forbliver ukjendt, vilde derved blive belyst, og de mange Feil, som nu gjentage sig i det uendelige, men forblive upaagtede, hvor blot Uheldene og Ulykkesræffene nogenlunde opveie hinanden, vilde derved komme frem for Dagen. Da Dagsregnskaber dog for Tiden ikke lade sig gjennemføre i det Store undtagen under ganske særlige Forhold,*)

*) Fuldstændig uigjennemførbart er det ingenlunde, og paa Lillerup s. Ex. har man saaledes nærmet sig overordentlig nær til at bringe det til Birkelighed, som tilbeels vil fremgaae af det Efterfølgende.

maa dette dog være tilstrækkeligt her desangaaende. Det vilde imidlertid være meget urigtigen, om ikke Enhver der interesserer sig for Meierivæsenets Fremgang holdt sig dette Spørgsmaal stabigt for Øie og derfor har jeg ikke villet unblade at berøre dette Punkt samtidig med, at jeg omtalte og anbefalede Indførelsen af Maanedss- og Ugeregnstaber, hvortil det saa naturligt slutter sig. Mindst rigtigt vilde det dog være, om man af Hensyn til, at det meest Fuldkomne ikke i Diebliffet lader sig iværksætte, deraf tog Anledning til at kaste Brag paa Maanedss- og Ugeregnstaber, der i og for sig ville kunne stifte overordentlig megen Nytte, og desforuden danne det naturlige Overgangstrin, som Enhver maa gjenemgaae, der vil haabe engang at naae det fjernere Maal.

Til Veiledning og Rettelse ved Regnskabsførelsen over Melkeforbruget og Produktionen er af Horsens Landbrugsforening udgivet et særdeles nyttigt trykt Schema, som vil være mange af Læserne bekendt enten fra selve Odense Mødet eller fra den trykte Beretning om dette Møde, hvori det findes optaget som Bilag IV og nærmere omtalt (S. 425*). Saafrømt Forraad endnu findes, vil Exemplarer deraf kunne bestilles og erholdes igjennem enhver Boglade. Ved første Diekast ville disse Schemaer maaskee forekomme mange noget affrækkende ved deres Vidtløftighed, men denne er dog ingenlunde unødvendig stor**), og paa den anden Side ikke større, end at enhver flink Meierste i Løbet af et Par Uger vænner sig til med Letthed og Nøiagtighed at føre Regnskabet, saa at det i

*) Sammensteds Side 409—410 findes omtalt og beskrevet de ovenfor antydebe Ugeregnstaber, der føres paa Durupgaard, og ligesaa i Ugeskr. f. Landm. for 1863, 2det Bind Side 144.

**) I flere Retninger maa endog en Udbielse anses for meget ønskelig i de daglige Optegnelser og bør disse saaledes tillige omfatte Angivelser af: 1) Varmegraben Kl. 2 Efterm. i og udenfor Melkefjelberen, 2) Veirligets Tilstand, 3) Svormegen Melk, der opses i hver Bøtte, 4) Svormange Maal Melk, der holdes, 5) Varmegraben ved Kjerningen, 6) Varmegraben ved Ostelavningen.

Fremtiden ikke volder mindste Besvær. Nødvendigt er det kun, at Sagen vises den fornødne Opmærksomhed fra vedkommende Eiers Side, men uden det falder jo enhver Regnskabsførelse til Jorden, selv den allersimpleste.

2. Omhyggeligt Tilsyn med Produkternes Godhed i Forbindelse med Tilberedningsmaaden. Næst efter en stadig Control med Mængden af Melk, der bruges under ulige Forhold til deraf at fremstille en given Vægt af de vigtigere Meieriprodukter, vil intet i den Grad kunne lette Fremskridt i Meierivæsenet, som et Tilsyn med Godheden af Produkterne i den Udstrækning, jeg her har for Øie. Man har i saa Henseende hidtil indskrænket sig til de Sagtagelser, der kunne gøres umiddelbar efter Tilberedningen. Enhver veed imidlertid, at mange Feil ved Produkterne ikke vise sig strax, men først senere, og deriblandt flere af de allerværste. Naar det saa sker, har man hidtil været uden mindste Veiledning til at hjemføre Feilen til sin rette Årsag. Kan der saaledes tænkes en mere utilfredsstillende Ordning end den nuværende, hvor Landmændene efter Smørrets Henstand og Aflevering faae Underretning fra deres Smørhandlere om, at de og de Dritler Smør vare udmærket gode, hine Nummiere tællede, disse bittere, og saa fremdeles, og Vedkommende maa bære Tabet uden at være istand til at drage mindste Nytte deraf for Fremtiden. Kun saa føre deres Meieriregnskaber saaledes, at de kunne angive blot tilnærmelsesviis Dagen, da Smørret blev kjernet, og hvor mange gives der vel, som bagefter ville kunne oplyse, under hvilke Forhold, det er tilberedt, hvilket Foder Røerne fik til den Tid, hvor varmt der var i Kjelderens, Veirligets Tilstand, Antallet af Maal Melk, Varmegraden benyttet ved Kjerningen o. s. v.? At bringe det derhen, at slikt kan skee, vil visseelig have sine Vanskeligheder, men det maa skee, saafremt man vil fremad, og Enhver, der beslitter sig derpaa, vil let finde paa Udveie til for sit Vedkommende at overvinde Vanskelighederne, i hvortfald saavidt, at han vil kunne drage ikke ringe Nytte deraf. 3 mindre Meierier vil man maaskee kun kunne bringe det til

at hjemføre Feilen til det sammenblandede Smør af 2 til 3 Rjerninger og en Uges Behandling af Melken, men kan samme bagefter ret fuldstændig oplyses og sammenholdes med Behandlingen og Forholdene i Uger, hvorfra Smørret har holdt sig godt, vil allerede meget være vundet, og i store Meierier maa man jo kunne komme Feilen paa endnu langt kortere Afstand. Der fordres dertil kun en omhyggeligere Nummerering af Smørtræerne end hidtil, i Forbindelse med Optegnelser liig de, hvortil ovenfor er hentydet. Ved at begynde smaat og efterhaanden at tage mere og mere for, vil det neppe findes vanskeligt at gennemføre Systemet, og Ingen kan vel tvivle om, den store Nytte det vilde kunne stifte, om selv blot i et indskrænket Antal Meierier her i Landet, der blev ført en saadan Control med Smørproduktionen. Meget ønskeligt vilde det derfor være, om denne Opfordring hist og her fandt et villigt Øre.

At føre en Control, som den omtalte, med Ostproduktionen, maa siges at være forholdsviis let. Et uundværligt

3

Hjælpemiddel hertil er imidlertid en Nummerering af Osten, men denne gaaer yderst let for Haanden ved Benyttelse af støbte Nummere eller Tal, liig det som er fremstillet i hosstaaende Tegning, i naturlig Størrelse. Disse Tal ere af Metal (en Leggering af Tin med lidt Bly) og sættes, naar Osten vendes og er stude halvveis ned i Koppen, ned mellem Osten og Klædet, i Siden af Osten. Trykkes Osten derpaa ned

følge Tallene med og er Osten engang færdig, pilles de let ud, men hiin beholder Indtrykket for bestandigt. Mærkning af Ostene med fortløbende Nummere paa denne Maade er først indført paa Villerup og senere paa Vosnæsgaard, Marselisborg og Thomasmindel. Den frembyder en Mængde Fordele, foruden den, at man til enhver Tid ved at slaae efter i Meieriregnskabet kan finde, naar enhverfømhelst Ost er lavet, og saaledes

hjemføre Feil og gode Egenstaber til deres Aarsag, og den for-tjener derfor at indføres selv der, hvor man ikke strengt har en Forbedring af Ostenses Dvalitet for Die. Nummereringen letter nemlig, som man strax vil indsee, ogsaa Controlen med Ostefabrikationen i en Mængde andre Retninger, hvor man hidtil har staaet hjælpeløs. Støbte Tal til dette Brug faaes hos Jernstøber S. Fric i Aarhus. Til Meierier, hvor der høist laves 4 Ost ad Gangen, kan man nøies med 10 Sæt Tal*), men til større Meierier udfordres indtil 20 Sæt.

3. Stabigt og udstrakt Brug af Thermometer. At ville paastaae at Barmen regjerer Alt i Meieriet, vilde vel være at gaae for vidt, men saa stor en Rolle spiller den dog, at der næsten ikke er et af de vigtigere Arbeider, der foresalder, hvor den tør lades upaaagtet. Den gjør sig gjældende allerede ved Karrenes Rensning, og senere ved Melkens Opbevaring, Flødens Syrning, ved Kjerningen, ved Ostelavningen, ved Produkternes Opbevaring, kort paa næsten ethvert Trin. Den er en Magt af første Rang i Meierierne, og Enhver veed at fortælle derom, thi ikke een Dag gaaer hen i noget Meieri, uden at man sporer dens Indflydelse, og dog naar Alt kommer til Alt, er vor Kundskab til den Indflydelse, den udøver, kun yderst ringe og ubestemt. Det mangler, som sagt, ikke paa Erfaringer, thi hver Dag bliver trindt om i Landet gjort Tusinder deraf, og det har ligesaa lidt manglet paa Flid, thi Slægt efter Slægt af Meierister har anvendt deres meste Tid og deres bedste Kræfter paa at studere Barmens Indflydelse, men man har ikke vidst eller tænkt paa at bygge Erfaringerne paa en tilstrækkelig solid Grundvold og som Følge deraf er den Bygning, det gjaldt at opføre, styrtet sammen, ligesaa hurtigt som der blev føiet Steen til Steen. Istedetfor at maale Barmen

*) Prisen paa et enkelt Sæt Ostetal, eller 10 enkelte Tal, er saavidt vides 6 Mk., naar man tager 10 Sæt eller derover.

og dens Indflydelse nøiagtigt, har man ladet sig nøie med et Skjøn, med at vurdere Varmens Størrelse efter det Indtryk, den gjorde paa Følelsen og dens Indflydelse efter usikkert Diemaal. Under saadanne Forhold maatte selve de Slutninger, der uddroges, blive løse og usikre, Fastholdelsen af dem meget vanskelig, og Overdragelsen til Andre næsten umulig. Denne Mangel vil kun kunne afhjælpes ved stadigt og flittigt Brug af Thermometer og jeg skal derfor nøiere udvikle de Fordele, som det vil medføre:

a. Stadigt og udstrakt Brug af Varmemaalere vil lette Arbeidet for Meierskerne. Al den Tid og alle de Kræfter, der nu anvendes paa at vurdere Varmens Størrelse, og bagefter paa at rette og afhjælp de Feil, der ere en Følge af, at man alligevel ikke har anslaaet Varmen rigtig, ville derved kunne spares. Den fortvivlede hyppige Fylden af en Flødetønne over i en anden, formedelst urigtig Bedømmelse af Varmen, denne stadige Vasken ved Tilsætning af Vand ved Kjerningen, i Balget mellem koldt og varmt Vand og Mængden deraf, ere kun et Par Exempler af de mange, som i ethvert Meieri daglig lade sig paavise paa den Tid og de Kræfter, der spildes til ingen Nytte, blot fordi man ikke bruger Thermometer.

b. Det vil sikke en mere regelbunden Udførelse af Arbeidet og et mere ensartet Produkt. Ved mangeaarig Praxis og stor Udholdenhed kan det vel sringes vidt i saa Henseende, men selv den længste Praxis og største Udholdenhed sikker ikke mod store Afvigelser, saafremt der ikke bruges Thermometer. Lad blot en Smørhandler fra Dag til Dag bedømme det Smør, der tages ud af Kjernen og man vil erfare hvor uensartet Produktet er, man eftersee blot selv sit Ostekammer fra de øverste til de nederste Hylber og man vil komme til Kundskab om, at Procentantallet af Oste, som i det Ydre alene afvige fra Regelen, selv i den bedste Osteholdning, ikke er ringe, og det maa altid blive saaledes saalænge

man endnu ikke bruger Thermometer, thi ved Ostelavning og i endnu højere Grad ved Kjerning er den Afvigelse i Varmegraden, der kan bewirke Afvigelser i Produktet, saa lille, at den aldrig med Sikkerhed kan vurderes ved Følelsen, og hyppige Feiltagelser maa derfor stedse blive Følgen. At det forholder sig saaledes er imidlertid noget, man vanskelig faaer Bedkommende til at troe paa, undtagen ved personlig at overbevise dem om, hvor upaalidelig Følelsen er som Varmemaaler, men det vil fremgaae af efterfølgende Jagttagelser over Varmen, hvorved der i en enkelt er Maaned bleven lavet Ost i et af vore bedste Meierier og de lignende Jagttagelser fra et andet Meieri over Varmegraden ved Smørkjerningen:

Ostelavning.		Smørkjerning.	
1 Gang ved 25° R.		1 Gang sluttet Kjerning ved 11° R.	
1 " " 26° R.		7 " " " " 12° R.	
2 " " 27° R.		7 " " " " 13° R.	
4 " " 28° R.		6 " " " " 14° R.	
1 " " 29° R.		3 " " " " 15° R.	
3 " " 30° R.			
1 " " 31° R.			
1 " " 32° R.			
1 " " 33° R.			

Paa begge Steder foretoges Arbejderne uden Brug af Thermometer og uden Hensyn til de gjorte Varmeagttagelser, der bleve udførte i andet Diemed. Naar man nu veed, at ved Smørkjerningen en enkelt Grads Forskjel i Varmen giver et kjendeligt Udslag, og at ved Ostelavningen allerede en Forskjel paa 2—3 Grader vistnok er mere end der i en Maaned vel burde finde Sted, turde ovenstaaende Tal være talende nok. De vise, som jeg haaber, paa fyldestgjørende Maade, at der i Meierierne stilles større Fordringer til Sandsernes Skarphed, end disse i og for sig kunne opfylde, naar de ikke understøttes paa rette Maade, samt at Flib, god Uddannelse og lang Øvelse ikke formaae at afhjælpe Mangelen. Kun ved Brug af Varme-

maaler er dette mulig, og Benyttelsen deraf kan selvfølgelig ikke forringe nogen Meierstes Anseelse, men maa snarere forsøge den, idet den antyder, at Vedkommende har det rette Die for, hvor vigtigt det er at træffe den rette Varmegrad. Jeg tilføjer dette, fordi man ikke sjelden seer ældre Meierster holde sig tilbage, fra at bruge Thermometre, af ugrundet Frygt for, at det skulde blive ublagt som en Mangel paa Dygtighed.

c. Brugen af Thermometer letter Bibringelsen af Kundskaber til Meierivæsenet. At oplære en Person i Meierstegjeringen er under forhaandenværende Forhold et ikke lidet møjsommeligt Arbejde. Den almindelige Læretid for vore Meierstælærlinge er nu i Regelen udstrakt til to fulde Aar, og hvor lang en Skole maae de dog ikke endnu bagefter gennemgaae paa egen Haand, inden de med nogenlunde Sikkerhed blive istand til at lede Flødens Behandling, Rjeringen, Ostelavningen osv. Det turde imidlertid i stor Udstrækning have sin Grund i en urigtig Anvendelse af Tid og Kræfter og en Øbslen dermed paa urette Sted. Vel ikke Alt, men en meget stor Deel af det, som Meierstælærlingene nu arbejde i Aaremaal paa at lære, kunde de saaledes ligesaa let og bedre bibringes i ligesaa mange Dage eller Uger, saafremt man blot brugte Thermometer. Det lyder utroligt, men er dog ligesuldt sandt og Gevinsten vilde blive stor, thi der bliver, vel at mærke, altid nok tilbage at lære, men som nu maa forsummes, fordi Tid, Tanker og Kræfter bortødsles paa at opnaae en Sikkerhed i en vis Retning, der kunde være bibragt næsten første Dag. Det eneste, der maastee vilde tabes, er den Glorie af Hemmelighedsfuldhed, der nu svæver over Meierikunsten, men det Tab vilde neppe være at beklage.

d. Brugen af Thermometer letter Bevarelsen af og Udbredelsen i videre Kredse af Kundskaber til Meierivæsenet. En Mængde af de Arbejder, der foresalbe i et Meieri, kunne beskrives i Ord, men man vil for-gjæves forsøge at gjøre Nogen indlysende ad denne Vej, hvilken Varme der er den bedste ved Flødens Behandling og Rjer-

ning, ved Ostelaving osv. uden Henviisning til et Thermometer, og de, der sølgelig ikke have brugt eller bruge et saadant, ere derfor ude af Stand til at meddele egne Erfaringer eller drage Nytte af Andres i flere af de allervæsentlige Punkter i Meieridriften. Af denne Grund er der gaaet og gaaer der stadigt en Mængde nyttige Erfaringer tabt for Meierivæsenet, Erfaringer, som enhver ny Slægt nu næsten forfra maa erhverve sig, istedetfor at de kunde have tjent som Udgangspunkt, saafremt de vare blevene overleverede den i bestemtere Udtryk. Denne beklagelige Sprogforvirring vil først tabe sig ved Indførelsen af Thermometer, hvorved det bliver Enhver mulig at meddele til Andre i et forstaaeligt og brugbart Udtryk, hvad Vedkommende forstaaer „ved en passende Varme“, hvilket uden det er en af de uløseligste Gaader, der kan fremsættes i Ord.

e. Brugen af Thermometer vil kunne yde et fortrinligt Hjælpemiddel til at forsøge og udvide vore Kundskaber udover disses hidtidige Grændser. Den Nytte, som Brugen af Thermometer vil kunne stifte i denne Retning, er meget stor, og da Hensigten med denne Meddelelse jo væsentlig er at paapege netop de Midler, som egne sig for dette Niemed, skal jeg til Slutning søge noget udførligere at godtgjøre det, idet jeg tillige benytter Leiligheden til at meddele Resultaterne af nogle foreløbige Forsøg, som maaskee ogsaa i andre Henseender turde frembyde Interesse for Læserne. Disse Forsøg dreie sig om:

Barmens Indflydelse ved Kjerningen.

At Flødens Varmegrad under Kjerningen ikke er ligegyldig, har længe været kjendt. Det er saaledes noget Enhver veed, der har givet sig af med Meierivæsen, at en Forhøjelse af Varmegraden fremskynder Smørrets Udskilling, men medfører Fare for, at Smørret skal blive blødt, og at paa den anden Side en for stor Forringelse af Varmegraden kan ende med, at Kjerningen fuldstændig mislykkes. Kjendeligt ud derover

har imidlertid heller ikke vor Viden hidtil strakt sig. Man vil saaledes forgjæves hos vore dygtigste Meierker søge Oplysning om, hvorvidt Varmegraden under Kjerningen udøver nogen Indflydelse paa Mængden af Smør, der vindes, og dog er det et Spørgsmaal aabenbart af den allerstørste Betydning. Paa Forespørgsel opnaaes kun undvigende Svar, og andet var i Virkeligheden ikke til at vente, thi Besvarelsen af dette Spørgsmaal forudsætter Brugen af Vægt, Thermometer og Vogføring, tre Vøstestænger, som hidtil saagodtsom ikke have været benyttede i den praktiske Meieridrift. I Martens, i saa mange andre Retninger fortrinlige, Meieribog findes kun svage Antydninger af Thermometrets Brug ved Kjerningen, og naar han saaledes i 3die og sidste Oplag Side 270 slaaer sine Angivelser for Sommer og Vinter sammen og anfører Middelvarmeegraden som den hensigtsmæssige, viser det noksom, at han ikke har tillagt Varmegradens nøie Pasning nogen væsentlig Indflydelse paa Udfaldet af Kjerningen.

Det første, der vakte min Opmærksomhed for denne Sag, var nogle Forsøg anstillede af den franske Chemiker Barral. Før jeg imidlertid omtaler disse, er det ikke mere end billigt at bringe i Erindring 2 Rækker Forsøg, anstillede i Skotland saa langt tilbage som i Aarene 1823 og 25, som nu bagefter vise sig at være i høieste Grad belærende, men som aldrig ere blevne paaagtede, og hvis Værd jeg først selv kom til Erkjendelse om efter længe at have kjendt dem og efter ad anden Veie at være naaet til de Resultater, som kunne udbrages deraf. De to Rækker Forsøg, hvortil der sigtes, ere begge anstillede uafhængigt af hinanden og findes meddeelte i Prize-Essays and Transactions of the Highland Society of Scotland, Vol 1, 1829, hvorefter de her gjengives:

A. Dr. Barclays og Alex. Allans Forsøg over Varmens Indflydelse ved Kjerningen.

No.	Forsøgene foretaget	Varmegraden ved Kjerningens		Kjerningen varede *)	Smør = udbytte af 15 Gallons Fløde**)	Smørudbyttet***) forholdt sig som :
		Begyndelse	Slutning			
	1823.	° R.	° R.	Tim. — Min.	£	
1	18 August	8,0	12,4	4 — "	29½	100,0
2	26 —	10,2	14,7	3 — 15	29¼	99,2
3	30 —	11,6	15,6	3 — "	28	94,9
4	4 Septb.	12,4	16,0	3 — 1	27	91,5
5	9 —	15,1	19,1	2 — 30	25½	86,4

Angaaende Oualiteten af Smørret bemærke Dr. Barclay og Alex. Allan, at Forsøg 1 gav Smør, som i alle Henseender

*) Den lange Kjernetid i denne og den næste Række Forsøg vil sikkert overraske mange af Læserne og er ogsaa i flere Henseender mærk- værdig, naaet at den saa meget afviger fra hvad her i Landet er Skif. Der er imidlertid ingen Grund til at drage disse Tal i Tvivl, og turde det tjene til Beviiis derfor, at en efter danske Forhold meget lang Kjernetid, efter alt at bømme, endnu synes almin- delig i Skotland, om end Kjernetiden ogsaa der har lidt en væsentlig Indskrænkning i Mellemtiden. I en for et Par Aar siden udgivet skotsk Anviisning til Meieridrift gives saaledes den Regel: At Kjer- ningen bør ledes paa saadan Viis, at den, naar Alt gaaer vel, vil være fuldenbt i omtrent — 2 Timer, hvad Tid paa Aaret, det saa end er (Dairy Management by Mrs. Agnes Scott). Den sandsynlige, indre Aarsag til den lange Tid som Kjernerne, have været i oven- ansførte Forsøg, ligger isørrigt ikke klart for Dagen og skal ved anden Leilighed blive næiere drøftet.

**) Her og i den følgende Tabel ere de skotske Maal og Vægt bibeholdt, da en Oversførelse i dansk Maal og Vægt ikke kunde frem- byde nogen Interesse.

**) Denne Rubrik findes ikke i den oprindelige Beretning, men er her, ligesom ved alle senere Forsøg hosføiet, for bedre at anfsueliggjøre Forskjellen i Udbytte. Det gunstige Forsøg er da altid valgt som Udgangspunkt, Udbyttet i dette er sat liig 100 og for de øvrige er da beregnet, hvor stort det var i Forhold dertil. 86,4 vil altsaa sige, at man kun vandt 86,4 istedetfor 100 Vægtdele Smør, eller at Tabet man leed ved den mindre gunstige Kjerning udgjorde omtrent 14 pCt.

var fortrinligt og ikke kunde være bedre, og ligesaa Forsøg 2. Smørret, der vandtes ved Forsøg 3, stod i enkelte Punkter tilbage derfor, men maatte dog siges endnu at være godt, medens Smørret fra Forsøg 4 og 5 var blødt, af daarlig Consistens (spongy) og ligeledes i alle andre Henseender simpelt og af meget ringere Godhed.

B. John Ballantynes Forsøg over Barmens Indflydelse ved Kjerningen.

Nr.	Forsøgene foretaget	Barmegraden ved Kjerningens		Kjerningen varede	Smør-udbytte af 16 Pints Fløde	Smør-udbyttet forholdt sig som:
		Begyndelse	Slutning			
	1825	° R.	° R.	Tim. — Min.	£	
1	20 October	8,0	9,6	3 — "	15,75	95,5
2	20 Juni	8,9	10,7	2 — "	16,00	97,0
3	24 Juni	8,9	10,7	2 — "	16,00	97,0
4	20 August	9,6	11,3	1 — 15	16,31	98,8
5	13 Juni	10,7	12,4	1 — 30	16,50	100,0
6	12 Juli	14,7	15,6	" — 30	15,50	93,9

Angaaende Qualiteten anfører J. Ballantyne, at Forsøg 2 gav det allerbedste Smør, og Forsøg 3 og 4 ligeledes fortrinligt Smør. Smørret, der vandtes ved Forsøg 5, var derimod ikke saa fuldkomment i Farve og Textur, som det kunde ønskes, men det stod dog langt over Smørret fra Forsøg 1, som aabenbart havde lidt ved for lang Kjerning, og ligeledes høit over Smørret fra Forsøg 6, som var blødt, blegt og bittert, fuldt af Melk og i alle Henseender slet.

Ifølge Ballantynes Forsøg medfører altsaa en for lav Barmegrad ikke blot forøget Arbeide, men ogsaa et slettere Produkt og mindre deraf, medens Dr. Barclays og Alex. Allans Forsøg lade formode, at den laveste Barmegrad, der kan tilveiebringes, vil være den bedste i alle Henseender*). Denne Uoverensstemmelse, som i Virkeligheden var tilfældig, imellem Resultaterne af 2 Rækker Forsøg, der meddeelttes sam-

*) Dr. Barclay er bestemt af den Mening og udtaler sig i sin Beretning meget stærkt for, at man bør holde Temperaturen saa lav som mulig.

tidigt og fideordnet, maatte uundgaaeligt virke meget ugunstigt paa Væserne, og Følgen blev da ogsaa, at Forsøgene ikke kom til at stifte den Nytte, de ellers vilde kunne have gjort, men bleve upaaagtede af saavel Theoretikere som Praktikere, der hver især søgte Rilden til den forudsatte Uoverensstemmelse i Resultaterne, i de Rilder til Unøiagtighed, som Forsøgsmaaden kunde tænkes at medføre, som f. Ex. i Benyttelsen af Fløde som Udgangspunkt, i at de sammenhørende Forsøg ikke vare anstillede paa samme Dag og under ens Forhold, osv.

Den franske Chemiker Barral's Forsøg, hvortil ovenfor er hentydet, foretoges for at afgjøre en meget heftig Strid mellem Tilhængerne af 2 forskjellige Konstruktioner af Kjerner, altsaa i et ganske andet Diemed, end for at prøve Varmens Indflydelse under Kjerningen, og alene for ret grundigt at lære den ene Kjernes Eiendommeligheder at kjende, var det, at Barral foretog Kjerner med den ved forskjellig Varmegrad, og derved fremkom de Resultater, som findes meddeelte i nedenstaaende 2 Tabeller.

C. Prof. S. A. Barral's Forsøg over Varmens Indflydelse ved Kjerningen.

1ste Række.

	Forsøgene foretaget	Varmegraden ved Kjerningens Begyndelse.	Kjerningen varede	Smør-udbytte af 4 Litres Melk.	Smør-udbyttet forholdt sig som:
Nr.	1861	° R.	Tim. — Min.	Gram.	
1	23 April	9,3	1 — 9	110,5	66,4
2	23 April	16,0	" — 5	166,5	100,0
3	23 April	24,0	" — 2	148,5	89,2

2den Række.

	Forsøgene foretaget	Varmegraden ved Kjerningens Begyndelse.	Kjerningen varede	Smør-udbytte af 1 Litre Fløde.	Smør-udbyttet forholdt sig som:
Nr.	1861	° R.	Tim. — Min.	Gram.	
1	23 April	13,2	" — 11	153,8	100,0
2	23 April	15,2	" — 5	150,4	97,7

Disse Forsøg vare, jeg gjentager det, de første der vakte min Opmærksomhed for dette Spørgsmaal, idet Prof. Barrals Ovelse og Døgtighed som Experimentator ikke levede nogen Tvivl om, at Resultaterne af hans Forsøg i deres Hovedtræk maatte være rigtige. Imod Detaillen af Forsøgene lod der sig imidlertid reise to væsentlige Indvendinger, nemlig at Forsøgene vare anstillede med vel smaa Qvantiteter Melk og Fløde og at Barmegraderne, hvorved Kjernerne vare foretagne, tildeels laae udenfor de, der bruges i Praxis, saa at Resultaterne maaskee vare af større theoretisk end praktisk Betydning. Optaget af mere elementære Studier maatte jeg imidlertid dengang opsaette at foretage de nødvendige Forsøg, og det var først i Efteraaret 1864, at en gunstig Leilighed tilbød sig, under et Besøg hos Propr. Friis paa Lillerup, til nærmere at undersøge denne Sag.

Aaret forud havde Propr. Friis indsamlet en Række Oplysninger angaaende den Fremgangsmaade, der benyttes ved Kjerningen, saaledes om Mængden af Fløde og Melk i hver Kjerning, om Barmegraden i Kjernen før og efter Kjerningen, om hvor meget Smør, der var vundet osv. Disse Optegnelser vare fortsatte gennem 3 Maaneder og forekom mig, maatte være istand til at kunne belyse det her foreliggende Spørgsmaal, ihvorvel de ikke ganske vare foretagne paa den Maade og i den Udførlighed, som vilde have været Tilfældet, hvis dette havde været Hovedopgaven. Jeg besluttede derfor, forinden jeg paabegyndte de paatænkte Forsøg, at oparbejde dette Materiale og havde det Held med det temmelig nøjsommelige Arbejde, at Udbyttet langt overgik Forventningen. For at imidlertid Ingen skal blive forledet til at tillægge Resultaterne større Værd, end de maatte fortjene, skal jeg her først noget nøiere opløse de svage Punkter ved de foretagne Beregninger. Som allerede anført, var for hver enkelt Kjerning optegnet Mængden af Melk og Fløde, der var slaaet i Flødetønden og kjernet, men der savnedes Oplysning om, hvor megen Sødsmelk, der svarede netop til den Mængde Fløde, der var kjernet. Da der imidlertid dagligt optegnes, hvormegen Melk, der

bringes til Kjælderen, hvormange Pund deraf opfies og hvormange Pund Fløde, der i det Hele vindes, og det maanedligt udregnes, hvormegen Mælk, der er brugt til et Pund Fløde, forelaae deri Middeltal for de enkelte Maaneder, som hver især for den paagjældende Maaned tilnærmelsesviis angav Mængden af Mælk, der Dag for Dag havde svaret til et Pund Fløde. 3 August var der saaledes i Gjennemsnit benyttet 6,124 \bar{A} til 1 \bar{A} Fløde, i September 6,08 \bar{A} og i October 5,598 \bar{A} , og disse Middeltal bleve altsaa lagte til Grund ved Beregningen af, hvormegen Mælk, der svarede til den kjernebe Fløde. Støttede nu de følgende Angivelser sig paa Udsaldet af en enkelt Kjærning, istedetfor paa flere, foretagne til forskjellig Tid, vilde denne Fremgangsmaade neppe været berettiget, men under de givne Forhold turde den antages at give et temmelig paalideligt Resultat. Ved Varmeangivelserne er dernæst at bemærke, at Varmen var iagttaget efter at Fløden var slaaet i Kjernen, men før Tilfætning af varmt eller koldt Vand, og anden Gang efter at Kjærningen var endt og Kjernen aadnet. Fuldkommen npiagtigt angiver ingen af disse to Iagttagelser den Varmegrad, hvorved der var kjernet, men den sidste vil dog være et temmeligt ensartet Udtryk derfor, hvor Kjærningen ledes med den Omhu, som paa Villerup (see Anm. 2 S. 160). Resultaterne af de foretagne Beregninger ville nu findes fremstillede i nedenstaaende Tabel.

D. Varmens Indflydelse ved Kjærningen (Villerup).

Varmegraden ved Kjærningens Slutning.	Antallet af Kjærninger, der var foretaget.			Antallet af Pund Mælk, forbrugt til 1 \bar{A} Smør.			Antallet af Pund Smør, som vandtes af 1000 \bar{A} Mælk.			Smørudbyttet forholdt sig som:		
	Aug.	Sep.	Oct.	Aug.	Sep.	Oct.	Aug.	Sep.	Oct.	Aug.	Sep.	Oct.
15—17	7	—	3	29,30	—	22,40	34,13	—	44,64	86,7	—	97,0
14—14½	12	5	—	27,60	26,36	—	36,23	37,94	—	92,0	91,8	—
12½—13½	5	7	6	27,02	26,18	22,63	37,01	38,20	44,19	94,0	92,5	96,0
12	—	2	7	—	24,21	21,72	—	41,30	46,04	—	100,0	100,0
10½—11½	1	3	7	25,39	24,90	22,21	39,39	40,16	45,02	100,0	97,2	97,8
10	—	4	1	—	25,30	22,64	—	39,53	44,17	—	95,7	95,9

3 Ord ville Resultaterne af disse Forsøg, som jeg troer, finde deres Udtryk i følgende 3 Sætninger, hvis Rigtighed jeg nedenfor nærmere skal søge at begrunde ved Beviser, hente de dels fra disse dels fra de øvrige Forsøg, der ere meddeelte eller skulle blive det.

1. Flødens Varmegrad under Kjerningen udøver Indflydelse paa Mængden af Smør, der vindes.
2. For Fløde af en bestemt Sammensætning, Syrlighed osv. gives en bestemt Varmegrad, som under lige ydre Forhold stedse giver det største Udbytte. Bliver den samme Fløde under lige ydre Forhold kjernet ved en anden Varmegrad, ligegyldigt om denne ligger høiere eller lavere end den angivne, erholdes et mindre Udbytte og Tabet bliver desto større jo mere den valgte Varmegrad afviger fra den rette.
3. En kjendelig og ikke uvæsentlig Formindskelse i Udbyttet indtræder allerede ved Afvigelser fra den rette Varmegrad, der høre til Dagens Orden i Meierierne og som kun ville kunne undgaaes ved Brug af Varmemaalere under en iøvrigt omhyggelig Ledelse af Kjerningen.

Den første af disse Sætninger, der selvfølgelig danner Grundlaget og Udgangspunktet for de to følgende, turde allerede fyldestgjørende være godtgjort ved de forud meddeelte ældre Forsøg og findes rigelig bekræftet ved de i omstaaende Tabel meddeelte Resultater. Ved alle Forsøgene, saavel ældre som nyere, forandrer Udbyttet sig ved en Forandring i Varmegraden, hvorved der kjernes, og naar denne Lov ikke forud har været bestemt fremsat af nogen af de tidligere Forsøgsanstillere, kan det ikke have været af Mangel paa Beviser, men fordi man har havt Diet formeget fæstet paa andre Forhold og derved overseet dens Betydning.

Den anden af de fremsatte Sætninger er i et og alt ny og turde maaskee blive mere Tvivl underkastet, men jeg haaber,

at den desuagtet vil vise sig rigtig. Hovedpunktet, hvorom det her dreier sig, er, hvorvidt Udbyttet virkelig aftager, hvad enten man fjerner ved høiere eller lavere Varmegrad, end den, som for den givne Fløde er den gunstigste, hvilket man vil bemærke strider mod den af Dr. Barclay og Alex Allan ovenangivne Regel, „at man ved Kjerningen bør holde Varmegraden saa lav som det er muligt“, en Regel, der har mange tilskyndende Tilhængere blandt praktiske Meierifolk, af den Grund, at Overtrædelser i modsat Retning ere de, som man i Praxis er lettest fristet til at begaae, og ere de, hvis skadelige Følger i andre Retninger ere meest synlige og derfor lettest kunne controleres. Betragter man nu de i den sidst meddeelte Tabel indførte Resultater, vil man finde, at de alle, paa en enkelt Undtagelse nær, bekræfte den af mig opstillede Sætning i sin Heelhed. Smukkest er det Tilfældet med Resultaterne for September Maaned, idet her en Slutningsvarme af 12° R. viser sig som den heldigste, medens alle Kjerninger ved høiere eller lavere Varmegrader fremvise et mindre Udbytte. For October var en Slutningsvarme af 12° R. ogsaa den heldigste og ligeledes her aftog Udbyttet saavel ved høiere som lavere Varmegrad. Kun i den regelbundne Aftagen i Forhold til den stigende Varmegrad finder her en lille Undtagelse Sted, idet 15° R. gav lidt større Udbytte end $12\frac{1}{4}$ — $13\frac{1}{2}^{\circ}$ R., men denne ringe Afvigelse kan neppe tillægges videre Betydning ligeoverfor den øvrige Overensstemmelse. I August var Udbyttet størst ved den laveste Varmegrad og aftager derfra opad yderst regelret. Desværre savnes her Kjerninger ved 12° R. og ved 10° R., hvorved Virkningen af en for lav Varmegrad ikke har kunnet gjøre sig gjeldende, ligesom man lades i Ubished om ogsaa her 12° R. som i Sept. og Oct., vilde have været den gunstigste og i Virkeligheden givet større Udbytte end $10\frac{1}{2}$ — $11\frac{1}{2}^{\circ}$ R., som nu fremtræder som den bedste.

Vil Læseren herefter kaste Blikket tilbage til de ældre Forsøg, da vil man finde ved nærmere Eftersyn, at disse i en mærkværdig fuldstændig Grad alle stemme, med hvad her er

søgt at paavise. Ved Barrals 1ste Række Forsøg giver 16° R. det største Udbytte, medens der ved en lavere ligesom ved en høiere Varmegrad opnaaes et mindre Udbytte. Ved Ballantynes Forsøg viser en Slutningsvarme af $12,4^{\circ}$ R. sig som den bedste og aftager Udbytten stærkt og regelmæssigt ved lavere Varmegrader, og ligesaa omvendt, naar Varmen stiger over $12,4^{\circ}$ R. Kun Dr. Barclay og Alex Allan ere ikke naaede nedunder den gunstigste Slutningsvarmegrad. Ved et mærkværdigt uheldigt Tilfælde var en Slutningsvarme af $12,4^{\circ}$ R. den laveste Varmegrad, som de forsøgte, hvilket netop var den, som ved Ballantynes Forsøg gav det bedste Udbytte og det er derfor ikke til at undres over, at Farerne, forbundne med en for lav Varmegrad, ikke gjorde sig gjeldende ved deres Forsøg. At det imidlertid vilde være indtruffet, saafremt Barclay og Allan havde forsøgt at fjerne engang ved en lavere Varmegrad end $12,4^{\circ}$ R., derfor taler i høi Grad den nøie Overensstemmelse, som iøvrigt finder Sted mellem deres og Ballantynes Forsøg i alle de Punkter, de have tilfælleds.

Hvad endelig den tredie af de fremsatte Sætninger angaaer, da er det aabenbart den, som har størst praktisk Interesse. Saalænge indtil den er beviist, vil man nemlig kunne slyde sig hen under, at de Afvigelser i Varmegraden, hvorved der fra Dag til Dag kjernes i et veldreven Meieri, i og for sig ere for ringe og ubetydelige, til at kunne gjøre sig gjeldende paa Udbyttets Størrelse, selv om Varmegraden under Kjerningen maatte indrømmes at kunne udøve nogen Indflydelse. Det der altsaa skal godtgjøres er, at man paa flere Grader nær ikke er istand til at fikre sig en vis ønsket Varmegrad ved Kjerningen, uden Brug af Varmemaalere, og at allerede en langt mindre Afvigelse udøver en væsentlig Indflydelse paa Udbytten. I første Henseende turde, som jeg antager, Optegnelserne fra Lillerup være afgjørende. For Fuldstændigheds Skyld skal jeg dog tilføie, at ifølge Optegnelser fra et andet, særdeles vel ledet Meieri, varierede Slutningsvarmen ved Kjerningen, i Løbet af en Maaned, mellem 12 og 15° R.,

i et 3die og 4de mellem 13 og 15½ R., og mine egne Tagtagelser fra Dag til Dag i en Mængde forskellige Meierier, stemme fuldkommen hermed. Der bliver derfor kun tilbage at bevise, at en saadan Forskjellighed virkelig er istand til at udøve Indflydelse paa Udbyttet. I saa Henseende maa det være mig tilladt, først at henvise til de forud meddeelte Forsøg, som man vil finde alle godtgjøre, at det forholder sig som angivet. Et Tab af 2—3 Procent af Smørret, ligger, som man vil see, meget nær og gaae Afvigelserne i Varmegraden blot lidt udenfor det almindelige, bliver Tabet endnu meget større.

For imidlertid endnu fuldstændigere at faae det oplyst, om virkelig en saa ringe Afvigelse i Varmegraden som een Grad, var istand til at udøve en kjendelig og væsentlig Indflydelse paa Smørudbyttet, foretog jeg personlig en Række Forsøg, der bleve anstillede med stor Omhyggelighed og med Udelukkelse saavidt muligt af de Rilder til Feil, der kunde tænkes at flæbe ved de tidligere Forsøg.

Fremgangsmaaden ved disse Forsøg, der foretoges paa Villerup i Octbr. og Novbr. 1864, var den, at der til en bestemt Dag blev gjort to Portioner Fløde færdig til Kjerning, det er saamegen Fløde, som var nødvendig til to almindelige Kjerninger. Melken og Fløden, som var flaaet i hver af Flødetønderne, var omhyggelig veiet, saa at før Kjerningen enhver af Flødetøndernes Indhold var nøie kjendt. Paa at sammensætte begge Flødetønder ens, blev derimod ikke lagt videre Vægt, da det ikke var Hensigten at kjerne hver af dem for sig. Før Kjerningen opsummeredes nemlig, hvormange Pund Melk og Fløde der tilsammen fandtes i Flødetønden 1, det divideredes med to, og efter god Omrøring toges saameget ud af den til Prøvekjerning 1, som svarede til Halvdelen, og dette blandedes og kjernebød sammen med den paa samme Maade udfundne og derefter udtagne Halvdeel af Flødetønden 2. De to tilbageblevne Halvdele af Flødetønderne 1 og 2 veiedes derefter for sig og benyttedes samlede til Prøvekjerning

2. Paa denne Maade lykkes det, som man vil see, uden at gribe forstyrrende ind i Meieriets Drift, at tilveiebringe to i Sammensætning næsten fuldkommen ens Portioner Fløde*). Den ene af disse blev derefter kjernet ved 10—11° R. og den anden ved 12 $\frac{3}{4}$ ° R., der blev ved Kjerningens Begyndelse tilsat saameget koldt eller varmt Vand, som netop var nødvendigt til at tilveiebringe ved den ene Prøvekjerning 10—11° R. og ved den anden 12 $\frac{3}{4}$ ° R.**). Der blev derefter ikke senere under Kjerningen tilsat Vand, saaledes som ellers saa hyppigt skeer, vel som oftest fordi man ved Mangel af Varmemaalere ved Begyndelsen ikke har vidst at træffe den Varmegrad, der ønskedes, og ligesaalidt blev der her tilsat Vand ved Slutningen af Kjerningen, da Smørret ved den her benyttede Varmegrad, uden det paa den angivne Tid af Aaret erholdes fast nok. Naar det altsaa viste sig, at Varmen steg ved Prøvekjerningen 1 til 12 $\frac{3}{4}$ ° R. og ved Prøvekjerning 2 til 13 $\frac{3}{4}$ ° R., stlydes denne Stigning i Varmegraden alene den ved Kjerningen udviklede Varme. Efter Kjerning blev Smørret samlet, svagt vasket og derpaa æltet og efter Æltningen veiet, forud for Farvning og Saltning. Den saaledes fundne Vægt blev lagt til Grund i de efterfølgende Beregninger og tjente som Udgangspunkt for Sammenligningen af Udbyttet.

Et enkelt Dobbeltforsøg ansaaes dog ikke for tilstrækkeligt, og Forsøget gjentoges derfor, saasnart to nye Portioner Fløde

*) En lille Uoverensstemmelse fremkom ved, at Vægten af Flødetøndernes Indhold bagefter ikke altid nøiagtig svarede til det, der var indveiet og det som Følge deraf ikke altid lykkes, at afveie netop Halvdelen. Afvigelserne udgjorde dog i Regelen ikke mere end nogle faa Pund paa omtrent 350 Pund Melk og Fløde og bleve efterhaanden ved større Øvelse meget formindskede.

**) Ved Kjerningsforsøg kan der være Tale om at optegne sig Varmegraden 1) ved Kjerningens Begyndelse, 2) efter Tilfætning af Vand, 3) da Smørret kom, 4) da Varmen var paa sit Høieste og 5) ved Kjerningens Slutning. Af disse synes 2, 4 og 5 at afgive de bedste Holdepunkter, og 4 maaffee at være den, som udøver størst Indflydelse paa Udbyttet. 4 og 5 fandt ved disse Forsøg sammen, da der ikke tilfattedes koldt Vand ved Kjerningens Slutning.

var samlet, og igjen senere to Gange, det er, der blev ialt foretaget 4 Dobbeltsforsøg, omfattende 8 enkelte Kjerninger.

Det nærmere angaaende Forsøgene, er fremstillet i hedsstaaende Tabel.

E. Varmens Indflydelse ved Kjerningen (Villerup).

Dobbeltsforsøg	Varmegraden ved Kjerningens		Der blev fjernet ialt			Smørudbøttet var		Til 1 Pbd. Smør forbrugtes ialt		Kjerningen varede	Saafremt 1 Pbd. Fløde svarede til 5½ Pbd. *) Sødsmelt	
	Begyn- delse o R.	Slut- ning o R.	Mælk Pbd.	Fløde Pbd.	Pbd.	Mælk Pbd.	Fløde Pbd.	Minutter	Forbrugtes ialt af Sødsmelt til 1 Pbd. Smør Pbd.	Forholdt Smørudbøttet sig som:		
1	10½	12¾	284,90	35,10	22	12,95	1,60	105	21,75	100,0		
	12¾	13¾	306,72	37,28	22	13,94	1,69	43	23,24	93,6		
2	11	12¾	323,36	31,37	24½	13,20	1,28	105	20,24	100,0		
	12¾	13¾	321,59	31,18	23½	13,68	1,33	39	21,00	96,4		
3	10¾	12¾	343,17	22,36	21¼	16,15	1,05	104	21,92	100,0		
	12¾	13¾	347,32	22,63	21	16,54	1,08	68	22,48	97,5		
4	10¾	12¾	340,94	22,53	20¾	16,43	1,09	113	22,42	100,0		
	12¾	13¾	340,56	22,47	20	17,03	1,12	45	23,19	96,7		

Som man heraf vil see, forbrugtes i et og samme Dobbeltsforsøg aldrig lige megen Fløde og Mælk til et Pund Smør ved de to sammenhørende Kjerninger, men i samtlige 4 Dobbeltsforsøg bestandig mere Fløde og Mælk ved den Kjerning, der sluttede ved 13¾° R., end ved den, der sluttede ved 12¾° R. Efter Udfaldet af disse Forsøg at dømme, er følgende saa ringe en Forskjel i Varmen ved Slutningen af Kjerningen, som en enkelt Grad, istand til at udøve Indflydelse paa Udbøttet**). Hvad nu Størrelsen af denne Indflydelse angaaer, da viste denne sig, selv om man kun

*) Dette Forholdstal er Middeltallet af en Række Prøver, der foretoges samtidigt med Kjerningsforsøgene.

***) Ligesom i en Mængde andre Retninger, som Pladsen her ikke tillader nærmere at omtale, saaledes paa Kjerningens Varighed etc.

tager Hensyn til de sidste Forsøg, hvor den var mindst, at være stor nok til at forårsage et saa meget større Forbrug af Melk og Fløde til et Pund Smør, at det samlede Udbytte af Smør ved de 2 Kjerninger, naar Regningen gjøres heelt op, forholder sig som $96\frac{1}{2}$ — $97\frac{1}{2}$ til 100. Ved altsaa blot at fjerne en enkelt Grad forskjelligt, forårsagedes under de givne Forhold et Tab af mindst $2\frac{1}{2}$ til $3\frac{1}{2}$ Procent. Et saadant Tab er ingenlunde uvæsentligt, og Udsaldet af disse Forsøg stemmer derfor fuldkomment med de Slutninger, som jeg har tilladt mig at uddrage af de tidligere meddeelte Forsøg, og fremsat ovenfor Side 156.

Viser dette sig nu rigtigt, turde der være gjort et ikke uvigtigt Skridt fremad, om end vi endnu maa siges at være langt fra at vide Alt, hvad vi, denne Sag vedrørende, netop nu kunde ønske at vide, efter at have lært dens Betydning at kjende. Enhver vil saaledes naturligt ønske at vide, hvilken Barmegrad der altsaa er den endelig bedste, men paa dette Spørgsmaal ligesom paa saa mange andre, der uvilkaarlig frembyde sig ved Erkjendelsen af Barmens Indflydelse ved Kjerningen, maa jeg foreløbig blive Svaret skyldigt*). At den bedste Barmegrad imidlertid maa kunne udfindes, er klart, og allerede Vissheden om, at den ene Barmegrad ikke er saa god som den anden, har, som jeg troer, sin store Betydning, idet den opmuntrer til videre Forsøg paa et Omraade, hvor man ikke tidligere antog der var noget at vinde, og stiller os

*) Selv om den virkelig bedste Barmegrad først vil kunne angives, efter at endnu mange flere Forsøg ere anstillede, fremgaaer dog klart af de allerede foretagne, at man uden at kjende hiin, allerede vil være istand til at undgaae store og maaskee de værste Tab, ved at sikke sig mod Yberlighederne, der, som man vil erindre, fremkomme ved, at det ikke lykkes Meierierne at træffe den Barmegrad, der tilsigtes. Der udfordres bertil kun Brug af Thermometer paa den Maade, som jeg har fremskillet i „Veiledning i Smørtløbning“ Side 27. De meget hurtige Kjerner (15—20 Min.), der i de senere Aar ere blevne almindelige i mange Meierier, turde blandt andet være domfældte ved de ovenfor meddeelte Forsøg.

i Udfigt en Forøgelse af Udbyttet, der vel er værd at arbejde for. Forhaabentlig vil jeg i en af de følgende Meddelelser her i Tidsskriftet see mig istand til at meddele noget nærmere angaaende denne Sag.

Der er altsaa, som man vil see, vægtige Grunde, der tale for en mere udstrakt Brug af Varmemaaleren i Meieriet. Den vil lette Arbeidet for Meieristen, sikkre en mere regelmæssig Udførelse af Arbeidet og Tilvirkningen af et mere ensartet Produkt, den vil lette Bibringelsen, Bevarelsen og Udbredelsen af Kundskaber til Meierievæsenet og sluttelig aabne os en viid og frugtbar Mark til Berigelse med nye og nyttige Kundskaber. At opfatte længere en udstrakt Benyttelse i Meierierne af dette værdifulde Hjælpemiddel, vilde derfor sikkert være meget urigtigt, og for at lette denne, skal jeg her endnu til Slutning tilføie Afbildninger af de forskjellige Former af Varmemaalere med Tilbehør, som til dette eller hiint Brug turde være at ansee for de hensigtsmæssigste.

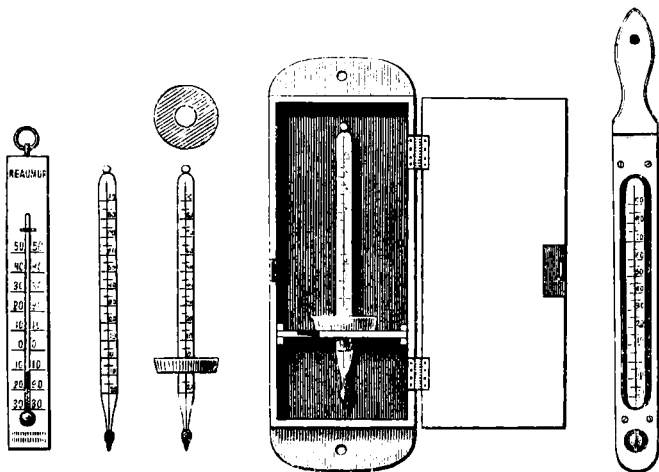

Fig 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 1. Et Stuethermometer, visende ifkun til 40—50° Varme, til Brug i og udenfor Kjelberen ligesom i de andre Meierilocaler, hvor det er af Interesse at kjende og føre Control med Varmeforholdene. Fig. 2. Et

Thermometer, heelt af Glas, til Brug ved Ledelsen af Flødetønden. Ligesom de to Efterfølgende viser det indtil 80° R., det er til Vandets Kogepunkt. Fig. 3. Et Thermometer, heelt af Glas, anbragt i Korkprop, til Brug ved Kjerning (see „Veiledning i Smørtlberedning for mindre Jordbrugere“.) Fig. 4. Et Stab til Opbevaring af Foregaaende. Det opslaaes i Kjernens umiddelbare Nærhed og er forsynet med en Hylde med krumtløbende Indsnit, hvilket gjør det muligt med Lethed at tage Varmemaaleren ud af Stabet, og igjen at blive den fri, selv om man kun har een Haand til sin Raadighed. Fig. 5. Et Thermometer, ligesom de to foregaaende, men beskyttet ved Træindfatning mod Beskadigelse ved Stød og nærmest anvendeligt ved Osteløbning.

Sjørring Sø.

Af Statsraad Hofman (Bang) til Stamhuset Hofmangave.

Fra flere Sider havde jeg hørt tale om en Sø, Sjørring Sø i Thy, som var bleven udtappet af Capitain Jagd. Men Beretningerne saavel om Foretagendets Udførelse, som om Søbundens Bestaffenhed vare meget forskjellige, for ei at sige modstridende, og det Kjendskab, jeg fornemlig fra Landmandsmøderne i længere Tid havde til Hr. Jagd, berettigede mig vel til Overbeviisning om hans klare Tanke, theoretiske Kundskaber og kraftige Villie, men havde ei været af den Natur, at jeg kunde gjøre mig Begreb om hans Taft og Dgthighed til praktisk Virksomhed, især hvor det gjaldt om Udførelsen af saa stort et Foretagende, som dette.

Saameget mere var det mig et hjært Hverv, da jeg i Sommeren 1864 blev anmodet om at deeltage i en Besigtigelse af Sjørring Søbund. Sagen selv havde stor Interesse for mig, da jeg er nøie kjendt med de store Inddæmninger i det nordlige Thy, men Reisen til Sjørring Sø havde dobbelt Interesse ved de Personer, i hvis Selskab jeg havde den Tilfredsstillelse og virkelige Fornøielse at foretage den. Det var med Conferentsraad Forchhammer, Statsraad Tesdorpf og Professor Jørgensen. Reisen gik for sig, under Vaabenhvilen i Juni, fra Kjøbenhavn med Dampfskib til Aalborg. I Aalborg laae Dampfskibet stille i nogle Timer, og denne Tid benyttedes til

at see den Plantage, der er anlagt paa samme Banke, ved hvis Fod Byen er bygget. Den var bevoget med El, Ask, Ahorn og flere Slags Træer, Sneeboller og andre Buske. Der var frodig Væxt, sluttet Bestand og behagelig Skygge. Anlægget var velvedligeholdt, anlagt til Byens Forstjønning og til stor Behagelighed for dens Indbyggere. De, der havde seet Anlægget, da Landmandsforsamlingen var i Aalborg, havde især Vellyst til at anstille sammenlignende Betragtninger, og at glæde sig over den Fremgang, hele Anlægget siden den Tid har gjort. Absolut betragtet, har Anlægget ikke stort at bethyde; thi hverken i det sydlige Jylland eller paa Nerne vilde man sætte synderlig Opmærksomhed derved som noget Ualmindeligt; men saa høit oppe i Jylland har det Betydning, hvor Skovplantning, navnlig af Løvtræer, hører til Sjældenheder, hvor Mange før troede, at Træer af Mangel paa Læ*) slet ikke kunde vøxe, og endnu flere, navnlig af Bøndestanden, nære en Slags Uvillie imod al Træplantning, saasom „værende en høit underordnet og uoekonomisk Benyttelse af Jorden“, „thi under Træernes Skygge vøxer Græsset ikke kraftigt nok til Thy's og Bøndeselskabs Stude“; derfor er Plantagen ved Aalborg af Bigtighed just paa et Sted, hvor den saa ofte sees af ret mange Byder fra Omegnen; thi den er et Exempel til Efterligning. Fra Aalborg gif Reisen med samme Dampstib paa Liimfjorden til Thisted. Denne Tour har meget Tiltrækkende, idet Liimfjorden frembyder saare megen Afvevling, deels ved Bugter, saa store, at man troer sig ude paa Havet, deels ved Stræder, saa snevre, at der uden stor Vanskelighed gaaer Færger over. Bredderne ere afvevlende flade og frugtbare Enge, snart Høider og større Skraaninger, dyrkede med Korn, og snart Banker, hvis sorte Farve selv i større Afstand forraade den lynchbevøvede Hede.

*) Det er forresten rimeligt nok, at hvor Vinden har saa megen Magt som beroppe, maa en Plantage have et vist Omfang for at kunne lykkes, idet de yderste Træer skulle give Læ for de inderste.

Midt igjennem Heden sees paa flere Steder lange, stinnende, hvide Striber, ligesom enkelte hvide Pletter, hvilke vor sagkyndige Medreisende, Conferentsraad Forchhammer, forklarede at være Kridt, der paa mange Steder i hele Eggen omkring Liimfjorden ligger Overfladen meget nær. Denne vor udmærkede Landsmand har, som bekjendt, oftere med geognostiske Formaal bereist Sylland og gjort sig nøie bekjendt med Forholdene, ogsaa ved den mærkelige Liimfjord. Med den venligste Forekommenhed henledte han Opmærksomheden paa de Gjenstande, som fornemlig vare af Interesse, og det er ligesaa naturligt som vist, at en saadan Fører maatte gjøre Reisen dobbelt interessant og nyttig.

Sen paa Eftermiddagen ankom vi til Thisted By, hvor Hr. Sagd venlig kom os imøde, efter at Selskabet var blevet forøget med Proprietairerne Carøe fra Skjervad pr. Grenaa og Gleerup til Bang.

Sjörning Sø var beliggende c. $\frac{3}{4}$ Miil Vest for Thisted, men strakte sig over 1 Miil mod Vest, saa nær Vesterhavets Sandklitter, at Indsøens Vand paa sine Steder gik tæt ind til Foden af dem. Ved Bredderne forekom særdeles vandrige Kilder, og flere deslige ere senere brudte op og komne til Synne i den nu tørlagte Søbund. Iblandt disse have nogle en saadan Størrelse, at de have gjenembrudt Jordstørpen med en Aabning af flere Alens Diameter og synes ved deres stadige og overordentlige Vandrigdom at stadfæste Beboernes Paaastand, at de ere underjordiske Kanaler fra de i temmelig stor Afstand mod Nord liggende Søer. Disses Vandstand er ogsaa sunken betydelig siden Sjörning Søes Udtørring.

Eggen er i det Hele riig paa slike Naturmærkværdigheder, og Jordfaldshulerne, hvori Mennesker og Dyr stundom nedstyrte med den bristende Jordstørpe, de under stærke Regnskyl i en Hule nedstyrte og forsvindende Vandstrømme, samt de gaadefulde pludselige Sænkninger af Vandstanden i Nors - Sø, tyde alle paa Tilstedeværelsen af underjordiske Kanaler og Birkning af de Kræfter, der maaffee staae i For-

bindelse med de Jordrystelser, der stundom have været følelige i Egnen af Thisted By, gaaende i Retningen fra N. V. til S. D.

De 4 Vandmøller, der laae nedenfor, viste, at Søen maatte ligge høit, at den uagtet sin store Dybde maatte kunne udtørres tilbunds. Søen var meget fiskerig, uagtet den formedelst sin Dybde lige ind til Kanterne havde meget faa Nakander, saa lidt som andre Vandplanter. Foruden den Omstændighed, at Søen paa 3 Sider havde et frugtbart Op-land, kom der endnu en mærkelig Omstændighed til, som skal have fængslet Hr. Jagd's Opmærksomhed, og det var: at der nede mellem Klitterne fandtes (og endnu findes) smaa Daser med ganske overordentlig Frugtbarhed, høist sandsynlig hidrørende fra Dyndknolde, der ere fremstaaede ved tidligere Forandringer af Søens Bredder.

Da Ideen om Søens Udtapning for 6 Aar siden opstod hos Hr. Jagd, foretog han først en overmaade grundig Undersøgelse, ei alene af Vandets Mængde, men ogsaa af Vandens Bestaaffenhed til flere Aens Dybde; af Dyndet sendte han en Prøve til Ørsted's og Groth's foreløbige Undersøgelse, hvoraf fremgik, at Dyndet bestod af:

Organiske og flygtige Bestanddele	23,47,
(hvori Kvælstof	1,12% svarende
til	1,36% Ammoniak),
Kulsvuur Kalk	22,14,
Sand m. m.	49,10,
Fugtighed	5,29,

100%.

Ingen svovlsure Salte. Ikkun meget ringe Mængde Kalisalte, opløselige i Vand, og ikkun meget ringe Spor af Phosphorsyre. Hele Sø-Arealet var henved 1600 Tdr. Land foruden nogle Der. Kanten af disse var paa mange Steder belagt med Flint, hvorimellem der voxede Tagrør, der nu, da Vandet var borte, stode kummerligt. Oppe paa det Tørre

fandtes en hyppig Vegetation af Brændenælder, Vidne om den Mæsse Guano, der i Aarenes Række var dannet af vilde Fugles Excrementer. Rangs med den egentlige Søbred bestod Overfladen af flintblandet Leer, Sand og Dynd, for det Meste paa et Underlag af godt Leer, hvoriblandt ogsaa fortrinligt Teglleer. Iffun paa et mindre Areal ved den ene Side findes godt Tørvestjær. Samtidigt med disse Undersøgelser fik Hr. Jagd et nøiagtigt Nivellement af Søens Fald og fandt, at der til dens Tapping behøvedes en Kanal af noget over 1 Miils Længde, hvoraf over Halvbelen skulde føres ud igjennem Søens bløde, tildeels rendesteensagtige Dynd, forinden man naaede det dybe Bassin, nærmest Søens modsatte Ende. Anlægget af Kanalen igjennem Dyndet, som dengang var for blødt til, at noget mennesseligt Væsen kunde betræde samme og for fast til, at nogen Vaad kunde arbejde sig der igjennem, var den største techniske Vanskelighed ved hele Foretagendet. Udenfor Søen har det udførte Kanalarbejde en Længde af Noget over $\frac{1}{4}$ Miil, hvoraf den sydligste Deel fra Borupør-Beien udgjør den nordlige Ende af Amtets Hovedvandløb, og den øvrige Deel er som et aldeles privat Foretagende, efter mindelig Overenskomst med alle Vedkommende, ført af Hr. Jagd i lige Linie straaes over Bøndernes Mark-, Kjør- og Hebelodder i en Længde af circa 2300 Alen og i en Dybde af indtil c. 40 Fod med varlende Brede foroven, paa sine Steder over 100 Fod. Udførelsen af dette betydelige Kanalarbejde var i forskjellige Retninger interessant, ei alene paa Grund af de techniske Vanskeligheder, der vare at overvinde, idet man til Exempel maatte gennemgrave Qvifandslag af 16 til 20 Fods Dybde, men navnlig ved de mærkværdige Jagttagelser, som gjordes med Hensyn til de i den længst forsvundne Tid stedfundne Forandringer af Jordlagenes Overflade. Saaledes fandt man nogle og thye Fod under Hedens Lyngforpe en frugtbar Madjord med tydelige Spor af tidligere Vegetation og mennesselig Virksomhed; et Sted udgrov man endog en Snees Fod under Heden et tidligere

Bandhul eller Bandingssted, hvori fandtes en Dyndansamling, samt en udmærket smuk Steenøxe (Steenfile) og en gammel Egestamme, haard og sort som Ibenholt. Under Hedesandet fandtes i meget forskellige Dybder afvejlende Lag af Moleer, almindeligt Teglleer, steenblandet Rød- og Blaa-Leer og Grus-striber. I en større Dybde antog Leerlagene i Reglen en mere grus- og steenblandet Bestaffenhed, saa at de undertiden kun med stor Anstrengelse kunde ophugges med Steenhakker*). Ved Gravningen af den sydlige Landkanal nordfor Zannerup By, 4 Alen under Bandets tidligere Overflade, kom man først igjennem et Leerlag af circa $1\frac{1}{2}$ Alens Tykkelse, derefter igjen- nem et Tørvelag af omtrent 2 Alens Tykkelse, og paa Bun- den af samme fandtes en Samling af sorte Potter af meget forskjellig Størrelse, der synes at have været Huusgeraad, skjøndt de med Hensyn til Bearbejdelse og Form havde megen Lighed med Gravurnerne fra Brændalderens Tid. Ligeledes har man 4 til 5 Alen under Søens Overflade fundet en Gravhøi, hvori en Urne med brændte Been, og i samme Dybde paa flere Steder Gangsteen, saadanne, som ofte lægges paa Stier over Vandløb, et Sted endog en bred, brolagt Bei, et andet Sted Levninger af et Steenhuus og tydelige Spor af en af Kampsteen dannet Baadehavn eller Bro.

Steen-Udsager ere fundne i temmelig betydeligt Antal; men de fleste og interessanteste ville formodentlig findes ved Søbundens senere Bearbejdning, da den tidligere Overflade næsten overalt er bedækket med Dynd.

Ifølge Beboernes Paastand er en lille Holm (Kork- holmen) dukket op af Sjørring Sø under Jordrystelse. Det meste af Søen havde før Tapningen 6—8 Fod Vand, noget 12 Fod og circa 50 Tdr. Land endog 18 Fod under Over- fladen ved sædvanlig Vandstand. Søens hele Fald indtil

*) Ogsaa i den udtørrede Sø findes mange Vidnesbyrd om tidligere Forandringer, som tyde paa, at Jordsenkning maa have fundet Sted.

Narup Mølle = 24 Fod; dersom 17 Fod benyttedes til Kanalen, vilde hele Søen paa Vidt nær kunne løbe ud, og maaskee vilde det dog være ønskeligt at beholde en lille Sø af 50 Tdr. Vand's Størrelse, deels som Bassin for tilløbende Vand, deels til Vedligeholdelse af Fiskeri, der fra Arilds Tid havde hævdet et udmærket Renommé i Omegnen. Det var forresten indlysende, at, dersom man vilde benytte endnu mere af det naturlige Fald, skulde det være en let Sag, og selv om den bløde Søbund ved at sætte sig skulde synke meget sammen, vilde endog den sidste Draabe Vand kunne skaffes bort, saa at Søbunden efter Udtapningen paa ingen Maade kunde komme til at lide af Fugtighed eller manglende Afløb. Efter dette Overslag lykkedes det Hr. Jagd at vinde ikke alene Dyrighedens, men ogsaa alle de tilgrændsende Lodseieres Interesse for Sagen, og Gravningen begyndte 1858 og fuldbødetes i 4 Aar, saa at Vandets første Udtapning fandt Sted i Foraaet 1862.

Da Naboerne imidlertid saae, hvormange Penge der gik med til Kanalen, og ikke, som Hr. Jagd, erkjendte Søbundens Godhed og Foretagendets Rentabilitet, faldt de fra, den ene efter den anden; man begyndte at fremstille Sagen i et ugunstigt Lys, og fik igjennem en vedholdende Agitation reist forskjellige Indsigelser imod Foretagendet, hvorved Dyrigheden ogsaa blev inddraget i Modstandernes Række. Nogle fortrøde, at den store Herlighed, Fiskeriet, gik bort (dette hørte jeg selv endnu udtale af Omegnens Beboere), og at man skulde miste Udsigten over den deilige Sø. Det forekommer mig stort, at Hr. Jagd havde kunnet vinde alle Naboerne for et saa omfattende Foretagende; men endnu større, at han, uagtet al Modstand og alle Hindringer, kunde sætte Foretagendet igjennem og saae Søen tappet, men allerstørst, at han nu er Eneherre over cirka 1550 Tønder Land, efter at have udsacorderet de misfornøiede Medinteressenter.

Den Vandmølle, som tidligere blev drevet af den fra

Søen udløbende Aa, er nu nedlagt, og Bygningerne indrettede til tarvelig Bolig for Hr. Jagds Familie.

Jeg kommer nu til Resultaterne af Søens Udtapning, saadanne, som de forelaae, da jeg i to Dage var med at tage hele Arbeidet i Dieshn. Den 2300 Alen lange Kanal gaaer igjennem meget forskjellige Jordlag, Dynd, Sand, Løv og Leer, men overalt har den den store Fordeel, at Bunden hviler paa fast Leer. Ved Suedstrup hæver Landet sig 14 Fod over Vandets Overflade, og der maatte Kanalen graves igjennem. Efter Undersøgelsen af Søens Dybde, skulde der graves 17—18 Fod under Overfladen, altsaa maatte Kanalen paa dette Sted have en Dybde af mindst 34 Fod. For nu at sikkre Døsfæringerne imod et Tryk, som let vilde bringe Jorden til at stride ned paa Siderne, har Hr. Jagd gjort Skraaningene, navnlig gjennem Sandbankeerne, $1\frac{1}{2}$ Gange saa stor som den, man ellers bruger.

Den opfasteede Jord er ført saa langt fra Kanten, at den ei mere udøver skadeligt Tryk, og der er ladet Plads til en overmaade smuk Bei, ad hvilken man kan gaae langs Kanalen, i dens hele Længde. Den opfasteede Jord er beplantet med forskjellige Slags Træer, især Løvtræer, og disse staae nu meget frodigt, baade i det løse Sand og især der, hvor dette er blandet med Leer fra Kanalens Bund.

Iffun paa et Par Steder faaes tydelige Spor af, at Vandet under Søens Udtømning havde bestadiget Kanalens Sider; men dette blev fremkaldt under en Conflict med Overrigigheden forinden Kanalens Fuldsjørelse, da det opstemmede Vand pludselig blev givet Afløb og med stor Voldsomhed styrtede ned igjennem det under Arbeide værende Stykke af Kanalen.

Af Sluser findes navnlig tre, een ved Enden af Søen og een, hvor Søens dybeste Bassin udgheder sig i Hovedkanalen, og en tredie, hvor samme Bassin udgheder sig i den sydlige Landkanal, saa at man ved disse tre Sluser fuldkommen er i Stand til at regulere Fugtighedsforholdet i Engene. Ved

førstnævnte Sluse er anbragt en Alekiste, hvori stundom gøres stor Fangst.

Af Broer findes sex over Hovedkanalerne, foruden en stor Mængde over de mindre Vandløb. Tømmeret er af svær Kaliber, og Sammenspøiningerne saa hensigtsmæssige, at det hele Værk maa erkjendes som særdeles solidt.

Man kan gjøre sig en Forestilling om Faldet, naar man betænker, at Udløbet tidligere gennem mange Krumninger paa en Miils Længde havde 24 Fods Fald til Arup Mølle. Af dette Fald er 17 Fod taget bort ved den Kanalen givne Dybde, og af de resterende 7 Fod ere circa 3 Fod fordeelte paa Faldet i hele den over 1 Miil lange Kanal, og de øvrige 4 Fod ere til Disposition, ved at fordybe Kanalen i Forening med det lille tilbageværende Stykke Vandløb til Arup Mølle. Man har det saaledes i sin Magt at kunne udtappe selv den sidste Draabe Vand af Søen.

Søen er fortiden indskrænket til et Areal af c. 50 Tdr. Land. Det var i Aaret 1862 at Vandet blev tappet ud, og det viste sig da, at der af Søbunden var circa 1000 Tdr. Land saa fedt Dynd, at den efter al Sandsynlighed vilde kunne give fortrinlig Eng; en lille Deel, nærmest det gamle Høiland, var stenet og maatte forbeelagtigt kunne bestemmes til Skovplantning; circa 70 Tdr. Land Tørveffjær vilde kunne afgive Brændmateriale til Teglværk og eget Forbrug, og der kom endnu til at ligge circa 400 Tdr. Land saa tørt, at samme vilde kunne anflaæes til Agerjord.

Da Vandet var løbet ud, kom det an paa at benytte det fede Dynd paa bedste Maade og at komme al det Ukrudt i Forkjøbet, der ellers ikke vilde udeblive. Til den Ende forstreb her Jagd en Mængde Frø, fornemmelig af følgende Græsarter:

- 1) *Glyceria spectabilis* (*Poa aquatica* L.), høit Søgræs.
- 2) — *fluitans* (*Festuca fluitans* L.), Mannagræs.

3) *Catabrosa aquatica* (*Aira aquatica* L.), Dynd=Teppegræs,

4) *Alopecurus pratensis* (L.), Eng-Rævehale,

5) *Phleum pratense* (L.), Timotheigræs,

6) *Poa trivialis* (ikke *pratensis*), almindeligt Røgræs.

De tre første anvendtes paa de blødeste Steder, hvor Saamanden ikke kunde gaae uden at bæres oppe af et stort Trug eller Dyndskoe paa hver Fod; Nr. 3, 4 og 5 bleve faaede paa det, der var noget mere fast; og

Nr. 5 og 6 med lidt af Nr. 4 paa det Tørreste af de Localiteter, der bleve bestemte til Eng. Den første Sommer, 1862, krævede meest Arbeide, idet circa 350 Tdr. Land maatte besaaes ved Hjælp af Dyndskoe af en særskilt Person, som dertil maatte indbøes. Af disse 350 Tdr. Land vare de 200 Tdr. aldeles blød Bund, der dog i Sommerens Løb sank saameget sammen, at Dyndet om Efteraaret kunde bære Trugene under Saamandens Fødder.

I Sommeren 1863 er Saaningen fortsat paa lignende Maade over circa 300 Tdr. Land, saa at samme Efteraar henved 650 Tdr. Land vare tilfaaede; i 1864 ere circa 200 Tdr. Land besaaede, 150 til 200 Tdr. Land, som først indeværende 186 $\frac{1}{2}$ blive tørre, skulle tilfaaes næste Foraar, saa at fulde 1000 Tdr. Land da blive forvandlede til Eng. For at disse Besaaninger skulle lykkes, var Afgrøftning en Nødvendighed, saa at baade Regnvand fra det omkringliggende Høiland og de i Søkannten forekommende Kilder kunde afstjæres og ledes til Afløbskanalen. Dette er steet paa en hensigtsmæssig Maade, og Resultatet overgaaer de dristigste Forventninger. Allerede det første Efteraar hjergetes paa de bedste Steder 6 Læs Hø pr. Td. Land, og Høflettens Udbytte kan nogenlunde stønnes deraf, at 50 Røer, 130 Faar og 12 Heste bleve fodrede udelukkende med Hø den første Winter 1862—63.

Ijor bleve 4 Tdr. Land høstede til Frø, og gave 42 Læs samt Græsfø, som efter de Priser, Hr. Jagd maatte be-

tale i Hamborg, kunde anslaaes til rigelig 500 Rd. Jeg har aldrig seet en Græsvegetation med saadan Dppighed, som paa Sjørring Søbund, og Qualiteten er udmærket; dette kan ikke alene skjønnes af de Græsarter, hvoraf Besaaningen bestod, og som saa at sige udelukkende bedække Engbunden, men ogsaa af den Sødme, som ndmærker saavel Græsstraaet, som navnlig det unge fremspirende grønne Græs. Der ligger ikke saa lidt til Grund for de tydste Faarehyrderes Paastrand, naar de bestemt ville have erfaret, at de samme Græsarter ere desto mere nærende og sunde for Faarene, jo „sødere“ de ere („sødt og suurt“ Græs er i deres Sprog ei altid eenslydende med heel- og halv- Græs).

Høet fra Sjørring Sø har allerede faaet godt Ord paa sig blandt Naboerne og vil med Tiden vistnok finde Afsetning til høi Priis. Det Græs, som i Begyndelsen meest synes at gjøre sig gjældende, er *Catabrosa aquatica*. Det danner første Sommer smaa Tuer paa Overfladen af det ganske bløde Dynd; men disse Tuer visne, og det affaldne Frø danner næste Sommer store mørkegrønne og tildeels rødligke Ringe af det hyppigste Græs *). Dette breder sig siden regelmæssigt, uden at Ringene blive mærkelige. Det vil ikke vare ret længe, inden Græsset bliver overordentlig tæt paa hele Engen. Der, hvor Frøet har været faaet thkt fra Begyndelsen af, er der nu allerede en Græsbund, som man vanskelig vil finde Mage til. Jeg vilde f. Ex. neppe troe mine egne Dine, ved at see *Poa trivialis* saa stor, men troede, til Trods for dens eiendommelige lange Skedehinde, at det var et andet Græs, — saa frodig var Bærten **).

*) Dette Græs udvikler sig paa Dyndet toaarigt, idet Planterne modnes tidligt paa Sommeren og kaste Frøet i stor Mængde. De unge Planter spire da frem om Efteraaret, for næste Sommer at komme til Udvikling, omtrent som vor Vinterrug.

***) Man kan maaskee indvende, at Søbunden, fordi den viser sig udmærket frugtbar de første Aar efter Udtørringen, dog ikke er at stole paa i Længden; vil ikke Frugtbarheden lidt efter lidt tage af? og

Bunden maa være godt afgrøstet og varm; thi allerede i April kommer der saa stærk Grøde i Græsset, at den første Høstak 1863 fattes sammen den 21de April, og Slætten kunde fortsættes i Mai i større Scala. Kun saaledes kan man forstaae, at de første 200 Tdr. Land i Sommeren 1863 gave 900 Læs Hø foruden Græs til en Mængde Kreaturer. Hvor Dyndet var fast nok til at bære store Kreaturer, kunde der allerede ifjor Sommer regnes 3 til 5 Røers Græsning paa 1 Td. Land.

Derfor er det ikke at undres over, at Naboerne allerede 1863 have budt fra 25 til 35 Rd. i Leie for 1 Td. Land bedste Engbund *). Sjørring Søbund vil høist sandsynlig

den Capital, hvorfor Søbunden blev erhvervet, blive usikker og tildeels gaae tabt? Dette Spørgsmaal maa forsaavidt besvares bekræftende, som ingen Jord, den være nok saa frugtbar — i Længden vil kunne vedligeholde sin Frugtbarhed, dersom dens Produkter sælges uden at der gives Erstatning for det derved libte Tab. Dersom man Aar ud og Aar ind vilde vedblive f. Ex. at slaae og sælge Hø og endnu mere vilde avle og sælge Høfrø fra Sjørring Sø, uden at gjøde Jorden, saa maatte Frugtbarheden nødvendig formindskes i Tidernes Længde. Vel er det saa, at det frugtbare Dynd gaaer flere Aen dybt, at det, i det mindste saa dybt som Grøsterne ere kastebe, synes at bevare den samme frugtbare Natur, og, saa dybt som Græs-rødderne kunne naae, vil Frugtbarheden omtrent staae i direkte Forhold til det frugtbare Dynds Mægtighed. Endvidere vil man her længe kunne have en lignende Udvei som i Marsten, ved Klægning o: ved Paaføring af ny Jord fra dybereliggende Jordlag at fornye Jordforpen og med den Frugtbarheden. Men Jorden vil dog utvivlsomt tabe i Værdi, med mindre den atter gjødes, f. Ex. af græssende Kreaturer, eller paa anden Maade gives en til Afgrøden svarende Erstatning. Denne Bemærkning anseer jeg ikke for urigtigt her at fremsætte, og at lægge Sjørrings Eier paa Hjertet, til Vedligeholdelse af en saa udmærket og kostbar Eiendom, der i Sandhed hører til Danmarks Klenodier i landoekonomisk Henseende.

*) Græsningen paa den ældste Engbund har for ikke saa ubetydelige Arealer kunnet udleies for Sommeren 1865 til den næsten utrolige Priis af 50 Rdlr. pr. Td. Land, og ved offentlig Auction sidste Efteraar 1864 blev der budt indtil 25 Rdlr. pr. Td. Land af Efter-slætten i October alene!

blive Thylandets Marff, og, naar Hyberne først komme til den Erkjendelse, ville de neppe skaane de øvrige Søer der i Nærheden, hvis Bund formodentlig har en lignende Beskaffenhed *).

Jeg omtalte før, at *Catabrosa aquatica* var det Græs, som i Begyndelsen udmærkede sig meest, men senere hen er *Alopecurus* det, der giver det bedste og bladrigeste Hø; det udvikler sig til ualmindelig Hyppighed paa hele Søbunden, hvor der kun er nogenledes fugtigt, og derfor tages der Lidt af dets Frø med til Blanding ved Besaningen af hele Engen. Som bekjendt er det en af vore fortrinligste Græsarter, som ikke trives paa Tørv, men kun der, hvor Bunden er feeb og saa at sige uden Syre. Den gule *Cineraria palustris* (almindelig Fнокurt), der voxer saa hyppigt i mange af vore Moser, forekom i enkelte Exemplarer i Sjørring, men ifkun som Krøbling.

Imellem Flintestenene, som ved Bredderne af Søbunden dække en Deel af de Localer, der ei kunne bruges til Eng og derfor ere bestemte til vordende Agerjord, voxede et Mos, der forekommer i fugtig Høvejord (men ogsaa paa Tørv), *Funaria hygrometrica*, og det saa hyppigt, at hele Strækninger fik et rødtligt Skjær; paa sine Steber var ogsaa den lille *Montia* (minor og fontana) tilstede i større Mængde i gulagtige Tuer. Halvgræsser syntes ikke at ville trives; der forekom lidt af *Carex canescens* og *Juncus lamprocarpus*.

I de store Kanaler opdagede jeg ingen af de Planter, der ellers ere saa overmaade villige til at indfinde sig, og som ellers hurtigt bidrage til at hævde Vandet i dets Løb; hverken *Potamogeton*, *Utricularia* eller *Hippuris*, ikke *Myriophyllum*

*) Siden Sønderjylland ved Bøld er skilt fra Danmark og nu maa betragtes som Udland, vil dets rige Marffenge neppe benyttes til Fedning af norrøjdske Stude i samme Omfang som hidtil; men desto større Betydning faaer enhver ny Marff indenfor Landets egne Grændser, og vi hilse Sjørrings Marff med Glæde som en saadan.

eller Typha, men derimod Veronica Anagallis og Beccabunga, de samme, som gjerne findes i Nærheden af Gabelfjær og deslige Steder, hvor der findes seer Bund. Hvad er det, der har givet dette Dynd en saa stor Frugtbarhed fremfor Dynd i andre Søer? Før Søens Tapping fandtes, som tidligere anført, meget faa Planter i den, paa Grund af Vandets Dybde, der som oftest paa de laveste Steder var 6 Fod; men fra det Dieblif, Vandstanden sænkedes til $\frac{1}{2}$ Fod eller lidt mere, begyndte en frodig Vegetation fra Bundten at hæve sig til Vandets Overflade. — For at komme til Begreb om Dyndets Beskaffenhed, tog jeg noget med hjem, rørte det om i et Olgas med Vand og lod det bundfælde sig. Jeg havde da ventet at finde et Lag overmaade fiint Glimmersand paa Bundten; men dette kunde ikke skjønnes, end ikke ved at thygges mellem Tænderne; heller ikke saaes synderlige Spor af Leer, og heri adskiller Søbunden sig mærkelig fra den egentlige Marssk, saaledes som denne forekommer i Slesvig.

Hr. Jagd oplyste, at de offergule Pletter, vi saae paa mange Steder i Nærheden af den forrige Søbred, hidrørende fra Bundfældning af jernholdigt Vand, ofte havde været sorte i Begyndelsen, og da ufrugtbare; men efterhaanden havde Farverne forvandlet sig til rødt, og da var Vegetationen i samme Forhold bleven hyppigere, hvilket alt tyder hen til, at Jernet i Begyndelsen har været tilstede som Forilte, førend det ved Luftens Paavirkning er blevet forvandlet til Ixelite. Erfaringen viser, at Dyndet ei som Tørvten holder længe paa Kulden, men tvertimod tør hurtigt op om Foraaret, og vækter Planterne til Liv tidligere end paa andre Steder. Det er overordentlig heldigt, at Conferentsraad Forchhammer har lovet at underkaste Dyndet en kemisk Analyse, og til dette Niemed har han fra flere Steder i Søen og fra forskjellige Dybder medtaget Prøver til sit Laboratorium. Udfaldet af disse Undersøgelser fra en saadan Videnskabsmand vil faae en høi Grad af Interesse. Men hvad man allerede kan sige af praktisk Erfaring er, at Dyndet indeholder en ganske ualmind-

lig Mængde sund Plantenæring, saa at, om det end ei vil kunne sælges efter Vægt som Guano, troer jeg, at det vil kunne finde fordeelagtig Affætning fljeppeviis til Handelsgartnere. Til et Forsøg paa at drive Roser og andre Potteplanter har Hr. Jagd lovet at sende mig en Sæffuld Dymb, og Resultaterne skulle nærmere blive meddeelte i sin Tid.

Jeg kommer nu til Benyttelsen af det indbundne Areal. For at benytte Tørv og Leer og for at faae saa billige Teglsteen, som muligt, til de vordende, nødvendige Bygninger, blev der strax anlagt et Teglværk i en større Scala; de brændte Steen have viist sig at være faste og gode.

Foruden Bygningerne til den exproprierede Vandmølle er der paa Søbunden opført af thf Grundmuur og meget solid to store Stalblænger, Begyndelsen til to større Aulsgaarde Egebæksande og Rosvang. Den ene Stald er beregnet paa Fedestude, den anden paa Meieri, begge, som mig synes, bekvemme og godt indrettede. Endelig er en større Faarestald bleven færdig bygget sidste Efteraar — en Stald, som baade er billig, hensigtsmæssig og vistnok nødvendig. For Diebliffet findes 50 Køer, 2 til 300 Ungkreaturer og Kalve, 40 Stude og 6—700 Faar og Lam. Dersom en større Deel af den dymbede Søbund med dens udmærkede Græsvært nu efter 2 Aars Forløb var bleven saa tør og fast, at den kunde have baaret større Kreaturer, uden at de traadte dybt i og derved gjorde Græsbunden ujevn, vilde jeg finde alle Bygninger ligesaa betimelige, som de ere hensigtsmæssigt indrettede; men dette er ikke saa ganste Tilfældet. Dymbet, der i Begyndelsen, før det bliver tørt, har en Seighed og Blødhed næsten som Gelée, fastner i det første Aar kun langsomt. Naar den øverste Skorpe er tør, kan man allerede Iste Aar gaae paa de unge, nydannede Græstuer, men Jordens ghyngende og bølgende Bevæggelser vidner noksom om, at Massen nedenunder er blød. Træder man uforsigtigt ved Siden af en Tue, eller denne ikke har stærke Rødder nok til at bære Vægten, saa synker man i til Knæene eller endnu dybere.

Næste Aar er Skorpen tørrere og Græssets Rodvær tættere, men ikke engang da tæt nok til, naar det har regnet, at kunne bære Vægten af større Kreaturer. Jeg vilde have anseet det for rigtigst fra Begyndelsen af at have ladet al Engbund ligge urørt af Kreaturer i flere Aar, indtil Dyndet havde faaet Fasthed og Græsset fuldkommen havde gjennemvævet det med sine Rødder, men foruden den oekonomiske Side at see Sagen fra (thi til Dækning af store Udgifter er det nødvendigt at sørge for Indtægter saa tidligt som muligt), er der ogsaa den Omstændighed, at Dyndet revner ved at tørres, og disse Revner bør lukkes, for ei at gjøre Skade. Et let og sikkert Middel til at lukke dem er Trykket af Faarenes Klove; thi hvor Jorden revner, der er den ogsaa fast nok til at bære Faar, og, naar disse ikke træde igjennem, bidrage de til en jevn Overflade og tæt Græsbuud. Denne Virkning har ogsaa viist sig paa de Græsgange af Søunden, der ifjor bleve benyttede af Faar, og hvor jeg endnu iaar saae dem gaae. Disse Enge maae i enhver Henseende nu erkjendes for de meest normale af det hele Areal; og dette skuldes tildeels Faarene.

Hvad der fra Begyndelsen nok kunde gjøre Eieren uvis, om han turde indlade sig paa Faareavl eller ei, er den Risico, der ofte er forbunden med Faarene, fordi de let ere udsatte for Sygdomme, der kunne foraarsage store Tab; men vattersotige Sygdomme ere neppe til at befrygte paa saa sødt Græs, som dette, og jeg troer, at de (ligesom ogsaa svækket Fordøielse) kunne undgaaes, naar Flokken i den vaadeste Tid føres op paa noget høiere liggende Græsgange. Analogie med andre Steder turde efter min Formening snarest lade befrygte, at Faarene skulde lide af Blodslag og deslige hurtig forløbende Sygdomme; men den Hyrde, der ifjor havde havt sin Opmærksomhed henvendt herpaa, forsikrede, at dette aldeles ikke havde været Tilfældet.

Næst efter Benyttelsen med Faar turde det være ønskeligt, at Engene ligge i flere Aar til Høstet og Frøtægt til Salg, for, naar Græstørven bliver fast nok til at bære større

Kreaturex, da at kunne leies ud til Rysthavende, der neppe ville ueblive. Det lyder paraboxt, men er dog vist neppe ganste urigtigt, naar man vilde fige, at, ligesom der hørte baade Overlæg, Kraft og Udholdenhed til selve Udførelsen af Sotapningen, saa vilde der til den meest oekonomiske Anvendelse af den indbundne Søbund fordres saa lidt Kunst og Virksomhed som muligt. Var det afgrøstede Dynd engang rigelig besaaet med saa passende Græsfrø som det, Hr. Sagd har anvendt, saa vilde det, overladt til Naturen, i nogle Aar snart vinde saameget i Værdi, at det som ubmærket Eng kan leies ud til høie Priser, og spare Eieren den overmaade store Driftscapital, der fordres baade til kostbare Uygninger og Indkjøb af Stude til Fedning.

Naar Hr. Sagd til Benyttelse af Græs og Hø ved Gaarden har gjort Indkjøb af Køer og en Deel Ungkreaturex, saa erkjender jeg de sidste for mere berettigede, end de første, af hvilke jeg neppe troer der burde holdes flere, end til Huusbehov *).

Et Aars Stude og Kvier træde ikke Grønsværet synderlig mere igjennem end Faar; men de ville neppe være i Stand til at betale Græsset saa godt som Faarene. Alene en Calculus over, hvad Søbunden, fornemlig benyttet med Faar, i stor Scala, endog kun lavt beregnet, vilde indbringe, vil sikkert overbevise Enhver om, at Sjörning Søs Udtapning maa kaldes et overmaade velberegnet Foretagende.

*) Førend dette trykkes, har en Samtale med Hr. Sagd opløst mig om, baade at Kørerne give ualmindelig megen Mælk efter det paa Søbunden vundne Foder, og at Smøret deraf har erhvervet sig de første Smørhandlers fortrinlige Bisald. Jeg bør derfor forandre hiin Dom derhen, at Meierihold, saa stort som Hr. Sagd's Driftscapital tilføder, nok vil være raabeligt ved Siden af Skæferi og foruden den Marsk-Oekonomi, der nærmest beregner Netto-Indtægten paa Ubleie af Engbunden til Græs. Det hele Areal er desuden saa stort, at disse forskjellige Industrier nok kunne og maaste mest fordelagtig bør drives ved Siden af hverandre.

Der staaer tilbage at omtale de høiere liggende Dele af Søunden, et Areal af imellem 4 og 500 Tdr. Land, som skal forvandles til Agerjord. Det vil neppe være forbunden med stor Vansteligheid at brække og bearbejde det; Dynd havet ved Siden i Overflødighed og kan paafjøres uden stor Bekostning, og foruden dette vistnok meget kraftige Gjødningsmiddel vil der af den Mængde kraftigt Hø, som bestandig vil blive fortæret af de Kreaturer — enten af det ene eller andet Slags, — som maae holdes ved Gaarden (selv da, om mange fremmede Kreaturer indtages paa Græsning) fremkomme en stor Mængde Gjødning, som i ethvert Tilfælde vil kunne holde Agerjorden i Kraft, naar Driften ikke gjøres altfor streng. Det er heldigt, at den største Indtægt kan og bør tages af Engene; thi disse ville dog i ethvert Tilfælde hurtigere end Ageren bringe en betydelig Netto-Indtægt; og at denne ret snart maa blive saa stor, at Indtægten af den vundne Søbund ikke alene dækker Grundrenten, men ogsaa rigelig maa lønne Eierens Flid, er et varmt Ønske, hvormed jeg slutter disse Linier.

(Skrrevet i Juli 1864 *).

*) Der var nogle Talsforreelser, som jeg ikke var vis paa og derfor søgte Oplysning om hos Hr. Jagd. Ved Dennes Nærværelse her i Rigsraadet har jeg ikke alene faaet hiin Underretning, men ogsaa Oplysninger fra Efteraaret 1864, der have givet Anledning til flere af de tilføiede Anmærkninger.

Marts 1865.

Om Biavlen.

Af Jægermester A. Brun i Humlebæk ved Helsingør.

Ifølge Yttringer, faldne fra forskjellige Sider, maa jeg ansee det at være paa Tide, at jeg atter tager Ordet i Biavlerfagen, dersom ikke den Tro skal udbredes blandt Biavlerne, at denne Sag, for hvilken jeg nu i saa mange Aar har arbeidet, er opgivet af mig som upraktisk.

Dette vilde være en saa urigtig Slutning, at netop det Modsatte er Tilfældet, idet jeg nu mere end nogensinde er af den paa lang Erfaring grundede Overbeviisning, at den efter Dzierzons Grundsætninger drevne Biavl er den mest lønnende og i enhver Henseende mest tilfredsstillende, som hidtil kjendes, anbefalelig overalt, hvor Naturforholdene overhovedet tilstede at drive Biavl, og hvor der findes Lyst og Evne til for Alvor at sætte sig ind i Sagen.

Ovenstaaende maa nu visseigen ikke forstaaes saaledes, som om det var min Mening, at det, som i denne Sag er virket, skulde være ubfat for atter at gaae til Grunde, dersom jeg fremdeles forholdt mig taus; men jeg troer dog nok, uden at synes ubeskedent, at turde httre den Mening, at naar den ovenomtalte Tro vandt Styrke, vilde dette være af stabil og Indflydelse.

Iøvrigt er det glædeligt at kunne bevidne, at den efter Dzierzons Methode forbedrede Biavl har fæstet Rod paa ikke saa Steder her i Landet saavel som i Sverrig, til stor Gavn

og Glæde for Enhver, der ikke har ladet sig afftrække af Vanstueligheder, men med Fornuft og Udholdenhed ere blevne paa den betraadte Vej. Dog mangle heller ikke ubehagelige Erfaringer; thi vel maa Enhver, der fremtræder med noget Nyt, som har til Hensigt at fortrænge gammel Slendrian og rodfæstebe Fordomme, være belavet paa at træffe paa Modstand og selv paa Vrangvillie; men den Modtagelse, mine Bestræbelser i Begyndelsen fandt paa visse Steder, har været af en saa uventet krænkende og ondskabsfuld Art, at jeg ikke troer, at man behøver at søge ret længe efter Grunden til min lange Tausshed, eller til min Ulyst til atter at træde offentlig frem i denne Sag. Naar det alligevel skeer, haaber jeg, at det vil optages som et meget stærkt Beviis paa, at jeg vedblivende anseer Sagen for at være god, og at min Interesse for den ikke er aftaget.

Heraf følger imidlertid ikke, at jo Anstuelserne i visse Retninger, som Følge af de fortsatte Erfaringer, have maattet undergaae Forandringer, hvilket og tildeels vil fremgaae af det Følgende.

Naar man tager Hensyn til de paafaldende Sammenstød af uheldige Omstændigheder, som fra Aaret 1857, da jeg første Gang tog Ordet for denne Sag i en Afhandling i „Populaire Fremstillinger af Naturvidenskabene“, og lige indtil nu have tynget paa den, da maa det sandelig ansees som et stort Beviis for dens indre Gehalt, naar den alligevel har havt en saadan Fremgang som Tilfældet er, og har vaakt en saa stor Interesse, som den Mængde af Stridelser, jeg i den Anledning har modtaget, bevidne. De danne et heelt Archiv.

Jeg taler her ikke om den Slags hæmmende Indflydelser, som overalt, hvor denne Methode har tilkæmpet sig Indgang (og dette er nu næsten overalt i Europa) have søgt at gjøre sig gjældende. Det maatte man ogsaa her være forberedt paa og ikke vige tilbage for; men jeg taler om de uforudsættelige.

De første bestaae deels i en vrangvillig Modstræben mod det Nye, enten blot fordi det er nyt, eller fordi det bekæmper

gamle Fordomme, begrundede paa den dybeste Uvidenhed i Biernes, rigtignok saare complicerede, Naturforhold, — deels i just det Modsatte heraf, en pludselig vakt Begeistring for Sagen, som bringer Begyndere, der fremfor alt endnu trænge til at lære, til hovedfulds at styrte sig over Sagen; de ville strax drive Diavlen efter denne nye Methode i det Store, og naar det saa — og det er en Selvfølge, thi den faste Grund mangler — gaaer galt for dem, saa mangle de enten Forstand eller Oprigtighed eller Mod til at indrømme, at de selv ere Skyld i Ulykken, — nei, da er det Methoden, der er ufornuftig, og den gode Sag stamstændes nu i en endnu høiere Grad, end den før paa en uforstandig Maade blev ophøiet, — og Exemplet har sin Indflydelse paa alle Vidnerne. Saaledes er det gaaet andetsteds, og saaledes er det gaaet her-
tillands. Exempler, og det i det Store, vilde det ikke være vanskeligt at opstille.

En anden uheldig Omstændighed, som næsten kunde kaldes en Ulykke for Sagen, er den hos de fleste Begyndere ustyrlige Lyst til at opfinde saakaldte Forbedringer. Denne Lyst hidrører fra, at Simpeltveden og Hensigtsmæssigheden ved Stabernes Indretning, især ved selve Dzierzons Grundidee, de bevægelige Tavlebærere, er saa isinesaldende, at Lysten til at opfinde noget Lignende vækkes, og at den Tro ubevidst fæster Rod, at dette er let. Og det er dog langt fra. Vel er det let at opfinde noget Nyt ved Stabeconstructionen, men at opfinde noget godt Nyt, noget Bedre, det er ikke let, og for en Begynder er det umuligt; thi blot Erfaringen kan vise den rette Vej, og det er just denne, der mangler. De desværre kun altfor mange uhensigtsmæssige Stabeforandringer, som saa ofte fremvise og uden synderlig Grund anbefales, ere et Beviis herfor.

Alt dette kan imidlertid ikke kaldes absolute Forhindringer, thi det kan overvindes, men hvad der virkede hyderst sørgeligt paa Diavlen's Fremgang siden 1857, ja hvad der endog til-

intetgjorde mangt et Anlæg, var de uforudseelige Uheld, som indtraadte og som jeg nu skal omtale.

Uheldigt Veirlig. Af Veirforholdene i Biernes forholdsvis korte Samletid afhænger deres Rigdom og Bavlrens Indtægt. En middelvarm Sommer med afvejlende mild Fugtighed og tørt, mildt Veir, uden heftige Storme, er Bierne tjenligst; men ikke eet af de siden 1857 henrundne 8 Aar har bragt en Sommer af en saadan Charakter. Tværtimod, de ere i begge Retninger afvegne til de yderste Grændser. Man vil mindes, at i 1857, 1858 og 1859 var Sommertiden saa tør og heed, at Landmanden paa mange Steder kom i den største Nød paa Grund af Vandmangel; paa lette Jorder skoldedes Sæden og blev gold, Plantninger henvisnede og alle Blomster, Biernes Spiiskamre, havde deels en meget kort Vegetationstid, deels manglede de den Saft, som Bierne berebe Honning af. Følgen var Fattigdom i Staderne, som end mere blev forøget ved den af Heden forarsagede Tilbøielighed til at sværme. Enkelte Undtagelser fandt Sted, hvor en Regnbølge i rette Tid drog hen over Landet og forfriskede Vegetationen, eller hvor Lynen gav Bierne rigelig Næring om Efter sommeren. Resultatet var at mangfoldige Stader i de paafølgende Vintre gif til Grunde af Mangel, idet man som oftest forsømte i Tide at forsyne dem med det manglende Forraad. De fleste Bavlere forstode ikke at hjælpe sig; i Stedet for at forene de svage Stader, og i Mangel af Honning at forsyne dem med et Surrogat, f. Ex. smeltet og fortyndet Randsisukker, lode de staae til, haabende, at Vinteren skulde blive saa gunstig, at de kunde staae den igjennem: en af de almindeligste og største Feil.

Dernæst kom 5 Aar i Nød, fra 1860 til 1864 incl., som indbyrdes kappedes i Kulde og Væde, indtil Sommeren 1864 i begge Henseender overgif alle de øvrige. Dog var i min Egn Aaret 1862 det værste for Bierne, da den strengeste Kulde og Regn indtraf i deres Hovedsamletid. Det hændte i dette Aar, at et fjorgammelt, kraftigt Stade døde hos mig

af Hunger i Begyndelsen af Juli Maaned, altsaa i den bedste Samletid, — og at naar Vierne posede, hele Biskumpen om Morgenens laae stionet paa Jorden. At Sværmene i lang Tid maatte fodres strax efter Sværmningen, forstaaer sig af sig selv; men hvem kunde vente, at Moderstaderne midt om Sommeren trængte til Fodring! Klog af Staden frelste jeg de Dvrige. Fra mange Steder fik jeg Underretning om, at hele Bistande vare gaaede tilgrunde i disse Aargange, især i Vinteren 1883. Jeg fodrede omtrent 170 Potter Kandisopløsning op i det nævnte Aar, og det er det eneste Aar, da jeg maa ansætte Indtægten = 0. Alligevel maa jeg ansee mig for at være sluppet helbig derfra; thi da jeg altid om Efteraaret har sørget for at sætte mine Stader i god Vinterstand, kjenner jeg næsten ikke noget Tab om Vinteren. Det eneste, jeg i alle de nævnte Aar har havt, bestaaer i et Stade, som tidligt om Vinteren maa have mistet sin Dronning, og en meget feen Eftersværn, som jeg gjorde et Forsøg med.

Da nu Under af denne Art ikke ere stedsvarende, er det at vente, at gunstigere Aar snart atter indtræde, hvorfor Biavlerne nu maae være forberedte paa dem, for naar de komme at drage den størst mulige Nytte af dem. Et andet uberegneligt Onde var: Sygdom. Viernes værste og eneste virkelig ødelæggende Sygdom er Bipesten, og det har desværre viist sig, at denne Sygdom er langt mere udbredt her i Landet, end man troede. Sagen er den, at den hidtil skjulte sig i de fortvilede, uhandelige Straakuber, som ikke tillade nogen nøiagtig Undersøgelse. Staderne bleve paa mange Steder svage og gif ud. Man brød da det gamle, sorte Vox og smeltebe det uden at undersøge det, og det eneste Resultat, man kom til, var, at Biavleren ingen Held havde med sig. Der gives et Ordsprog her i Landet, som siger: Ingen har Held med at anlægge Biavl, med mindre Sværmene enten komme tilflyvende, eller man faaer dem forærende, — og der er nogen Sandhed i dette som i flere andre Ordsprog. Et Stade, som sværmer, kan nemlig ikke let have Pesten, altsaa kan en tilflyen Sværn

heller ikke medbringe Smitten; og ligeledes forholder det sig med Sværme, som man faaer stjenket. Desuden forærer man sjeldent Sværme bort, med mindre man har Overflødighed af dem, og dette finder ikke Sted hvor Pesten er tilstede. Denne angriber Bihngelen alene. I Begyndelsen sees hist og her en Celle med sammensalden, rødbrun, senere sortebrun, æfekt stinkende Yngel, men om kort Tid tiltager Sygdommen i den Grad, at den sunde Yngel bliver en Undtagelse, og en forfærdelig Stank udaandes af Stadet. Sygdommen er smitsom, og alle Staderne gaae i Regelen tilgrunde, naar man ikke i Tide træffer Forholdsregler derimod. Er det paa en Aarstid, da ingen Yngel findes, giver Sygdommen sig tilkjende ved at der deels findes forte Klumper paa Bunden af Cellerne, hvilke ere den forraadnede og hentsørrede Yngel, deels findes tildækkede Celler, hvori endnu sidder død Yngel, og i Cellens Raag er da som oftest bidt et eller flere smaa Huller, rimeligviis af Bierne for at undersøge Cellen. Grunden til Sygdommen er endnu ubekjendt, og Midler mod samme havees hidtil ikke. Man kan derfor, naar den er udbrudt, ikke gjøre andet end søge at forebygge Smitte ved strax at fjerne de angrebne Stader saa langt fra deres gamle Plads, at Bierne ikke kunne finde Veien tilbage, altsaa henimod $\frac{1}{2}$ Miil. Her lader man dem staae og arbeide hvad de formaae indtil Efteraaret, da de dræbes med Svool, og man høster hvad de have samlet.

Man maa vel erindre at vogte sig for at fobre andre Bier med den vundne Honning, eller give dem Leilighed til at slikke Affald ved Høsten af den smittede Honning. Man kan endog skaffe sig Fordeel af de syge Stader ved at lade dem frembringe Dronninger (t. Ex. Italienske); thi disse føre ikke Smitten med sig. Har man kun ganske faa Stader, raader jeg til, naar Pesten viser sig, om Efteraaret at dræbe dem alle, og atter at skaffe sig sunde Bier. Derved undgaaer man megen Plage og Tidspilbe, som Behandlingen af syge Stader altid medfører. De smittede Boliger maae ikke bruges

før om to Aar og først efter at de indvendig ere malede med Kinoliefernis.

Desværre har ogsaa jeg gjort sørgelige Erfaringer i denne Retning, idet jeg fik Sygdommen indført i min Vistand i 1859 ved nogle Kubestader, som jeg købte i Ordrup. Mere end $\frac{2}{3}$ af min Vistand gik i Løbet af 3 Aar tilgrunde af Sygdommen, deriblandt et pragtfuldt Tolvstade efter Berlepsch's Construction, og Mødet var undertiden, det tilstaaer jeg, nær ved at svigte. Imidlertid fik jeg, efterat mange Helbredelsesforsøg vare mislykkede, paa ovennævnte Maade Sygdommen fjernet, og i 1863 var den forsvunden. Følgen var imidlertid, at jeg maatte begynde saa godt som forfra med Formeringen af min Vistand, og hvad der var værre, at jeg ikke kunde udføre Forvandlingen af den Danske Race til den Italienske. Kort efter Pestens Udbrud fik jeg nemlig 5 Sværme Italienerne directe fra Dzierzon. Racen har vedligeholdt sig, saa at jeg endnu troer at have den reen; men mit Forsæt at ombanne hele min Vistand til ægte Italiener (i og for sig en meget vanskelig Opgave) kunde ikke gjenføres, medens Pesten var tilstede. Et paafaldende Særshyn er det, at hverken noget ægte Italiensk eller noget Bastardstade nogenjinde hos mig er blevet angrebet af Pesten.

Før at forebygge denne ødelæggende Sygdom kan jeg ikke give noget andet Raad, end at man aldrig fodrer med mistænkelig Honning, og at man ikke bør købe gamle Stader, men kun nys indfangede stærke Sværme. At disse maae fattes i usmittebe, helst nye Kuber, forstaaer sig af sig selv. Enhver Biavler veed, at Bierne kun kunne afgive Sværme, naar de ere kraftige og have rigelig Yngel; men ingen af Delene kan finde Sted, naar de have Pesten; thi denne ødelægger just Yngelen. Deraf forstaaes Ovenstaaende.

Biernes øvrige Sygdomme ere ikke af den Art, at de væsentlig kunne stade Biavlen, naar man ikke er aldeles flødesløs, og jeg omtaler dem derfor ikke her.

Andre uheldige Omstændigheder bestod i Følgerne af den ødelæggende Krig, der udbrød over vort Fædreland. De bestod ikke blot i den hemmende Indflydelse overhovedet, som den udøvede og endnu udøver paa alle vore industrielle Forhold, men den indvirkede umiddelbart til Skade for Biavlens Fremgang derved, at den forhindrede det Selskabs Virksomhed, som har dannet sig her i Norden for at fremme Biavlens; ja endog Selskabets Secretair, Hr. Baron Bretton, Udgiveren af Selskabets Organ, Tidsskriftet for Biavl, faldt som et af Krigens Offre. Tidsskriftet er foreløbig ophørt; dog haaber jeg, at dette atter vil blive sat i Gang, i hvilket Tilfælde der vil blive virket i det Biavlermøde, som sandsynligviis vil blive holdt i Forening med den store Landmandsforsamling, der skal finde Sted i Malmø den 1ste August d. A., i hvilken Anledning jeg har indledet Correspondence med sammes Bestyrelse.

I ethvert Tilfælde haaber jeg, at Biavlerne ikke ville lade Mødet synke, men i Haab om bedre Tider ville vise, at de ere i Besiddelse af den fornødne Udholdenhed.

Indtil 1862 har jeg aarlig offentliggjort min Biavls Resultater, og man vil deraf have seet, at de vare meget tilfredsstillende. At jeg senere har undladt det, har deels sin Grund i hvad jeg alt har berørt, deels deri at jeg dengang næsten havde opgivet Haabet om at frelse noget af min Vistand fra at gaae tilgrunde af Bipesten, hvorfor jeg fandt det rigtigst at bevare Tausked til Udfaldet viste sig.

1862 var det daarligste Aaar, jeg har oplevet, dog høstede jeg saa meget, at der intet Tab blev, efterat Staderne vare blevne forsynede med det fornødne Vinterforraad af Candisopløsning; thi med Honning kunde jeg ikke forsynede dem, da al min høstede Honning var smittet af Sygdommen, og derfor (endstjøndt fuldkommen god til eget Brug) dræbende for Bierne. Aarets Resultat var altsaa = 0.

I 1863 var Indtægten i Gjennemsnit 49½ Pd. Honning og ¼ Sværm pro Stade. Da jeg stadig opnaaer 3 ½ for

Pundet af Honning, og naar jeg beregner Sværmenes Værbi efter Størrelsen til 3 à 4 Rb., stiller Indtægten sig altsaa saaledes pro Stade:

49½ Pbd. Honning à 3 ₣	24 Rb. 4 ₣ 8 β
¼ Sværm 5 ₣ 4 β	” - 5 - 4 -
2 Pbd. Vox à 4 ₣	1 - 2 - ” -
	<hr/>
	26 Rb. 5 ₣ 12 β

Derfra regnes Kjøbmandens Provision for

Honningen med 10 pCt. . . 2 Rb. 2 ₣ 3 β

6 pCt. Rente af Anlægskapitalen ” - 2 - 8 -

Anvendt Tid*), tilfammen 1½

Dag à 4 ₣ 1 - ” - ” -

3 - 4 - 11 -

Netto Indtægt . . . 23 Rb. 1 ₣ 1 β

Enkeltstaaende var i dette Aar Indtægten af et Italienskt Stade, som afgav 101¼ Pbd. fin Honning. Overhovedet vise de Italienske Bier stadigt deres Overvægt. Lindeblomsten var i dette ellers saa uheldige Aar Grunden til dette saa særdeles gode Resultat hos mig. Besten ophørte nu.

3 1864 høstes pro Stade i Gjennemsnit:

21½ Pbd. Honning à 3 ₣ 10 Rb. 4 ₣ ” β

Ingen Sværme.

1 Pbd. Vox ” - 4 - ” -

11 Rb. 2 ₣ ” β

Fraregnes Kjøbmandens Provision for Hon-

ningen med 10 pCt. ” Rb. 5 ₣ 10 β

Rente af Anlægskapitalen 6 pCt. ” - 2 - 8 -

Anvendt Tid, 1½ Dag pro Stade

à 4 ₣ 1 - ” - ” -

2 - 2 - 2 -

Netto Indtægt . . . 8 Rb. 5 ₣ 14 β

*) Jeg er af den Mening, at Tidens Værbi maa beregnes efter dens Værbi hos den arbejdende Klasse, nærmest Husmandsklassen.

Ogsaa i dette Aar var Lindeblomsten tilligemed Boghvedeblomsten Grunden til det forholdsvis gode Udsald af Høsten hos mig. Overhovedet er det en Fordeel, jeg har fremfor mange Andre, at der findes mange gamle Lindetræer i min Egn, men denne Fordeel bliver rigtignok ofte overveiet af den Skade, jeg har af, at Beliggenheden er saa nær Havet, at Bierne kun have en Halvcirkel at flyve i, og at saare mange omkomme i Vandet, naar der blæser Fjalandsvind. — Lyng, som er en saa stor Rigdomskilde, findes ikke i min Egn, og kun meget lidt Boghvede, undertiden slet ingen, ei heller Kaps. De smaa Reparationer, der ere fornødne, har jeg ikke taget Hensyn til; enhver Biavler bør selv kunne udføre dem, og de koste ikke megen Tid.

Hvad nu de Erfaringer angaaer, som jeg i de forløbne Aar har gjort, bestaae de i følgende.

a. De i min „Anvisning til Biavl“ beskrevne Høistader ere, omendstjondt noget dyrere end Lavstaderne, at foretrække for disse, idetmindste i min Egn. De ere meget lettere at behandle og have hos mig indbragt mere end disse. Hvor der drives Vandrebavl, ere Lavstaderne at foretrække, da de ere lettere at flytte, men Bierne bør da have Udgang til at bygge oven over Dækbrædderne, som og Dzierzon anbefaler. Vil man ikke dette, da bør Tavlehøiden, altsaa ogsaa Stadets Høide, gjøres 2 til 3 Tommer større end før af mig angivet.

b. Den Italienske Races Overlegenhed vedblev at vise sig i betydelig Grad. Disse Bier indsamle langt mere end de af den Danske Race; men det er neppe muligt at holde Racen reen hos os, saa længe de sorte Bier ere de overveiende i Antal. Bastarderne i 1ste og 2det Led have imidlertid de samme gode Egenskaber som den rene Race.

c. Bipestens Uhelbredelighed kan jeg bevidne. Naar andre Biavlere ere af modsat Mening, er det min Overbeviisning, at de ikke kjende den ondartede Bipest. Biavlerne bør derfor ikke tage Sagen let, men gribe de ovenomtalte Forholdsregler.

d. Konstig Formering ved Afleggere bør i Regelen undgaaes. Naturlige Sværme ere langt at foretrække for kunstige, og det staaer, som bekendt, altid i Diablerens Magt at frembringe disse. Overhovedet bør den Regel aldrig glemmes: at forurolige Bierne saa lidt som muligt.

e. Naar man gjør Tavlebærerne 1 Tomme $4\frac{1}{2}$ Linie brede, i Steedet for $1\frac{1}{2}$ Tomme, forhindres Bierne til en vis Grad i at bygge Dronetabler, men ikke ganske. Skeeer dette i Honningrummet, er det ikke blot uskadeligt, men selv fordelagtigt, naar man kan forhindre Dronningen i at gaae derop og lægge Æg. Ellers maa man, medens Larverne endnu ere smaa, trække et fladt Knivsblad igjennem alle Cellerækkerne indtil Bunden. Bierne rense strax derpaa alle Cellerne, og Dronningen vil i Almindelighed ophøre med at besætte dem med Æg, hvorimod de ville blive fyldte med Honning. De Droneceller, som bygges i Ynglerummet, maae strax bortstøres til ind i de smaae Celler. Dette er ofte en meget fortrædelig Ting, som ikke engang ved kunstige Tavler ganske kan forhindres.

f. Kunstige Tavler ere hidtil for dyre, og have endnu ikke viist nogen stor praktisk Nytte. De fyldes for hurtigt, inden de ere forsvarligt befæstede, hvorfor de enten bøje sig og faae en uregelmæssig Form, eller styrte ned.

g. Rammer finder jeg kun anbefalelige i Honningrummet, da de ere lettere at udtage og ikke dryppe, naar de skulle opbevares. Ellers foretrækker jeg i Almindelighed simple Binde til Tavlebærere.

h. Man forsømme aldrig Foraarsrensningen, som nemmest skeer ved Hjælp af en tyk, krumbøiet Staaltraad, som er hamret flad i Omboiningen.

i. Musbitterne gjøre om Vinteren, især i Skovegne, en meget betydelig Skade ved at fremlocke Bierne og æde dem. Jeg forhindrer dem i at forurolige Bierne ved at sammennagle nogle Smaaabrædder, f. Ex. af Cigarasker, og anbringe dem saaledes, at kun det Øverste af Flyvebrættet er synligt, hvor

der imidlertid maa være en rummelig, dog saa smal Gjennemgang for Bierne, at Fuglene ikke kunne komme til det egentlige Flyvehul. Herved forhindres ogsaa dettees Tilstopning med Sne. Denne Indretning borttages, naar Biernes Virksomhed begynder.

k. Omtrent 20 P. Honning til Vinterforhyning er tilstrækkelig for stærke Stader; for svage 10 til 14 P.

l. Honning, opbevaret fra forrige Aar, kan ikke forhindres i at gaae i Gjæring, naar Varmen indtræder. Skal den anvendes, især til Fodring, bør den først smeltes i en Varme, som ikke naaer Røgepunktet, og dernæst stummes.

m. Uagtet Straastader af forskjellig Construction fra flere Sider ere blevne anbefalede, kan jeg ikke forandre den Anskuelse, at de Stader ere de bedste, som bygges af Træ med Straabedækning. Kun naar de indvendige Vægge ere af Træ, kunne de blive saa jevne, som udfordres til en god og beqvem Behandling, og deres Varighed er meget større. Deres Varmeholdighed er fuldstændig tilfredsstillende. Aldrig er noget af mine Stader blevet bestadiget af Vinterfulden, end sige frosset ihjel.

n. Det behøver vel intet Beviis, at kun Den kan opnaae den størst mulige Indtægt af Biavlens efter de nyere Grundsætninger, som forener theoretiske Kundskaber med praktisk Færdighed. Disse Egenstaber udfordres overalt, hvor en Bedrift skal nærme sig Fuldkommenheden.

Dog vil Husmands-Standen, der som oftest hverken har Tid eller Leilighed til at erhverve sig begge Dele, kunne have langt større Nytte af denne Methode end af den sædvanlige Kubebavl, da Staderne give Afgang til at høste den overflødige Honning, og det uden at dræbe Bierne. Indtægten vil altsaa være betydelig større end ved Straakubebehandlingen, og den kan blive af stor Betydning for Folk med saa ringe Indtægter, som Husmandsklassen i Almindelighed har. Denne Methode bør derfor vedblivende anbefales til almindelig Udbredelse.

Jeg haaber, at det her Meddeelte vil være af Interesse for Blavlerne; Blavisen er desværre ophørt paa Grund af Udgiverens Død; vi vilde haabe, at dette for Blavlen saa vigtige Blad atter vil kunne komme istand igjen. Da det kun lidet nytter, naar Enhver beholder sine Anskuelser og Erfaringer for sig, er et slikt Organ næsten uundværligt.

April 1865.

Møde af Delegerede fra Landbosforeningerne

d. 12te—13de Juni 1865

angaaende de fremtidige almindelige danske
Landmandsforsamlinger.

(Afholdt paa den egl. Veterinair- og Landbohøjskole).

I April 1865 udgif der fra det egl. Landhuusholdningssekskab til samtlige Landets Landbosforeninger følgende Circulaire:

„De siden Afholdelsen af Landmandsforsamlingen i Odense indtraadte forandrede Forhold have havt til Følge, at den Beslutning, som da toges om Tiden og Stedet for den næste Forsamling, ikke kunde bringes til Udførelse, og at den Forbindelse, som hidtil har bestaaet i Rækkefølgen af disse for den danske Landbostand betydningsfulde Sammenkomster saaledes er bleven afbrudt. Da desuden Forsamlingen i Odense bl. a. vedtog, at det ene Medlem af den forberedende Comitee for den næste Forsamling skulde vælges af Landhuusholdningssekskabet og da derhos adskillige af de større provindsielle Landbosforeninger have udtalt det Ønske, at dette Sekskab vilde træffe passende Foranstaltninger til disse Møders Fortsættelse og navnlig til om muligt at bringe et saadant istand ad Aare, har Sekskabet under disse Omstændigheder fundet sig opfordret til at tage Initiativet til paa ny at søge Sagen bragt igang under Landbosforeningernes Medvirkning.

I Henhold til den Beslutning, som i et af Selskabets sidste Discussionsmøder*) blev fattet, og hvor det blev anseet ønskeligt, at Delegerede fra Landboforeningerne saavel som fra Landhuusholdnings-selskabet samles i Hovedstaden med det første, for nærmere mundtligt at forhandle og eventuelt at afgjøre de vigtigste Spørgsmaal om Sagen i Almindelighed og om Tiden og Stedet for den næste Landmandsforsamling, om Valget af Functionairer og om Forberedelserne til Ordningen i det Hele deels af Dyrskuet, Udstillingen af Redskaber, Produkter etc. og deels af selve Forhandlingerne samt saavidt muligt iværksætte det videre Fornødne til Foretagendets Udførelse, tillader man sig herved at foreslaae, at et saadant forberedende Møde afholdes i den Kongl. Veterinair- og Landbohøjskole ved Kjøbenhavn Mandagen den 12te og Tirsdagen den 13de Juni d. A., Formiddag Kl. 10, og derhos at anmode de ærede Landboforeninger og landøkonomiske Selskaber i Provindserne om at lade sig repræsentere paa dette Møde ved een eller to Delegerede.

I Forventning om, at denne Anmodning i Sagens Interesse imødekomes, tør man udbede sig bæret med vedkommende Bestyrelses behagelige Svar saasnart muligt, med Opgivende af de Mænd, der ved denne Leilighed møde paa de respective Foreningers eller Selskabers Vegne."

Desuden blev der fra Selskabet rettet en Forespørgsel til Communalbestyrelserne i Aarhus, Randers og Viborg, om hvorvidt der i disse Byer overhovedet maatte være nogen afgjort Stemning for at faae Forsamlingen afholdt der, og hvad der fra selve Byernes Side kunde gøres for at støtte Foretagendet.

Fra Justitsraad Finsen havde Selskabet iøvrigt modtaget en Skrivelse, hvori han nedlægger i dets Haand det ham ved

*) See dette Tidsskrifts foregaaende Hefte, S. 96—110. Det var fornemmelig Horsens Landbrugsforening, der havde fat sig i Bevægelse for denne Sag.

Forsamlingen i Odense overbragne Mandat som Medlem af den forberedende Comitee for den næste Landmandsforsamling.

I Henhold til Selskabets forestaaende Indbydelse samlede da Mandagen d. 12te Juni Kl. 10 Form. paa Landbohøjskolen, under Ledelse af Præsidiumet for Landhuusholdnings-selskabet, enkelte Medlemmer af Selskabets Commission og følgende 33 Delegerede fra efternævnte 24 Landboforeninger:

For Kjøbenhavns Amt:

Proprietairerne Holstein (Dyrehavegaard) og Larsen (Søborggaard).

Frederiksborg Amt:

Proprietair Philipsen (Høiagergaard) og Cand. phil. Møller Tommerup (Esrom).

Holbek Amt:

Kammerherre Lehnsharoon Zhtphen Adeler (Adelersborg) og Proprietair Holm (Verchenfeldt).

Sorø Amt:

Kammerherre Neergaard (Ewenstrup) og Jægermester Beck (Valdbhgaard).

Præstø Amt:

Grev C. Moltke (Vhstrup) og Kammerraad Smidth (Rønnebe).

Fyens Stifts patriot. Selskab:

Grev Petersdorff (Einsiedelsborg).

Svendborg Amt:

Hoffjægermester Sehested (Broholm).

Maribo Amt:

Kammerherre Wichfeld (Engestofte).

Bornholm:

Gaarbeier H. R. Jespersen (Seiersgaard).

Trø:

Pastor Gundorff (Tranderup).

Vallerup og Omegn:

Gaardeier L. Jacobsen (Ledøie).

Samsø:

Hr. Friberichsen (Badstrupgaard).

Aalborg Amt:

Forpagter Toft (Louisendal) og Kammerjunker Stemann (St. Refstrup).

Viborg Amt:

Proprietair Bruun (Åsmildkloster).

Randers Amt:

Propriet. Mourier Petersen (Holbekgaard).

Aarhus Amt:

Grosserer H. Broge (Aarhus) og Propriet. Ingerslev (Marfælsborg).

Veile Amt:

Proprietair C. Eckardt (Drumgaard).

Ribe Amts nordre Deel:

Proprietair Lieut. B. Fabricius (Bramminge).

Salling:

Gaardeier S. Vyhje (Hem).

Skodborg-Vandsfuld Herreder:

Proprietair H. Jørgensen (Langsgaard).

Kals Vig:

Godsseier Saxtorph (Vosnæsgaard).

Horsens Landbrugsforening:

Statsraad Westenholz (Matstrup) event., og Forpagter Heide (Bygholm). Suppleant: Proprietair Friis (Lillerup).

Elbo Herred:

Gaardeier Holt (Sandal).

Kolding Omegn:

Møller Thomsen (Kolles Mølle) og Gaardeier P. Nyboe (D. Gjesten).

Af Landhuusholdnings-Selskabets Præsidenter: Statsraa-
berne Drewsen og Tvedorp samt Professor Jørgensen fungerede
Sidsnævnte som Dirigent.

Efterat det eenstemmigt var blevet vedtaget, at den 10de
danke Landmandsforsamling skulde afholdes i 1866,
fattes det under Forhandling, i hvilken By Mødet skulde finde
Sted. Det oplystes, at der fra Communalbestyrelserne ikke
blot i de ovennævnte Byer: Aarhus, Randers og Vi-
borg, men ogsaa fra dem i Raaskov og Kolding var frem-
sendt Indbuddelser til at afholde det der; paa den sidste Byes
Begne havde Agent, Mægler E. Kjær givet Møde med det
Hverv, mundtlig at forebringe og anbefale Byens Dnsste om at
blive valgt til Mødested. Der fremførtes de forskjellige Grunde,
der talte for den ene fremfor den anden af disse Byer. For
Viborg anførtes fornemmelig Hensynet til Syllands Vestereg
og Limfjordsbækket, for Raaskov, at der endnu ikke havde
været afholdt noget Møde i Lolland-Falsters Stift, og for
Kolding Hensynet til Nordflæsvis; men de oekonomiske Grunde
lagde det tungeste Lod i Bægtstaalen og førte til, at ved Af-
stemningen valgtes Aarhus med 26 Stemmer (Kolding
havde 14).

Til at overveie de forskjellige Spørgsmaal med Hensyn til
Mødets Ordning og til at fremkomme med Forslag i saa Hen-
seende, valgtes derpaa en Comitee af følgende Medlemmer:

Statsraad Tvedorp (37 Stemmer).

Forpagter Heide (30 St.).

Statsraad Westenholz (30 St.).

Professor Jørgensen (18 St.) og

Hofjægermester Sehested (14 St.).

Der var afgivet 40 Stemmesedler.

Comiteen endte sit Arbeide samme Dags Eftermiddag, og
dets Forslag forhandlede i et Møde næste Formiddag.

Comiteens første Forslag gik ud paa, at der indtil vi-
dere i Regelen hvert andet Aar skulde afholdes en
Landmandsforsamling i Juni eller Juli Maaned.

Dette Forslag maatte nærmest betragtes som et Mæglingsforslag, for at imødefomme de forskjellige Meninger, der havde gjort sig gjældende. Flere holdt nemlig for, at der skulde arbeides hen til, at Møderne bleve eetaarige, medens Andre antog, at de kunde indskrænkes til at være treaarige. Ved Forslaget, som det forelaae, var intet Bestemt fastslaaet; efter det kunde der, alt som Forhold og Omstændigheder tilfagde det, holdes saavel eetaarige som treaarige Møder, og man havde navnlig tænkt sig, at der inden det Møde, som vilde blive afholdt i Kjøbenhavn 1869, i Forening med Landhuusholdnings-selskabets Secularfest, muligen kunde finde et mindre Møde Sted f. Ex. paa Volland-Falster. Herimod gjordes gjældende, at det dog maaskee vilde være mindre rigtigt i dette Øieblik at slaae Noget fast herom, og Forslaget blev derfor modificeret derhen: at næste Landmandsforsamling skulde afholdes i Kjøbenhavn 1869.

Comiteens næste Forslag gik ud paa, at Landhuusholdnings-selskabet Aaret forud for Forsamlingens Afholdelse skulde sammenkalde et Møde i Kjøbenhavn af Delegerede fra Landbosforeningerne. Under Forhandlingen herom, reistes der fra en enkelt Side Spørgsmaal om en heel anden Ordning af de fremtidige Landmandsforsamlinger navnlig ved Dannelsen af et nyt Selskab (Landmandsfelskabet), som da skulde tage Sagen i sin Haand; men da der ingen Stemning var herfor, stillede der ikke noget Forslag i saa Henseende. — Som en Mangel ved Comiteens Forslag fremhævedes, at det ikke udtrykkelig bestemte, hvormange Delegerede hver Forening havde at sende; thi, naar der ikke var fastsat et begrændset og ligestort Antal fra hver Forening, kunde nemlig let de i Nærheden af Mødestedet værende Foreninger staffe sig en Overvægt paa de fjernere liggendes Bekostning, hvilket navnlig kunde blive af Betydning, hvor der var Spørgsmaal om locale Interesser. Der stillede derfor det Endringsforslag, at hver Forening havde at sende 1—2 Delegerede, hvilket vedtoges.

Gjenstandene for Forhandlingerne paa dette Møde skulde efter Comitens Forslag være:

- a) Fastsættelse af Stedet for næste Landmandsfor­samling.
- b) Valg af 3 Medlemmer til den Comitee, der vilde have at forberede samme.
- c) Valg af Præsident og Vicepræsident.
- d) Valg af Medlemmer til de forskjellige Dommercomiteer (3 Dommere og 2 Suppleanter til hver).

Mod dette Forslag gjordes det i Almindelighed gjældende, at man derved betog Forsamlingen den Ret, den hidtil havde haft til at bestemme Mødestedet og foretage de omhandlede Valg. Herimod indvendtes, at egentlig talt havde en Forsamling, der mødte efter en Indbydelse, affattet overensstemmende med Forslaget, ingen Ret i saa Henseende. Erfaringen fra de tidligere Møder havde desuden viist, hvorlidet denne Ret havde at betyde, og der var intet Spørgsmaal om, at den nu foreslaaede Ordning var at foretrække for den hidtil brugte. Det maatte heller ikke oversees, at indirecte deeltog alle Landmænd, forsaavidt de vare Medlemmer af en Landbosforening, i Valgene, nemlig gennem deres Delegerede. Imidlertid vilde der jo Intet være til Hinder for at forelægge Forsamlingen i Aarhus de her vedtagne Bestemmelser, vedkommende den fremtidige Ordning, til Approbation.

Et andet Spørgsmaal, der reistes, var, om ikke Dyrene, ligesom Maskinerne, kunde være bedømte ved Mødets Aabning. Mange Stemmer hævede sig herfor; men forskjellige practiske Banfeligheder hindrede Iværksættelsen deraf allerede nu ved det forestaaende Møde.

Endvidere fremhævedes Nødvendigheden af en Bestemmelse om, hvorledes der skulde forholdes, naar En af de Valgte ikke modtog Valget eller af andre Grunde ikke kunde udføre det ham overdragne Hverv.

3 Overensstemmelse hermed vedtoges det derfor til Comitens Forslag at føie følgende Bestemmelser:

Skulde Vacancer i foranførte Valg opstaae, udfyldes disse af Landhuusholdningselskabets Bestyrelse i Forening med Comiteen.

Den hermed vedtagne Ordning af de fremtidige Landmandsforsamlinger forelægges den 10de Landmandsforsamling til Approbation.

Med Hensyn til Mødet i Aarhus foreslog Comiteen, at Dommercomiteerne for Dyrene skulde, under Ledelse af Præsidenten eller Vicepræsidenten, vælges af Delegerede fra Landbosforeningerne strax efter Mødets Aabning, og at til Bedømmelse af Maskiner og Redstaber den i Odense valgte Comitee (Mekanikus Winstrup, Forpagter Heide og Møller Clausen), efterat have suppleret sig med det fornødne Antal Medlemmer, skulde sammentræde 4 Dage forinden Forsamlingen aabnes, for til den Tid at være færdig med sin Bedømmelse.

Nod at tildele Møller Clausen dette Tillidsbrev, gjordes gjældende, at hans Optræden i Broager under Krigen havde været en saadan, at man maatte ønske sig fritagen for at komme i Berøring med ham. Hertil kom, at han ikke var valgt af Forsamlingen i Odense, men kun af de derværende Udstillere, og da man for Fremtiden maatte ansee det for rigtigst, at Udstillerne ikke særligt valgte noget Medlem af Comiteerne, foresloges det at udelukke ham af Comiteen, hvilket vedtoges.

Comiteens Forslag angaaende Dyrenes Classification gik ud paa, saavidt muligt at komme til en Classification efter Racer; men den havde troet for Tiden at burde indskrænke sig til dens Gjennemførelse alene for Fedeqvæg, Malkeqvæg og Faar. Forsamlingen vedtog imidlertid ogsaa at udstrække den til Heste til Ride- og lettere Trækbrug, saa at der blev en Klasse for forædlede Heste og en for Landheste, og da det muligen nu og da kunde være vanskeligt for vedkommende Udstillere at bestemme, under hvilken Klasse Dyret rettest burde bedømmes, vedtoges det ligeledes, at han kunde overlade dette til vedkommende Dommercomitee, saameget mere

som denne vilde have at bedømme begge Classer i denne Hovedafdeling.

Det vedtoges fremdeles at føie til Comiteens Forslag, at til jydsk Race bliver at hense foret, graat (blakket), fortbroget eller graabroget Vød, samt at forandre Classen „Ovier fra 1 til 3 Aar“ til „Røer og Ovier fra 1 til 3 Aar.“

Da Samlingen af Malteqvæg nærmest var bleven til, for at fremkalde en Væddekamp mellem Opbrætterne af forskjellige Racer, var Forsamlingen med Comiteen enig i, at der ikke her burde konkurreres efter Racer, hvilken Mening søgte at gjøre sig gjældende ogsaa her.

Mødets Varighed foreslog Comiteen til 5 Dage. Stemmer hævede sig for at indskrænke det til 4; men derimod gjordes gjældende, at, hvis man vilde have noget virkeligt Udbytte af Mødet, kunde det ikke godt være kortere end 5 Dage. Naar man kom saa vidt, at Dyrene kunde være bedømte Dagen før Forsamlingen aabnedes, vilde Sagen stille sig noget anderledes.

Valget af de Spørgsmaal, der skulde stilles til Forhandling, foreslog Comiteen overladt til den forberedende Comitee, dog saaledes, at de skulde stilles i et begrændset Antal og være saadanne, som ikke kunde antages at ville kunne faae tilstrækkelig Belysning ved de mindre Landbosforeningers Møder. Da det gjordes gjældende, at ethvert Spørgsmaal kunde tilfulde belyses af Landbosforeningerne, vedtoges det at lade den herhenhørende Passus udgaae.

De af de Delegerede fra Landbosforeningerne den 13de Juni 1865 tagne Beslutninger ere saaledes følgende:

1. Den næste Landmandsforsamling afholdes i Rjøbenhavn 1869.
2. Det kongelige Landhuusholdningselskab sammentalder Aaret forud for dens Afholdelse et Møde i Rjøbenhavn af 1—2 Delegerede fra hver Landbosforening.

I dette Møde

- a) Fastfattes Stedet for næste Landmandsforsamling.
- b) Vælges 3 Medlemmer af den Comitee, der har at forberede Mødet, hvilke selv supplere sig. Præsidenten og Vicepræsidenten ere fødte Medlemmer af denne Comitee.
- c) Foretages Valg af Præsident og Vicepræsident for den forestaaende Forsamling.
- d) Vælges Medlemmerne af de forskjellige Dommercomiteer (3 Dommere og 2 Suppleanter til hver).

3. Skulde Vacance i foransførte Valg opstaae, udfyldes de af Landhuusholdningselskabet's Bestyrelse i Forening med den Comitee, der har at forberede Mødet.

4. Den hermed vedtagne Ordning af de fremtidige Landmandsforsamlinger forelægges den 10de Landmandsforsamling til Approbation.

5. For Mødet i Aarhus vælges Dommercomiteerne for Dyrene af Delegerede fra Landbosforeningerne, der strax efter Mødets Aabning sammentræde under Ledelse af Præsidenten eller Vicepræsidenten. — Til at bedømme Maskiner og Redskaber sammentræder den af Forsamlingen i Odense valgte Comitee (Mekanikus Winstrup og Forpagter Heide), efterat have til den Tid, den maatte finde passende, suppleret sig med det fornødne Antal Medlemmer, 4 Dage forinden Forsamlingen aabnes, for at dens Bedømmelse betimeligen kan være fuldendt.

6. Dyrene classificeres saaledes:

I. Heste til sværere Trækbrug.

- a) Hingste over 4 Aar, men endnu i en kraftig Alder.
- b) Hopper, som have havt Føl og endnu egne sig til Tillæggsdyr.

II. Heste til Ride- og lettere Trækbrug.

A. Forældre Heste.

- a) Hingste over 4 Aar, men endnu i en kraftig Alder.
- b) Hopper, som have havt Føl og endnu egne sig til Tillæggsdyr.

B. Vandhæfte.

- a) Hingste over 4 Aar, men endnu i en kraftig Alder.
- b) Hopper, som have havt Føl og endnu egne sig til Tillægshyr.

Udstillerne i denne Klasse kunne enten paa Anmeldelserne bestemme, under hvilken af Underafdelingerne de ønske deres Hæste bedømte, eller overlade Dommercomiteen at gjøre det.

III. Fedeqvæg.

A. Af jhdsf Race.

(Hertil henføres sort, graat (blaffet), fortbroget eller graa-broget Vøb).

- a) Tyre over 2 Aar, men endnu i en kraftig Alder.
- b) Tyre fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Aar.
- c) Køer under 11 Aar.
- d) Køer og Qvier fra 1 til 3 Aar.

B. Af andre Racer.

- a) Tyre over 2 Aar, men endnu i en kraftig Alder.
- b) Tyre fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Aar.
- c) Køer under 11 Aar.
- d) Køer og Qvier fra 1 til 3 Aar.

IV. Malfeqvæg.

A. Af jhdsf Race.

(Hertil henføres sort, graat (blaffet), fortbroget eller graa-broget Vøb).

- a) Tyre over 2 Aar, men endnu i en kraftig Alder.
- b) Tyre fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Aar.
- c) Køer under 11 Aar.
- d) Køer og Qvier fra 1 til 3 Aar.

B. Af Anglerracen.

- a) Tyre over 2 Aar, men endnu i en kraftig Alder.
- b) Tyre fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Aar.
- c) Køer under 11 Aar.
- d) Køer og Qvier fra 1 til 3 Aar.

C. Af andre Racer.

- a) Tyre over 2 Aar, men endnu i en kraftig Alder.

- b) Tyre fra 1½ til 2 Aar.
- c) Køer under 11 Aar.
- d) Køer og Qvier fra 1 til 3 Aar.

D. En Samling af Malkeqvæg.

1 Tyr og 5 Køer (3 Køer og 2 Qvier) af eget Tillæg.

V. Faar.

A. Merinos Faar.

- a) Bødere over 1 Aar.
- b) Faar over 1 Aar.

B. Rjødfaar af rene Racer.

- a) Bødere over 1 Aar.
- b) Faar over 1 Aar.

C. Faar af blandede Racer.

- a) Bødere over 1 Aar.
- b) Faar over 1 Aar.

VI. Sviin.

- a) Orner over ½ Aar.
- b) Søer over ½ Aar.
- c) Grise under ½ Aar, men mindst 3 af samme Kuldb.

7. Mødet varer i 5 Dage.

8. De Spørgsmaal, der skulle forhandles, vælges af Comiteen, der har at forberede Mødet, men i et begrændset Antal.

Efter Comiteens Forslag valgtes derpaa til Medlemmer af den Comitee, der har at forberede Mødet i Aarhus:

Grev Frijs-Frijsenborg.

Grosferer H. Broge, Aarhus.

Proprietair Ingerslev, Marselisborg.

(De to Sidstnævnte, som vare tilstede, modtoges strax Valget. Grev Frijs har derimod maattet undslaae sig, hvorfor Kammerherre Stiftamtmand Dahl til Moesgaard er anmodet om at tiltræde Comiteen, som isørigt supplerer sig selv med det fornødne Antal Medlemmer og antager Forsamlingens Secretair.)

Endelig stredes til Valg af Præsident og Vicepræsident, hvilket faldt henholdsvis paa Grev Holstein-Holsteinborg (30 St.) (Grev Frijs-Frijsenborg havde 6 St.), og Godseier Estrup, Skafføgaard (31 St.) (Rosenørn-Teilmann havde 5 Stemmer), hvilke begge have modtaget Valget. Der var afgivet 36 Stemmesedler.

Paa Grund af den fremrykkede Tid kunde der ikke ved nærværende Møde blive forhandlet om, hvorvidt der burde træffes Foranstaltninger til at bringe Landbosforeningerne i næiere indbyrdes Forbindelse med hverandre. Spørgsmaalet havde imidlertid tilbeels fundet sin Besvarelse ved de her stedfundne Forhandlinger, der havde viist, at meget Godt kan komme ud af slike Sammenkomster, som derfor sikkert ogsaa i Fremtiden kunne ventes gjentagne.

Landbrugsmøde i Malmø.

Det ellefte almindelige svenske Landbrugsmøde afholdes i Malmø fra 1ste til 5te August d. A. Det var bestemt til Afholdelse i f. A., men udsattes paa Grund af de urolige Tider og fordi man vilde afvente Åbningen af Jernbanen imellem Stockholm og Malmø, der som bekjendt fandt Sted i Slutningen af forrige Aar. Herved er det blevet muligt saa at sige for hele Riget at kunne føre Dyr og Produkter til Udstillingen, idet Regjeringen har tilstaaet fri Transport paa Statens Jernbaner for alle Udstillingsgjenstande og yderligere opmuntret dertil ved at udsætte Præmier til et Beløb af 9000 Rdl. (18,000 Rdl. svenskt). Fra Komiteens Side synes desuden Alt at være gjort, for at gjøre Udstillingen og Dyrskuet saa omfattende, som muligt; der bliver ikke alene et Dyrskue af Tillæggsdyr, men ogsaa af Fædedyr, og foruden en Udstilling af Agerdyrkningsredskaber og Maskiner samt Produkter, bliver der ogsaa en Industriudstilling, hvortil Danmark, Norge og Finland ere indbudte at deeltage.

Bedømmelsen af Dyrene finder Sted Dagen før Mødets Begyndelse, altsaa den 31te Juli, og Redskaberne og Maskinerne prøves ved Landbrugsskolen paa Alnarp i 7 Dage før Mødets Åbning.

Afgang til Forhandlingerne betales med 2 Rdl. (4 Rdl. svenskt); men de Deeltagere, der betale 5 Rdl. (10 Rdl. svenskt),

erholbe, foruden almindeligt Medlemskort, tillige Udgang til de Steder, hvor Bedømmelsen finder Sted baade af Dyr og Kestfaber, saavel som til Dyrskuet og alle Udstillinger, medens det almindelige Medlemskort kun aabner Udgang til Dyrskuet den 9de August, samt til Kestfabsubstillingen.

Mødet aabnes paa Raadhuset i Malmø Tirsdagen den 1ste August, Kl. 10.

Uldmarkedet i Kjøbenhavn 1865.

Uldmarkedet afholdtes iaar den 16de og 17de Juni paa Gammelholm i den saakaldte Keberbanebygning, som Comiteen maatte leie af Finantsministeriet.

Der blev oplagt paa Markedet 85 Partier, som veiede Brutto c. 119,918 Pund.

Ulden var taalelig godt vadstet, omtrent som forrige Aar. Det fineste Parti Electoral Uld blev solgt til 5 Mark 6 Sk. pr. Pund, derefter de bedste Partier à 5 Mk., 5 Mk. 1, 2 og 3 Sk., fin Middell 4 Mk. 14 Sk. — Resten blev solgt til 4 Mk. 8, 10, 12 og 13 Sk. efter Qvalitet og Vadst. Af jydsk Uld var Intet, ubetydeligt fjællandsk Uld godt vadstet 4 Mk. 2 Sk. — Den 17de om Middagen var Alt solgt, med Slutningen syntes snarere Priserne at være stivere. Da flere Partier, som pleie at komme paa Markedet, ubekleved, fandtes c. 19,100 Pbd. mindre paa Markedet end forrige Aar.

Agerdyrkningsberetning.

(Fra første Halvdeel af Juni).

Det kolde Veir, som characteriserede Marts, vedblev de første Dage af April; da slog Veiret om, den langvarige Østenvind gik om til Vest, og ved det milde Veir forsvandt Sneelaget, der bedækkede Markerne, i en uventet kort Tid. Klart Solstien med Nattefrost og Blæst vedblev i April og Begyndelsen af Mai, og i den sidste Halvdeel af Mai blev Veiret endog meget varmt. Medens Marts var langt koldere end sædvanligt, og Temperaturen i April nærmede sig den almindelige for denne Maaaned, var Mai meget varmere, nemlig ved Landhuusholdningselskabets Stationer $12\frac{1}{2}^{\circ}$ C. eller 3° C. over de foregaaende Aar og $1\frac{1}{2}^{\circ}$ C. over Gjennemsnitstemperaturen for Mai efter 72 Aars Jagttagelser. Foraaret har paa Derne været usædvanligt tørt, tørrere end man har iagttaget i mange Aar. Der faldt nemlig ved Landbohøjskolen i Marts kun 5,74 Linier Vand, næsten alene Sne; i April 3,23 Linier og i Mai 7,12 Linier, medens Gjennemsnittet efter cirka 44 Aars Jagttagelser i Kjøbenhavn er for Marts 18,5 Linier, April 17,4 Linier og Mai 17,8 Linier, altsaa tilfammen 53,7 Linier imod 16,09 Linier i dette Aar. Den 3die Juni faldt en god Regn, som paa Landbohøjskolen udgjorde 7,2 Linier og som vistnok strakte sig over den største Deel af Landet, men fra den Tid og indtil vi skrive dette (efter Midten af Maa-

neden) har Veiret været aldeles tørt. I Island har Marts og April været ligesaa tør som paa Nerne, men Mai derimod mere regnfuld; i Gjennemsnit er ved de 5 jydskke Stationer falden 18 Linier Regn, medens paa de 4 Stationer paa Nerne kun er falden $7\frac{1}{2}$ Linie. Dertil har Vinden ofte været kold og udtørrende, og navnlig gjorde en orkanagtig Storm fra Nordvest den 30te og 31te Mai, der var ledsaget af Hagl og Frost, megen Skade baade paa Skove og Marker. Den 24de Mai traf et voldsomt Uveir med Hagl endeel af Sognene Bilberg og Timring i Hammerumherred; det havde omtrent $\frac{1}{2}$ Miil i Udstrækning; al Rug, som det traf paa sin Vej, blev ødelagt, ligesom et temmelig betydeligt Stykke Raps paa Herregaarden Møltrup strax maatte ompløies, og Kløver og Græsmarkerne vare som affvedne. Haglene skulde enkelte Steder have ligget en Alen tykt.

Ved Sneens hurtige Forsvinden og det indtrædende tørre Veir kom man langt tidligere i Jorden, end man havde ventet og Foraararbejderne begyndte mange Steder allerede den 10de April. Jorden var beqvem at behandle, men tørredes overmaade hurtigt, og det var derfor uheldigt for de bindende Jorder, at de tre Helligdage ved Paasketid afbrød Arbejderne, da det derved mange Steder blev vanskeligt at faae Sæden i Jorden, inden denne var for tør. Dette synes især at have været Tilfældet paa de draineede Jorder, hvor Vandet hurtigt gik bort fra de dybere Lag, medens Overfladen udtørredes stærkt. Arbeidet stred raft frem og i Begyndelsen af Mai var man ialmindelighed færdig med Saaningen, altsaa ikke meget senere end sædvanligt. Bearbejdningen med den svenske Harve har iaar viist sine Fortrin; hvor man paa bindende Jorder var nødt til at pløie, har man ikke kunnet holde paa Fugtigheeden, og om end Jorden syntes mild og fugtig ved Saaningen, gik dog Fugtigheeden saa hurtig bort, at der ikke efterlodess tilstrækkeligt til at bringe Sæden til Spirning, og disse Marker havde endnu i Begyndelsen af Juni et meget bart Udseende. Kornet har i det Hele spiret ulige, saa at

man neppe undgaaer tvemøden Sæd. Dog er der stor Forskjel, navnlig afhængig af, hvorledes Regnen er falden og tildeels ogsaa af Jordbunden; i Thyland har Sæden saaledes spiret jævnt og godt, medens Klagerne ere stærkest fra Laaland-Falster og det nordlige Sjælland, hvor Regnmængden har været ringe og Jordbunden mange Steder er bindende. Kulden og Blæsten har i Forening med den langvarige Tørke sat Vaarsæden meget tilbage, men frugtbart Veir i Fremtiden vil dog kunne hjælpe den meget frem.

Over Rugmarkernes Udseende føres almindelig Klage og i mange Egne af Landet er det et Særshyn, at see et godt Stykke Rug. Paa Grund af den sildige Udsæd, den vaade Jord og det kjølige Efteraar kom Planterne ikke til frodig Udvikling før Vinteren, og mange Steder var Jorden ikke frossen, da de bethdelige Sneemasser faldt. Da Sneen i Vinter næsten altid ledsagedes af Storm, blev Sneelaget ikke jævnt, men den føg bort fra Skrænter og samlede sig i Lavninger og ved Hegn. En streng og langvarig Eftervinter og den bratte Overgang til vedvarende Tørke svækkede og forthyndede Sæden, og paa mange Pletter uddøde alle Planter; større eller mindre Strækninger maatte ompløies og Resten stod tynd og spids. Hvor Regn faldt i nogenlunde rigelig Mængde i Mai, saaledes som Tilfældet almindeligt var i Thyland og tildeels i Thyen, udviklede Planterne sig godt ved det frugtbare Veir med Regn og Varme, medens den vedvarende Tørke paa Sjælland og de nærliggende Der har sat Markerne end mere tilbage. Dræningen fandt temmelig tidlig Sted, men tildeels i Stormveir, ligesom overhovedet de stærke Storme have slibt Bipperne i en ikke ringe Grad, saa at det er at befrygte, at der vil finde en mangelfuld Kjærneansætning Sted. Den brune danske Rug har i det nordlige og vestlige Thyland bedre overstaaet Vinteren end Provsti- eller Campinerugen, som man i Venshyssel mange Steder har været nødt til at pløie om.

Hveden gik Vinteren godt igjennem. Selv den, der blev saaet kort før Frosten og ikke kom op i Efteraaret, spirede under

Sneen og stod godt, da denne var smeltet. Den vedholdende Tørke har sat den tilbage i Udvikling og den staaer hyppig noget tynd og temmelig spids i Bladene, men har vedligeholdt en god Farve og vil ved fremtidig gunstigt Veir kunne give en tilfredsstillende Afgrøde.

Ogsaa Rapsen har godt gennemgaaet Vinteren. Der findes vel hist og her Pletter, hvor Planterne ere gaaede bort, ligesom den langvarige Tørke har sat den noget tilbage og hindret Planterne i at blive ret kraftige og bukkede, men den har blomstret godt og, saavidt man kan skjønne, ansat Skulperne godt og hidtil ikke lidt af Insekter, saa at man endnu har Haab om en god Afgrøde, som iaar ikke er af ringe Betydning, da der er saaet langt mere end sædvanligt.

Græsmarkerne bleve tidligere grønne end man i April turde haabe, og Dvæget kom ud ved sædvanlig Tid, omtrent den 20de Mai. Græsset var meget lovende, og navnlig havde den nye Kløver gennemgaaet Vinteren meget godt. De heftige Storme, ledsaget af stærk Kulde, have imidlertid mange Steder ligesom affvedet Græsset, og det senere tørre Veir har ikke kunnet fremme Væksten, og hvor der engang er aftøret, kommer Græsset kun sparsomt igjen. Man har ikke i mange Aar havt saa simpelt Græs i Juni, som iaar.

Engene vare i Mai meget lovende, men ere ved Kulden og Tørken satte saameget tilbage, at Udsigterne til god Høbjergning ere overmaade ringe. Det samme gjælder om Kløvermarken, da Planterne ere meget korte og tidlig have sat Hoveder.

Foderet var i Slutningen af Vinteren mange Steder i det nordlige og vestlige Jylland overmaade knapt og man nødtes til at sætte Ungkvæget ud allerede midt i April, og selv paa Østkysten af Halvøen og paa Derne har Foderet mange Steder kun været tilstrækkeligt, men Intet er blevet tilovers. Egentlig Fodermangel har dog kun meget enkeltviis fundet Sted og man er selv i Hedeegnene kommen bedre igjennem, end man i Marts havde haabet.

Foderstanden var ved Græstidens Begyndelse maaffee snarere under end over den sædvanlige, skjøndt der i Vinter er fodret langt mere Kjærne, end man pleier, og ved den senere Tids knappe Græs har den ikke kunnet bedre sig synderligt.

Det samme gjælder om Melkeudbøttet. Efter den store Mængde Kraftfoder, der opfødredes, havde man ventet større Resultater, og med den senere Tids simplere Græsning aftager det. Der er imidlertid i dette Foraar udført store Quantiteter Smør, vistnok større end i noget tidligere Aar, og da Priserne, med Undtagelse af en kort Periode, have været høie, have Landmændene Grund til at være tilfredse med Smørproduktionen.

Udførselen af Fedeqvæg til England og Skotland har fundet Sted i langt større Omfang, end man havde Grund til at vente, og i det Hele bragt Affenderne Fordeel, saa at det er at haabe, at en Affætningsvei er aabnet, som i Fremtiden kan blive af stor Betydning for vort Agerbrug. I langt høiere Grad vilde det dog have været Tilfældet, hvis Dvæget havde været federe og i det Hele bedre stiftet for det engelske Marked. De Beretninger, der for hver Reise meddeles i „Ugeskrift for Landmænd“ af de unge Mænd, som Landhuusholdningssekskabet lader følge med Skibene, vise, hvormeget der endnu er tilbage at ønske, og hvor vid en Mark der endnu er for Fremgang baade med Hensyn til Dvægets Beskaffenhed og den Grad af Fedme, det skal bringes til, og denne Sag maa sikkert staae øverst paa Dagsordenen ved Landmændenes Forhandlinger. Det gjælder ikke alene Sylland, thi ogsaa for Derne vilde Affætning af Fedeqvæg til det engelske Marked kunne blive af stor Betydning, naar kun den rigtige Fremgangsmaade indflaaes, for i den kortest mulige Tid at bringe Dvæget til størst Udvikling.

Det er dog ikke vor Mening, at Fedningen bør afløse Meieribruget, der giver en sikker og fast Indtægt, men Fedningen vil paa større Gaarde godt kunne finde Sted ved Siden

af og til Fordeel for dette, da mange simple Malkekøer paa denne Maade fordeelagtigst finde Anvendelse.

Sundhedstilstanden har i det Hele været tilfredsstillende. Fra endeel Steber klages over Kastning og over at mange Kalve ere døde, men vi have dog ikke af Beretningerne faaet Indtryk af at det har fundet Sted i større Grad end almindeligt. Ogsaa Ræmningen synes at være foregaaet jævnt godt.

I den varme Tid i den sidste Halvdeel af Mai begyndte Infektangreb at finde Sted i en foruroligende Grad og navnlig angrebes mange tidligfaaede Værtemarke meget stærkt af Jordblopper, ligesom ogsaa Træerne medtoges stærkt. Stormen og det kolde Veir standsede for største Deel disse Angreb, som dog have efterladt Spor. Træerne have lidt særdeles meget af Stormen og Kulden, saa at man neppe erindrer et Aar, hvor Løvet allerede i Juni har havt et saa gult og visent Udseende som iaar, naturligviis mest paa de udsatte Steber mod Nordvest eller hvor Træerne vare fritstaaende, men selv inde i Skoven har Frosten gulnet Bladene.

Landbruget i Kempen (Campinen).

Af Lieutenant J. C. la Cour, Assistent ved den Kgl. Veterinair- og Landbohøjskole.

I det nordlige Belgien mellem Floderne Schelde og Maas strækker sig Kempen eller Campinen, den Sandflette, der saa ofte bliver nævnet som Devijs paa, hvorledes en af Naturen ufrugtbart Jord magter gjennem lange Tider at trodse de største, de kraftigste Anstrængelser af Landmanden for at bøje den ind under Kulturen, som Devijs paa, hvorledes det vel kan lykkes at tvinge en enkelt Afgrøde ud af en fattig Jord, men hvor ulige vanskeligere det er at bygge en regelmæssig, en selvstændig Drift og Kultur paa en sliq Jord. — Naar man hører om de Kapitaler, der her ere neblagte, om den overordentlige Flid og Omhu, hvormed der gjennem en lang Aarrække her for-gjæves er arbeidet paa denne Jord, saa at den belgiske Re-gjering endog 1848 fremsatte det Spørgsmaal: om Heberne i Kempen virkelig vare absolut ufrugtbare, saa Opdyrkning ei kunde betale sig, — saa maa man næsten undres over, at Alle som med een Mund svarede „Nei“. — Og paa den anden Side, naar man nu, ei 20 Aar efter, kommer i Kempen, og seer de rige, frodige Afgrøder, som omgive saavel Nybyggerens som den gamle Kempeboers Huns og Gaard, saa fristes man til det modsatte Spørgsmaal: hvor er det muligt, at saadan Jord i et Land som Belgien saalænge har kunnet forblive

ubenyttet. — Nu er Seiren vundet, det er uomtvisteligt; om end ikke saa hurtigt som efter de første Planer for Opdyrkingen, saa skrider dog Jordvindingen stadig fremad med en Sikkerhed, der ei lader frygte noget Tilbageflag, og inden Aarhundredets Slutning vil der neppe være en udhyrket Plet i Kempen. Men dyrefjæbte have Erfaringerne i Kempen været, og kunne de nu end ei uændrede omplantes paa fremmed Jordbund, saa indeholde de dog mangt et lærerigt Bink.

Hvad enten man kommer fra de hyppige friske Marstenge langs Schelde i Vest, eller man kommer fra det rige og frugtbare Brabant i Syd, er Overgangen til Heben brat; det ene Dieblif gaaer man frem mellem frodiggrønne Kornmarker, det næste er man omgivet af den brune Lyngheide, der nu 14—15 Mile lang, 4—5 Mile bred, ligger foran os. Jern og slab som Heben hjemme, hæver den sig intetsteds 100 Fod over Havet, uden i det sydøstlige Hjørne; kun hist og her gennemskæres den af lave Klitterækker, hvis hvide Sand den korte Lyng ei altid formaaer at dække, og som derfor mangan Gang føres bort af Vinden, for at leires i en eller anden af de mange Hedemoser, undertiden flere tusinde Tdr. Land store, der navnlig findes i den østlige Deel, eller ogsaa for at gaae til Hvile inde i en af de mange Daser, som vi ved vor Vandring snart træffe paa.

Det er disse Daser, der give Kempen en heelt forstjellig Karakter fra den jydsk Hebe; medens der kun en enkelt lille Hytte eller en eenlig Gaard med en træløs Kaalhave nu og da afbryder den store, alvorlige, men mangan Gang saa stemningsrige Tønsomhed, mens der de gamle Kjømpehøie næsten er det eneste, der afbryder Tønsomheden, — saa er Kempen nærmest at betragte som en stor Lyngslette, af hvilken snart en smilende lille Dase, snart en ung Granskov, snart de prægtige rødtagede Lyngninger af en nyaanlagt Gaard dukke frem, og undertiden, navnlig i den vestlige og bedste Deel af Kempen, have disse Daser ofte bredet sig saaledes, at kun et saa tusinde Alen bredt Lyngbælte skiller dem fra Nabooasen. Men desuden

træffer man ogsaa i Kempeheden jevnligt paa Naer og Vække, der strax give Landskabet en vis Friskhed, og som ere til en overordentlig Støtte for Opdyrkningen, og er Klimaet end forholdsviis noget barft, — næsten 8 Dage senere end i de ved Grændsen liggende Landskaber, — og seer man end, at ogsaa Vestenvinden her kan trykke Trævæxten noget, saa er det dog ikke at ligne med den Skarphed, hvormed Vestenvinden skraat affæsker hver Trækroge paa den jydskede Heide, eller med den bidende Kulde, hvormed Havgusen der lægger sig ind over Landet og knuger alt, baade Dyr og Planter.

Selve Jordbunden er imidlertid ei bedre, — ligesom der i Jylland er stor Forskjel, saaledes ogsaa her. Kun sjeldent findes det hvide Sand i større Lag andre Steder end i Klitterne, og egner sig ogsaa kun til Plantning af Naalefkov, men hertil viser det sig da ogsaa — rimeligviis paa Grund af dets Dybde — bedre, end det gule eller røde Sand, der ellers findes overalt, og som faaer den forskjellige Farve efter den Mængde Jernilte, det indeholder. Undertiden er denne Mængde endog saa stor — 8 til 10 pCt. — lidt nede i Jorden, at Lagene blive heelt brune, eller endog binder det Sandet sammen til en Slags Afl, som da naturligtviis maa gjenembrudes og udsættes for Luftens Paavirkning, inden der kan være Tale om Kultur paa den Slags Jord. Enkelte Steder, og det er dem, der nærmest ere bleve Midtpunkter for Opdyrkningen, er Sandet endog en lille Smule leerblandet, undtagelsesviis findes desuden under Sandet i en Dybde af 1—1½ Alen et stærkt bindende Leerlag, saa Drainingen endog enkelte Steder har været en Nødvendighed. Dette er naturligtviis de bedste, de sikreste Jorder, da de jo borge for, at Gjødningen ei vaskes ud; synker den end en Alen eller to ned i Jorden, Plante-rødderne skulle nok finde den; derimod ere Forsøg paa at opgrave og indblande Leret i Sandet ikke lykkedes, trods mange Aars Bearbejdning blander hiint sig ikke dermed. Ogsaa til Fabrikation af Muursteen og Teglsteen blive disse Leerlag af overordentlig Nytte for Kempeboeren. Naar vi da endnu have

nævnet, at de store Hedemoser ikke egne sig til Opdyrkning, da de som oftest bestaae af en Slags Hængesæk, dannet af en meget løs Mos, der ghygende under Foden let brister og sluger den, der vover sig derud, hvorimod de, efter at være udtørrede og fæstnede, heelt vel bearbejdes til Løv, — saa have vi nævnet det Materiale, som Hedeboen har at arbejde med.

Smidlertid maa man ei troe, at alt Agerbruget i Kempen er den nyere Tids Værk, — tværtimod, der er umiskjendelige Tegn paa, at det er ældgammelt, at det endog har været langt videre forud end nu, men desværre giver Historien os kun høist mangelfulde Oplysninger derom, — den lader os ane, uden at paatrøffe de Villeder, som Forskningen danner os om Middelalderens Agerbrug i Kempen, Bisshedens Stempel. Naar man gennemgraver Løvemoserne, eller naar man følger Gjen- nemgravningerne for Kanalen, der fører fra Maas til Schelde, saa træffer man ofte i en Dybde af en halv Snees Fod paa tætte Lag af store mægtige Egetræer, der ligesom ere væltebde om og hvile paa et tykt Lag af Løv, der endnu tydeligt skjælnes. Tanken siger os strax, at en mægtig Stormflod ikke blot har omslyngt den tætte Urskog, der da har dækket Jorden, men at den ved sine Estervirkninger ogsaa har leiret det store Sandlag over den, og i Virkeligheden tilskrive ogsaa Videnskabs- mændene den store cimbriske Flod denne voldsomme Natur- begivenhed. Men desuden træffer Spaden ogsaa, om end mindre dybt, paa Muurværk af gamle Bygninger, af Vand- møller og slikt, ja ved en lille Landsby Sandrode (Sand- rødding) fandt man endog, dækket af flere Fod Sand, et antikt Alter, prydet med Kjærlighedsindbilleder af den øster- landste Gudsbjærgelse, og med en Indskrift af romerske Bog- staver, hvor man blandt andet læste: »Dea sandrodica«, — altsaa et umiskjendeligt Tegn paa, at denne lille Landsby hviler paa mange hundrede Aars Historie. Selve Navnet Kempen, der betyder store Fælleder, hvor Folketammen drev sit Kvæg paa Græsgang, ubeboede Marker, der tjente til at

adstille de forskjellige Folkstammer, som altid indbyrdes laae i Strid, naar ikke en Orken, et Bjerg eller slikt adskilte dem, — ogsaa Navnet tyder jo hen paa, at her, hvor Lyngen synes at være Jordens Yndlingsblomst, har der engang været Græs-gange.

Men aldrig saa snart havde Christendommen gjort Ende paa de idelige Kampe mellem Stammerne, før Grændseboerne lidt efter lidt droge ind og fæstede Bo paa de bedste Steder og begyndte en Opdyrkning af disse, og i det 11te, 12te og 13de Aarhundrede seer man rige Abbedier oprettede i Landet og lidt efter lidt ombannende de nærliggende Jorder enten til store Skove eller til frugtbare Kornmarker. Naar Jorderne vare opdyrkede, byggede de Gaarde paa dem, leiede dem bort mod en Afgift in natura, som dog efterhaanden ombannedes til en Pengeafgift. At Velstand da tog til, vise de interessante Forpagtningsbreve, som man har fra den Tid, og af hvilke man f. Ex. seer, at Forpagtningsafgiften steg til over det Dobbelte i Løbet af det 15de Aarhundrede; — det vise desuden de store prægtige Kirker, som man finder i mange af Landsbhyerne, — de vise ei blot, at der var Velstand, men de tyde ogsaa paa, at Folkemængden upaatvilelig har været større end nu, thi mangan Menighed skulde nu have ondt ved at fylde sin Kirke. I det 16de Aarhundrede, under de idelige Kampe mellem Hollænderne og Spaniolerne, var Kempen ofte Skuepladsen for disse og blev mangfoldige Gange hærget og plyndret. Landsbhyerne bleve afbrændte, Folkemængden sank ned til en Ubetydelighed, Heden strakte sig atter ud over de Marker, man havde fravristet den, og endnu har man ei gjenvundet det Terrain, som engang dækkedes af rige Afgrøder.

Naar vi da gaae over til en nærmere Beskrivelse af Landbruget, saaledes som vi nu finde det i Kempen, saa maae vi altsaa vel skjælne mellem det gamle, det lidt efter lidt i Aarhundredernes Løb udviklede Agerbrug, det, som en Række af Generationer under en langsom, men sikker Udvikling har paatrykt dets Stempel, — og det, som er et Barn af den

nyere Tid, som navnlig bristige Nybyggere have tryllet frem ofte midt ude paa Heben, det, hvortil Fortællingerne om Opdyrkningen i Kempen hovedsagelig knytte sig. Og i Virkeligheden, — see vi ud over Kempen med alle dens store og smaa Daser, adskilte enten blot ved uopdyrkede Lyngbælter eller desuden ved store unge Fyrrestove, saa viser det første Diekast os strax, at der er stor Forskjellighed mellem de forskjellige Daser.

Der er da for det første de Store ($\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Kvadratmiil), hvor man i Reglen efter at være kommen ind over en Samling af grønne, frodige Marker, omgivne af brede, lave Egehegn og store Ege- Bøge- og Poppeltræer, bag Tjørn- og Thujahækker, bag Haver og Afbildgaarde finder den ofte temmelig betydelige Landsby skjult. Husene og Gaardene ere vel mere sammenbyggede end i Landsbyerne i Danmark, saa de danne en regelmæssig Gade eller, hvad oftest er Tilfældet, en Korsgade, men de have dog ikke et saa kjøbstadsagtigt Præg som de andre Landsbyer i Belgien. I det Hele taget føler man sig næsten som hjemme, naar man kommer derind, man ligesom gjentjender de lave Huse med de mosgroede Straatage, de gamle Brønde med den store Bippestang, de lange Rækker af kulede Vistader under Hækken, den fælles Samlingsplads for Byens Ungdom deroppe under den store Lind paa Korsveien, Kalk-Korset slaaet paa Ladeport eller Stalddør, for at værne mod, at Ondt skal komme tilhuse, saaledes som vi endnu see det i enkelte Egne af Jylland, — alt dette minder om en dansk Landsby, og Sundheden, der staaer skrevet paa Alles Ansigt, og den Forundring, hvormed den Fremmede betragtes, river os ikke ud af Illusionen. Naar man kommer fra det stærkt befolkede Pays de Waes i Flandern, den bedst dyrkede Plet i Europa, Landbrugets lille Vidunderland, gjør det et forfriskende Indtryk at komme her i Kempen. Hele Naturen aander ligesom Friskhed og Sundhed her; er den end i selve Dasepletten lagt en Deel i Lænker, saa presses den dog ikke saaledes til den yderste Enkelthed under Kulturens Tryk som i Pays de Waes, og

man behøver jo i al Fald kun at gaae nogle hundrede Skridt ud mod Heden, før den ubundne Frihed hersker i Naturen, og ikke hver lille Ukrudtsblomst ligesom ængstelig stikker Hovedet frem af Jorden og spørger, om den maa voxe, brømme en lille kort Sommerdrøm. Denne heelt forskjellige Natur præger da ogsaa tydeligt sit Stempel paa Beboerne; her er Tarvelighed, Simpelt i Klædebragt og Levemaade, men ingen Usfelhed som hist, ikke denne Samling af halv nøgne Børn, af hygelige Kvinder, af pjaltede Mænd i hver Landsby, — skjøndt den ufrugtbareste Provinds, er der dog kun een, der har færre Fattige; de tjene ikke meget, — ganske vist —, men de have ogsaa kun faa Fornødenheder, faa Forlystelser andre end dem, et muntert, sundt og freidigt Sind let veed at skaffe sig selv.

At Kulturen her i de store Daser er gammel, derom vidne de mange gamle Steenhuse, ofte med halvbuede Vinduer, man endnu finder her, derom vidne de store Træer langs Gaderne, de gamle Frugttræer, de rigelige og fyldige Hækker, der gjøre det Hele saa lunt og hyggeligt derinde, at man aldeles glemmer, at man er i Kempen, at ofte ikke 1000 Alen borte ligger Heden bar, og der fløiter Vinden raft henover Lyngtøppene; man undres slet ikke over, at en eller anden Rigmand har havt lyst til at lægge sit Landsted herude, ja at selv Pariseraristokrater tilbringe Sommermaanederne her i Heden. Undertiden findes endog et gammelt Slot i Byen, indhegnet af brede Grave, — Minder fra Kempens lykkelige Dage i Middelalderen.

Men undertiden ere Daserne ogsaa kun meget smaa, kun nogle faa fattige Huse, hvis Beboere føre et kummerligt og anstrængende Liv, altid i Kamp med den ublide Natur; — Træ- og Hegnspantningerne omkring Huse, Haver og Marker ere ei lykkelige, forkomne og faabladede staae Træerne der som Vidne om gylde, men svigtede Forhaabninger; — den skarpe Vind ændser dem ei, blæser igjennem dem eller piller Bladene af i Forbisarten, og Kornet og Græsset paa de smaa Marker, omgivne af Lyngheder, har derfor ei heller den Kraft og Friskhed

som inde ved Kirkebyen. Ogsaa disse Daser ere i Reglen gamle; en Gang kommen der, klynger man sig til dem og til den majsommelig opdyrkede Jord, — „Fuglen elsker sin Rede, hvad enten den er bygget i det nøgne Sand eller er fodret med Duun.“

Men vi finde endnu en 3die Slags Daser, der alle ere af nyere Data, og det er de store Gaarde, som hist og her ere anlagte paa den nøgne Hede, hvor den nyere Tids skarper Eftersøgning —, efterat Opmærksomheden er henvendt derpaa, — har udpeget et eller andet frugtbarere Sted. I Reglen er kun en halv Snees Vintre gaaede hen over disse Nybyggergaarde, og det røde Tag paa den nye, store, ofte med Taarne forsynede Gaard viser os da langt borte, at her er det navnlig, vi skulle finde Opdyrkingen i Gang. Gaarden i Midten, deromkring 70—90 Tdr. Land af friske grønne Marker, atter udenom disse en lille Strimmel Hede, der lidt efter lidt skal tages ind og opdyrkes, og endelig yderst de ringe Fyrrestove, omgivende det Hele som et Vælte, fredende mod Vind og Veir, mens Kulturen ret fæster Rod derinde omkring Gaarden; en Gang med Tiden vil jo ogsaa disse Skove blive lagte under Pløven, men indtil da give de baade en Indtægt og forberede Jorden til at modtage en Kultur. Brede, snorlige, med Eg, Bøg og Poppel beplantede Alleer eller Markveie føre fra Gaarden til alle Sider ud over Marken til Skoven.

Vende vi nu tilbage til de store Daser med deres gamle i Tidernes Løb udviklede Agerbrug, for først at undersøge dette, saa finde vi der Jorden meget deelt og næsten aldrig store Gaarde. Det er vanskeligt at opgave noget aldeles bestemt om Forbeidommenes Fordeling og Størrelse i Kempen, thi de statistiske Tabeller angive for hver enkelt Provinds, og Kempen indtager kun de 540000 Tdr. Land af Provindserne Antwerpen og Limburg, medens de øvrige 260000 Tdr. Land i den sydlige Deel af disse Provindser ere gode, tildeels endog fortrinlige Jorder, der altsaa blive drevne under heelt andre

Forhold. Men tage vi Middeltallet for de 2 Arrondissementer Turnhout og Maesehø, der begge ubelukkende tilhøre Kempen, og af hvilke den første repræsenterer den vestlige bedre Deel, den anden den østlige Deel af Kempen, saa finde vi, at i Gjennemsnit af hele Arealet er hvert enkelt Agerbrug, hver Bedrift, 16 Tdr. Land, og i Gjennemsnit af det opdyrkede Areal kun $6\frac{1}{2}$ Td. Land. Da en meget stor Deel af Heden er kjøbt til Skov eller til fremtidig Opdyrkning af Pengeaend, og altsaa ikke direkte kommer de mindre Daseagerbrug til Nytte, saa bliver det jo navnlig det sidste Tal, der har Interesse, og som da maa forundre ved dets Lidenhed. Men see vi hen til, hvorledes Forholdet stiller sig mellem Agerbrugene af forskjellig Størrelse, saa er det endnu mærkværdigere for den, der ei forud er kjendt med det belgiske Landbrug. I de 2 Provindsler, hvori Kempen ligger, er saaledes 47 pCt. af Eiendommene under $1\frac{1}{2}$ Td. Land, 30 pCt. mellem $1\frac{1}{2}$ og 9 Tdr. Land, 12 pCt. mellem 9 og 18 Tdr. Land, $7\frac{1}{2}$ pCt. mellem 18 og 36 og kun $3\frac{1}{2}$ pCt. ere over 36 Tdr. Land. Altsaa næsten Halvdelen af Landbrugene ere under 2 Tdr. Land, og af disse ere de allerfleste ei engang 1 Td. Land. Dette kommer deraf, at de fleste Arbeidere leie, ofte til meget høie Priser, et Stykke Jord i Nærheden af Landsbyerne, hvor man stadigt seer deres Koner og Børn beskæftigede om Dagen med at luge, grave, hyppe og pusle, og hvor Manden efter endt Dagværk, ofte til langt ud paa Aftenen, saa at sige pleier om hver Plante paa Ageren, thi da Ingen betale saa høie Forpagtningsafgifter som disse Smaaaleiere, saa er der heller Ingen, der saaledes maae anvende den hderste Flid og Møie paa at bringe det meest mulige ud af Jorden som netop de. Men ogsaa de større Landbrug drives for en stor Deel af Leiere, Forpagtere; saaledes stiller Forholdet mellem Antallet af Eiere og Forpagtere sig ved indtil

$1\frac{1}{2}$	Tdr. Land findes der	1 Eier	for	hver	2,4	Forpagtere
$1\frac{1}{2}$ —9	—	—	1	—	1,3	—
9—18	—	—	1	—	1,1	—

Altsaa jo større Eiendommene blive, desto oftere finder man dem drevne af Eierne selv, og ved Gaardene over 18 Tdr. Land er der omtrent lige mange Eiere og Forpagtere. Salt ere omtrent de 63 pCt. af Jorden i Forpagteres Hænder*).

Naar her er brugt Adskillelsen Eier og Forpagter, saa findes dette aldrig bestemt; meget ofte, navnlig ved de større Landbrug, er det blandet, saa at en Deel af Jorden i en Bedrift er Eiendom, en Deel er Forpagtning. Naar vi undtage de mindste Agerbrug, der altid dyrkes med Spaden, og kun holde os til de større, der fordre Anvendelsen af Trædhr, saa finde vi Hovedmassen af disse at have en Størrelse mellem 2 og 18 Tdr. Land, saaledes at i Reglen Eiendommene paa 4—8 Tønder Land drives med 1 Stud (undertiden blot 1 Ko), de paa 9—13 Tdr. Land med 1 Hest, og de paa 14—18 med 1 Hest og 1 Stud, og derfra indtil 27 Tdr. Land med 2 Heste. Dette er da de forskjellige Slags Eiendomme, man i Reglen træffer i de gamle Daser, — sjældent findes der nogen, der drives med 3 eller 4 Heste.

Eiendommene ere altsaa smaa, selv efter belgiske Forhold, thi kun i Brabant, Hainaut og Østflandern træffer man dem i Gjennemsnit mindre; naar desuagtet Beboerne snarere ere velhavende end nødlidende, saa skyldes dette ikke blot den Tarvelighed, hvortil de ved deres mindre Samkvem med Byerne fra gammel Tid ere vant, men ogsaa de rige Afgrøder, hvormed de vide at dække disse af Naturen sterile Sandjorder. Det er ikke deres Sædskifte eller Driftsmaade, ikke deres Redskabers Godhed, der fremkalder denne Frugtbarhed; thi, som vi senere skulle see, ere disse Dele af Agerbruget snarere slette end gode; ei heller er det nogen overordentlig Omhu ved Markens Bearbejdning; thi ihorvel langt bedre end vi i Reglen finde den i Danmark, saa staaer

*) Ved denne Beregning er naturligviis kun taget Hensyn til den opdyrkede Jord; medregnes derimod Stovene, Heberne og den øvrige uopdyrkede Jord stiller Forholdet sig affurat omvendt: 63 pCt. af Jorden i Eiernes Hænder, kun 37 pCt. i Forpagternes.

den dog ikke lidt tilbage for Bearbejdningen af Flanderns og Brabant's Jorder, — men det er først og fremmest Gjødningen.

Ja, den mere end noget andet er Grunden til, at man der paa disse flette Jorder høfter mere, fødtrer flere Kreaturer, og kan dog fodre bedre, end selv i de frugtbareste Egne af Danmark*); den er Grunden til, at der paa hver 100 Tdr. opdyrket Land kan leve 89 Mennesker, eller paa hver Kvadratmiil 9256, hvilket er over det dobbelte, man finder i noget Amt i Danmark; — uden den vilde Kempen den Dag i Dag være en gold Hedeflette, — den er den uundværlige Løstestang for ethvert Agerbrug, der vil fremad, men særlig er den det for Kempen, som for alle af Naturen flette og ufrugtbare Jorder. Desværre ændses dette i Reglen endnu ikke tilbørligt nok, lad os derfor see af Kempeboen, hvad der kan gøres, han kan være Alles Væremester deri.

Man kan reise hele Kempen igjennem og seer ikke et eneste Møddingested, og er det paa den Tid Gjødningen udføres, man seer den aldrig benyttet ublandet. At omdanne alt til Kompost, og at holde den under Tag, — det er de 2 Grundfætninger, der lede det Hele.

Man har kaldet det Agerbrug extensivt, hvor Driftskapitalen forholdsvis er ringe til Gaardens Størrelse, og intensivt derimod det, hvor der anvendes en stor Kapital til Driften af en lille Eiendom. I Kempen ere begge Dele saa nøie forenede, at man vil være i Tvivl, enten man skal kalde Agerbruget der intensivt eller extensivt. At dyrke 1 Td. Land godt og gjøde den rigeligt, er bedre og fordeelagtigere, end at dyrke 2 eller 4 simpelt, — dette har Kempeboen længst indseet, derfor nøies han med at saae Korn i den ene, men Afgrøden føres egentlig hjem fra dem alle 4, thi da Jorden i sig selv er saa

*) Aarhus Amt, der forholdsvis har den største Kvægsstyrke i Danmark, har, — det ubenyttede Areal fraregnet —, 4703 Stkr. Hornkvæg pr. Kvadratmiil, Kongeriget Danmark 3968 Stkr., Kempen 6374 Stkr. pr. Kvadratmiil.

fattig, saa maa de andre 2 eller 3 Tdr. Land bidrage til at forøge Frugtbarheden i den 1d. Land, der er taget til Dyrkning. Med andre Ord, af Heben, der ellers ligger ubenyttet hen, affræller han omhyggeligt den tynde Lyngtørv, fører den i Stalden og lader den der først tjene som Strøelse under Kvæget og senere som Beværet for alle de nærende Stoffer i Gjødningen samtidig med, at den da selv undergaaer en Forandring, mættes af Møgfaften, forraadner og bliver plante-nærende. Ei blot Lyngen maa saaledes gjøre Nytte, Ghyvelen, der voxer rigelig paa Heben, Ukrudet, for saa vidt det ei bruges som Foder, Bladene fra Skovene, Oprensningerne af Grøfterne, ja flere Steder kan man endog see Grønsværen strættet ganske tyndt af Digerne til den samme Brug, — alt dette føres hjem i den store Bunk, der ligger udenfor hver Stalddør, og hvorfra der daglig føres en Deel ind i Stalden, for tilligemed den sparsomme Halmstrøelse at kastes under Kvæget. Har man ingen Hebe, og kan man nu ei længer, da Kommunernes fælles Hedejorder for største Delen ere udskiftede og solgte, staafe sig Strøelse fra disse, saa fører man selve Jorden fra Markerne ind i Stalden. „Hvilket Arbeide!“ vil man sige; — ja vel, men hvilken fornuftig og fordeelagtig Maade at behandle sin Gjødning paa; ligesom Lyngtørven vil den indførte Jord ikke blot forhindre ethvert Tab af gjødende Stof, opfuge Urinen og største Delen af den udviklede Ammoniak; men ved dens Henliggen i Stalden vil den selv for en stor Deel blive dekomponeret og opløst og i sig selv være dobbelt god, naar den atter kommer paa Marken.

3 Bunden af Stalden lægges et Lag Jord, 6—8 Tommer tykt, og Landmandens Kunst bestaaer nu i efterhaanden at tilføre saa megen Jord, Lyng o. s. v., at den hele Kompostmasse faaer en passende Fugtighed, saa at en jevn og stadig fremadskridende Gjæring kan foregaae. Thi denne Blandingsgjødning bliver i Stalden til den skal bruges. Grebningen er meget bred, og bliver Gjødningemassen for høi under Kvæget, kastes den ud paa Grebningen.

Ingen Udtørring af Binden, ingen Udvaadstning af Regnen — hvorved over Halvdelen, ja ofte langt mere, af Gjøbningens frugtbare Stoffer gaaer tabt, — kan finde Sted paa denne Maade, og denne Gjøbning, saaledes fuldstændig gennemraadnet, har desuden den Fordeel, at den særlig passer til de lette Jorder, hvorfor den er bestemt, og som ikke have Fugtighed nok i sig til at en frisk eller uforraadnet Gjøbning kan gjære; og trods den større Opføselighed behøver man ei at frygte en Udvaadstning, det Indblandede forhindrer dette. Det er desuden indlysende, at dersom Gjøbningen blandet med Strøelsen af Lyng, Ghyvel o. s. v. blev brugt frisk, vilde den gjøre den forud løse Jord endnu løsere, saa Udtørringen af Binden blev stærkere, hvorimod den nu ved den Humus, den bringer ned i Jorden, tillige har en stor og heldig fysisk og mekanisk Indvirkning paa denne. Først i det aller sidste Dieblif inden Saaningen føres Gjøbningen paa Marken og bringes strax i Jorden; er Kampineboen af en eller anden Grund nødsaget til at udføre den noget iforveien, og lægge den i Bunke, da kan man være vis paa at finde denne dækket af Jord eller Græstørv. Hestegjøbningen, hvis udmærkede Brug til Kompost jo er bekjendt, sættes der naturligviis særlig Priis paa, og omhyggelig blandes den daglig med den øvrige Gjøbning.

Man kan nu maaskee indvende, at det neppe kan være godt for Kvæget saaledes stadig at ligge paa Komposten, og at Uddunstninger fra denne stulde skade; i Virkeligheden traf vi ogsaa et Par ny anlagte Gaarde, hvor man af samme Frygt var afveget fra denne ellers i hver eneste Gaard brugte Behandlingsmaade. Der brugte man naturligviis det samme Materiale til Strøelse, som ovenfor er nævnet, — dette er aldeles uundgaeligt, vil man have ordentlig Høst i Kempen, — men to Gange om Ugen rensede man under Kvæget og førte Gjøbningen ud i store murede og med Tag forsynede Beholdere. At ogsaa denne Gjøbning bliver god, er jo indlysende, men deels taber den noget ved den gjentagne Omstikning, deels er den vanskeligere at holde i en passende

Fugtighedsgrad; thi en stor Deel af Urinen løber bort til Kummer, og maa da derfra pumpes ind over Gjødningsbunken. Dog, — hvis virkelig Kvæget har Skade deraf, maa jo denne Maade foretrækkes, om den end desuden fordrer mere Arbejde, men deels er Sygelighed blandt Kvæget i Kempen ei almindeligere, ja ikke engang saa almindelig som i det øvrige Belgien, deels bestridder den Kommission, som særlig har været beordret til at undersøge denne Sag, at der er nogensomhelst Skade forbunden dermed. Staldene ere meget høie, 6—8 Alen, og Luften forekom os friskere end i Kvægstalde i Almindelighed; sikkerlig bidrager ogsaa den Omhu, hvormed Kvæget pleies, og at det enten hver Dag eller i alt Fald flere Gange om Ugen vadsfes og halmstrigles, til at holde det sundt.

Til Kartoffelmarken laver Kampineboen som oftest en særlig Kompost, som han behandler i det Frie. Af kort Gjødning, Græstørv, Mennefegjødning, al Slags Planteaffald o. lg. danner han en lang, smal og skarprygget Bunke, saa Regnvandet kan løbe af den uden at udvadske den. Han omstikker den 2 eller 3 Gange, for at faae en fuldstændig Blanding og Dekomposition, og Alle roste en saadan behandlet Kompost særlig til Kartoffler. En lignende Maade bruges iøvrigt ogsaa mange Steder med den Gjødning, man vil give til Eftersletten, kun bliver den da i Reglen mere jordblandet.

Men beundre vi Gaardmanden for den Omhu, han anvender paa at samle og tilberede sin Gjødning, saa fortjener Huusmanden det samme, naar vi undersøge hans smaa Forhold. I alle Landsbhyer, bag hvert Huus finde vi en lille Grube muret eller beklædt med Brædder eller Vidiesletninger. Her samler han omhyggeligt alt Affald fra Huset og Gjødningen fra Geden, han i Reglen har; heri bringer Børnene de visne Blade og Ukrudet, de have samlet langs Veiene eller i Skovene, hertil bringe de deres smaa Kurve, naar de have faaet dem fyldte med Gjødning, samlet paa Landsbhens Gader eller paa Veiene. Kort sagt hele Aaret igjennem samler den fattige

Kempeboer til denne lille Grube, for derfra at kunne gjøde sit lille Stykke Rug, Kjøkkenurter eller Kartofler i Haven.

Denne store Omhu, der vides af Alle for at forsøge og berige Gjødningsmassen, havde den haarde Nødvendighed alt tidligt fremkaldt, om de isøvrigt vilde friste Livet paa dette nøgne Sand, thi intet andet Middel stod til deres Raadighed; de kunde ikke som Landmændene i en stor Deel af det øvrige Belgien kjøre til Byes og hente Gjødning, — de havde ingen andre Veie end disse dybe, tunge Sandveie, hvor Reisen gaaer langsomt og kun med ringe Læs, og desuden ligger kun den lille By Turnhout i Kempen, til de andre Byer var for lang Vei, og noget egentligt Tilskud af Gjødning ude fra fandt derfor slet ikke Sted tidligere. Det er egentlig først efterat man har gravet Kanaler gennem Kempen, at den store Gjødningsmasse, Gadaaffeining og slikt fra Antwerpen, Vüttich, Mechelen, Löven og Bryssel er begyndt at komme Kempen til Nytte. Skjøndt laugt billigere tilført i Pramme ad Kanalerne end pr. Axl bliver Gjødningen dog dyr, inden den naaer sit Bestemmelsessted; medens saaledes f. Ex. 1 Kubikalen Gadaaffeining i Bryssel kun koster 8 til 12 β , maa man ved Udskibningsstedet i Kempen betale den med 28 til 36 β ; — den bliver dyr, men ikke for dyr, thi naar det gjælder om at skaffe sin Jord Frugtbarhed, da er Kempeboen ei paaholden.

Grøngjødsning, ligefrem som saadan, er egentlig ikke benyttet i Kempen, og man kan ei undre sig derover; — hvor fortrinlig en Maade dette end kan være til uden stort Besvær at bringe en nogenlunde god Afgrøde ud af en fattig Jord, saa er den dog egentlig kun paa sin Plads i det udelukkende extensive Agerbrug med store Udstrækninger og ringe Arbeidskraft. I Kempen derimod, hvor den dyrkede Jord kun er nogle faa Tdr. Land, og hvor den derfor aldrig ligger ubenyttet hen, men maa bære mindst een, ofte to Afgrøder hvert Aar, og hvor der desuden er en rigelig Arbeidskraft, der behøver man ei at tænke paa at komme let fra det ved direkte at nedpløie den grønne Afgrøde, men der føres den først i

Stalden og opfodres, for da blandet til Kompost at føres paa Marken. At en Deel gaaer tabt til Dyrenes Ernæring er ubestrideligt, men deels gjør den jo altsaa sin Nytte der, deels bliver den bragt i en mere opløselig Form uden at man formedest dens Indblanding i Komposten behøver at frygte nogen Udvadstning. Ved den Hebeopdyrking, der finder Sted i det Store, kan Grøngjødsning være en fortrinlig Hjælper og burde paa de lettere Jorder bruges meget mere end Tilfældet er; ikke blot drager den en Mængde Stoffer fra Luften, samler en Deel uorganiske Stoffer fra Jordens dybere Lag i Overfladen, saa det udsaaede Korn strax finder en rigelig Næring, men ogsaa har den ved sin Vefkygning denne endnu tildeels uforklarede, men ved Erfaringen noksom godtgjorte, helbige Indflydelse paa Jorden. Kempeboen opdyrker derimod, som vi senere skulle see, aldrig mere end et lille Stykke Hebe hvert Aar, han har ingen Brug for Grøngjødsning, og den Forundring herover og Misbilligelse heraf, som man jævnlig hører, er derfor ubesøiet.

Vi komme nu til at omtale den saakaldte kunstige Gjødning og den Rolle, som denne spiller i Kempen, og som man kunde vente, fremtræde Erfaringerne her med en Sikkerhed og Klarhed, som de vanskelig ville kunne faae paa gode af Naturen frugtbare Jorder.

Man har sagt, naar Talen var om Hebeopdyrking uden Engtilliggende: Brug kunstig Gjødning for at fremvale en første Afgrøde, foder Halvdelen eller endog hele Afgrøden op, og lidt efter lidt vil Jorden komme i Kraft. Dette er en blændende Sætning; — hvis det var Jorder, der i sig selv indeholdt en Deel opløselige, frugtbare Stoffer, saa vilde det gaae prægtigt, thi det Tilskud, som disse aarlig vilde yde, vilde da opveie det Tab, — vi ville ikke sige som Salget af Korn, — men som selv blot Salget af Kvæg eller Kvægets Produkter aarlig fremkalder. Men er det en af Naturen aldeles ufrugtbar Jord, da magter den ei at give dette Tilskud, og hvis vi derfor ikke vedvarende foruden Stalbgjødningen tilføre Jorden ude

fra lige saa meget, som vi føre bort fra Gaarden i Produkter, saa ville vi snart høre op med at høste paa disse Jorder. Men ikke nok hermed, — medens vi paa de stærkere Jorder væsentlig kun behøve at holde Regnskab med de uorganiske Stoffer, saa spille her for den lette, løse Sandjord de organiske Stoffer, der i Jorden skulle danne Humus, en ligesaa vigtig Rolle; — ikke blot er det den, der for en Deel skal holde paa og forhindre en hurtig Udvadstning af de uorganiske Stoffer, men det er ogsaa den, der skal afhjælpe Manglerne ved Sandjordens physiske og mekaniske Egenheder, hvilke, — skjøndt nu næsten i enhver Discussion trængte i Baggrunden af de kemiske, de egentlig nærende Egenheder for Planterne, — dog ere ligesaa vigtige, ligesaa uundværlige; den er det, der skal holde paa Regnen, i smaa Portioner tilmaale Planterne den, og gemme af den til knappe, tørre Tider; den er det, der i den kølige Sommernat skal indsuge Luftens Fugtighed, saa at Planten ei skal hentørre i den næste Dags brændende Sol; den er det, der skal indsuge nærende Stoffer fra Luften, holde paa Gjødningen o. s. v. Nei, forbedrer man blot Jordens plantenærende, dens kemiske Egenheder, den vil da vedblive at være ligesaa ufrugtbar, som hvis man forbedrede dens physiske og mekaniske, gjorde den til den sundeste og meest passende Bøjeplads for Planterne, men blot glemte at give dem noget at leve af. Intetsteds seer man dette bedre end i Kempen, og det er med en vis Skadefryd, at de gamle Praktikere der pege hen saa paa een saa paa en anden „Theoretiker“, der heelt gaaede op i deres agrikulturkemiske Problemer troe at kunne fremkalde en Kultur blot ved at give Planterne de Stoffer, de behøve; thi inden saa Mars Forløb, undertiden strax i det første Aar, ere de blevne stufede i deres gyltne Drømme om at det Hele let gaaer, naar de blot tilføre Jorden den Phosphorsyre, Svovlsyre, Kalk, Kali, Ammoniak o. s. v., som de jo have lært er det, hvoraf Planten bygges op.

Det vil altsaa være klart, at enhver eensidig Gjødning i Kempen i Reglen ingen Virkning har, den ussle Sandjord kan

ikke skyde de manglende Stoffer til, — Planterne vore ikke; — Gips, Beenmeel, suur phosphorsuur Kalk, Chilisalpeter og Kalk ere derfor ukjendte. Dog, — naar Jorden har været dyrket meget længe, og er kommen i en vis Kraft, men særlig mangler et enkelt Stof, fordi dette i en forholdsvis større Mængde er bortført gennem Kvægets Produkter, saa kan man finde, at der gives et lille Tilskud af eensidig Gjødning, som f. Ex. Kalken*), der bruges i et lille Hjørne i den nordvestlige Deel af Kempen, naar Markerne lægges ud med Kløver, men altid i meget ringe Mængde: 1 Kubikalen Kalk til hver Td. Land; man lægger den i en Bunke i Gaarden, tildækker den med Jord og vander for at lædse den; derefter blander man den hensmuldrede Kalk og Jorden med Gjødningen i det Dieblak, denne søres paa Marken, der besaaes med Havre, som lægges ud med Kløver. De Indvendinger, der ellers med Rette kunne reises mod at blande Kalk i sin Gjødning, falde bort her, naar man mindes, at det er en stærk jordblandet Gjødning, at der gjødes hvert Aar, ogsaa bag efter paa Kløveren, og at det altsaa ei skader at fremme Opløsningen, saa at Gjødningen bliver brugt samme Aar, og endelig, at det er en saa ringe Mængde Kalk, der bruges. Noget heelt andet er det, hvor man som mange Steder i Sylland begynder sin Opdyrkning af Heben med at mergle stærkt; — at det, naar Jorden indeholder lidt gammel Hedemuld og Frugtbarhed, giver glimrende Resultater det første Aar, er ligesaa naturligt som at Jorden efter saa Aars Forløb er meer eller mindre ødelagt. Der hidrører Merglens Virkning ikke eller i al Fald for langt den mindste Deel fra, at der afhjælpes en Mangel paa Kalk som Plantenæring i Jorden, — i saa Fald behøvede man kun som i Kempen at give en meget lille Mængde, — nei, der er det ubelukkende eller væsentligst Kalkens dekomponerende og opløsende Indflydelse paa den sparsomme gennem

*) I Kempen ligesom i en stor Deel af Belgien findes ei Mergel.

Aarhundreders Røb opsamlede Muld, der nu i en Fart bringes i Virksomhed, opløses, tilegnes vel for en Deel af Planterne, men udbadkses ogsaa i stor Mængde, og man skal gjøde stærkt, og gjøde i mange Aar, og bringe store Offre, inden man igjen skaffer den for Sandjorder saa høist vigtige Humus tilveie i Jorden, som man kun altfor hurtigt og let og til altfor stakket Glæde fik ødelagt; det er et Plyndringsystem af den værste Art. Om nu end ikke de andre eenfaldige Gjødningsmidler virke saa skadeligt i de her omhandlede Forhold som Kalken eller Merglen, saa er det dog let at paapege Grunden til, at den gamle Kempeboer, der har et praktiskt Kjendskab til Gjødning som ingen anden, omhyggeligt undgaaer enhver Benyttelse af dem, og at de Nybyggere, der have brugt dem, bitterlig have maattet fortryde det. Naar vi tilføre Planterne et enkelt Stof f. Ex. Ammoniak, Phosphorsyre, Kalk eller Kali, da er det en Kjendsgjerning, at Plantens Liv bliver ligesom mere energisk, at den ligesom anlægger større Dimensioner for sin Udvikling, danner tykkere Stængel og bredere Blade; følgelig fordrer den ogsaa mere Næring end ellers under normale Forhold, og vel at mærke mere Næring af alle de Stoffer, hvoraf den sammensættes, og da nu med Undtagelse af det ene, vi have tilført, disse kun ere sparsomt tilstede, blive de hurtigt opbrugte, det rige Liv kan ei vare ved, Armod og Sult indfinder sig, og Planten sygner hen eller naaer kun en kummerfuld Udvikling.

Det andet Hovedpunkt, som vor Opmærksomhed maa fæste sig paa ved Kempeboens Forhold til den kunstige Gjødning, det er, at selv den altsidige næsten aldrig bruges alene, men altid sammen med Staldgjødning, Kompost, humus- eller leeragtige Bestanddele. Guanoen er naturligviis her som overalt den vigtigste deriblandt, men særlig maa den være det her, da de lange Transporter og ofte daarlige Veie fordrer en Handelsgjødning med stor Værdi i et lille Volumen. Det er da ogsaa i stort Maal, at den bruges her som isvrigt overalt i

Belgien*); saa at lige hver Mand bruger Guano, selv paa de fattigste Huusmands Budget er Guano i Reglen opført som en af Aarets Nødvendighedsartikler, — med Tillid betroer han sin Jord dette dyre Gjødningsmiddel. Man har i Begyndelsen prøvet at give Guano alene, og i Modsætning til de eensidige Handelsgjødninger gav den ogsaa ret gode Afgrøder i de første 2—3—4 Aar, — den indeholder jo, hvad Planten behøver til sin Næring —, men saa svigtede den, og Jorden viste sig stærkt medtaget; thi den forbedrede ei Jordens physiske og mekaniske Egenskaber. Nu bruges den væsentligt som Halvgjøde sammen med Kompost fra Stalden, eller som Overgjødsning Efteraar eller navnlig Foraar paa forud gjødede Marker. Ved Dannelsen af Vandingsenge i Kempen er indvundet en mærkelig, men paa saa mange Steder gjentaget Erfaring, at man ei længer kan modtage den med Tvivl; anvendes Guano ene til disse, fremmes blot Væxten af enkelte mindre gode Græsarter, alle de andre som Timote, engelsk Raigræs og Kløver spire blot frem, men gaae atter ud nogle Uger efter; — blandt andre Steder viste dette sig ogsaa paa de store Vandingssteder, den ene paa 288, den anden paa 144 Tdr. Land, hvor Guanoen først blev brugt som eneste Gjødning; senere blandede man den med humus- og leerholdig Jord, og fra da af voxede alle de udsaaede Græsarter lige godt.

En stor Ulempe, der ogsaa forhindre en endnu større Benyttelse af Guano, ligger der i Forsalfninger. Et Handelshuus (Sesceau & Co.) i Antwerpen har eneste Guanodepot for Gibbs & Søn her i Belgien, og de sælge den omtrent for 5 Rd. 4 Mk. pr. 100 Pd.; men nu finder man ogsaa en Mængde større og mindre Gjødningshandlere i de fleste Byer og omkring paa Landet; de forskrive den fra det antwerpenste Huus, betale de ofte høie Transportomkostninger og kunne dog

*) Salt forbruges i Belgien over 100 Millioner Pund Guano om Aaret, eller med andre Ord: hvert Aar gives i Gjennemsnit 56 Pd. til hver Td. Land dyrket Jord, Eng og Græsang.

fælge den til samme Priis, ja undertiden endog billigere. At der her altsaa finder en Forfalskning Sted, er saa indlysende, at man end ikke havde behøvet de mange Analyser, der desuden noksom have godtgjort det. Dette er saa meget uheldigere, som alle de mindre Jordbrugere jo væsentligst tage deres Guano fra disse Smaahandlere. Enkelte Landboforeninger have begyndt at raade Bod herpaa ved i deres Bureau at henlægge en Liste, hvor Forbrugerne kunne tegne sig for det Kvantum, de ønske; naar da dette sammenlagt er en fuld Pram-ladning ad Kanalerne, forskrives det fra Antwerpen, og Omkostningerne fordeles paa Forbrugerne. Man har henvendt sig direkte til Gibbs & Søn for at undgaae den antwerpenste Mellemhandler, men ifølge Kontrakten maa ikke et eneste Pd. sælges uden gjennem ham.

Endnu maae vi omtale Benyttelsen af uldne Klude, som vist intetsteds er saa almindelig som paa de lette Jorder i Kempen. Man kan have dem for omtrent 6—7 Mk. pr. 100 Pund i Bryssel, og de have længe været brugte i Plantestolerne og til Frugttræerne; nu benyttes de ogsaa meget og med Held til Kartofler, Raps, Turnips, Raal og til de øvrige Planter af de Korsblomstredes Familie. I Reglen udlægges de paa Marken 2—3 Uger inden Saaningen, for at Regn og Dug kan gennemtrænge dem og en Forraadning paabegyndes, — een Gang begyndt, fortsættes den let, selv om Jorden er noget tør. Hvis man har Gjødningevand, foretrækker man at kaste dem i dette, for at være sikker paa, at Gjæringen skal indledes; thi indtræffer tørt Veir, efterat de ere udstrøede paa Marken, nødsages man ofte til at nedpløie dem uforandrede, og Virkningen af dem mindskes da betydeligt. En 3die Maade, og det ansees for den bedste, er at blande dem med Oprensningerne af Vandgrøfter og Aær, der altsaa væsentligst maae bestaae af Vandplanter. I alle Tilfælde, — jo mindre Stykker de uldne Klude ere deelte i desto bedre.

Er det heldigt paa de stærkere Jorder at gjøde jevnligt, om end mindre stærkt, da man ved at indlemme en større

Masse Gjødning i Jorden, bestemt til at virke gennem flere Aar, absolut lider et Tab ved Udvadstning og Forslygtigelse, faaer en god Førstegrøde, en ret ordentlig Andengrøde, men senere daarligere og usflere for hvert Aar, — er det heldigt, sige vi, paa de stærkere Jorder, hvor Udvadstningen er mindre, og Luft og Varme ikke saaledes kan trænge ind og bortbrænde de organiske Stoffer i Gjødningen, saa er det en absolut Nødvendighed paa de lettere Jorder, og Kempeboen gjøder da naturligtvis ogsaa til hver Afgrøde, ja ofte og navnlig til Vinterfæd 2 Gange (en Obergjødning om Foraaret), og er det en Eng eller Græsmark, der flaaes 2 Gange, da kan man være vis paa, at den første Slet aldrig saasnart er af Marken, før han har travlt med at udfjøre den særlig til Esterfletten lavebe Kompost, væsentlig bestaaende af det underste Jordlag i Stalden, blandet med lidt Gjødning, og søgt gjort hurtig virkende ved flere Gange at omstikkes. — Men ikke blot gjøder han til hver Afgrøde, men han gjøder aldrig før det sidste Dieblif, inden Marken skal besaaes, han fjender sin Jord og veed, at den er en daarlig Huusholder, han betroer den derfor ei heller nogen Gjødning førend samtidig med Planterne, der skulle bruge den.

Vi have omtalt Gjødningen saa fuldstændigt, fordi det forekommer os, man neppe nogetsteds skal finde en rationellere Behandling og Bentyttelse udviklet i det praktiske, og tillige fordi det er saa interessant at see, at her, hvor de saakaldte „Theoretikere“ aabenbart ingensomhelst Indflydelse have haft paa Egnens Agerbrug og dets Udvikling, her finde vi netop i Stort som i Smaat, at de gamle Praktikere igjennem Aarhundrederes Søgen og Erfaringer ere naaede til at behandle deres Gjødning til Punkt og Prikke saaledes, som netop Videnskaben tilraader*). Det er ei længer Tankebilleder, men den haand-

*) Det tidligere nævnte Tilfælde med de saakaldte „Theoretikere“, der ved en halvforstaaet og derfor misforstaaet Anvendelse af kunstig Gjødning vilde kringe Jorden i Kultur, men tværtimod ødelagde den, modsiges ikke den interessante Kjendsgjerning, som vi ovenfor henpege paa — thi som bekjendt er „ei alt Guld, som glimrer“.

gribelige Virkelighed, der her træder os imøde. Vel vide vi, at meget af det ovenfor Fremstillede af oekonomiske Grunde ei kan finde Anvendelse paa de stærkere, af Naturen frugtbarere Jorder i Danmark, men i sine Hovedtræk skal der ikke fra de lettere Egne kunne gøres nogen berettiget oekonomisk Indvending mod at adoptere Kempebondens Behandling og Omhu for sin Gjødning, for Drivkraften i ethvert Agerbrug. Og naar vi navnlig have dvælet ved de store Tab, en mangelfuld Behandling af Gjødningen foraarsager, ved Faren, der er forbundet med at bruge eenfaldige Gjødningsmidler paa lette, ei gammel dyrkede og kraftige Jorder, naar vi navnlig have henpeget paa den Udælgelse, som en misforstaaet Benyttelse af Merglen ofte foraarsager, paa det Urigtige i kun støvviis at tilføre navnlig de lettere Jorder Gjødning, — saa er det, fordi det forekommer os, at man mange Steder gjør sig skyldig i disse Feil. Og det Forunderlige er, — man veed meget ofte, at man handler galt, — det er neppe mange Landmænd, der ville paaatae, at deres Gjødning bliver aldeles rigtig behandlet, at Møddingestedet er godt o. s. v., men dog — dog gjør man ei noget synderligt ved det, — man indrømmer Feilen, men retter den ei, — hvorfor? Fordi man ei har den faste Tillid til, at det vil betale sig at anvende mere Omhu derpaa, fordi — om man end siger det — man dog endnu ikke som Kempebonden er kommet til den fulde Erkjendelse af, at Gjødningen eller Jordens Frugtbarhed er Grundpilleren for ethvert videre Arbeide i Landbruget.

I Kempen som iøvrigt i hele Belgien ere Redskaberne saa og paa en Maade slette. I første Dieblis studsers man derved, — Belgien, med dets saa vidt fremskredne Agerbrug, slette Redskaber? — men i Grunden er det naturligt nok. Hvor Jorden er saa stærkt dyrket, at den aldrig hviler, der bliver den tilsidst saa let at bearbejde, at en lille Ufuldkommenhed ved dette eller hiint Redskab ingen videre Indflydelse har og derfor ei heller agtes; hvor Eiendommene ere saa smaa og Arbeidshænderne forholdsviis saa mange, der er

Hestekraften naturligviis reduceret til det mindst mulige, og derfor ingen Trang til Indførelse af nye Maskiner. Det er da ogsaa i Lande med stærke, bindende Jorder, store Gaarde, ringe eller kostbar Menneskekraft, og dog en intensiv Drift, at Udviklingen af Agerbrugsredskaberne nødvendigviis maa gjøre de største Fremskridt; — der er der Trang til at konstruere Redskaber og Maskiner, der med Heste- eller Dampkraft udrette det Arbeide, man før maatte bruge Menneskehænder til, — saaledes Tærste-, Meie-, Hakkelse-, Ploiemaskiner o. s. v. — og der, i den bindende, lerede Jord, saa vanskelig at bearbeide og faae bekvem, er der Trang til at fuldkommengjøre alle de ældre Redskaber, saa de arbeide lettere og bedre, — saaledes alle de nyere Plove, Harver, Grubbere o. s. v.; — som sagt, der er der Trang, og den er den bedste Læremester.

Naar man derimod første Gang gaaer omkring paa en belgisk Gaard, og naturligviis er en Deel optaget og underlig stemt ved den forbausende Hvide, hvortil Jordens Frugtbarhed og Benyttelse her er naaet, og man da kommer ind i det lille Skuur i Gaarden, hvor de faa og simple Redskaber ere henfatte, saa griber man efter dem som gamle Antikviteter, med historisk Interesse kaster man sig over dem, og man har ondt ved at troe Manden, der forsikrer, at det netop er de Redskaber, han nu bruger; thi dette er jo den samme Plov, der, skjøndt allerede da flere Aarhundreder gammel, i Begyndelsen af forrige Aarhundrede fra Flandern gif til England for derfra i Slutningen af Aarhundredet, forbedret af Small, Baileh og Andre at gaae ud til hvert agerdyrkende Land i Europa, ja endog til Amerika, hvorfra den da atter forbedret som Freeborns Plov en 20—30 Aar efter vendte tilbage til Europa, og som siden den Tid endnu er bleven i mangt og meget forbedret, — kun ikke i Belgien; — og der ved Siden, der staaer den samme Træharve med runde Trætænder, hvorom Midalderens Historie taler, og som vi endog kunne forfølge langt tilbage i Romernes Dage, en Harve, som selv den fattigste Gaardmand i Danmark vilde betakke sig for. Men foruden

disse 2 Redskabere og den bredfølgende Karre er der endnu et Redskab i Skuret, og det tøver han ikke længe med at pege paa, — Spaden — dette Redskab, hvis Virkninger man endog har kaldet „Belgiens Gulmgrube“, og som saa fuldkommen afhjælper de Mangle, som vi mene der maa knytte sig til Arbejderne med saadanne Plove, saadanne Harver. Og følge vi senere disse i Marken, saa blive vi end mere forsonede med dem trods Plovens store, i Diet klodsede Form med den lige Træaa, Skøtten foran og den høje Muldfjel, og uagtet Harven netop danner en Kontrast til hvad vi forstaae ved en god Harve, — thi det er unægteligt, at den ene Hest, der er spændt for Ploven, gaaer lettere med den, end vi forud skulde bømme, endstjøndt den naturligviis er og bliver meget sværere end Plove for lignende Jorder i Danmark*), — unægteligt,

*) De i Redskabsmuseet i Bryssel udstillede Plove fra Belgiens forskjellige Egne have ved Forsøg givet følgende Resultater:

	Pd.	Jurens Dybde	Jurens Bredde
3 en meget let og allerede 1 Gang forud pløiet Jord fordrede den Flanderst Plov	250	8"	10"
3 en meget let og allerede 1 Gang forud pløiet Jord fordrede en anden Flanderst Plov	280	8"	10"
3 en meget let og allerede 1 Gang forud pløiet Jord fordrede en tredie Flanderst Plov	320	8"	10"
3 en meget let og allerede 1 Gang forud pløiet Jord fordrede Mechelns Ploven	300	8"	10"
3 en stærk Jord fordrede Limburger Ploven	400	6½"	14"
3 en meget stærk Jord fordrede Brabants Ploven	480	8"	11"
— — Hainauts —	450	7"	11"
— — en anden Hainauts			
Plov	500	7"	13"
3 en let Jord fordrede Wendeploven fra Provinsjen Luit	400	8"	9"
3 en meget stærk Jord fordrede Dombasles Plov	920	4"	11½"
3 en forud pløiet Mark fordrede Howards Plov	540	8"	9½"
3 en let Jord fordrede Ball's Plov	370	8"	10"
— — en brabantst Dobbeltplø	750	6"	25"

at den lægger en saa reen og smuk Fure, som vi kunne ønske, og at Plovmanden, naar han først er øvet, gaaer let efter den uden netop ved Enderne, hvor den, da den kun har een Stjert, bliver lidt vanskelig at sætte af og i Jorden. Og Harven, den brabantiske Træharve, med de 10—12 Tommer lange fremadrettede Trætænder (under en Vinkel af omtrent 60°), griber ret godt ind, og Jorden falder godt for den, om den end ikke gjennemarbejder Jorden saaledes i Dybden, som vi med saa god Grund sætter stor Priis paa. Men vel at mærke, Jorden er jo meget stjør ved den stadige Dyrkning; kommer man derfor i stærkere Egne eller i meget fast Grønjord, saa ere baade Harven og Ploven flette og mangelfulde Redskaber. Derfor maa Fordømmelsesdommen vedblivende falde haardt paa de sydlige Provindsjer Namur, Hainaut og Luik, der for en stor Deel have stærke bindende Jorder, store Gaarde og ofte gammelt Græsleie, og dog samme gamle ufuldkomne Redskaber, — men ikke Spaden.

I Kempen ere Redskaberne maaskee endnu simplere end i det øvrige Belgien, — dens lette, stærkt dyrkede Sandjorder og den ringe Forbindelse, som dens Daseboere navnlig tidligere have havt med Omverdenen, ere vel de væsentligste Grunde hertil. Den almindeligst brugte Plov er Malineploven, der er en Varietet af den brabantiske, som den meget ligner, men med et stort, stærkt hvælvet konkavt Skjær, som gaaer heelt op og dækker den forreste Deel af Brystet, idet det ligesom danner den forreste Deel af Muldfjælen; enkelte Steder kan man endnu see en lige Træmuldfjæl paa denne Plov, navnlig hvor man ikke holder Hest, men driver Jorden med en Stud, —

Pb. Furens
Dybde

Af Undergrundsplove fordrede en fra Provindsen

Luik 710 for 6" Dybde under Furen.

Af Undergrundsplove fordrede Smiths (Deanstones) 520 — $4\frac{3}{4}$ " —

— — — — — Reads 500 — $5\frac{1}{2}$ " —

Træmuldskjæl i Belgien? — det klinger underligt. — I den østlige Deel af Kampinen finder man meget Limbourgerplove; den er meget lettere, har kort Naas (40 Tommer lang), som ogsaa bedst passer sig til lette Jorder, og ikke som de andre Plove en Naas paa 60—70 Tommer; desuden mangler den ofte Langjern, men har da en krumbøiet Kniv paa Brystet. Medens saa at sige alle andre Plove i Belgien lægger Juren til venstre, lægger denne den tilhøire, dog paa alle de nyere Limbourger Plove sætte Fabrifanterne Plovelegemet til venstre, — Beboerne, Flamlænderne, ville have det saaledes, de ere vantede dertil ved den brabantiske Plov fra gammel Tid.

Harven er den nævnte brabantiske, og hvad enten det er til stærk Harvning eller til en let Afharvning bruges den samme. Som sagt sidde Tænderne nemlig i en spids Vinkel gjennem Bullen; naar man altsaa gjør Tænderne ligesaa lange over som under Bullene, og man væltter Harven om, saa faaer man en Harve med bagubvendte Tænder, der altsaa ikke let skal gaae for dybt. Dette er i Virkeligheden det, Kemppebonden gjør, hvor utroligt det næsten lyder.

Men det sletteste Redskab er dog Tromlen, en Skjæbne som den jo forresten ogsaa frister mange andre Steder — intet Under derfor, at Meningerne ere saa deelte om dens Nytte. Men en saa let Jord som Kempens skulde man dog i alle Tilfælde synes maatte have godt af at blive trykket noget sammen, Overfladen noget lukket, saa Veir og Vind ikke saa let kunde gjenneblæse og udtørre den. Men siger man saa, naar Jorden er tromlet, brænder Solen meget stærkere paa den jevne Flade og udtørrer, og faae vi stærkt Regnskyl, saa er den udsat for at blive slaaet af dette, og faaer Stormen først revet Hul et Sted paa en tromlet Mark, saa flyger denne meget værre end ellers; men saa vil jo den Bigtromle, som vi nogle saa Steder faae anvendt, være at anbefale. Den bestaaer af en meget stor Tromlebom i 4 Stykker, besat med 1 Tomme lange, butte Træpløkke, saa Jorden kom til at see ud, som om der var gaaet en Flok Faar hen over den, hvorfor

Beboerne ogsaa kaldte den Faarefodstromlen. Den rostes meget, og Vedkommende betragtede Tromlen navnlig til Rodfrugt som et af de vigtigste Redskaber for Kempen. At man mange Steder ogsaa føler dette, fremgik blandt andet deraf, at man fra Pays de Waes havde indført den Maade at træde den tilsaade og afharvede Jord med Fødderne og det endog temmelig store Arealer, en Slags Tromling, der er saa besværlig og kostbar, at man sikkert ikke vilde have indført den, naar man ikke i sit stille Sind indrømmede, at Tromlingen for en god Kultur i Kempen saa at sige er uundværlig; — men hvorfor anskaffer man sig da ikke som mange andre Steder i Belgien Tern- eller Steentromler, hvilke sidste her faaes forholdsviis meget billigt? — Ja dette Spørgsmaal forblev ubesvaret.

Til at bøde paa de store Redskabers Mangelfuldhed tjener som sagt Spaden, og bruges den end ikke saa meget her som i Flandern, Brabant og Hainaut, saa er der dog ingen Gaard uden at den dog bruges, ei at tale om sinaa Parcellister med 1 eller 2 Tdr. Land, der aldrig bruge andet. Hvor man bruger Ploven, graves dog Jorden i Reglen hvert 7de, 8de eller 9de Aar en 12—16 Tommer dybt, og naar hertil kommer den flittige Rensning med Hypejernet af Kartoffelmarken og Lugningen af Kornet, om der end ikke ved denne anvendes samme Flid som i flere andre af Belgiens Provindsjer, saa er det intet Under, at man trods de daarlige Redskaber finder Jorden i en Kultur og saa velbyrket som ellers kun saa Steder.

Hvad her er sagt om Redskaberne gjælder ubelukkende Agerbruget i de gamle Daser; paa de større, nyopdyrkede Gaarde finde vi derimod baade bedre Plove, Harver og Tromler, desuden Undergrundsplove og Kultivatorer, og endelig en Mængde af de nyere engelske, franske og amerikanske Maskiner; for blot at nævne eet Exempel, vil man paa Baronesse Gysseghems Gaard i Nærheden af Portel kunne finde Maskiner til Tærskning, Rensning, Koesfjæring, Diefageknusning, Haf-

kelfeffjæring, Koevadffning og desuden en Kornmølle, alt drevet ved en 8 Hestes Dampmaskine. Have de andre Nybyggere end ikke saa fuldstændig et Maskinapparat, saa søge vi dog aldrig forgjæves hos nogen af dem efter gode Redskaber.

I Kempen, saalidt som i de fleste andre Provinde af Belgien, finder man et ordnet regelmæssigt Sæbsifte, og Landmændene svarede med en vis Forundring, naar vi spurgte derom: „Nei, vi dyrke naturligviis det, som hver enkelt Stykke Jord særlig egner sig til“. At dette under een Betingelse er den eneste rigtige Drift paa Jorder, der ere af en saa lille Udstrækning, hvor Oversigten altsaa er saa let, og hvor Arbeidskraften er saa rigelig, at den systematiske Orden og Gang i Agerbruget, som man med Rette betragter som en Nødvendighed i de større Gaarde, ikke behøves, er uomtvisteligt, men at denne ene Betingelse maa stee Fyldest, hvis ikke den ubundne Frihed skal blive til Fordærv, er ogsaa vist. Landmanden maa i Virkeligheden vide, — ikke eengang for alle, men hvert enkelt Aar, hvad hvert enkelt Stykke Jord egner sig til; han maa med andre Ord ei nøies med at vide, at denne Jord særlig er Rugjord, denne særlig Bygjord o. s. v., da selv den meest udprægede Rug- eller Bygjord nægter at give Rug eller Byg efter færre eller flere Aars Forløb ved en fortsat Dyrkning dermed, naar altsaa Fordringerne til Jorden ere eenfaldige. Han maa derfor nøie holde Kontrol med hvad Jorden i de forløbne Aar har ydet, og først efter ogsaa at have taget Hensyn dertil bestemme, hvad den skal give. Men det er herimod, at Kempebonden som oftest synder; — den Vexling af Planter, som saa meget vilde fremme Udbytten af Jorden, synes han næsten endnu ei at have faaet Diet op for; — det er navnlig den idelige Rugdyrkning, ofte gjentaget flere Aar efter hinanden, der er Hovedfeilen i hans Drift; thi hvorvel Rug bedre end de fleste andre Kulturplanter kan taale en sliq Behandling, saa skal det dog strax vises, at ogsaa den lider betydeligt derunder.

Tage vi nemlig, — da det er umuligt at opgive noget bestemt Sædfliste, og vi paa den anden Side ønske at give Læseren et Billede af den Maade, hvorpaa Jorden benyttes, — de statistiske Beretninger og heraf sammendrager Optegnelserne for de 2 Arrondissementer Turnhout og Maeseyck, der som sagt nærmest kunne siges at repræsentere Kempen, saa udgjør Arealet af disse ialt 338400 Tdr. Land, hvoraf de 152000 Tdr. henligge som uopdyrket Hebe, de 39300 Tdr. som Skov, for største Delen meget ung, og kun de 147100 Tdr. Land ere opdyrkede eller benyttes som Græsgange og Enge. Af de 147100 Tdr. er da:

1,6	pCt.	dyrket med	Hvede,
36,4	"	"	"
1,5	"	"	"
8,9	"	"	"
6,0	"	"	"
6,4	"	"	"
2,1	"	"	"
			Spergel til Frø, Esparcette og andre
			Grønfoderplanter,
4,6	"	"	"
7,6	"	"	"
			Handelsplanter (1,5 pCt.), Urter,
			Viffer, Kunkelroer, Raal, Rjøsken-
			haver og Frugthaver,
24,9	"	"	"
			Græsgange og Enge,

Desuden tages der en Efterafgrøde af:

Turnips paa 7,1 pCt. af Jorden

Gulerødder " 2,1 " " "

Spergel " 17,2 " " "

og desuden Esterslet paa 8,8 pCt. eller paa omtrent Halvdelen af det Areal, der hvert Aar flaaes*).

*) Det er interessant hermed at sammenligne Jordens Benyttelse i det af Danmarks Amter, der meest kan lignedes med Kempen, — Ringkjøbing Amt. Forholdet mellem benyttet og ubenyttet Jord er omtrent det samme begge Steder: i Kempen 43,5 pCt. af det Hele, i

Vi see altsaa, at over $\frac{1}{3}$ Deel af Jorden bærer Rug, og fraregne vi Engene og Græsgangene og blot holde os til det besaaede Areal, saa benyttes næsten Halvdelen af dette (48,5 pCt.) alene til Rug, — ja i mange Egne tages der Rug i langt over Halvdelen af Jorden. At Udbyttet derfor ikke bliver, som hvor den kommer sjeldnere igjen, er uomtvisteligt og godtgjøres ogsaa ved Erfaringerne fra de Gaarde, hvor man har en fornuftig Vexling; thi medens man der under iøvrigt samme

Ringkjøbing Amt 46,1 pCt. Men Benyttelsen er høist forskjellig; fraregne nemlig de 89970 Tdr. Land, der i Ringkjøbing Amt hen= ligge som Overdrev og Fælleber til Afgræsning, benyttes af de øv= rige 285075 Tdr. Land

640 til Hvede	eller 0,2 pCt.
29280 „ Rug	„ 10,3 „
18870 „ Byg	„ 6,6 „
38450 „ Havre	„ 13,5 „
4920 „ Boghvede	„ 1,7 „
4610 „ Kartofler	„ 1,6 „
5210 „ Spergel og Grønføder	„ 1,8 „
6270 „ Kløver	„ 2,2 „
275 „ } Handelsplanter (0,04 pCt.) }	„ 0,1 „
170880 „ } Urter, Biffer og Kobrugter }	„ 60,0 „
5670 „ Brak	„ 2,0 „

Kempen altsaa $3\frac{1}{2}$ Gange saa megen Rug,
 $3\frac{1}{2}$ Gange saa mange Kartofler,
 $3\frac{1}{2}$ Gange saa megen Boghvede
og dobbelt saa megen Kløver som Ringkjøbing Amt,
og dette derimod $4\frac{1}{2}$ Gange saa meget Byg,
 $\frac{1}{2}$ Gang saa megen Havre
og $2\frac{1}{2}$ Gange saa megen Græsgang og Engslet som
Kempen.

I Kempen altsaa nærmest de Kulturplanter, der tjene til Menneskets Føde (Rug, Kartofler, Boghvede), og Planter, der tjene til Kvægets Fodring paa Stald den største Deel af Aaret. Derimod intet Korn til Udsøfjel, — Manglen paa Veie og det fuldkommen rigtige Princip, at paa saadan Jord skal al Nettoudbyttet af Jorden passere Dyrene, forbyder dem at dyrke mere Byg eller Havre, end de benytte til eget og Hestens Forbrug.

Forhold almindeligt regner et Udbytte af 13—16 Fold Rug, maa man de andre Steder i Reglen nøies med 6—7 Fold.

Dette iøvrigt høie Udbytte af en saa let Sandjord som Kempens, vil allerede give Læseren en Forestilling om Jordens Frugtbarhed, ikke fremkalbt ved den ordnede Drift eller de gode Redskaber, men saa at sige udelukkende ved Gjøbningen, der gives til hver Afgrøde, og efterstaaende Tabel, ligeledes et Ud- drag af de statistiske Beretninger, maa nødvendigviis forbause ved det Udbytte, som kan føres hjem fra en saadan Jord. I de nævnte 2 Arrondissementer høster man nemlig i Gjennemsnit:

6,1	Ld. Hvede	pr. Ld. Land.
9,7	" Rug	" " "
14,2	" Byg	" " "
17,0	" Havre	" " "
12,5	" Boghvede	" " "
116,7	" Kartofler	" " "
2617	Pd. Spergel	" " "
3838	" Enghø, ofte taget i to Slet.	
20847	" grøn Kløver.	

Naar vi undtage Hveden, der jo heller ikke egner sig for Jor- den, og hvoraf der derfor heller ikke dyrkes mere, end at Beboerne kunne faae en Hvedekage til den store Kermessefest, saa er der ingen af de andre Kornsorter, der forholdsviis give et saa ringe Udbytte som Rugen, — og hvad anden Grund vel dertil end den altfor hyppige Gjenkomst; thi Jorden egner sig af Naturen særlig til Rug, altid gives en rigelig Gjødsling, Kompost og Guano, undertiden endnu en Obergjødning om Foraaret, og at skaffe sig god Sæderug og stadig forfriske den ved at hente fra andre Steder forsømmer Kempeboen aldrig*),

*) Ja, nogle Steder er dette næsten bleven som en Mani, man forfrister sin Gaasæd hvert Aar, og dette burde dog være unødvendigt, thi Jord og Planteart passe saa godt sammen, at det burde være mange Aar, inden denne udartede, — — men ogsaa dette er et Deviis paa den altfor hyppige Gjenkomst af Rugen, — derfor lykkes den ikke,

— fort sagt, han pleier sin Rugmark med Omhu, og dog lykkes den forholdsviis daarligst.

Af Byg produceres kun $\frac{1}{2}$ Td. for hvert Individ, men Udbrifning er ogsaa en Karitet, der kun smages i Høstens Tid og om Søndagen, den øvrige Tid af Aaret er det stadig Kjørnemælk, der maa slukke Tørsten. — Den aarlig høstede Havre giver omtrent hver Hest i Kempen 30 Tdr.; det er ubelukkende den hvide Havre, og den saaes tyndt, kun 1 Td. pr. Td. Land i Møbsætning til flere andre Egne i Belgien, upaatvileligt fordi Kempebonden ved Havren lægger den meste Vægt paa at skaffe sine Heste en god Kjerne, og strøer Halmen op, medens Havrehalmen mange andre Steder enten med eller uden Kjernen fodres op.

Man vil have lagt Mærke til, at Kartoffelavlens er meget stor, over 11 hundrede tusinde Tdr. om Aaret for de 2 Arrondissementer; det er deels fordi Kartoflen ved Siden af Rugbrødet og Kjørnemelken faa at sige udgjør Befolkningens Hovednæring, deels fordi en ikke ringe Mængde fodres op til Kvæget. Man vil ogsaa have lagt Mærke til, at Udbytten pr. Td. Land er meget stort, — det er fordi ingen Plante behandles med en saadan Omhu som netop Kartoflen. Vi have allerede nævnt, at Kempebonden laver en særlig Kompost til Kartoflen, en virksom Kompost, hvoraf han giver 150—180 1 Hestes Karrelæs pr. Td. Land, der udspredes i Juren enten før eller efter at Kartoflen er lagt. I sidste Tilfælde kommer den altsaa til at dække Knoldene, og dette vil man have fundet navnlig i tørre Aar at have virket bedst. Man hypper næsten aldrig, men skuffer og renser godt, og det er rimeligt nok, at Hyppningen ofte kan gjøre mere Skade end Gavn paa en saadan Jord, hvor det navnlig gjælder om at bevare den Smule Fugtighed, som den tørre Sommervind ellers let vilde

som Landmanden venter, han bliver utilfreds og troer, at Feilen ligger hos Saafæden, medens det netop er ham selv, der foraar-sager den.

blæse ud af Jorden. Det er udelukkende tidlige Sorter, man dyrker, da man mener, at disse bedst undgaae Sygdommen.

Men Omhuen, som den lille Parcellist viser sin Kartoffelmark, er dog endnu langt større, hvilket iøvrigt er naturligt; thi paa den beroer det jo, om han skal kunne mætte alle de smaa Munde, naar Vinteren kommer; hele Familiens Existens er jo paa en Maade knyttet til den. Der bliver da ogsaa fredet og pleiet om hver enkelt Plante, og er der en eller anden, der staaer i Stampe eller seer lidt sygelig ud, blive alle Midler udtænkte for at hjælpe den frem. Han lægger naturligviis Kartoflen efter Spaden; enten graver han en lang Fure og lægger Kartoflerne her sammen med den Kompost, som hans Kone og Børn møjsommeligt have pillet sammen paa Veie og Gader, i Grøfter og under Træerne hele det forløbne Aar. Jorden fra den næste Fure kastes da over denne o. s. v. Eller ogsaa graves der Huller, Kartoflen og Komposten lægges heri og den opgravede Jord fyldes efter — dog ikke alt —, en lille Hulning i Jorden maa der være over hvert Kartoffelsted; deels vil jo da Regnvandet i Begyndelsen fortrinsviis søge herned, og deels bliver det, naar han ved en senere Rensning jævner Jorden ned om den unge Kartoffelplante, en Slags Hynning, uden at Jorden bulkes op, og uden at han altsaa behøver at frygte en Udtørring. Henimod Slutningen af Juni laver han en Slags flydende Gjødning af Affald fra Huset og Saltlage, fylder det i Tønder paa Trillebøren og fører den ud til sin lille Kartoffelmark. Her danner han da med en dup Plantepind et lille Hul ved hver Plante, og af en stortudet Leerkrukke tildeler Konen nu hver Plante dens Portion.

Kartoffeldyrkingen er gammel, den kjende de, derimod have de intet rigtigt Greb paa at dyrke de andre Rodfrugter. — Topinambour have været forsøgte en Deel, men ere atter forladte. Runkelroer, der med mere Omhu godt vilde kunne lykkes paa de bedre Jorder og der give et større Udbytte til Kræget end Kartoflerne, ere kun lidet udbredte; Beboerne have ingen Tillid til dem, offre derfor ei en heel Sommer til dem,

men planter dem ud i de tidligst ompløiede Rugstubbe; dog vilde de endog paa denne Maade give lidt, naar man ikke saa tidligt og gjentagende begyndte at pille Bladene af; thi, — som Forsøg paa Landbohøiskolen foretoget har noksom godtgjorde, — saa er det navnlig i den sidste Deel af Væxtperioden, at Kjerne tiltage noget betydeligt i Masse; men afriver man dem Bladene, Værkstedet, hvor Luft, Lys og Varme skal paavirke og omdanne de optagne Næringsstoffer til organisk Stof, saa de kunne indlemmes som Dele af Planten, saa standses naturligviis ogsaa dermed Stofforandringen og Plantens Væxt. Rutabagaer behandle de paa samme Maade, og at den derfor heller ikke giver noget Udbytte, er indlysende.

Kun Turnips og Gulerødder lade sig tage som Efterhøst med nogen Fordeel, og at deres Dyrkning derfor ogsaa er meget udbredt er ovenfor viist (9—10 pCt. af Jorden). Turnipsen er især gammel dyrket i Kempen; men det skal dog først være i den sidste Snees Aar, at den rigtig lykkes; tidligere blev den meget forsømt; nu pleies den derimod med Omhu. Det er altid i Rugstubben, at den saaes; aldrig saa snart er Kornet høstet og sat i Hob midt paa Agrene, før Kompostudkjørselen og Pløiningen begynder, og Marken besaaes med Stubroer og i Reglen et Par hundrede Pund Guano saa hurtigt som muligt. Det er nemlig en fast Regel, at den maa være saaet inden Lieb Frauentag (den 15de August), hvis den skal give noget ordentligt Udbytte. Ved Udthjnding, flittig Rugning og Skufling søger man at fremme Væxten og henter sig da i Reglen et Udbytte af 40 Tdr. Turnips pr. Td. Land foruden Toppen i Begyndelsen af November. Men der er ogsaa en anden, og som det synes meget praktisk Maade, hvorpaa de dyrke Turnipsen. Den saaes da først i Slutningen af August og bliver staaende Vinteren over i Jorden; — i Begyndelsen af Mai, nogle Dage før Blomstringen, begynder man Optagningen og vedbliver nu med denne, mens Blomstringen varer, indtil henimod Slutningen af Mai. For at forhindre Stænglerne i at blive for træede og faste, og desuden ogsaa for at

komme til at lægge Baarsæden i Tide, optager man dem ofte alle (Turnipsen) paa een Gang, binder dem i Bundter, og sætter disse opreist i en fladvandet Bæk eller Grøft, for at bevare dem friske og saaledes have Brug af dem i længere Tid. Hvad dette er for en Hjælp paa en Tid, da man har allervanføseligst ved at skaffe noget Grønt til sin Besætning, og da netop en Tilblanding af Grønt som Overgangsfoder er saa ønskelig, behøver vel neppe at fremhæves.

Det er meget vanskeligt at sige, hvad det er for en Slægt Turnips, der almindelig bruges; thi hvor stor end Forvirringen og Upaalideligheden i Reglen er i al Frøhandel, er den dog størst i Rodfrugtsfrøet og af dette vitterlig igjen i de forskjellige Turnipsarter. Frøhandelen er desværre for en stor Deel i Hænderne paa Folk, der mangle ethvertsmønstret Kjendskab til den, og derfor ogsaa ofte imod egen Villie komme til at narre Konsumenterne, — vi sagde desværre, men burde egentlig sige heldigvis, — jo værre, desto bedre, — desto før maa man haabe, at Folk overvinde denne uforklarlige Uvillie mod selv at tiltrække deres Frø, hvilket dog er og bliver det eneste rigtige. Iøvrigt er det vist navnlig Norfolk-Turnipsen og den runde skotske Turnips, der bruges; der er ogsaa een, der gaaer under Navn af den flanderste Flafteturnips, men den er neppe kjendt i Danmark.

Som sagt tages ogsaa meget ofte Gulerødder som Efterhøst. De saaes da i Rugen, eller de faa Steber, hvor man dyrker Kaps, i denne, enten før eller efter Vinteren, saasnart Frosten er af Jorden, helst paa et let lille Sneelag, der er ved at smelte bort og synke i Jorden. Naar Rugen eller Kapsen er høftet, oprykkes Stubbene, der da bruges som Strøelse til Komposten, Gulerødderne luges undertiden gjen-tagne Gange og give da omtrent samme Udbytte som Turnipsen.

Men af alle Efterhøstplanter for Kempens Bedkommende er der dog ingen, der kan maale sig med Spergelen, hvortil Jorden saa særlig egner sig. De ovenfor meddeelte Talsførrelser

ville allerede have sagt det; 17,2 pCt. af Jorden om Efterommeren, — det maa give Landskabet et eiendommeligt friskt Udseende i de gulnede Efteraarstage, — og desuden har allerede tidligere paa Sommeren 2,1 pCt. baaret Spergel, nemlig den, der bliver saaget i Slutningen af April til Frøhøst; — ialt giver altsaa $\frac{1}{2}$ af Jorden Spergel hvert Aar, og det et ret godt Udbytte, over 2000 Pbd. pr. Td. Land; er dette end ikke nogen stor Vægt, — den er jo altid lille af Spergel —, saa er det paa den anden Side det meest yndede Foder, man kan hyde Køerne, — de give til Erstatning rigelig og fløderiig Mælk, som leverer fint og velmagende Smør.

Dyrkningen af Boghvede er aftaget en Deel i den sidste Snees Aar, paa Grund af dens Usikkerhed, skjøndt den, som viist, giver et godt Middeludbytte. Dog er endnu Boghvedegrød en jevnlig Ret paa Kempeboens Bord, og danner en hjærkommen Afvevling i den idelige Kartoffelspiisning.

Er Belgien end Handelsplanternes Hjem, tilkommer der dog ikke Kempen nogen Ære herfor. Der dyrkes saa megen Hør, som bruges i Huset, men intet til Salg. Skal Hør rigtig lykkes, fordrer den megen Lugning, og dette styer Kempeboen; der er i saa Henseende en mærkvaerdig Forskjel paa Befolkningen paa begge Sider af Scheldefloden, — tilhøre Kempen, hvor man høist nødig vil luge, tilvenstre Pays de Waes, hvor man luger tidlig og silde. I de sidste Aar er der da ogsaa hvert Foraar draget nogle unge Folk fra det sidstnævnte Sted ind i Kempen, have leiet et Stykke Jord til en Høragrøde, og ere efter Høst vendte tilbage med hele deres Høraavl, for i Hjemmet om Vinteren at bearbejde den; ja, endog heelt ind til Turnhout have de fundet Bei, — en Miilsvei fra denne By saae vi saaledes ei mindre end 27 Tdr. Land i Samling, som nogle driftige Folk fra hiin Side Schelde havde leiet for i Sommer, og besaaet med Hør. Tilfids vil vel ogsaa Kempeboen saae sin Ulyst overvundet; thi det er en Kultur, der betaler sig, naar man har en saa stor og billig Arbeidskraft som Belgien, og desuden faaer man Jorden godt

renset. — Raps dyrkes kun meget lidt; den saaes altid i Bede i August og implantes i Oktober, i Reglen paa den Maade, at man, samtidig med at man graver Jorden, sætter Planterne ind i den. Hvor det er større Stykker, plantes efter Plov, idet man lægger Planterne sraat paa Juren, og tilbæffer deres Rødder med den næste Jure, — en Maade, som længe har været brugt her, og som jo nu ogsaa for Rodfrugternes Vedkommende i de sidste Aar fra Tydskland er bleven indført og en Deel udbredt i Danmark.

Paa Kløvermarkerne lægger Kempeboen væsentlig Vægt, og pleier dem rigeligt med Kompost; thi fra denne er han jo en lang Tid af Sommeren udelukkende henviist at hente Staldfoder til sit Kvæg. Det er udelukkende Rødkløver, af og til blandet med Græsarter (ialt 32 Pund pr. Td. Land); ogsaa lidt Infarnatkløver dyrkes hist og her. Da ogsaa Kløvershyen har begyndt at give sig tilkjende her, har i de sidste Aar Serabellaaen faaet en stor og vistnok berettiget Udbredelse. Vel er denne Foderplante, hvis Hjem jo er den spanske Høislette, kun eetaarig, men den giver en stor og god Fodermasse, og den groer i lettere og kalkfattigere Jorder end Kløveren, Luzernen og Esparcetten; den saaes i Juni, og slaaes da i Slutningen af August, Begyndelsen af September.

Endnu dyrkes en Deel andre Planter, men uden nogen synderlig Betydning; saaledes fandt vi i den vestlige Deel flere Steder en Deel Humle, inde ved Hoogstraten paa Dépôt de Mendicité en omfattende Tobaksdyrkning, og desuden opelske en Mængde Huusmænd og Smaafolk et Par enkelte Planter til egen personlige Nydelse. Af Aspargen, der i Kempen finder de 2 Hovedbetingelser for at blive god, — en rigelig Gjødning, der gjør den stjør, og en vandet Jord, der holder den lys og hvid, udføres der en Deel til de store Byer. Og endnu en Plante, — Biinstokken, Sydens Barn, kan Kempen fremvise, rigtignok kun paa et Par Tdr. Land; er Vinen end god, saa svarer den dog neppe Regning, thi Viinhaverne fordre meget Arbeide og megen Gjødning, og ere dog høist usikre

i dette Klima. Desuden er det kun under Munkenes Hænder i de rige Klostre ved Westmalle, Averbode og Tanagerloo, at man finder den, — en kirkelig Befaling skal nok foretrække til Alterviin den, for hvis Reenhed og Egthed der kan indestaaes. I Middelfalderen skal Vinen være dyrket overalt i Belgien, og i gamle historiske Dokumenter om Landsbyerne er der ofte Tale om Viinhaverne. Nu er det kun for Morstab eller Kuriositet, man hist og her finder en lille Viinhave dyrket, og Udbyttet deraf er da ogsaa meget ringe, kun 4—500 Potter pr. Td. Land. Kun i Omegnen af Luik og Huy ved Maas's Bredder finder man større Viinmarker, ialt nok omtrent henimod 300 Tdr. Land; her drives de for Indtægtens Skyld, passes godt, gjødes rigeligt, og Middeldudbyttet er da omtrent 9—1100 Potter pr. Td. Land. Selv en riig Høst forslaaer jo dog kun lidt til at dække Belgiernes Forbrug, — aarlig konsumere de over 8 Millioner Potter Viin.

Bed de fleste Daser findes Enge; enten er det en lille Aa eller Bæk, der slynger sig forbi, og hvis Bænde da benyttes til langs de flade Bredder at skabe Eng, eller er det en større Lavning i Terrainet, hvor Grundvandet giver den for Enggræsset nødvendige Fugtighed. Uomtvisteligt er det, at disse større og mindre Engpletter have dannet Grundlaget for Daserne, at det kun er støttende sig til dem, at Landmanden har turdet tage fat paa det besværlige Arbejde midt i Heden at begynde et Agerbrug, at skabe en frugtbar Dase ud af det fattige, lhynggroede Sand. Intet Under da, at det er med en vis Veneration Hedeboen betragter sine Enge, der er gaaet i Arv fra Fader til Søn i mange Led, intet Under, at han betragter den som en riig Belgjører for sine fattige Børn deroppe paa Agrene, og som han derfor ogsaa maa passe at staae paa en god Fod med; — hvert Aar, 1 eller 2 Gange, bringer den jo ham en riig og velkommen Gave af godt og nærende Enghø, tilfammen en 4000 Pd. fra hver Td. Land, — og hvert Aar viser han samvittighedsfuld sin Erkjendtlighed i Form af en 100—200 Karrelæs Kompost. Det bebrei-

des derfor ogsaa haardt, hvor man forsømmer sine Enge enten med Gjødfning eller med Udgrøftning, naar de ere sumpebe, ikke at tale om det Plynbringsystem, der bruges langs Lille Nethe, og som bestaaer i, at man, da man meget vanskeligt kan skaffe sig Brændsel, hvert 8de eller 10de Aar afstræller en 3 Tommer tyk Grønsvær, for tørret at bruge den som saadant; — men dette er rene Undtagelser og straffer sig da ogsaa snart, først med Engens Udelæggelse, idet den kommer til at ligge for lavt, og saa, som en Følge af det første, med Gaardens Tilbagegang, det Heles Opløsning.

Lad os nu da følge Bonden hjem i hans Gaard og see, hvorledes han videre benytter og omformer Markens rige Afgroede. Det ligner ikke en dansk Bondegaard med dens 4 sammenbyggede Længder, en Bygningsmaade, som maastee er uskonomisk, men som Hensyn til Vind og Veir dog gjør mere berettiget i Danmark, end den vilde være de fleste andre Steder, — og som i hvert Fald synes os at have noget eiendommelig hyggeligt ved sig. Medens i de danske Landsbyer, hvor Gaardene som et afrundet Hele ligge indesluttede mellem Vængget, og kun de mellemliggende Smaahuse for Dagleiere og Huusmandsfolk ere rykkede frem til Bygaden, for at der kan høstes saa megen mere Nytte af den lille Have bagved, — medens Alt der beholder sit landlige Præg, faae derimod her i Belgien, hvor Alt er sammenklinet til en tætbygget Gade, det Hele noget koldt, noget kjøbstabsagtigt. Dette gjælder ogsaa om Kempen, men mindre end ellers; hist og her trænger en lille Have sig frem til Gaden, en Tjørnehække eller nogle mægtige Lindetræer ere plantede foran Hujene, — kort sagt, noget Grønt blander sig mellem disse, det Hele faaer derved ligesom mere Luft, aander friere. Heller ikke er det som ellers i Belgien det maastee mere standsmæssige, men hverken saa smukke eller fordeelagtige Steentag, — nei, Nødvendigheden, Mangel paa Veer til Tagsteen, har henviist Kempeboen til Straatag, og Fornuften har sanktioneret det, det skjærmer, baade

Sommer og Vinter, Kvæg og Foder mod Veirets Værling og Paavirkning.

Laden danner undertiden en Længde for sig selv, men er nu som oftest for lille til at rumme den hvert Aar voksende Afgrøde; man maa altsaa tye til Stakke, og naar man kan sætte disse saa rundt og godt, som Bonden her, saa behøver man ei slynderligt at frygte de regnfulde Efteraarsstorme.

Alt det Øvrige indesluttet i den anden Længde; — i den ene Ende Behoelsesleilighed, et Par Værelser, og et stort flise- lagt Rum eller Kjøkken, hvortil alle Huusarbejderne ere henlagte, og hvorfra en stor Dør fører lige ud til Stalden. Største Delen af den ene Side af dette Arbeidsrum indtages af det store Ildsted, over hvilket man finder den gigantiske Kobberkjedel, hvori Kvægets Foder koges, ophængt paa en Slags Egefran, der er fastgjort til en opretstaaende Stolpe ved Ildstedets ydre Kant. Naar da Fodertiden er kommen, dreier Stolpen sig paa sine Tapper, og fører derved paa sin mægtige Arm Kjedelen med den kogte Foderblanding, som ingen Menneftearm skulde kunne bære, gennem den store aabnede Dør lige ud til Fodergangen, hvorfra da Fordelingen i Steentrykberne let gaaer for sig. I disse 2 Rum, Stalden og Kjøkkenet, færdes man tidligt og silde; thi Kvæget røgtes og pleies med en Omhu, som ikke er almindelig, og det er paa Stald hele Aaret eller i al Fald med Undtagelse af et Par Efteraarsmaaneder, da det, hvis man ikke har Foder nok, kommer i Tøier paa de slaaede Græsmarker eller Spergelmarkerne et Par Timer Morgen og Aften. Dette gjælder om det store Kvæg, om Malketøerne, men desuden findes i de allerfleste Gaarde en Deel Tillæg; — en Gaard paa 16—18 Tdr. Land, hvoraf man forholdsvis finder mange i alle Landsbhyerne, holder i Reglen foruden 8—9 Malketøer, en Hest, et Par Sviin, undertiden en Stud og desuden 5—6 Stkr. Ungkvæg og Kalve. Dette Tillæg er i Reglen ude den største Deel af Sommeren, saasnart en slaaet Græsmark eller slygt kan blive aabnet for dem. Men iøvrigt er Fodringen i Marken det Uvæ-

fentlige; det er den i Stalden, der særlig fængsler vor som Kempeboens egen Opmærksomhed.

Har det kostet Flid og Arbeide fra de lette Sandmarker at skaffe Foder tilhuse, saa maa det ikke ødsles med, hver Smule maa gives Dyrene paa en saadan Maade, at den fulde Nytte drages deraf. Og det er her ligesaafuldt som ved Gjødningens Behandling, at man beundrer Kempeboen som en praktisk Chemiker, der bevæger sig i sit Laboratorium, Stalden og det tilstødende Kjøkken, med en Sikkerhed, som borger for, at de chemiske Processer, hvormed han syssler, skulde give smukke Resultater. Han har neppe engang hørt Ordet Agrikultur-chemi, og dog gjør han netop her det, som denne Videnskab tilraader. Ligesom den ovenfor fordømte i al Fald en udelukkende Benyttelse af eenfaldige Midler, fordi Planten stiller alsidige Fordringer, saaledes ogsaa her, — Dyret stiller flersidige Fordringer, een Slags Stoffer har det særlig Brug for til Landedrættet, en anden til Kjødets Dannelse, til Melkens, til Flødens, til Fedtets, til Venenes Dannelse o. s. v.; — derfor, — giver man en eenfaldig Føde, saa lider Dyret enten Nød i den ene eller anden Retning, og lader en Mængde af den gaae ubenyttet gennem sig. Dette har ogsaa Erfaringen for længst sagt Kempebonden, og derfor finde vi i Krybben en Blanding af Hø og Halm, Kartofler og Roer, Rug og Boghvede, Oliefagemeel, Avner, Kaalblade, Spergel o. s. v. Men ikke nok hermed, ligesom Videnskaben paapeger Nødvendigheden af at tilberede Foderet for at lette Dyret Fordøjelsen, saa at saa lidt som muligt af det skal gaae ubenyttet bort, saaledes har ogsaa Erfaringen, — gaaet i Arv fra Fader til Søn, — sagt Kempebonden: intet Foder til Kvæget uden at det er kogt, ellers spilder Du det, — og desuden: giv ei Foder mere end 3 Gange om Dagen, Dyret maa have Tid til at tygge Drøv, det har det godt af; — ja, sikkerlig, for det nytter kun Foderet halvt, naar man ved en idelig Fodring hindrer Drøvtygningen. — „Nød bringer nogen Kvinde til at spinde“; — hvad Landmanden paa den frugtbare Jord og

med det rigelige Foder endnu den Dag mangensteds har ondt ved at nemme, det har Nøden alt for lang Tid siden lært Bonden ube paa den fattige Hebe, men derfor bringer han ofte ud af sit Videt meget mere end hiin ud af sit Meget, der aldrig rigtig har lært, hvad Nævnet er paa de 2 økonomiske Grundpiller i Agerbruget: Gjødningen og Fodret.

Lad os endnu ved et Par statistiske Data vise Virkningerne heraf.

Paa hver 100 Tdr. benyttet Land findes i

Kempen	50	Stfr.	Hornkvæg
Belgien	37	"	"
Ringjødning Amt	21	"	"
Danmark	23	"	"

og Forholdet fremtræder endnu mere skarpt, naar vi blot tage Hensyn til det dyrkede Terrain (altsaa frabrage Overdrev og Fælleder); der findes da paa hver 100 Tdr. Land i

Kempen	68	Stfr.	Hornkvæg
Belgien	48	"	"
Ringjødning Amt	27	"	"
Danmark	26	"	"

Altsaa i Kempen, den berhytete Kempe, Belgiens Hebeland, næsten $\frac{1}{2}$ Gang mere Hornkvæg paa 100 Tdr. Land af den dyrkede Jord end i det øvrige Belgien, — kun Provindsen Luxembourg staaer over den, — og over dobbelt saa mange Stfr. Hornkvæg som i Danmark paa 100 Tdr. Land dyrket Jord. Der kan vel ikke gives Kempeboen bedre Vidnesbyrd.

Og hvad de øvrige Huusdyr angaaer, saa findes der paa 100 Tdr. Land dyrket Jord i

Kempen	6	Heste	33	Faar	15	Sviin
Belgien	11	"	27	"	19	"
Ringjødning Amt	4	"	51	"	5	"
Danmark	7	"	40	"	7	"

Hertil kommer endnu i Kempen 11 Geber, i Belgien 4 Geber paa hver 100 Tdr. Land dyrket Jord.

Hestekraften i Kempen er altsaa mindre end i Belgien; dette er jo nu i og for sig en Fordeel, naar man ikke opdrættter Heste til Salg, og det gjør man ei i Kempen; men desuden benyttes i Kempen paa hver 100 Tdr. Land dyrket Jord 6 Trækstude, i det øvrige Belgien kun 3. At Hestekraften, uagtet man saa meget bruger Haandkraften i Kempen, forholdsviis maa være større end i Ringkjøbing Amt med dets store Brakmarker, er jo indlysende.

Faareantallet vil maaskee forbause, thi man skulde jo troe, at Kempen særlig maatte egne sig til Faarehold. Tidligere, da Heberne vare Kommunernes Fællesjorder, holdtes ogsaa større Faareflokke, der den meste Sommertid dreve omkring derude. Nu finder man derimod kun 1 til 2 Faareflokke i hver Landsby, og de affattes mere og mere. Faaret er i Miskerbit hos Kempebonden, det betaler sig ikke at give det godt Foder om Vinteren, naar man ikke kan hyde det en god Græsgang om Sommeren, og det tillader de smaa Arealer ikke, — den første Økonomibetingelse ved Fodret er jo at staldfodre. Af samme Grund aftager Faaremængden ogsaa i det øvrige Belgien og i endnu stærkere Maal. Der fandtes i Aaret

1816 i Belgien	969,630	Faar
1825	—	774,134 "
1840	—	732,640 "
1846	—	662,508 "
1856	—	583,485 "

eller i 40 Aar er Faaremængden i Belgien aftaget 40 pCt.; i Provindsen Antwerpen, hvor en stor Deel af Kempen ligger, med 11 pCt. *).

At Svineholdet maa være stort, er indlysende; thi de to forskjellige Faktorer, der hver for sig fremkalde et stort Svinehold, findes her samlede: en stor Mængde Smaafamilier og en økonomisk Meieridrift.

*) Desværre mangler for de første Tællinger Angivelser for hvert Arrondissement.

Samle vi sluttelig alle 4 Dyreflasser og reducere til den saakaldte „Kvægstyrke“, beregnet efter den ved sidste Kreatur-tælling i Danmark benyttede Reduktion, faae vi, at paa 100 Edr. Land dyrket Jord findes i

Kempen en Kvægstyrke af 85 Stkr.	
Belgien	— 72 „
Ringkjøbing Amt	— 40 „
Danmark	— 43 „*)

For at man kan danne sig et nogenlunde tydeligt Billede om Huusdyrholdet i Kempen, maae vi efter nu at have omtalt Mængden, Kvantiteten, ogsaa kortelig omtale dets Tilstand og Godhed, Kvaliteten, og heri staaer Kempen mærkelig nok forholdsviis en Deel tilbage.

Der er vel neppe noget Land, hvor der holdes saa mange Luxusheste, som i Danmark; — ja hvis vi blot vilde søge disse mellem det Par Kjøre- eller Rideheste, som i Reglen holdes paa de større Gaarde, og hvoraf navnlig de første ofte have saa meget Arbeide, at man kun høist uegentlig kan kalde dem Luxusheste, — saa skulde Tallet ikke blive stort; men med samme, om ikke større Ret, søge vi dem tillige i alle den Masse Bøndergaard, hvor der holdes 4 Heste til det Arbeide, som 2 godt kunde udføre, hvor man altsaa ødsler med Hestefodret blot for at kunne være standsmæssig kjørende med „Mandens“ egne Kjøreheste og ei med Arbeidshestene, naar Markedet eller Torvedagen drager Folk tilbyes. En saadan Luxus har Kempebonden ei Raad til; man vil indrømme, at 1 Hest til 16—18 Edr. Land, der altid er under Ploven, aldrig hvile, skal have

*) Der er en Deel Forskjellighed mellem den Reduktionsmaade, der er brugt ved de danske Tællinger og ved de belgiske, men i de ovenfor nævnte Talstørrelser er for Belgiens Vedkommende ogsaa den danske Reduktion brugt, saa Sammenligningen er egaliseret.

3 Danmark sættes 1 Stk. Kvæg = $\frac{3}{4}$ Hest = 10 Faar = 4 Sviin.

3 Belgien sættes 1 Stk. Kvæg = 1 Hest = 2 Heste under 3 Aar = 2 Stkr. Hornkvæg fra 3 Maaneber til 2 Aar = 4 Kalbe = 10 Faar = 10 Geber = 6 Sviin.

nok at bestille, og undertiden vel endog for meget, naar den ikke havde en Hjælper i Trækstudien. Undrøs da ei heller paa, at det „Lururiøse“ mangler hos Kempehesten, i Reglen seer den noget medtaget ud, og desuden, dens flade Sider, dens lange Been, dens grove Hoved med et dvastt Øie og som daarligt slutter til den tynde lange Hals, — alt dette bidrager ikke til at danne nogen smuk eller tilshyneladende god Hest. Men den gaaer dog ene for sin Plov, der fordrer 16—18 Lpd. Kraft ved en almindelig Pløining selv i Stubjord, den trækker ene Kærren med de 80 Lpd. Kompost ad den sandede Bei ud i Marken, — og vor Dom maa falde mindre strængt paa den.

Køerne ligne en Deel de hollandske, men ere meget mindre; upaatvileligt er det de hollandske fra de nærliggende Marstjorder, der ved en omhyggelig Pleie lidt efter lidt ere vænne til den tarvelige Kost og det barskere Klima. Den er haardsjør, regnes ved en ordentlig Fodring *) at give omtrent 3000 Potter om Aaret, og giver ved Fedning et udmærket marmoreret Kjøb. I de sidste Aar er man begyndt at krydse med Durham, navnlig paa alle de større Nybyggergaarde og allerede er det trængt en Deel ud mellem Bønderne, — noget, der bruges, vi fristes til at sige misbruges, mange Steder i Belgien. Det er med en vis Stolthed, at Bønderne pegede paa de mange Halvblods-Durhammer mellem Ungkvæget, bestemte til ad Aare at erstatte de gamle Kempevær; — bare han ei kommer til at fortryde det; vel er Kemperacen ikke noget fortrinligt, men der er saa meget godt i den, og den har nu engang staaet sin Prøve der, saa man vist burde betænke sig 2 Gange, inden man ødelagde den.

*) Rigtig nok et meget vagt Begreb, men Kempebonden bruger naturligviis ei anden Vægt end Haanden, har ei anden Dagbog end Hovedet. I Reglen kan man sige, at foruden det paa Marken høstede Hø, Palm, Rodfrugter og Grøntføder faaer Kvæget det Halve af det høstede Korn eller Ekvivalent derved i Oliefagemeel eller slikt. De nærmest den hollandske Grændse liggende Daser hente meget Hø inde fra Holland.

Ogsaa Kempefaaret leverer et godt og fiint Rjød, der er meget efterspurgt overalt i Belgien; men, som sagt, Faare-mængden aftager uden netop paa de nyanlagte Gaarde, der jo kun kunne tage en Deel af den kjøbte Hebe under Dyrkning strax, og derfor i Reglen har en Faareflok, der om Sommeren væsentlig søger Jøden i Heben; der er det da vel ogsaa, at den henter Rjødets Fiinhed; hvis man brugte en fordeelagtigere og stærkere Fodringsmaade baade Sommer og Vinter, vilde vel „Renoméet“ tabe sig med det samme. Ulden er ikke fiin, og giver i Reglen kun for en 8—9 Mk. om Aaret.

Sluttelig have vi Geberne; — vi skulle ikke her opfaste Spørgsmaalet: Geber kontra Faar; men det er vist, her i Belgien gjøre Geberne en overordentlig Nytte, og det er næsten det af Dyrene, man dvæler ved med størst Deeltagelse. Det er Fattigmandsdyret; uden dem vilde der være mangfoldige Arbeiderfamilier, for hvem Aar kunde gaae hen, uden at de smagte Mælk; de ere for fattige, trods al Flid, til at leie saa megen Jord, at de kunne holde en Ko; derimod en Ged, den er nøjsom, den kunne Børnene dog mætte, naar de staae tidligt op for langs Weiene og Grøfterne i deres Smaakurve at pille noget dugvaadt Græs, og til Erstatning skaffer da dens Mælk den lille Familie en ligesaa sund som kjærkommen Afvevling i den idelige Kartoffelspise. Det er da ogsaa i de Egne af Belgien, hvor Befolkningen er meest sammenpakked, og Udstykningsen som en Følge deraf er drevet videst, eller med andre Ord hvor forholdsviis det største Antal Dagleiere findes, at man træffer de fleste Geber. Hvad Udbytte en Ged kan give, er vanskeligt at sige, kun det kan siges, den sætter Mælk paa den Fattiges Bord og giver Gjødning til det lille Kartoffelstykke i Haven bag Huset, — og det er meget i en lille Verden.

Mælkens Behandling frembyder et Par interessante Momenter i Kempen. Deels laves Smør, deels Ost, men det er ikke som i Holland bundet til nogen bestemt Lokalitet, Smør- og Ostegaardene findes Side om Side. Som alle Flamlændere kjærner man al Mælken, men vi skulle iøvrigt

afholde os fra at have nogen Mening om denne Maade, kun saa meget er en Kjendsgjerning, at Kempe-smørret er fortrinligt, at det med Rette fortjener det høie Ry, der gaaer af det overalt i Belgien; og at dette ikke blot maa stuldes Fodret, men ogsaa Behandlingen, skulle vi strax vise.

Fra gammel Tid af holdes nemlig ikke blot i Byerne, men ogsaa i de allerfleste Landsbyer Smørmarkeder hver Ugedag, hvor Smørret bliver solgt ved offentlig Auktion og hvor Kjøberne ofte langveisfra komme for at gjøre deres Indkjøb, og hvor de bedste Smørleverandører i de større Byer enten selv eller ved Fuldmægtig møde for at gjøre deres Indkjøb til de Huse, der forlange bedste Slags Smør; — alene i Arrondissementet Turnhout er der saaledes forskjellige Dage om Ugen Smørmarked i 41 Landsbyer. Kommunalbestyrelserne eller en af dem beskikket Auktionsholder varetage alt ved Auktionen, veie Smørret, opraae det, og have derfor omtrent 8 ß for hver 100 Pd., hvilket Kjøberen har at betale. Det er udenfor al Tvivl, at denne Salgsmaade, der har bestaaet i Aarhundreder, mere end noget andet har bidraget til at skaffe Kempe-smørret det Navn og nu den Priis, som det har, thi det er ikke blot Pengeinteresser, der ægges ved Salget, det er ogsaa Væresfølelsen; den Mand, der opnaaer den høieste Priis, maa nødvendigviis være den første, Ingen vover at gjøre ham Rangen stridig, de have Alle anstrængt sig for Konkurrencen, han vandt Priisbelønningen, han maa da ogsaa have Hæderspladsen, — ved forøget Anstrængelse kan jeg maaskee selv vinde den til næste Torvedag. Og man drager hjem, Konen staaer i Døren og venter med Længsel at høre Udfaldet; thi i dette Stykke saa fuldt som i noget er Mandens Ære hendes Ære; — og man tager fat igjen, tænkende efter, om dette eller hiint ikke skulde gives i lidt større Mængde i Foderet for at faae den bedst mulige Blanding, om Melken ikke skulde svoles lidt mere, inden Rjærningen begyndes o. s. v. o. s. v.; kort sagt, man bruger al sin Eftertanke i det Små som i det Store, man anspænder sin Opmærksomhed og Flid til det yderste for

værdigen at kunne møde paa næste Torvedag. Hvilken Mod-
sætning til en Torvedag hjemme: i Ny og Næ bringes en Brif
Smør paa Torvet; men det er for salt, det er laget, daarlig ættet
o. s. v.; Rjøberen smager paa det, rynker paa Næsen, og gaaer
videre; det gjentager sig 3, 4, 5 Gange, man slaaer af paa
Prisen hver Gang; — endelig bliver det folgt, men til den
halve eller høist $\frac{2}{3}$ af Prisen, man kunde have hentet, om det
havde været ordentlig behandlet.

Det andet interessante Moment, vi skulle paapege, er, at
der i Kempen laves en „Eidammerost“, som selv de bedste
Kjendere antage for ægte. Om altsaa end Græsgangen kan
have nogen Indflydelse, saa er det indlysende, at Behandlingen
er Hovedsagen, at den næsten aldeles kan ophæve og afhjælpe
de forskjellige Græsganges Indflydelse, det er den og ikke disse,
der f. Ex. giver Eidammerosten det særlige Stempel; thi Kem-
pens og Hollands Græsgange ere saa forskjellige som muligt.
Mon ikke den saakaldte „danske“ Schweigeroft skulde kunne faae
noget mere Lighed med den ægte og da ogsaa mere nærme sig
dennes Priser?

Efter nu at have gjort Bekjendtskab med det gamle Ager-
brug, Dasebruget i Kempen, vende vi os til Heberne for at
see, hvad der i den nyere Tid er gjort for at vinde dem til
Kultur igjen; thi, som sagt, vide vi i hvert Fald om en stor
Deel af dem, at de i tidligere Aarhundreder have været opdyr-
kede, have givet rige Afgrøder, næret en stor Befolkning, om
hvis Velstand endnu saa meget bærer Vidne, og vi vide, at
det var Kampen mellem Hollænderne og Spaniolerne, der
atter lagde største Delen af Kempen i Hebe. Desværre kjende
vi intet til den Opdyrkningsmaade, som Beboerne ved hiin
Kolonisering benyttede sig af, veiledede af Munk og Præster i
de mange Klostre; vi maae udelukkende holde os til den nyere
Tids Opdyrkninger, der uomtvisteligt danne et af de interes-

fanteste og lærerigste, om end i saa mange Tilfælde høist sørgelige Afsnit af det belgiske Agerbrug.

Lovgivningen har ofte ved Begunstigelser søgt at fremme Opdyrkningen. Første Gang træffe vi dette i et Edikt af Philip II under det spanske Herredømme, af 13de Juli 1572, fornyet 1577 og 1586; men Begunstigelserne vare ringe, og det havde slet ingen Betydning for Kempen. 200 Aar efter, under Marie Theresia, kom Opdyrkningsspørgsmaalet igjen paa Dagsordenen og fremkaldte Forordningen af 25de Juli 1772, ved hvilken nyopdyrkede Jorder bleve fritagne for Skat, selv for Tiende, i de første 30 Aar, og i de følgende 30 Aar skulde de kun betale halv Skat; desuden skulde Heden, der tilhørte Kommuner eller Klostre, sælges paa forbeelagte Betingelser for Kjøberne, saafremt disse mindst opdyrkede 1/10 af det kjøbte Terrain. Fandt der derimod ingen Opdyrkning Sted inden 3 Aar efter Kjøbet, faldt Jorderne tilbage til Staten. Denne Forordning vakte stor Modstand, og vel gjordes der i Henhold til den en Deel Forsøg i Kempen; men Mangelen paa Veie, den isolerede Beliggenhed horte fra Landets stærkest konsumerende Midtpunkt, og endelig den Mangel paa Arbeidskraft og Kapital, som hine Dages hyppige Krige førte med sig, bragte saa at sige alle disse Forsøg til at strande.

Først 25de Marts 1847 træffe vi den næste, den sidste, men ogsaa den bedste Lov angaaende Opdyrkning. Hovedindholdet af den er, at Regjeringen er bemyndiget til at beordre Kommunerne til enten at sælge eller at opdyrke deres Heder, naar den anseer det for rigtigst. Denne Lov, unægtelig ogsaa en Tvangslov, vakte i enkelte af Provindserne stor Brede, „den ruinerer Befolkningen og de fattige Kommuner“, sagde man, og lagde den alle mulige Vanstueligheder i Veien. Men Regjeringens faste Villie banede den vei, Kommunerne lærte snart at indsee, at den var til deres Bedste, og nu lovprieses den af Alle og betragtes som en sand Velgjerning navnlig mod Kempen og Ardennerne, hvor den vakte meest Modstand; — den har

opdyrket Jord, forbedret Beboernes Aar og bragt Kommune-kasserne paa Fode.

Følgende faa Talstørrelser ville nærmere vise dette:

1847 indtog Kommuneheberne i Belgien 293413 Tdr. Land, deraf i Kempen*) 144295 Tdr. Land. Af disse er der fra den 1ste Jan. 1847 til 31te Decbr. 1863

Solgt		i Belgien	88746	Tdr. Land
Bortforpagtet	—		14639	—
Opdyrket af Kommunerne selv	—		1546	—
Beplantet med Skov	—		22273	—
			<hr/>	
			Salt	127204 Tdr. Land

Solgt		i Kempen	43659	Tdr. Land
Bortforpagtet	—		158	—
Opdyrket af Kommunen selv	—		286	—
Beplantet med Skov af do.	—		5350	—
			<hr/>	
			Salt	49453 Tdr. Land

Men for at vurdere Betydningen heraf rigtig, maae vi endnu s ie til, at den i det nævnte Tidrum solgte, bortforpagtede eller selvopdyrkede Kommunehebe benytttes paa følgende Maade:

	Belgien.	Kempen.
Agermark	42215 Tdr. Lb.	4074 Tdr. Lb.
Eng	6305 —	4760 —
Skov	30339 —	15841 —
Bygningspladser med Haver.	418 —	81 —

Tilsammen 79277 Tdr. Lb. 24756 Tdr. Lb.

Af Kommuneheberne ere altsaa i de 17 Aar 27 pCt. for Belgiens Vedkommende og over 17 pCt. for Kempens bragte i Kultur; for de private Hebers Vedkommende vil vel Forholdet stille sig lige saadan, men der findes ingen statistiske Oplysninger derom.

*) o: Antwerpen og Limbourg.

Det er imidlertid umaadelige Kapitaler, som baade Stat, Foreninger og Private have tabt ved hele den Række af mislykkede Opdyrkningsforsøg, der knyttede sig til Kempens Historie siden sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede, og naar man reiser i Kempen, vil det ofte hændes, at Rudsken eller Weiviseren peger ud paa den nøgne Heide og fortæller om de store og kostelige Arbejder, der her bleve udførte for 30—50—70 Aar siden, men hvis Ruiner nu heelt skjules af den brune Læng. Han vil et Par Mil Nord for Antwerpen fortælle om en vis Kommandant i Antwerpen, en Barou de Pfoli, der her har bragt store Summer som Offer paa den utaknemlige Heides Alter; — Beboerne kalde endnu denne Heidstrækning: „Mishagen“. Ikke langt fra Kalmphout vil han fortælle om et Selskab, der tilsidst blev nødsaget til at sælge sine Eiendomme for $\frac{1}{50}$ af det, som det havde offret paa dem. Han vil ved Wartel og Meryplas pege hen paa de store Bygninger og fortælle om de mislykkede Forsøg, som Stat og Selskaber her have gjort; — og vi maae dvæle lidt ved disse; thi deres Historie er af en nyere Datum og af en eiendommelig Art, det er nemlig her, vi finde de store Forsøg paa at opdyrke Heiden ved Kolonier.

Det var et Belgjørenheds-selskab i Antwerpen, der 1818 dannede sig for ved 1500 Aktier hver paa 100 Gylben at danne 2 Kolonier, en fri og en tvungen, i Heiden. Under den hollandske Regjerings Bestyttelse og med dens Understøttelse kjøbte man 1822 1019 Tdr. Land Heide ved Wartel og byggede der 129 smaa Gaarde og 4 Centralbygninger, som tilsammen skulde danne 2 frie Kolonier (man havde vist ventet mange, for man numererede dem: Nr. 1 og Nr. 2) og modtage et vist Antal nødblidende Familier. Hensigten med de frie Kolonier var nemlig at skaffe Kommunerne og Fattigforsørgelsen et Middel til at friggjøre sig for det fuldstændige Underhold af Fattige, Forældreløse og Hittebørn, ligesom ogsaa at gjøre det lettere for Godgjørenheden at komme de Fattige til Hjælp paa en Maade, saa at den ikke spildtes. Imod en vis

Sum kunde nemlig Kommuner, Selskaber eller Private erhverve sig Ret til at besætte en af Smaagaardene med en Familie eller ogsaa til her at staffe et eller flere Børn et Hjem.

1823 sluttede Selskabet desuden en Kontrakt med Regjeringen, ifølge hvilken det skulde oprette et nyt Etablissement, bestemt til at modtage 1000 af de sundeste og arbejdsdygtigste Lemmer paa Tvangsarbejdsanstalterne, imod en aarlig Betaling af c. 25,000 Rd. Denne Betaling skulde ydes uformindsket i 16 Aar uden Hensyn til, om Regjeringen lod nogle af Pladserne ubesatte; men efter de 16 Aars Forløb skulde Betalingen bortfalde, og Regjeringen dog stadig have Ret til at besætte de 1000 Pladser. Selskabet købte da 1022 Tdr. Land i Nærheden af Meryplas, opførte en umaadelig Bygning til at modtage alle 1000, og desuden 4 Padegaarde omkring paa Jorden, og i Slutningen af 1825 traadte det i Virksomhed.

Det var store og glimrende Forhaabninger, man knyttede baade til de frie og tvungne Kolonier, men de svigtede aldeles. — Hvorfor? — Ja, derpaa er det vansteligst at faae et bestemt Svar, hvad enten det nu er, fordi man virkelig selv her i Belgien er uklar paa det, eller det er, fordi man nødig vil blotte en daarlig Bestyrelse. At denne har været daarlig, kan der dog neppe tvivles paa, naar man f. Ex. hører, at man ikke var i Stand til selv at bage det fornødne Brød, men købte Brødet til disse tusinde Munde hos Bagerne i Wartel. Men der var ogsaa en Ulempe ved en saadan Anstalt, som man synes at have været blind for; — fordi man kommer paa Landet, er man ikke Landmand, og ligesaa lidt passede denne Samling af daarlige Personer til de landlige Arbejder; Størstedelen af dem vare demoraliserede Kjøbstadsfolk, omreisende Haandværksvende, brødløse Gøglere og fligt, — alle fremmede og ukjendte for de Arbejder, de nu skulde sættes til. Maaskee kunde en skarp og streng Bestyrelse have kuet alle de Instinkter, der naturligt i rigeligt Maal have været i denne som i enhver

Samling af Menneſter, der have tabt Agtelſen for fig ſelv; men den daværende Veſtthrelſe ſynes i hvert Fald at have været for mild; thi — ſom Dienvidner fortælle — der blev mere drevet omkring, funget, ſpillet paa Violin og andre Inſtrumenter, end arbejdet. Og var der mellem Familierne i den frie Koloni ogſaa en eller anden, der ſtræbte fremad med den lille Eiendom, der var den overdraget til Brug, ſaa var dette heelt undtagelſesviis.

Snart maatte derfor de gylbne Drømme begynde at tabe deres blændende Skjær, og 1830 var man allerede naaet dertil, at man begyndte at tvivle, — og Aar for Aar blev Tvivlen meer og meer til Viſhed. Lidt efter lidt ſhynede da Kolonierne hen af fig ſelv og ophævedes tilſidſt aldeles omtrent 1845. Af de 1953 Tdr. Land bleve kun 215 opdyrkede, foruden 72 Tdr. L., der bleve beplantede med Ghyvel, og 731 Tdr. L., der beplantedes med Fyr; altsaa forblev omtrent Halvdelen uopdyrket, og det med en Udgiſt, der alene for de 14 Aar 1822—36 beløb ſig til over 1,770,000 Rd. Nu er ogſaa ſtørſte Delen af den da opdyrkede Jord atter ſkjult under Lyngen.

Dette var det første ſtore Forſøg af denne Art, — det miſlykkedes fuldſtændigt; — lad os nu ſee, hvorledes det gik med det andet; thi i Virkeligheden var hiint ikke ſaa ſnart begravet, før man drømte en ny Drøm af ſamme Art, om end med forſkjellig Dekorations. 1847 begyndte man under Regjeringens Medvirkning at bygge Smaagaarde i Nærheden af en Vandingskanal ved Lommel, noget mere øſtlig i Kempen. Til hver lille Gaard henlagde man 9 Tdr. Land, deraf $\frac{1}{2}$ Vandingseng, $\frac{1}{2}$ opdyrket, gjødet og halvt beſaaet med Rug, og de $\frac{2}{3}$ ſom Hebe, der ſkulde opdyrkes. Diſſe Smaagaarde bleve leiede bort paa 30 Aar og paa meget fordeeltige Betingelſer for Leierne; de første 5 Aar ſkulde de ſlet intet betale, og naar de ſenere betalte en billig Leie og en ringe Amortifation, bleve de Giere af Stederne efter de 30 Aars Forløb. Der ſkulde ſaa vidt muligt vaages over, at de Familier, til hvilke der leiedes, vare dygtige Arbeidere; derfor havde f. Ex. Flamlænderne For-

ret, og desuden skulde saa vidt muligt paasees, at de tillige havde den nødvendige Kapital til at sætte det Hele i Drift. Men disse Betingelser, som den Kongelige Forordning tilraader, har man neppe kunnet sætte igjennem; thi en dygtig Arbejder med nogen Kapital binder sig ikke for 30 Aar til en saa lille Eiendom, og heri maa vistnok Hovedgrunden søges til, at ogsaa dette Etablissement, der iøvrigt syntes saa vel gjennemtænkt, er mislykkedes.

Ogsaa de fleste Selskaber, hvad enten de ere grundede af Godgjørighedshensyn, eller paa Pengespekulation, have høstet lige saa ringe Udbytte. Selskaber frembyde unægtelig den Fordeel, at store Kapitaler, der ere en absolut nødvendig Betingelse for Opdyrkning i Kempen, lettere blive bragte tilveie, — Risikoen for den Enkelte er ikke saa stor, — men derimod er der den store Ulempe ved dem, at man ikke hos Bestyreren kan vente at træffe den Selvinteresse, som er en virksom og kraftig Faktor i enhver Bedrift, men dog særlig i et Landbrug, der tiblig og silbig og uafbrudt fordrer hele hans Agtpaagivenhed, alle hans Kræfter. Hertil kommer endnu, at saadanne Selskabers Foretagender i Reglen baseres paa en lettere Grund, at Forarbejderne, Planernes Udcast og Overslag ikke gjøres med den Omhu, som hvor man selv risikerer hele sin Formue, — det vilde være let at nævne en Mængde Selskaber som Exempel herpaa. Der begyndes altid med stor Kraft, betydelige Kapitaler kastes ind i den nye Bedrift, — man kappes om at vise Interesse for den; — Bestyrerens 1ste, 2den, maaskee 3die Beretning er glimrende og lovende, — i den 4de og 5te loves endnu et stort Udbytte, men det vil vare lidt længere, end man havde beregnet, inden det første Forrentningsaar kommer, og Udgifterne indtil da blive noget større; — næste Beretning indeholder allerede en slet skjult Tvivl om et lykkeligt Udfald; — Aktionærernes varme Interesse er forlængst kølnet, — i Stilhed søges nogle Aktier solgte; — det kan ikke holdes skjult, — deres Værbi falder; — Bestyreren fordrer nyt Tilskud, — og maaskee kunde det Hele være reddet, om man endnu havde

havt nogle Tusinder at kaste ind i det, men Tilliden er brudt, Interessen tabt, man nægter Tilskud; — selvfølgelig taler næste Beretning kun om Tilbagegang; — nu er Sagen klar, — Aktionairerne sammenkalbes, der maa realiseres i en Fart for dog at redde noget, inden Tilbagegangen bliver for stor, Dommen fældes, der skal sælges; men til den Slags Eiendomme er det vanskeligt at finde Kjøbere, og der sælges for en Bagatel. — Dette er den korte, men sørgelige Levnetsbeskrivelse, man kan læse ud af hvert Selskabs Protokoller.

Nei! Kapital er uægtelig nødvendig for den, der vil begynde Opdyrkning i Kempen, især Opdyrkning paa den bare Hebe uden et tidligere Afsbrug eller en god Eng at støtte sig til, men den er ikke tilstrækkelig; — for at være en god Landmand fordres en stor Taalmodighed overalt, men dog især i denne Slags Landbrug, og i Reglen er Taalmodighed ligesaa lidt forenet med den Spekulationsaand, der samler Selskaberne, som med den specifik-theoretiske Udvikling, som ogsaa jevnlig har loffet Kræfter ud i Heben for praktisk at bringe deres agrifkultur-chemiste Rundstaber i Virksomhed, og ved dem hurtigere naae et Resultat, end de Opdyrkere, der savnede disse; — ogsaa de blive i Reglen fortvivlede, naar Naturens Gjenstridighed har været ubønhørlig mod deres hurtige Tænkning og Sverer for snarligt at naae et godt Resultat.

Naar vi nærmere skulle beskrive den Maade, hvorpaa Opdyrkingen i Kempen er gaaet for sig i Løbet af de sidste 12 — 14 Aar, siden hvilken Tid den øiensynlig af Fleertallet er udført saaledes, at den vil kunne betale sig, maae vi for Lydeligheds Skyld skjelne mellem 3 forskjellige Opdyrkningsmaader, ofte forenede, men ogsaa ofte selvstændig bestaaende hver for sig: 1. Opdyrkning til Agermark, 2. Engvandingssankæg og 3. Anlæg af Skove.

Opdyrkning til Agermark. At dyrke godt det, man tager under Dyrrkning, — det er den første Grundsætning for Opdyrkeren; Kempebonden har længe fulgt den; Efteraar og Vinter har han opdyrket og gravet et lille Stykke af sin

Hedelod, men aldrig mere end Gjødningsoverskuddet fra den gamle Mark satte ham istand til at gjøde meget stærkt; thi han vidste, uden det kan den tarvelige Afgrøde, jeg vilde høste, ei dække mit Arbeide ved Opdyrkningen. Men herimod er det netop, at de allerfleste Nybyggere have syndet; de have, om vi saa maae sige, i Reglen villet etablere en extensiv Drift, fordi den Tro nu engang har dannet sig saa at sige i alle Lande, at lette Jorder med store Arealer maae drives extensivt, medens i Virkeligheden disse Jorder tildeels fordre en meget intensiv Drift, eller, som tidligere er omtalt, en Sammensmeltning af det extensive og intensive. Nu forstaae Nybyggerne dette, og istedetfor at bryde Hele op i store Masser, besaae det Hele og avle en simpel Afgrøde, der hverken kan betale Opbrydning eller den Smule Gjødning, man maastee har givet, samler man nu alle sine Kræfter om smaa Stykker; — ja det første Aar, for at faae Fodfæste, opbryder man nok med uhyre Omkostninger en 10—20 Tdr. Land; men derefter er det i Reglen kun 1—2 Tdr. Land om Aaret, og man vil neppe i Kempen finde mere end 2 eller 3 Gaarde, hvis opdyrkede Agermark er naaet over 100 Tdr. Land; selv de, der i Løbet af de sidste 12—14 Aar med al Energi og med store Kapitaler have kastet sig over Opdyrkningen, ere i Reglen endnu ikke naaede videre, end at have en 60—70 Tdr. Land under Ploven, men til Gjengjæld bugner disse 60—70 Tdr. Land med den samme Rigdom af Korn som hine gammeldyrkede Dasejorder, og man har næsten ondt ved at forstaae, at dette er lette, i sig selv ufrugtbare Sandjorder, der for kort siden kun bar Lyng.

Atter er det her Komposten og Spaden, der have været virksomme. Den Hedejord, der skal tages ind, affrælles først ganske tyndt, hvis det er gammel Lyng, for i Kostalden at omdanne det Affrællede til Kompost; er det derimod ung kort Lyng, affrælles man ikke. Derefter graves Jorden altid mindst til en Dybde af 22—25 Tommer, som oftest til 29—31 Tommer, og undertiden endnu dybere; saaledes havde f. Ex. en af de ældste og dygtigste Nybyggere vel begyndt som Andre

med 25 Tommer; men Erfaringen havde Aar for Aar raadet ham til at gaae dybere, indtil han i de sidste Aar er naaet til en Dybde af 49—50 Tommer, i hvilken Dybde han netop var i Færd med at grave et større Hødestykke; — dette har for ham viist sig at være den bedste, den oekonomisk fordeelagtigste Dybde. — Man forstaaer næsten ikke Nødvendigheden eller Nyttens af i en Sandjord at gaae saa dybt, og vi skulle derfor blot notere Fakta, idet vi ei driste os til heelt at kunne forklare dem; dog maa der bemærkes, at da der er stor Forskjel paa de øvre noget humusblandede Lag og de nedre i Reglen noget jernholdige, saa er det ikke blot godt at faae de forskjellige Lag blandede, saa Plante i hele sin Roddybde kan finde omtrent samme Jordblanding, samme Frugtbarhed, naturligviis med Undtagelse af det øverste Lag, selve Madjorden, — men det er ogsaa godt at faae det jernholdige Sand saameget som muligt udsat for Luftens Paavirkning, da det jo kun derved mister sin skadelige, næsten giftige Indflydelse paa Kulturplanterne; hvor Jernmængden er saa stor, at den endog binder Sandet til en Ahl, er det jo absolut nødvendigt at faae den op til Luften for at blive ombannet; men hvad her fremtræder som en absolut Betingelse for Plantevæksten, det kan man jo nok tænke sig i hvert Fald at være et Gode, selv hvor Jernmængden er mindre. Altsaa, — er der jernholdig Sandahl, da bringes den altid øverst, men ellers passer man nøie, at i al Fald en Deel af den gamle Hødemuld bliver øverst; har denne en Tykkelse af omtrent 1 Fod, da deles den, det Halve bliver øverst, det andet Halve indblandes i de nedre Lag; har man derimod kun nogle faa Tommer Muld, holdes det Hele øverst. Samtidig med denne Gravning foretages en omhyggelig Planering af Jorden, ja, saa omhyggelig og ofte med saa stor Besvær, at man ei forstaaer, at det kan betale sig, — men enhver Opdykker betragter det som en absolut Nødvendighed.

Om muligt foretages denne Gravning helst et Aarstid inden den første Besaaing, for at Luften ret kan faae Tid til

at virke; der gjødes da meget stærkt med Kompost, — senere desuden en 3—400 Pund Guano, — pløies og besaaes enten med Spergel, som da afskræsses paa Stykket, hvilket i Reglen sætter Jorder i en hyppelig Gjødningskraft, eller ogsaa med Kartofler, for at have en rensende Afgrøde i Jorden første Gang; derefter tages gjerne Rug; men længere kan man ikke følge nogen bestemt Drift; thi som paa de smaa Gaarde saa ogsaa her paa de store, Driften er fri; man tager det, Jorden bedst egner sig til, og man følger dette med meget mere Omtanke og klarere Indsigt, end vi ovenfor bebrejdede Daseboerne at mangle i dette Stykke.

Paa den her beskrevne Maade foregaaer den allermeste Opdyrkning; dog har man i den sidste Tid enkelte Steder blot opdyrket med Hestekraft, nemlig ved Hjælp af en meget stor dybtgaaende Undergrundsplov; man er der naaet til en Dybde af 24 Tommer, har havt Arbeidet langt billigere, men ogsaa langtfra saa godt; navnlig har denne Maade slet ikke kunnet tilfredsstille, hvor Jorden har været meget jernholdig. En eiendommelig Opdyrkningsmaade ved Corsendorfs i Westkempen maae vi dog nævne, skjøndt den netop er lige modsat den nysbeskrevne. Blot selve Lyngplanterne affstikkes med Spaden, føres i Stalden for at blandes i Komposten. Smalle Agre udstikkes paa Marken, Komposten føres ud, spredes, Kornet saaes i den opløiede Jord, der graves Agerrener mellem de smalle Agre, og med den derved udgravede Jord dækkes Sædekornet. Er det om Efteraaret, er Udsæden Rug, om Foraaret Havre, og i begge Tilfælde lægges ud med Rødkløver. Først naar denne næste Aar er flaaet, pløies Jorden for første Gang og ikke dybt, men Pløiningen bliver dybere Aar for Aar, alt som man bliver istand til at give mere Gjødning. Denne Opdyrkningsmaade har ogsaa givet særdeles tilfredsstillende Resultater, vel at mærke paa de saa Jorder, til hvilke den passer; for den langt overveiende Deel er den derimod uanvendelig. Det er nemlig paa meget lette Jorder, der ikke indeholde Jern, saa de ikke trænge til en videre Udluftning

end den, de alt af Naturen ere udsatte for, og som tillige kun have et meget tyndt Hedemuldslag, altsaa intet at forbedre de nedreliggende Lag med, det er paa saadanne Jorder, at denne billigere Opdyrkningsmaade finder en heldig Anvendelse.

Altsaa see vi, der kan gives Tilfælde, hvor den omhyggelige Bearbejdning med Spaden ved Opdyrkingen ikke er nødvendig; men hvad der derimod aldrig skeer Undtagelser fra, det er den stærke Gjødsning af Jorden, animalsk eller i al Fald organisk, og kun de Nybyggere, der have adopteret Kempebondens store Omhu for Kvægets Fodring og Gjødningens Behandling, mærke Fremgang og kunne gjøre sig sikkert Haab om at naae til en ordentlig Forrentning af deres Penge; dertil er nemlig vist endnu ingen af dem naaet, skjøndt det som sagt er 12—14 Aar siden en heel Deel nye Kræfter toge fat paa Opdyrkingen paa den her beskrevne Maade; — lad nu ogsaa være, at de, der først begyndte, ere naaede frem til omtrent at faae deres Penge forrentede, saa maa det dog indrømmes, at Opdyrkingen i Kempen fordrer en seig Taalmodighed og en stor Kapital. Ved et Par Exempler skulle vi blot antyde de Fordringer, Opdyrkingen stiller til Fodring, til Gjødning, eller med andre Ord til Kapital;

1. En Gaard, paabegyndt 1856—57, 76 Tdr. Vand Ager, 14 Tdr. Vand Eng, endnu skal 18 Tdr. Vand af Heben opdyrkes, Resten beplantes med Skov; 5 Heste (der pløies med 1), 2 Trækstude, 40 Køer, 10—20 Stkr. Ungkvæg, 120 Faar og 10 Fedestude, (2—4 Aar gamle). Manden fodrer alt sit Korn op og kjøber dog 2500—3000 Pund Oliefager, i et daarligt Høaar desuden 500—1000 Lpd. Hø; kjøber endvidere 12,000 Pd. Perugano og 14—20,000 Pd. Affald fra Sulferraffinaderierne.
2. En Gaard, kjøbt 1850, opdyrket 108 Tdr. Vand; 4 Heste, 8—12 Trækstude, 6—8 Køer, 2 Hold Fedestude om Aaret, hvert paa 120 Stkr. Fodrer saa at sige alt sit Korn op og kjøber dog for 10—11,000 Rd. Hørføfager og Affald fra Runkelroesukkerfabrikkerne om Aaret.

Dette Par Exempler, som vi have valgt, ikke fordi de ere de meest flaaende, thi der er mange af de andre Nybyggergaarde, hvor de aarlige Tilskud udvendig fra forholdsviis ere endnu større, men fordi det i et og alt er to af de bedst og meest oekonomist drevne Opdyrkninger, — dette Par Exempler ville uden Kommentar tilstrækkeligt antyde den Energi og den Kapital, som er saa absolut nødvendig for at bringe nøgne Hedejor der i ordentlig Kultur og Kraft.

At Opdyrkningen nu i Modsætning til de mangfoldige tidligere ruinerende Forsøg synes at ville lykkes, skyldes dog ikke ubelukkende den forceret intensive Dykning af Jorden, som man nu udvikler, der er ogsaa 2 andre Omstændigheder, hvis Betydning det er vanskeligt at vurdere, men som i hvert Fald have udøvet en overordentlig Indflydelse, og vi maae derfor omtale dem lidt nøiere.

Det er ikke mere end omtrent 30 Aar siden, at Kempen var blottet for ethvert nogenlunde godt Samfærdselsmiddel; ikke at tale om Jernbaner eller Kanaler, var der næsten ikke en fast, en makadamiseret eller brolagt Vej; man levede altsaa sit eget Liv derinde, tænkte sjældent paa at producere til Udsørsel, og Priserne paa Jordens Produkter vare derfor meget lave, 15 Mk. — 3 Rbl. pr. Td. var f. Ex. Rugprisen i mange Aar. I 1816 strax efter Freden, da en Mængde Hænder bleve ledige, lod den hollandske Regjering rigtignok en Landevei paabegynde fra Antwerpen til Turnhout, men først længe efter blev den færdig, og det er egentlig først fra 1836, man er begyndt at forbedre Veiene i Kempen ved, som overalt i Belgien, at brolægge dem. I Fyrretyverne arbejdedes rasst, og 1851 var der trukket Steenveie i de fleste Hovedretninger gennem Kempen. 1844 paabegyndtes den store Kanal, der fra Maas til Schelde i en stor Bue gennemløber Kempen i hele dens Længde, og senere ere 3 Sidegrave stufne ud fra den paa forskjellige Steder. Ogsaa Jernbaner ere flere Steder førte ind i Kempen, saaat det Indre af denne derved ligesom er rykket de store konsumerende Byer meget nærmere. I alt

findes der nu over 92 Mile brolagte Veie, over 30 Mile seilbare Kanaler, over 12 Mile Jernbaner, tilsammen over 134 Mile, hvoraf de $\frac{2}{3}$ ere anlagte i Løbet af de sidste 15—20 Aar deels af Staten, deels af Provindsen, deels af Jernbaneselskaber, og som omtrent have kostet 13 Millioner Rdl., hvilket fordeelt paa hele Kempens Overflade omtrent svarer til 44 Rdl. pr. Td. Land; — unægtelig store Kapitaler, men som upaatvivleligt ville forrente sig, derom hersker der kun een Mening, og tillidsfuldt har man nu atter taget fat paa at grave en stor Kanal igjennem det Vestlige. 1835 var den aarlige Forpagtningsafgift for 1 Td. Land dyrket Jord i Kempen i Gjennemsnit 6 Rdl., i 1846 $6\frac{2}{3}$ Rdl. og i 1856 $11\frac{1}{2}$ Rdl.; man seer altsaa Forpagtningsafgiften er i det sidste Aarti, efterat Veiforbedringerne have fundet Sted, steget 6 til 7 Gange ($6\frac{2}{3}$) saa meget som i det foregaaende Aarti; — og falder nu end ikke hele denne Forøgelse Veiforbedringerne til Gode, saa er det dog umiskjendeligt, at de mægtigt have bidraget til at hæve Agerbruget der. —

Naar man undersøger de Motiver, der levede Regjeringen til at begynde et saa stort og kostbart Arbeide som at grave en 20—30 Mile lang Kanalstrækning gjennem en Landslette med nogle Daser hist og her, saa finder man ikke Eftertrykket lagt paa det nye Kommunikationsmiddel, man derved skaffede tilveie, nei, Projektet lød saaledes: Fra Maas lede vi gjennem en Kanal en Deel Vand til Schelde, underveis ledes det ind over de nærmest liggende Marker, og søger efterat have frugtbargjort Jorden gjennem denne tilbage til Kanalen, for atter længere nede at virke paanh; ved Vand skabe vi Græs, ved Græs Kvæg, ved Kvæg Gjødning, og ved Gjødning alt det, vi kunne ønske os; paa den Maade skabe vi 45000 Tdr. Land frodig Eng som et Bælte gjennem Kempen, og Opdyrkningen af denne er sikket. — Man havde aabenbart hørt Rhygterne om Vandets Undervirkninger paa Græsvegetationen andetsteds, Rhygter, som for en halv eller heel Snees Aar siden fortunlede og blændede Alle, og som endnu kan forvirre mangt ellers

ei let bevægeligt Gemyt, bringe mangen ellers æbruelig Tankegang til at beffjæftige sig vel meget med Illusionerne om rige, frodiggrønne Græsgange paa en let og mager Sandjord, saa at man tilsidst tager fat, laver sig et saakaldet „kunstigt“ Engvandingsanlæg, og skal nu ret see, hvorledes de stive haarde Lyng- og Svingelarter maae vige Pladsen for de fine, bløde, nærende Græsarter. Det er en parodist Betydning, dette Ord „kunstigt“ har faaet; thi ganske vist vilde det være „kunstigt“, hvis Vandet i og for sig eiede en saadan Trolddomsvirkning. At Engvandingen er et uhyre Gode i Norbitaliens frugtbare Marker, hvor Planterne finde Føde nok i selve Jorden, men hvor de derimod i den tørre Aarstid lide af Tørst og brændes bort af Solen, — at ogsaa Engvandingen er til stor Nytte, hvor Vandet fører en Mængde opstemmede, frugtbare Jordbestanddele med sig, vel at mærke, naar man da har rigeligt af den Slags Vand, — ja, det er jo indlysende nok; men at temmelig fattigt Flovband i og for sig skulde kunne forandre Sandsletter og Lyngheider til grønne Enge, saaledes som man baade i Kempen og andetsteds har villet bilde sig selv og andre ind, det har desværre altfor dyre Værepenge nu lært Folk er en Umulighed.

Kort sagt: Kanalerne bleve gravede, Sidesluser byggede, Folk skyndte sig til Kempen, for endnu at kjøbe nogen Hebe nær Kanalen, inden Jordpriserne bleve altfor høie, Enganlægene bleve udførte, Bedene anlagte, Til- og Afledningsgrøfter gravede, alt hurtigst muligt for at være parat til at tage mod Vandet, naar den store Sluse aabnedes, og Kanalen fyldtes med det mirakuløse Vand. Det kom, — man saae med Glæde og Haab ogsaa Vandene strømme ind og gjenne-
sive sine Enganlæg, — men — men Græsset kom ikke, eller gav i al Fald kun een Afgrøde, rig eller fattig, alt efter den Grundfrugtbarhed, der var i Jorden; iøvrigt var det kun nogle daarlige Græsser og Halvgræsser, der frydede sig i den vaade, men magre Jord. Kun de Enge, der laae nærmest oppe mod Maas, hvor Kanalvandet altsaa endnu ikke havde afleiret

eller tabt alle de opstemmede Jordbæle, kun der gave og give Engene endnu nogenlunde Udbytte.

Vegeiftringen forandrede pludseligt til en trøstesløs Modløshed, og en stor Deel af Engene lod man forfalde og forvilbe, Grøfterne voxte sammen, Sluserne falde ned. Saaledes hengik en 3—4 Aar, og Engvandingen var i en stor Misfærd. Da begyndte man først at blive klar paa, at naar man ad anden Veie tilførte Jorden Frugtbarhed, saa vilde Engvandingen kunne gjøre Nytte; en Deel toge da fat igjen, lode navnlig hente en Mængde Gadeaffæining fra de store Byer ad Kanalerne, og ved dette og Guanoen fik de nu ret ordentlige Afgrøder bragte tilveie; men Spørgsmaalet er, om ikke det Arbeide og de Kapitaler, der herved offres paa at producere Græs, kunne finde en mere oekonomisk Anvendelse direkte i Agerbruget. Naar man, efter at have hørt al det Ny, der baade i Bøger og i Tale er gaaet af Engvandsanlægene i Kempen, kommer der paa selve Stedet, forbauses man over baade saa lidt, der er gjort, og den usle Tilstand, hvori en stor Deel af Engene befinde sig; — istedetfor de 45000 Tdr. Vand Vandingseng, finder man ikke engang 5000, og en stor Deel af disse fortjene ei Navn af Enge. Desuden er der mange Ciere, hvis Enge støde umiddelbart op til Kanalen, men som ei ville trække Vand derfra, skjøndt det intet koster, da det nemlig er saa høist usikkert at kunne faae til Stabighed. Man maa nemlig for Brammenes og Vægternes Skyld altid holde en vis Vandstand i Kanalen, og i Virkeligheden bliver der da kun lidt Vand tilovers for Engene. Vi skulle her gjengive den sidste Rapport af Hovedingenieuren for Engvandsanlægene i Kempen, Hr. Magis, til Indenrigsministeren; den mistrofulde Tone, der gaaer gjennem en Rapport om Arbeider, hvortil den Rapporterende er knyttet med en særlig Interesse, vil bedre end noget andet give Læseren en Forestilling om de saa meget, altfor meget, omtalte Engvandsanlæg i Kempen:

Hasselt, d. 23de Febr. 1864.

„Jeg har den Ære at tilstille Dem den aarlige Udsigt over Engvandingsanlægene i Kempen.

Da intet Ngt har frembudt sig ved Benyttelsen af Vanding i 1863, maa jeg indskrænke mig til nogle almindelige Betragtninger, for ikke at gjentage Enkelthederne i min sidste Rapport.

Engvandingerne, der tilhøre Hr. de Bellaing ved Rothem, Hr. de Theux ved Lille St. Hubert, Hr. van Put ved Lommel, Raevens og Turnhout, Hr. de Mulder & Co. ved Moll og Landbrugsselskabet ved Arendonck, ere gaaede tilbage i det sidste Aar, hos nogle af dem som en Følge af den flette Drift, hos andre uagtet deres Omhu.

Hr. de Bellaing forsømmer fuldkommen sine Enge: vedligeholder dem aldeles ikke, Vandingen bestaaer kun i en Oversvømmelse, uden at Vandet ordentlig afledes. Denne Mangel paa Omhu vil snart ombanne disse Enge, der, seende hen til Jordens gode Egenstaber, burde være de smukkeste i Kempen, til et sumpet Uføre. Forringelsen af Hr. de Theux's og Hr. van Put's Engvandingsanlæg er mindre; end hos Hr. de Bellaing, men alle mangle de Gjødning. Hvad Vedligeholdelsen af selve Vandingen angaaer, bliver den passet ret ordentligt. Det synes, at disse Eiere i det kommende Aar ville gjøde rigeligere.

Ved Turnhout har Hr. van Put lavet sig en stor Gaard og ombannet 68 Tdr. Land af sine Enge til dyrket Jord; de ved Raevens har han leiet ud til et Par Mænd fra Turnhout; jeg tvivler paa, at Hr. van Put vil komme til at glæde sig ved denne sidste Fremgangsmaade, selv om Forpagtningsafgiften er høi, thi Engene passes slet.

Hvad Hr. de Mulder & Co's. Enge angaaer, da passes de altid med Omhu og gjødes ordentligt, men Mangelen paa Vand formedelst den lave Vandstand i Kanalen har stærkt forringet Græs væxten. Dette Aars Udbytte har været mindst 25 pCt. lavere end det foregaaende Aars.

Landbrugsselskabets Enge ved Arendonck ere fuldstændigt forsømte, med Undtagelse af 72 Tdr. Land nærmest Bygningerne. Jeg antager imidlertid, at der snart vil stee en radikal Forandring hermed; thi det synes, som om Hr. de Coullemont, der har sat bethdelige Summer i disse Enge, snart vil blive Eier af dem, og da forhaabentlig drage den meest mulige Nytte af dem.

Engstrækningerne, der tilhøre Hr. Nagant ved Neeroeteren, Hr. de Theux ved Achel, Heerstræet's, Chainaye's Arvingers, Hr. Clermonts og Hr. Delbrouck's ved Overpelt, Neerpelt og Kommel, Hr. Keelhoff's ligesom ogsaa Hr. Vandewyngaerts og Civillistens ved Gheel, ere omtrent i den samme Tilstand som ifjor. Hr. Keelhoff, som indtil nu har givet 440 Pd. Guano pr. Td. Land, vil forsøge denne Gjødsfning til 660 Pd. om Aaret, deraf 440 Pd. til den første Slet og 220 Pd. til Efterfletten. Et sammenlignende Forsøg, som han har gjort i 2 paa hinanden følgende Aar, har nemlig viist ham, at han paa denne Maade kan forsøge Bruttoudbøytet med 14—15 Rdl. pr. Td. Land, Nettoudbøytet med 4 Rdl.

Kuisselskabets Enge ved Eelen, Hr. de Theux's ved Bocholt, Hr. Houbottes ved Overpelt og Hr. Reclercq's ved Moll ere i synlig Fremgang, især de to Sidstes. Hos Hr. Houbotte er dette Aars Udbytte mindst 25 pCt., hos Hr. Reclercq 70 pCt. høiere end ifjor. Ved Eelen og Bocholt skuldes Forbedringerne en omhyggeligere Pasning, hos Hr. Houbotte Brugen af en rigeligere Gjødning og hos Hr. Reclercq begge Aarsagerne forenede.

Hvad Engvandingssanlægene ved Lille Nèthe angaaer, da er Tilstanden der den samme; det er først, efterat de Afgroftningsarbejder ere udførte, som vedkommende Kommuner nu tilsigte, at disse Enge ville kunne give bedre Resultater.

Hvad Efterfletten angaaer, har den været slet paa alle Vandingsengene formedelst den stærke Tørre i Juli og August, men paa den anden Side er den bleven folgt til en meget høi Priis."

Men har Kanalen svigtet Forventningerne i den her nævnte Retning, — og dette kan ikke skjules, hvormeget man end søger at dække det —, saa har den gjort langt mere, end Nogen anede, som et Kommunikationsmiddel, en halv Gang billigere end Jernbanerne; den opdyrker derved ei blot Jorden langs Bredderne, men langt ind i Heden sporer man dens Virkning. —

Angaaende den 3die Opdyrkningsmaade, Skovdrift, skulle vi af Mangel paa Sagkjendskab fatte os kort. I Kempens Blomstringsperiode i det 12te og 13de Aarhundrede blev der ikke anlagt ubetydelige Ege- og Bøgestove af Klostrene, og man seer endnu Levninger deraf ved Averbade, Tangerloo, Postel, Rosendael o. fl. St.; men under det franske Overherredømme bleve de bedste Partier nedhuggede til Tømmer til Flaaden.

Den nyere Tid har atter plantet en Deel Eg og Bøg langs alle Veiene, — de plantes med Klump, naar de have naaet en Høide af 6—8 Alen, — og de groe med en mærkværdig Kraft. Ogsaa inde paa Markerne og paa Heden, navnlig paa alle de gamle, næsten halvt udslettede Jordhegn, som man for Aarhundreder siden har opkastet for at læ mod Vinden, ogsaa der groe Egene fortrinligt, og der kan neppe være nogen Tvivl om, at man uden Vanskelighed kunde anlægge Egestov paany. Naar man da ikke gjør det, skal Grunden være den, at det ikke betaler sig saa godt som at anlægge Fyrrestove; thi skjøndt disse langtfra kunne siges at voxe udmærket smukt eller godt i Kempen, saa levere de dog en Mængde godt betalte Produkter, der her give Fyrretrædyrkingen paa de lettere Jorder en afgjort Overlegenhed og gjør den til en fordeelagtig Opdyrkningsmaade; — Grenene og Kvaset bindes i Bundter og sælges dyrt som Brændsel, den unge Udhugst giver Bønnestager, den ældre Humlestager, hvoraf der bruges en Masse og som betales med 16—20 St. pr. Stk. Naar Skoven er 20—25 Aar, hugges den; den leverer da Støtter og Strøer til Gallerierne i Gruberne, Telegrafstænger, enkelte Brædder, Spilbetræet til Bagerne, — kort sagt,

Artikler, der ere i en forholdsvis meget høi Priis i Belgien, idet det bedre betaler sig at tilføre det store Bygningstømmer fra andre Lande, end det her nævnte Smaatømmer.

Det er ubelukkende *Pinus sylvestris*, der her findes; man har ogsaa prøvet *P. maritimus*; den voxer meget godt, men fryser undertiden bort og er altsaa for usikker til større Anlæg. Tidligere saae man Fyrren paa Stedet og dækkede blot Frøet med den opgravede Jord fra Smaagrøfterne, der i en Afstand af 5—10 Alen ere trukne gjennem de saae Skove, og som altsaa senere kunne tjene som Stier, til derigjennem at slæbe Udhugsten ud til Veiene. Denne Maade, der endnu bruges de fleste Steder i Flandern, har man maattet forlade i Kempen; thi naar Rødderne naaede ned i det jernholdige og ei udluftede Sand, sygnede Planterne som oftest hen. Man maatte da indføre den bekostelige Gravning, især overalt hvor Undergrunden var meget jernholdig, i Reglen til en Dybde af 20—24 Tommer, og i Mødsætning til den før omtalte Gravning bringe Overflorpen ned i Jorden. Derefter tog man i Reglen en Kartoffel- og en Rugagrøde, og først da saae eller plantede man Fyrren; men i begge Tilfælde laae nu det løse Sand blottet, og Vinden førte det ofte bort med det ifaaede Frø, eller bort fra de smaa Planter.

I Løbet af de sidste 8—10 Aar er man derfor begyndt paa en anden og eiendommelig Maade. I $1\frac{1}{2}$ Alens Afstand affrælles saa let som muligt med en Plov en Byngfure; Bunden gennemgraves med en Spade, og Planterne, $1\frac{1}{2}$ Aar gamle, udplantes heri. Man ansøgte, at Byngbælterne mellem Furerne blive Ræbælter for de unge Planter, at de forhindre Sandet i at flyge, holde Fugtigheden i Jorden, og desuden at Regnen samles ved Planterne i selve Furen. I Virkeligheden stode ogsaa de Planter, der vare behandlede paa denne Maade, afgjort smukkere.

I Aaret 1849 fandtes 200000 Tdr. Land Hebe i Kempen; af disse ere siden den Tid omtrent 40000 bragte ind under

Kulturen, og hiint Spørgsmaal af Ministeren, om Kempeheden indeholdt et absolut Ufrugtbarhedsprincip, er altsaa nu ogsaa af Erfaringen bevaret med et bestemt „Nei“. Det, der væsentligst manglede, var Veie og Kommunikationsmidler; — det, Nybyggerne indtil da væsentligst havde syndet mod, var, ikke at ville følge „Landets Skik“, ikke at ville dyrke lidt og godt, hellere end meget og overfladist. Nu ere disse Feil afhjulpne, Opdyrkningen er i en stadig og sikker Fremgang, og den Tid vil upaatvivselig komme, da den nu saa gjenstridige Kempehede vil dækkes med ligesaa frodige Afgrøder, som den har i Middelalderen, eller at den vil naae en Frugtbarhed, liig den hos dens rige Gjenbo hiinsides Schelde, Pays de Waes i Flandern, der for 300 Aar siden ogsaa var en Sandslette, ligesaa ufrugtbar, om end af en anden Art end Kempen, men som nu er den produktiveste Plet i Europa, og om hvis interessante Landbrug vi forhaabentlig senere skulle meddele nogle Oplysninger.

Bruxsel, i Mai 1865.

Discussion ved Landhusholdningselskabets Møder.

Mødet den 15de Marts 1865.

Hofjægermester Thygeson indlebede en Discussion over Kvægfejdning, idet han bemærkede, at Spørgsmaalet naturligvis deler sig i to, nemlig:

- 1) Kan Fejdning af Kreaturer i Almindelighed antages at betale sig, og vil en yderligere Udvikling af Fejdningen kunne ansees for at være et Fremstridt af vort Agerbrug? samt:
- 2) Hvilke ere de Midler, vi kunne anvende til Kreaturfejdning?

For Dernes Vedkommende er dette vistnok idetmindste for Diebliffet en Sag af underordnet Betydning, idet Meieridriften her staaer for høit, til at ikke Studefejdning maa blive den underordnet, ligesom ogsaa Sjællænderne, maaskee med Urette, ansee Affætningen af Fejdvæg for at være vanskelig for dem.

I Jylland have vi derimod et modsat Forhold. Studefejdningen spiller der en stor Rolle og gaaer ret godt; dog arbeides der formeget i Blinde; man veed ikke altid, hvor man skal affætte sine Kreaturer, ligesaalidt som der er tilstrækkelig Klarhed over, hvordan de skulle opdrættes. Taleren mindes en Yttring af en Englænder til ham: „I opdrætte Eders Heste som Stude, og Studene som Heste!“ og

det er vist, at den nuværende almindelige Praxis trænger til Forbedring. Om Midlerne hertil, og om, hvorvidt Kreaturfødning i det Hele taget egner sig for vore Forhold, beber han de Tilstedeværende at yttre sig.

Kammerraad Grove har ganske almindeligt truffet paa den Anskuelse, at de Egenstaber, som gjøre de slesvigste Marskengene saa fortrinlige til Fødeplads for Kvæget, ikke kunne tilveiebringes andetsteds, og at de ere langt værdifuldere Besiddelser, end Jorden i Danmark; han antager ikke, at det virkelig er saaledes, men at kun de eiendommelige Forhold, som der ere tilstede, have fremkaldt denne Mening. 3 Marskengene betales gennemsnitlig 800—1000 Rdlr. pr. Demat (tilnærmelsesviis 1 Td. Rd. dansk) i Kjøbesum, og indtil 50 Rdlr. aarlig i Leieafgift deraf, medens 1 Td. Land hertillands neppe vil indbringe mere end 15 Rdlr. aarlig i Forpagtning, og altsaa stulde synes at maatte være af langt ringere Værdighed; men see vi hen til, at der her gaaer 10—11 Rdlr. aarlig i Skatter og lignende Afgifter af en Td. Land, og at 10 Rdlr. maa beregnes til Underhold for Jordbrugerens Familie, hvilke Udgifter ikke komme i Betragtning ved Marskengene, hvor der ingen Boende er, og hvor Forlandet bærer de ubetydelige Afgifter, bliver Forskjellen kun ringe.

En god Marskeng holder sjældent mere end 4 Tdr. Land, er indhegnet af en bred Grøft med Dige og gennemskåret af 18" dybe Grøfter, der ligge 32' fra hverandre. Bliver Sommeren tør, maa Saltvandet slippes ind i Grøfterne, for at drive det ferske Vand høiere op i Grunden. Græsset afflaaes aldrig, og Faarehold er et nødvendigt Apparat til Jordkraftens Vedligeholdelse. Man holder ogsaa derfor gode Rjødkaar, som ere vænede til at gaae ude om Vinteren, og altsaa medføre en billig Drift. Ved Faaregjøbningen tilligemed Paaføring af Tang opdrives det Land, som i Marsken omdannes til Eng, og vi have her i Landet store Kyststrækninger, der maatte kunne arbeides op paa en lignende Maade.

Paa de slesvigſke Marſſenge holdes gjennemſnitlig pr. Demat 1 Stk. Hornbæg eller 4 Faar, hvis Fodring altsaa ſkal æquivalere mindſt 50 Rdlr. I Virkeligheben vindes imidlertid adſkilligt mere paa dem, da Fæderne foruden Jordleien jo tillige maae udbringe ſig ſelv en Fortjenefte deraf.

Fra Thyland ſælges i Reglen c. 1000 Dyr henad Vinteren til Ditmarſken, hvor de halmfodres, indtil de om Foraaret føres til den Eiderſtedtſke Marſk.

Hoffjægermeſter Thyggeſon bemærker, at Udgiſtsforholdene ved Studedefiningen i Marſken og i Thyland altsaa ſtemme temmeligen overeens, idet man ſidſte Sted beregner Vinterſpølfodringen til c. 50 Rdlr. — eller nøiagtigere 8 Rdlr. maanedlig — pr. Hoved. Det undrer ham at høre, at Ditmarſkerne holde Dyrene paa ſaa knapt Vinterfoder, da Erfaring viſer, at ſaa ſtore Forandringer, ſom det derefter maa være for Kvæget at komme paa Marſſengene, altid medføre en længere Stilſtandsperiode i deres Udvikling. Aldeles at undgaae en ſaadan, lader ſig viſtnok ikke tænke; men jo federe de ere, naar de komme ud, deſto hurtigere ville de komme over den.

Proprietair Jacobæus frygter for, at vi paa langt færre Steber, end Kammerraad Grove ſynes at mene, ville være iſtand til at danne os kunſtige Marſſenge. Allerede et Forhold, der tilſteder at inblade Saltvandet i Grøfterne, ſom det forklaredeſ at man gjør det i Slesvig, og ſom viſt ikke alene virker ſom Middel til at hæve det ferſte Grundvand, men ogſaa gavner ved direkte at tilføre Græsroddeerne nærende Stoffe, kan jo kun ſtaffes tilveie de ſaa Steber, hvor Havet ligger dertil; og Anvendelſen af Tang ſom Gjødningsmiddel er ligeledes kun mulig i forholdsviis ſmaa Diſtrikter.

Kammerraad Grove tillægger ingenlunde de af den ſidſte ærede Taler fremdragne Momenter nogen afgjørende Betydning ſom Betingelſe for Marſkdannelsen. Det anſees i det Slesvigſke for en Ulykke, naar man, for at tvinge Ferſkvandet iveiret, nødsages til at inblade Havet, da det iøvrigt antages at ſtade Engvæxten, — og hvad Tangen angaaer, da er den

vistnok et fortræffeligt, men ingenlunde det eneste brugelige Gjødningsmiddel hertil. Saavel uden Grøstehystem som uden Tangujødning er meget Land blevet omdannet til Marfæng.

Kammerherre Wichfeld ophlyser, at medens man paa Holland næsten aldeles ingen Studesedning forefinder, og kun liben Sedning af Faar, der i Reglen udføres i halvsebet Tilstand, saa er Svineseedningen (ved Valle og Korn) meget almindelig der, og har især faaet Opsving, siden der for en Deel Aar siden aabnedes en ny Dampskibsroute sønder paa.

Hoffjægermester Thygge son beeder de Tilstebeværende at udtale deres Erfaringer, om hvorvidt Sedningen har betalt sig for dem.

Forvalter Westergaard har meest kun sebet Thyre, og ingen slynderlig Fordeel havt deraf.

Capitain Wilde bemærker, at efterhaanden som Transportmidlerne ere blevne bekvemmere, har Udførslen af Slagtekvæg fra Ddssherred tiltaget; med Sfejords-Dampskibene førtes i 1864: 850 Stkr. Kalve til Kjøbenhavn, mod 150 Stkr. i 1858, og Studene havde i det sidstforløbne Aar været transporterede i et Antal af 550, hvortil der ogsaa var naaet igjennem en aarlig jevn Tiltagen i Mængde.

Profesfor Jørgensen finder det sandslynligt, at Danmarks Handel med Fedekvæg i den nærmeste Fremtid vil blive af forøget Betydning for os, idet den nylig istandbragte regelmæssige Dampskibsfart til England vil byde os alle Fordelene af en let Forbindelse med Verdensmarkedet, uden at Kvantiteten af de Varer, vi føre dertil, kan tænkes at ville trykke Priserne. Der forestaaer vistnok i Studehandelen et lignende Opsving som Smørret i de senere Aar har faaet.

Det vilde være interessant, om her kunde erholdes nogen Oplysning om Forholdet mellem den oekonomiske Side af Korn-, Græs- og Dranksedning.

Baron Rosenkrantz har af sine Foretagender med Studesedning ikke havt nogen slynderlig direkte, derimod nok en indirekte Fordeel. Ved paa sin Gaard i en Række af Aar at opfodre næsten alt Kornet, har han været istand til at give sine Forder

en Gjødningskraft, som har bragt dem til at producere 24—30 Fuld Havre. Kun ved at indkjøbe Dyr i god Foderstand til Fødning, har han faaet sine Udlæg godtgjorte. I den sidste halve Snees Aar lader han altid Straa og Kjerne, og naar Koerne ere frose da ogsaa disse, føge til Kreaturerne, og har sporet en paafaldende god Virkning af denne Fremgangsmaade.

Hoffjægermester Thygeson spørger, om ikke Studesefdningen vilde betale sig bedre, naar den forenedes med eget Opdræt?

Baron Rosenkrantz maa efter sine Erfaringer bevare dette Spørgsmaal benægtende; — i ethvert Tilfælde burde saa Tilslæget stee ved Marskkøer og de kraftigste jydskke Tyre. — Ved hvert Halvaar at indkjøbe 2-aarige Dyr i nogenlunde ordentlig Stand, og sælge dem til Slagtning efter 1½ Aars Forløb, — altsaa indrette en regelmæssig treleddet Turnus, — benytter man vist den fordeelagtigste Fremgangsmaade.

Derefter indledede polytechnist Candidat Segelcke en Discussion om Uskueligheden af et større og bedre Kvægmarked i Kjøbenhavn, med følgende Foredrag:

Mine Herrer! Som det vil være dem bekjendt, indledede jeg for nogle Uger siden i Kjøbenhavns Amts Landbosforening en Discussion om Affætningsforholdene her i Landet for landoekonomiske Produkter. Der var imidlertid en Green af Affætningsforholdene, som jeg dengang ganske undlod at hentyde til, nemlig Kvægmarkedernes Indretning. Det var mig vel fuldkommen klart, at der ogsaa i denne Retning var meget, man kunde ønske anderledes og bedre, end vi for Tiden have det, og navnlig naar man fæstede Diet paa det kjøbenhavnske Kvægmarkeds Tilstand; men Trangen til Forbedringer forekom mig dog i Diebliffet saa ulige større og mere almindelig i andre Retninger, at jeg maatte ansee det for rigtigst at opsætte Drøftelsen af den nu foreliggende Sag til en senere Leilighed. I de Forhold, der i saa Henseende vare de bestemte for mig, er der imidlertid i den mellemliggende korte Tid skeet ikke ringe Forandringer, og det er Grunden til, at

jeg allerede nu i Overensstemmelse med Præfidiets Ønske skal søge at fuldstændiggjøre den fremkaldte Discussion af Affætningsforholdene ved her særligen at fremdrage Spørgsmaalet om et større og bedre Kvægmarked i Kjøbenhavn. Ved den i sikker Udsigt stillede Udgang til Udførsel af Kreaturer fra Kjøbenhavn til England har dette Spørgsmaal faaet en Betydning, det ikke før besad, og er fra at være en Sag næsten kun af local Interesse, voxet til at blive en Sag af ikke ringe Vigtighed for større Dele af Landet. —

Skal nemlig Kvægudførselen trives, som jeg troer vi Alle maae ønske, da vil det snart vise sig, at et godt og velindrettet Kvægmarked nær Hovedudførselsstedet er en Nødvendighed. I Begyndelsen vilde Landmændene vel selv blive nødt til at forsende og lade Kreaturerne forhandle i England for egen Regning og Risiko; men er Sagen først bragt i Gang, vil der ubetwivl opstaae Mellemandlere, som opkjøbe Kreaturerne her og overtage Forsendelsen og Forhandlingen. For at dette skal kunne stee, maa Kjøbenhavn have et større og bedre Kvægmarked, end det i Diebliffet besidder, og det samme vil gjen tage sig i den eller de jydste Byer, der senere maatte blive Udgangspunkter for den direkte Kvægudførsel til England, om end Trangen der vel aldrig vil blive saa stor som i Kjøbenhavn. Spørgsmaalet foreligger foreløbigt imidlertid kun for Kjøbenhavns Bedkommende, og jeg skal derfor her ubelukkende holde mig til de Forbedringer, som der maae ansees for ønskelige, og det saameget mere, som lykkes det først at gennemføre en heldig Ordning i Hovedstaden, vil den jo senere let kunne overføres andetsteds, naar og hvor det maatte vise sig fornødent.

Det nuværende Kvægmarked i Kjøbenhavn, den saakaldte Trommesal, er under al Kritik slet, selv om det kun opfattes som et Marked for Byens egen Forsyning. De Fleste af Tilhørerne tør jeg antage kjende det af sørgelig Berømmelse. For de af dem, der ikke kjende det, turde det være tilstrækkeligt at anføre, at Kjøbenhavns Magistrat, der, som De let vil kunne

forestille Dem, vil være den sidste til at bryde Staven over en Institution, hvorfor den bærer Ansvar, selv allerede for 7 Aar siden, i 1858, har erklæret, at det var „en uafviselig Tidens Forbring“, at der blev foretaget Forandringer med det. Noget Forbring er imidlertid ikke skeet! Vægges hertil, at der nu, som paavist, maa stilles langt større Forbring til Kjøbenhavns Kvægmarked end dengang, antager jeg derfor, De vil give mig Ret i, at det vilde være at spille Deres Tid, hvis jeg opholdt Dem med en Beskrivelse af, hvor slet, hvor mangelfuldt, hvor utilstrækkeligt det er. Den Tid, der er levnet her i aften vil vist med større Nytte kunne anvendes til at drøfte, hvorledes det nye Kvægmarked bør være, og hvilke Skridt der bør foretages, for at sikre en hurtig og heldig Ordning af det.

Jeg har i det Foregaaende allerede nævnt Hovedgrunden til, at man maa ønske denne Sag fremstjndet. Det turde her være Stedet at tilføie, at Hensynet til at finde en god Plads for det nye Kvægmarked, gjør det ikke mindre ønskeligt. Om Pladser, der egne sig til deslige Niemeed, er der altid stor Rift, og kun den, der kommer først og arbejder stærkest, kan haabe at gaae af med Seiren. Det er i saa Henseende yderst betegnende, at den Plads, som af Kjøbenhavns Magistrat i 1858 blev erklæret for den hensigtsmæssigste, idetmindste tildeels er disponeret over til andet Brug, saa at dens Benyttelse til Kvægmarked nu er afftaaren. Ved Nedlæggelsen af Kjøbenhavns gamle Jernbanestation er dette Tab maastee heldigt erstattet, men denne mulige Udvei til en hensigtsmæssig Ordning vil uden al Tvivl ligeledes være afftaaren, inden en Beslutning engang bliver taget, saafremt Sagen ikke bliver fremstjndet med mere Iver, end hidtil er skeet. Hensynet til at erholde en god Plads for det nye Marked gjør derfor ligeledes en snarlig Afgjørelse yderst vigtig; thi den Slags Held, man her har havt, tør man ikke regne paa vil gjentage sig ofte. Hermed være dog intet sagt, om hvorvidt den antydede Plads virkelig vil være den bedste, der

kan opnaaes; thi det Spørgsmaal kan kun ufuldstændigen drøftes, før man er enig om, hvilke Betingelser der maa opstilles for det nye Marked. Disse ere nu, ifølge hvad jeg kan skjønne, følgende:

1) At Markedspladsen ligger paa et bekvemt Sted. Tilførslerne af Kvæg komme og ville komme deels ad de store Hovedlandeveje, der fra Vest, Nord-Vest og Nord føre ind til Byen, deels ad Jernbanen, og deels endelig søværts og derved fra Havnen af. Afgangen maa tænkes at gaae deels til Havnen, forsaavidt Kreaturerne sælges til Udførsel, deels til Vesterbro, forsaavidt man tænker sig, ligesom nu, Sædet for Byens Slagterier at forblive der, og ikke disse knytte til selve Markedet. Markedspladsens Beliggenhed er derved bestemt. Den maa øiensynlig vælges Vest eller Nord-Vest for Byen, og saaledes, at den knytter sig nærmest muligt til et af Overfæringspunkterne for de Hovedveje, der føre til Byen, og de, der omcirkle den. Den maa endvidere ubetinget ligge nær ved en Jernbanestation, og dette sidste er saameget vigtigere, som man i en ikke fjern Fremtid tør haabe at see Jernbanen ført ned til Havnen, og da kunde vente at see Byens Gader befrie for Kvægtransporten til og fra Havnen, uden at behøve at lægge et meget hæmmende Baand paa Handel og Omsætning, som nu tildeels er Tilfældet. — Kunde hermed forenes, at Markedet ikke fjernes for langt fra sin nuværende Plads, vilde jeg ansee det for meget ønskeligt, da man derved vilde undgaae at virke forstyrrende paa en Mængde private Eiendomsforhold. Dette sidste Hensyn bør dog selvfølgelig søges afhjulpen paa anden Maade, saafremt det Heles Løb ellers maatte antages at komme til at lide derunder.

2) At Markedspladsen er stor nok i og for sig til en hensigtsmæssig Udstilling af de Kreaturer, der komme til Markedet, samt stor nok til at optage de Bygninger, der ville være fornødne, og endelig saaledes valgt, at en senere Udvidelse ikke er

affkaaren. Selv om det derfor erkjendtes, at en 5--6 Tdr. Land i Diebliffet og for den nærmeste Fremtid vilde være tilstrækkeligt, maatte der være Plads til, at Markedet senere kunde udvides til den dobbelte Størrelse, saafremt det skulde vise sig fornødent. Dette Punkt er saameget vigtigere at fastholde, som det ligger udenfor mennesselig Beregning at sige, hvorledes Forholdene vilde stille sig om en 10--20 Aar, medens det er let at forudsige, at hvis Nabogrunden engang er bebygget, vil det koste 10--20 Gange mere at faae Pladsen udvidet, end naar man fra først af havde indrettet sig derpaa.

Markedspladsens heldige Indretning er selvfølgelig en overordentlig vigtig Ting. Den maa være systematisk, saaledes, at Enhver let finder sig der til Kette, Sælgerne og Kvægdriberne med deres Dyr, og Kjøberne ligesaa. Markedet maa være let overskueligt. Det maa indeholde Plads til Opstilling af Kvæg i Rader under aaben Himmel, og ved Siden deraf aflukkede Baase til Faar og Sviin, til Svinene dog uden Tvivl under et fritstaaende Tag. Paa en anden Deel af Markedet maa være Plads til Udstilling af Heste, ligesom til at prøve dem. De Dyr, der komme fra fjernere Steder, ville ikke komme paa selve Markedsdagen, ligesaa lidt som de nu gjøre det, og det bliver derfor nødvendigt at sørge for Staldrum til dem. For Tiden opstalbes de i Gæstgivergaardene paa Vesterbro mod Betaling, der erlægges indirekte i høi Priis for det Foder, der kjøbes. Selve Markedet maa imidlertid kunne afgive de fornødne Stalde hertil, tilligemed det dertil hørende Rum til Fourage, som der altid maa være Udsalg af paa Markedspladsen. En saadan Ordning vilde stemme med Indretningen af Londons nye Kvægmarked, der, som De maastee veed, er opkaldt efter Kjøbenhavn, og officielt fører Navnet Copenhagenfield marked.*) Dette sidste, indrettet for omtrent 10 Aar siden, bestaaer af en stor med Muur indhegnet Plads, den egentlige Markeds-

*) I daglig Tale gaar det i Regelen under Navn af Islington marked.

plads, og en Række store Stalde, eller bedækkede Følde, som man maaskee bedst betegner dem, der ligge umiddelbart op til Markedspladsen, kun adskilte derfra ved en Vei. Paa selve Pladsen staae langs den ene Side to lange aabne Bygninger, det er, Tage paa Piller, til Udstilling af, hvad der ønskes udstillet under Tag; men den øvrige og langt større Plads er fri og ubedækket. Kun midt paa den findes endnu en taarnagtig Bygning, nærmest for Opsynspersonalet. I denne findes dog tillige en Beværtning, og hvis jeg ikke husker feil, endvidere Bankcontoirer. I England gaaer man nemlig ikke som her-tillands omkring paa Markederne med fyldte Tegneböger, men berigtiger Omsætningerne for største Delen ved Hjælp af Bankanviisninger, og for at lette disse, seer man Bankerne med deres Contoirer følge Kreaturmarkederne selv op paa Skrænterne af de skotske Høilande. Paa det store Falkirkmarked for skotske Høiland-kaar og Kvæg, der afholdes hvert Efteraar paa en aaben Mark, fjernt fra nærmeste By, saae jeg saaledes 8 til 10 af Skotlands største Banker have opslaaet deres Contoirer og drive deres Forretning i interimistiske Fjelleboder, meget liig dem, vi see paa vore Krammarkeder. Fjelleboden staaer der kun, og Forretningen drives kun den Dag eller de 2 Dage, Markedet varer, men i den korte Tid steer der uden tvivl meget betydelige Omsætninger i og ved Bankernes Hjælp, til stor Bekvemmelighed for Kjøberne. Skjøndt jeg ikke veed det med Bestemthed, er det derfor rimeligt at antage, at i nævnte Bygning paa Copenhagenfeld ogsaa findes Bankcontoirer. Hos os, hvor selv de større Landmænd endnu ikke ret have vænnet sig til Brugen af Banker og Bankanviisninger, vil Indretningen af saadanne Bankcontoirer være af mindre øieblikkelig Interesse; men for Fremtidens Skyld burde man dog vist tage Hensyn dertil. De større Kvæghandlere og Commissionairer maatte dernæst ligeledes i den eller de Bygninger, der opførtes, kunne finde Plads til deres private Contoirer, hvilket ogsaa er Tilfældet i London.

Ordnet paa denne Maade, vilde et Marked være istand til faa temmelig at opfylde de Fordringer, som hertillands om Sommeren vilde kunne opstilles dertil. Vort Klima om Vinteren er imidlertid for koldt, til at aabne Pladser eller aabne Folde da ville kunne tilfredsstille, og det bliver derfor nødvendigt, som allerede ovenfor antydet, at belave sig særligt paa Vinteren. Lødekøer og fede Kreaturer taale ikke timelang stillestaaende Udstilling i koldt Veir uden at tabe derved, de sidste ihvertfald ikke uden at tabe i Udseende, og Sælgerne ville derfor sikkert gjøre Forbring paa, at Markedet i Vintertiden forlægges til lune Stalde. Vi see derfor ogsaa nutildags hele Handelen paa denne Tid af Aaret henlagt fra Trommesalen til Gæstgivergaardene og Kvæghandlernes Stalde op ad Vesterbro, og i det mindste endeel af de Staldbygninger, der opførtes, maatte derfor være saaledes indrette, at de ved Siden af om Sommeren at tjene til Natteopholdssted for Dyrene, tillige kunne tjene til Kvægmarked om Vinteren. *) Noget stor Udstrækning vilde dog denne Afdeling neppe behøve at gives, da Dampskibsfarten i den koldeste Tid jo vil være standset, og Kvægmarkedet derfor indskrænket til Byens Behov.

3) At der i Nærheden af Markedspladsen er Plads til offentlige Slagterier og desl., er den tredie Betingelse, som vist burde opstilles ved Valget af Plads for Markedet. Jeg skal imidlertid vel vogte mig for at præcisere dette sidste Ønske og derved paa en Maade gjøre Kvægmarkedets Forbedring afhængig af Spørgsmaalet om offentlige Slagterhuse i Kjøbenhavn, en Sag, hvorover der synes at hvile en sær uheldig Skjæbne, da Forhandlingerne derom nu alt have udstrakt sig over 50 Aar.

Foruden de anførte, var der endnu adskillige andre Betingelser, man maatte ønske, at det nye Kvæg-

*) Den hensigtsmæssige Indretning af disse Stalde er et overordentligt vigtigt Punkt, hvorom jeg senere, naar Sagen er rykket videre frem, skal tillade at ytre mig, støttet paa de Oplysninger, jeg desangaaende har indsamlet.

marked maatte opfylde; jeg antager imidlertid at have anført de vigtigste, det maatte opfylde, for at det skulde kunne tilfredsstille Landmændenes Lørd. Fra Byens Side vil der naturligviis være ikke faa sanitaire Hensyn at tage, saavel ved Valget af Plads som ved Indretningen af Kvægmarkedet, men dette Spørgsmaal foreligger ikke her.

Efter saaledes at have drøftet de Betingelser, der maatte stilles til det nye Kvægmarked, kommer jeg naturlig tilbage til Spørgsmaalet om Valget af Pladsen. Saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, er der for Tiden 3 Pladser, der kunde være Tale om at vælge imellem, nemlig 1) den gamle Jernbanegaards Terrain paa 12—16 Tdr. Land, der halvt tilhører Staten, halvt Jernbanen; 2) det aabne Terrain mellem Ladegaardsaaen og Assistentkirkegaard, et Areal, der ligeledes er en 14—16 Tdr. Land, og som eies af „Bikuben“, og for det 3die kunde jeg tænke mig Markedet henlagt i Nærheden af Frederiksberg Jernbanestation, nær Falkoneeralleen, saafremt man af sanitaire Hensyn maatte ønske det fjernet fra Byen, og dog paa et Sted, der opfyldte den Betingelse at communicere ved Jernbane og Hovedlandeveiene med Landet og ved Jernbane med Havnen, samt ligge paa Veien til Vesterbro. Den tidligere Plan var at henlægge Kvægmarkedet til Vesterfælled; men denne maa ansees som bortfalden, deels ved at der er disponeret over det oprindelig paatænkte Terrain til Begravelsesplads og lignende Niemeed, deels ved Jernbanens Forlæggelse. Om hvilken af de 3 Pladser, jeg har nævnt, der bedst vil egne sig, ville Meningerne sikkert være meget deelte, men om eet troer jeg de Fleste maa være enige, og det er, at det vilde være særdeles uheldigt, om der blev disponeret over den ene eller anden af dem, inden Spørgsmaalet om Kvægmarkedets Beliggenhed er afgjort.

Det, jeg derfor meget maa ønske, at De ved deres Udtalelser ville støtte, er, at et nyt og bedre Kvægmarked i Kjøbenhavn er en Nødvendighed og af stor Betydning ikke

blot for Kjøbenhavn, men ogsaa for en stor Deel af det øvrige Land, og at det derfor, ligesom af Hensyn til Opnaaelsen af en gunstig Plads, er i høieste Grad ønskeligt, at denne Sag nyder skyndsomst Fremme.

Baron Rosenkrantz kan ikke samstemme med den ærede Indleder i, at Indretningen af Kvægmarkedet i Kjøbenhavn skulde være en Sag af Vigtighed for hele Landet. For Sjællands Vedkommende kan det vel gjælde; men Transporten af Dyrene frem — og, hvis de ikke blive affatte, da ogsaa tilbage — er for kostbar for Byderne, til at de kunne have nogen Fordeel ved den Sag. Et almindeligt dansk Kvægmarked maa henlægges saaledes, at Dyrene kunne føres nemt dertil, i Aarhus t. Ex., eller vistnok allerbedst i Holstebro.

Præsidenten gjør Taleren opmærksom paa, at Discus-sionsemnet ikke er Oprettelsen af et nyt indenlandsk Kvægomsætningssted, men en Omordning af den eksisterende, aldeles uundværlige Markedsplads i Kjøbenhavn.

Candidat Segelcke tør ubetinget paastaae, at det er en Sag af Betydning for hele Landet; — at der, som han veed er Tilfældet, for Diebliffet paa Grund af Dampskibsfartens Standsning er samlet i Aarhus en stor Mængde Stude fra Viborgegneren, bestemte til Kjøbenhavn, tyder just heller ikke paa, at man i Sylland anseer Kjøbenhavn for et saa misligt Affætningssted.

Professur Prosch kan ikke ansee det for heldigt andet, end at afholde Markederne ved de store Conjunctionssteder, og Kjøbenhavn er jo uden Sammenligning Danmarks største, — og om Byderne end aldrig sendte et eneste Dyr herover, vilde de dog have Gavn af Markedet her, idet de kjøbenhavnske Priser maae virke tilbage paa hele Landet. Nogen Concurrance med Verdensmarkedet tyder Kjøbenhavn vissest ikke, dertil er man her for lidet kræsen, og nøies hovedsagelig med Meieriffaldet, eller Kjøddyr, der ikke modtages andre Steder.

Med Hensyn til Indretningen af en ny Salgsplads, da bør vi søge at henlægge dertil alt, hvad der staaer i Berøring

med denne Handel. Slagterierne maae sættes i umiddelbar Forbindelse dermed, saa at al Drivning af Dyrene efter Salget kan undgaaes, ogsaa at en mere concentreret Arbeidsmaade kan bringe større Gjødningssubbytte af Slagteriaffaldet o. s. v. — Vigtigere end at komme nær ind til Hovedstaden, hvormed en Sporvei kan bringe en let Forbindelse istand, er det at faae en rummelig Plads til Torvehaller, Slagterhuse, Larmvadsferier, Fedtkogier, Gjødningssfabrik m. m. Hertil vil den gamle Jernbanegaard ikke være rummelig nok. Kallebodstrands Indretning forestaaer i en nær Fremtid, og et Anlæg derved, noget sønder paa, vil saa blandt andre Fordele ogsaa byde en nem Forbindelse med Havnen.

Statsraad Drewsen vil foruden de tre Pladser, som have været nævnte her, henlede Opmærksomheden paa det Terrain imellem Vesterbro, Jernbanegaarden og Husene ved Vestervold, som vil blive disponibelt ved en eventuel Tilfyldning af Stadsgravene.

Lektor Stockfleth maa i enhver Henseende støtte de mod de nu bestaaende Forhold reiste Anker. Kvægmarkedet eksisterer næsten ikke mere som saadant. Paa Grund af Trommesalens uheldige Egenstaber afflutes nu de vigtigste Handeler i Gjæstgivergaardene.

At nogen saa bethdelig større Plads end de omtalte skulde udfordres, troer han dog ikke, da det jo kun er Køerne, — som efter vor Skik skulle kæbde hos Sælgeren, — der ville optage Plads i længere Tid. Saavel af sanitaire Grunde, som fordi Kvægets Afsladning af Bognene varer forholdsvis længe ved Hovedstationen, turde den gamle Jernbanegaards Terrain dog maaskee være mindre anbefalelig.

Foruden de mange andre Bygninger, som ere omtalte at maatte findes paa Markedet, skal ogsaa mindes om et Hus til Driverne.

Profesor Brosch antager, at de høie Priser paa Byggegrunde umiddelbart ved Byen maae fremtvinge en Henlæggelse af Etablissementet til den ydre Veikreds.

Capitainlieutenant Wilde frygter, at Gevinsten ved den billigere Grund længere ude vil gaae tabt i Omkostninger ved Omladning og særskilte Sporveie, naar man fjerner sig for meget fra Jernbanen og Havnen.

Profesfor Brosch erindrer om Stationen ved Frederiksberg og den sandsynlige Oprettelse af en ved Lygten.

Lektor Stockfleth er villig til at erkjende, at jo nemmere Folk kunne komme til Stedet, desto livligere blive Forretningerne; men herinde bliver Anlægget dog nok for kostbart.

Candidat Segelcke holder ingenlunde bestemt paa Pladsen for den gamle Jernbanegaard, men havde blot villet fremdrage ogsaa dens Anvendelighed til Drøftelse, inden en anden Bestemmelse toges med den.

Profesfor Jørgensen ønsker at høre Udtalelser, om hvorvidt det kunde ansees for heldigt, at det kgl. Landhuusholdningselskab gjorde noget virksomt Skridt i denne Sag, om Hvem det da skulde henvende sig til, — om Indsamling af mere Materiale til Spørgsmaalets yderligere Behsning skjønnes fornødent, o. s. fr.

Candidat Segelcke havde fremdraget Sagen her blot for at give den en ny Behsning, og uden i den Retning at have tænkt sig at stille nogen bestemt Opfordring til Selskabet, men maatte dog ansee det for særdeles godt, om man herfra vilde forsøge at paavirke Regjeringen til at fremdrive Sagen. At henvende sig derom til Borgerrepræsentationen, hvorunder den egentlig forterer, troer han, efter de gjorte Erfaringer, at maatte betragte som frugtesløst.

Mødet den 31te Marts 1865.

Statsraad Tesdorpf indlede en Discussion over Af-sætningen af Jernbælg i England og Skotland med følgende Meddelelse*):

*) Statsraad Tesdorpf var just hjemkommen fra en Reise i England og Skotland, som han havde foretaget for at bringe en direkte Dampskibsforbindelse tilveie.

Fedningsspørgsmaalet har gjentagende været forhandlet ved vore Landmandsforamlinger, uden at noget egentligt Resultat foreligger; Grunden dertil er, at medens vel Huusdyravlen tilbrager sig vor Opmærksomhed, er den Mening gammel hos os, at en Forvandling af Markens Produkter i Rjød ikke betaler sig for os; i de magre Egne opdrætte vi, men Fedning have vi egentlig ikke givet os af med. — Den jydskke Stud modnes seent og giver silbig sin Opdrætter Erstatning; paa Nerne foretrække vi at forvandle vore Fedningsfurrogater i Meieriprodukter og Uld; under de nuværende Rjødpriser i Sammenligning med Prisen paa Meieriprodukter er det ikke tillokkende at fede; — andre Værdier maae tilveiebringes ved et udvidet Marked, og dette kunne vi kun forstaae os i England og Skotland, idet selv aaseet fra de seneste Tildragelser Fastlandets Markeder kun ere Mellemveie.

Vi skulle gaae den direkte Vei.

Spørges der, om vi kunne fede for det engelske Marked, bliver Svaret, at det er en ny Bane, som skal brydes, og vi, de store Jordbrugere, ere kaldede til at bryde Isen, men vi maae da give Kærepenge, altsaa maae vi være forsigtige. — Dette skal udtales for ikke at vække sanguinske Forhaabninger, men samtidigt tør han opfordre den danske Landmand til at have sin Opmærksomhed stærkt henvendt paa Fedning; det er ikke Opgaven at angive Ulemperne ved, at Fedningen ikke betaler sig, men Hensigten er at henlede Opmærksomheden paa, at vi ved Fedningen maastee kunne staae Algerbruget en ny Indtægt, hvortil det trænger haardt; Kornet møder stærk Concurrence fra alle Verdensdele, og vi anvisees derved, nøie at følge Landmanden i England og Skotland, der kun ved et udvidet Huusdyrbrug har kunnet svare sin Afgiøvt og betale den høie Arbejds løn.

Han vil nu meddele, hvad han har seet ved at bereise de engelske Kvægmarkeder, som han besøgte under sit Ophold for at træffe Aftale om en Dampstibsforbindelse mellem Danmark og England; — Priserne vare temmelig eens paa de forskjellige

Markeder; i London, Edinburgh og Glasgow var Forfjellen kun $1\frac{3}{4}$ Sk. pr. Pd.

Priserne i Edinburgh vare:

bedste Drefjød og Kviejød	28 $\frac{1}{4}$ Sk. pr. Pd.	
fedede ældre Køer og Tyre	24	- -
Faarekjød	33 $\frac{3}{4}$	- -
Merinos	4 Sk. lavere.	
slagtede Sviin	19 $\frac{1}{5}$	- -
levende Sviin	21 $\frac{1}{5}$	- -

alt af vel fødrede og ikke for knoklede Dyr. Den danste Stud er overordentlig hndet, især paa Grund af det modnere Kjød, endog over den engelske, dog under den skotske; ogsaa vore Køer og Kvier af alle Racer kunne, vel fedede, vente et godt Marked saavel som Faarene. — Den magre Stud, som er saa vigtig for Jylland, vil ogsaa kunne udbringes høiere i England end i Slesvig, især naar den ved passende Krydsning kunde blive tidligere moden og mindre knoklet, og ved en bedre Pleie i de yngre Aar ikke afgav saa mange Individier, der ikke lønne de Fedningen. — Forsøg bør man gjøre med den magre Stud, men foreløbigt kun Forsøg.

For Bestyrelsen af Landhuusholdningssekselskabet var det klart, at vi maatte udvide vort Marked, og den henlede Ministeriets Opmærksomhed paa Gavnligheden af en direkte Forbindelse med England; samtidigt dermed traadte Selskabet i Underhandling med et Dampskibsselskab i Leith, der er vel funderet med Midler og vel renommeret saavel for omhyggeligt Valg af Skibe som af Førere og Besætning, hvis Skibe allerede have seilet paa Kjøbenhavn, og med hvilke der er affendt en stor Deel Smør; og skal Export finde Sted i en saadan Afstand, er det af Vigtighed, at Skibene opfylde alle de Forbringer, vi kunne gjøre til dem, og at Transporten bliver saa bekvem som mulig. I denne Henseende troer han, at Sagen er lykkedes.

Fragterne ere bekendte; de kunne vanskeligt være lavere, saaledes for Stude 1 £ paa Dækket, 2 £ under Dæk pr. Høved; 2 $\frac{1}{2}$ sh. pr. Faar eller Sviin; denne sidste Priis kan maaskee

være vel høi, men kan ventes lavere, hvis Havneafgiifterne kunne blive nedfatte.

Størst Banffelighed havde det med at faae Directeuren for Dampskibsfelskabet til at give noget Løfte om at skaffe Kreaturerne Bestyttelse i ondt Veir, og han vilde kun love, at der skal blive gjort, hvad der kan gøres i den Henseende; det er forbundet med stor Banffelighed at anbringe nogen Skjerm i ondt Veir, hvorom han selv havde overtydet sig paa Touren fra Hamborg til Leith, men det er jo navnlig i den gode Aarstid, at Exporten skal stee.

For at sikke Farten har Landhuusholdningsfelskabet bestemt at sende en Conducteur med Skibet, der ikke alene passer Dyrene, men ogsaa i paakommende Tilfælde dræber dem; dræbt i rette Tid taber Dyret dog kun 25 pCt. af sin Værdi. — Paa Skibene fra Hamborg til Leith mangler et saadant Tilfyn, men det beklages meget af Capitainerne. — Vi have jo dertil fra Kjøbenhavn eller fra Aarhus en 20 Timer længere Fart.

Kreaturernes Salg i Skotland skal derefter ordnes; Landhuusholdningsfelskabets Plan var først, at Conducteuren skulde paasee Salget og medbringe Pengene; men denne Tanke maa opgives, da Kreaturerne maae være paa Stedet 3 til 4 Dage før Markedet, for at gjenbinde deres Udseende; fra det nordlige Skotland komme de altid til Edinburgh saa lang Tid før. Conducteuren er altsaa paa Hjemreisen, før Salget stee.

Vi maae følgerig have en betryggende Commissionair, som sender Beretning om Markedet og Regnskab for Pengene; af den Grund rettebe han den Opfordring til den danske Generalconsul i Leith af Huset Barry, Barclay & Comp. midlertidig at være Agent, hvilket han paatog sig; der maa være Adressebrev med Kreaturerne til dem, og de træde da direkte i Forbindelse med Afladeren; de sælge dem naturligviis ikke selv, men overgive dem til en Commissionair, hvortil han anbefaler William Ritchy, der benyttes meget af de skotske Farmere og udelukkende er Commissionair.

Huset Barry, Barclay & Comp. beregner sig for Agenturen 2 pCt; Commissionairens Honorar er for Lam og Svin 6 a pr. £, for Hornkvæg 3 a pr. £, for Kalve 3 a pr. £, for Faar 4 a pr. £.

For Fodring under Markedet beregner han sig 3 sh. 6 a pr. Stud, 4 a pr. Faar; heri er Alt indbefattet.

Det staaer naturligtviis Enhver frit for at benytte en anden Commissionair, ligesom Selskabet i det Hele ikke ønsker vedblivende at have Sagen i sin Haand.

Vandhuusholdnings-selskabet havde oprindeligt tænkt sig 3 Skibe til Farten, nemlig 2 fra Kjøbenhavn og et fra Aarhus; men Selskabet i Leith erklærede, ikke at kunne gaae ind paa mere end 2 Skibe, hvoraf da det ene paa Touren fra Kjøbenhavn anløber Aarhus; naar det kan betale sig, vil Selskabet træde til med flere Skibe.

Han agter at indgive en yderligere Beretning til Vandhuusholdnings-selskabet, da det er af Vigtighed, at dette Anliggende stilles saa stærkt frem som muligt; jo klarere Landmanden seer Tingene, desto villigere gaaer han ind paa den.

Vi have taget Initiativet, Udsaldet ligger i Landmandens Haand, og hans Collegaer i Landbruget ville ogsaa, det haaber han, støtte os i dette Anliggende.

Hoffægermester Sehested begjærede Ordet for at udtale, at han under sit Ophold i London 1851 ligeledes havde hørt, at den skotske Stud blev anseet som Nr. 1 og den jydsk der- efter som Nr. 2.

Profesfor Prosch tillægger Spørgsmaalet stor Betydning, men mener, at der i alle Spørgsmaal vedkommende Huusdyr-avlen maa handles efter en bestemt Plan, da der ellers nedbrødes, hvad man har været lang Tid om at opbygge. Det er af Præsidenten sat i Spidsen, at det er Fodningen, der efterstræbes; Fodningen giver Gevinst for Agerbruget, idet Dyret forbruger mere; men det er et Spørgsmaal, om Fodningen kan gaae hos os, idet vi ligge for langt fra Markedet og mangle de for denne heldige locale Forhold; man bør kun

febe, hvor Forholdene særlig egne sig dertil, som i Marstegnene, eller hvor Agerbruget drives fabrikmæssigt.

See vi hen til, hvad Jylland hidtil har præsteret i den Retning, da er det ikke fede Dyr, men Dyr til Fedning, saaledes som i alle magre Egne, der sælge til de gode. — Er det ikke muligt at bringe Kvæget paa saadanne Markeder, hvor de sælges til Fedning? Det stotste Kvæg maatte tidligere gjenne-gaae flere Markeder, inden det kom paa Slagtermarkedet. — Jo mere fuldfedet Dyret er, desto større er Tabet ved Transporten, og det stiger i et meget stærkt Forhold; man har Forsøg i Frankrig, hvorved et fuldfedet Dyr tabte 14 Pund af sin Vægt om Dagen, og det tilbagelagde dog kun een Miil daglig.

Han mener, at den fuldstændige Fedning kun bør udføres, hvor Transporten er let; det vilde være interessant at see Resultatet af Veininger af Dyr af forskjellig Fedningstilstand, deels overførte paa Dæk, deels under Dæk.

Han veed ikke, om vi kunne forsyne det engelske Marked; men vi maae betænke Valget mellem Fedning og Meieri, da vi ellers komme til at vakle; Anglerkvæget har den Fordeel, at det har været behandlet consequent, Syberne have derimod vaklet.

Han advarer imod at benytte Erfaringer af de Folk, som ikke optegne deres Erfaringer, uden med behørig Varsomhed, og anfører nogle Exempler paa, hvorledes en kort Tids Resultater have været forvejlet med Erfaring, som først fremkommer efter lang Tids Forløb.

Ritmester Møller finder Prisen for Fodring i 3 til 4 Dage meget billig, og spørger, hvilken Tid der maa ansees som heldigst for Export af Kreaturer, færdige til Fedning?

Statsraad Tesdorpf fremhæver, at Efterspørgselen efter magre Stude er meget stor, og mener, at Tiden er temmelig ligegyldig, da Englænderne fede paa mange Maader; med de nuværende Kornpriser er Stalden aldrig tom, hverken Sommer eller Vinter. Efteraaret er dog formodentlig den bedste Tid for de magre Stude, da Korngaardene om Efteraaret indkjøbe

deres magre Kreaturer, som de sælge om Foraaret; men de ere jo langt fra de eneste Kjøbere.

I de magre Egne af Jylland komme vi vel til at opdrætte i lang Tid endnu; men Spørgsmaalet er, om vi aldeles skulle opgive Fedningen, idet Forholdene jo nu ere saaledes, at den ene Gaard efter den anden gaaer over til Meieriet, fordi Fedningen ikke betaler sig; naar man seer hen til den Konkurrence, vort Korn og Smør er udsat for, mener han, at vi maae gjøre et alvorligt Forsøg paa at faae et tilfredsstillende Resultat ud af Fedningen, hvorom Konkurrencen ikke kan blive saa stor, da Amerika hverken kan levere levende Stude eller fersk Kjøb.

Det er saa heldigt for os, at de bedste Priser falde sammen med den gode Aarstid, og han mener derfor, at vi ligesaa godt maae kunne exportere som f. Ex. de østerrigste Lande, Portugal og andre lige saa langt bortliggende Lande.

Paa et Marked, som han overværede i London, vare disse Lande repræsenterede, men Danmark ikke.

Tægermester Mourier Petersen mener, at den gunstige Dom, som sælges over den danske Stude, er en Følge af, at den er fedet i Marsken; paa Sheffield Marked havde han en Samtale med en Slagter, som udtalte den samme gunstige Dom, men rigtignok tænkte paa Dyr, der kom fra Marskegnene.

Statsraad Tesdorpf udtaler, at man ikke maa fede med Korn alene, da Kjødet derved bliver for fast; vi maae bruge Roer ved Siden af.

Professor Prosch fremhæver, at Fedningsbistricterne samle sig om det store Marked, og til visse Tider af Aaret ere vi langt fra England. Ved Konkurrencen med Amerika om Meieriprodukter have vi dog 200 Aar forud ved vore udbiilede Racer, og der hører lang Tid til at danne disse, der kun ere Resultater af Røgt og Pleie.

Proprietair Jagerslev. Racen er ganske vist et Resultat af Røgt og Pleie; men vi kunne i enkelte Egne ikke forandre denne.

Studeopdrættet er navnlig i de Egne, hvor der er store Kjerstrækninger, tvunget, og de daarlige Studefalve behøve en lang Tid til at udvikle sig. Han har ikke opfattet Forholdet som en Konkurrence mellem Fodning og Meieridrivt, og mener ikke, at Tabet ved Forsendelsen til England kan være saa stort, som befrygtet af Professor Prosch; der er allerede ad privat Vej fra Island solgt et Parti Stude (1000 Stkr.) og det saaledes som de bruges i England.

Omkostningerne ere meget billige, navnlig synes Underholdet (c. 1 sh. om Dagen) ham utrolig billigt.

Statsraad Tesdorpf forklarer, at Studen af Roer og Høfaaer, hvad den kan æde, samt at Priserne ere de samme, som for de stotste Farmere, der tilføre en stor Mængde.

Zustitsraad Poulsen spørger, om Fragten er den samme for den magre som for den fede Stud.

Statsraad Tesdorpf svarer, at han har spurgt, om der kunde gjøres Forskjel paa Stude og Qvier; men dette kunde ikke opnaaes. Han kjender ikke nøie de Egne, hvor Stude kun kunne opdrættes, men mener, at noget bedre Fodring maa kunne betale sig, selv under de gunstigste Græsforshold, idet Studen tager med sig fra Vinteren til Sommeren.

Professor Prosch fremhæver, at Fodret maa være bedre i den sidste Tid, og at Dyret dog kun lægger lidt til, og det er det, som strax igjen gaaer tabt.

Tægermester Mourier Petersen spørger, om Dampskibsfarten ikke bliver for ringe paa Island, sammenlignet med Kjøbenhavn?

I de Egne, hvor Meieriet ikke kan betale sig, har man hidtil febet Faar; men Roedyrkingen maa kunne gjøre en Forandring i Fodningsforholdene.

Statsraad Tesdorpf har seet en Stud fra Bøhmen, som blev solgt for 30 £; den kan dog neppe have tabt det halve Kjøb.

Til Tægermester Mourier Petersen svarer han, at Island maa have Fortrinet paa det Dampskib, der anløber

Narhuus baade for Kreaturer og Gods; herfra Verne maa man dog ogsaa helst sende med det, der gaaer direkte fra Kjøbenhavn, da det bruger circ. 24 Timer mindre.

Proprietair Ingerslev forsvarer ikke Opdrætningen i Jyllands magre Egne, men mener, at man maa være forsigtig med at gjøre Forandring. Han anseer det for heldigst, at Dampstibsarten begynder smaat paa Jylland, navnlig da nu 1000 Stude expederes ad anden Vei.

Statsraad Hofman (Bang) takker Statsraad Tesdorpf for det opnaaede Resultat, især da det synes, at baade det fede og magre Dvæg vil kunne afgaae. Han beder Landmændene tage Profesfor Proschs Udtalelse om Racerne forsigtigt, da han har Exempler paa, at saavel jydsk Rør som thysk Faar langt oppe i Sverrig nu i over 20 Aar have bevaret deres eiendommelige Former uagtet de meget forandrede Forhold, hvorunder de ere komne.

Profesfor Prosch replicerer og sætter Historiens Dom, at Race kun er Resultat af Nøgt og Pleie, mod enkelt Mands Erfaring.

Statsraad Tesdorpf svarer Ingerslev, at Huusdyravl og Agerbrug maa følges ad; skal Studen fodres bedre, stilles der større Fordringer til Agerbruget; vi skulle kun stræbe efter at naae Maalet.

Gaardeier S. Petersen mener, at vi i Jylland vanskeligt kunne fede Dvæget til det engelske Marked, uden at det gaaer over Marsken. Den velfodrede Stud taber sig paa den daarlige Græsgang, medens den mindre velfodrede holder sig i samme Stand, om den ikke gaaer fremad.

Han troer, at Kreaturfødning fordrer et videre drevet Agerbrug end vort, og anbefaler derfor Forsigtighed, idet han tillige udtaler, at Koedyrkning neppe vil lykkes i de magre Egne af Jylland.

Han stiller det Spørgsmaal, om der fra Forhandlingerne ved Landmandsforsamlingerne foreligger noget Resultat om Gjødningens Værdi af Fede- og Malkeqvæg?

Forpagter Heide udtaler, at et godt Marked vil forbedre Racerne, idet man da kommer til at skjelne bestemt mellem Fede- og Malkeracer.

Statsraad Tesdorpf fremhæver, at Skjelning mellem Malke- og Federacen maa stee efter de givne Forhold, da vi endnu ikke vide, med hvilket Held vi kunne bringe Fedekreaturer til England; det kunde vel være, at vi kunne finde en saadan Race, som det kunde betale sig at fede, efterat de vare udmalkede, at vi af den kunne fede vore Udsætterkøer; Hol-

lænderne have i det mindste heldigt søgt at naae dette. Med Hensyn til Gjøbningen er det kun afgjort, at Landmanden maa see at skaffe sig den saa billigt som muligt; vi have hidtil ved Fjedningen kun faaet $\frac{2}{3}$ af Foderet betalt, saa at Gjøbningen har maattet tages for Resten; men paa en Række stoffte Gaarde, hvor han har været, har Forholdet med de derværende Priser stillet sig ganske anderledes, idet de der ikke alene have Gjøbningen aldeles frit, men endog en ganske net Avance, efterat hvert \mathcal{A} Rjærne er betalt, nemlig 2 £ pr. Høved paa 5 Maaneder. De ligge jo Markedet nærmere; men vi skulle søge at faae Deel med i de gode Priser, som vi ved Englands vidunderlige Opkomst kunne indvinde.

Professør Prosch. Historien lærer tydelig, at vi ikke kunne forene en Malke- og en Federace; der har i den Henseende tid fundet en Forvevling af Navne Sted. I Frankrig indførtes Korthorn, idet man meente, at den var begge Dele; et saadant Dyr fremstillebes paa et Dyrskue i Nærheden af Mayence, hvor den fik Præmie som Malkeko, men det hedder, at den paafaldende lignede Røerne fra Sliens Bredder, saa at der altsaa har været en Forvevling af Navnene.

Forpagter Heide spørger, om man har Gjøbningen af Malkeqvæget frit, hvortil

Statsraad Tessdorpf svarer, at vi faae Høværkien betalt af Meieriprodukterne, naar vi holde gode Røer.

Hoffjægermester Sehested kan ikke sammenrime, at det kan betale sig at fede, naar Gjøbningen koster $\frac{1}{3}$, medens vi ved Meierigaardene kan have Gjøbningen frit.

Statsraad Tessdorpf fastholder sin Ytring, med den Bemærkning, at det har stillet sig saaledes her i de sidste Aar, da Markederne have været uheldige; det er kun et Beviis paa, at Fjedning under disse Forhold ikke kan betale sig, og en Grund til, at vi maae søge at stille Forholdet gunstigere.

Rammerherre Skeel taler for, at Dampstibet kan anløbe Frederikshavn; men

Statsraad Tessdorpf erklærer, at Selskabet i Leith ikke vil gaae ind derpaa, uagtet han har gjort sig megen Umage derfor.

Da Ingen yderligere begjærede Ordet, affluttede Præsidenten Forhandlingerne, idet han udtalte sin egen og Selskabets Tak til Statsraad Tessdorpf for det Offer af Tid og Penge, hvorved han saa heldigt havde ordnet denne meget vigtige Sag.

De Tilstedeværende tiltraadte denne Udtalelse ved at reise sig.

Jagttagelser over Veirforholdene

paa Landbohøiskolen og Landhuusholdningssekselskabets Stationer i Maanederne April, Mai, Juni og Juli 1865.

April 1865.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel- tryk	Regnsøide i Tønder	Regnbagens Antal	Luftens Mid- delfugtigheds- grad Sl. 2 i p C.
		Dag	Varme	Dag	Varme				
Landbohøiskolen	5,57	25de	11,58	1ste	0,98	28"2,95	3,23	5	70
Hindholm ved Næstved . . .	6,23	23de	12,60	2den	0,87		3,00	1	66
Næsgaard ved Stubbejøbing	5,24	25de	11,93	4de	0,43	28"2,81	2,11	6	77
Smidstrup ved Hjørring . .	5,31	24de	11,67	3die	1,27		5,98	4	83
Tarm ved Varde	5,67	22de	13,07	4de	0,53		1,08	2	76
Skaarupgaard ved Aarhus	5,46	23de	11,73	2den	0,80	27"11,72	1,87	3	68
Maiølsgaard ved Sønderborg.	6,42	25de	13,47	3die	0,33		0,42	3	76
Viborg	6,45	23de	14,00	1ste & 3die	0,93		0,95	3	64
Silkeborg . . .	6,16	23de	12,88	3die	1,45		2,00	3	66

Den laveste Varmegrad paa Landbohøiskolen habdes den 5te med $\div 2,35^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $5,83^{\circ}$ C., hvilket er $0,27^{\circ}$ C. høiere end Kjøbenhavns Middelvarme for April Maaned efter 72 Aars Jagttagelser og $0,39^{\circ}$ C. høiere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Sekselskabets Stationer.

Maanedens har været usædvanlig tør, idet Middelregnmængden for alle Stationer kun er $\frac{1}{8}$ af hvad der pleier at falde i Kjøbenhavn i April Maaned.

M ai 1865.

	Middelvarme (°C)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel= tryk	Regnhøide i Tønder	Regndagenes Antal	Luftens Mib= befugtigheds= grad af. 2 i p. C.
		Dag	Varme	Dag	Varme				
Landbohøjskolen	12,96	22de	20,62	1ste	5,92	28"1,28	7,12	8	57
Hindholm . . .	13,65	25de	21,27	1ste	6,07		8,28	5	55
Næsgaard . . .	12,42	28de	18,50	1ste	5,97	28"1,05	4,93	7	66
Smidstrup . . .	12,07	25de	20,47	1ste	6,20		19,58	10	77
Larm	12,34	22de	20,60	1ste	6,13		24,37	9	70
Skaarupgaard .	12,00	25de	20,27	1ste	6,73	27"9,83	14,24	11	68
M. ibølgaard . .	12,88	23de	20,00	1ste	6,13		9,78	9	58
Viborg	11,36	24de	21,47	1ste	6,67		10,30	13	64
Silkeborg	12,69	24de	22,33	7de	6,83		21,80	10	63

Den laveste Varmegr. havde paa Landboh. d. 1. med $\div 3,35^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $12,49^{\circ}$ C., hvilket er $1,53^{\circ}$ højere end Kjøbenhavns Middelvarme for Mai Maaned efter 72 Aars Jagttagelser og $3,12^{\circ}$ højere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selskabets Stationer.

Maanedens har saaledes været særdeles varm og for Dernes Vedkommende meget tør, da der paa disse neppes er falden halvsaamegen Regn som sædvanligt.

Juni 1865.

	Middelvarme (°C)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel= tryk	Regnhøide i Tønder	Regndagenes Antal	Luftens Mib= befugtigheds= grad af. 2 i p. C.
		Dag	Varme	Dag	Varme				
Landbohøjskolen	12,69	23de	17,72	1ste	8,65	28"1,66	13,45	10	56
Hindholm . . .	12,74	23de	17,47	1ste	8,87		8,13	3	57
Næsgaard . . .	13,09	21de	17,33	1ste	9,67	28"1,60	16,90	5	61
Smidstrup . . .	12,51	22de	16,67	1ste	8,33		3,22	2	74
Larm	11,92	22de	16,80	1ste	7,20		9,86	4	72
Skaarupgaard .	12,03	23de	18,80	1ste	7,60	27"10,84	8,53	8	59
M. ibølgaard . .	13,00	16de	16,90	3de	9,40		17,96	6	53
Viborg	12,74	22de	18,40	1ste	8,20		1,38	6	66
Silkeborg	12,34	23de	18,48	1ste	7,48		5,93	7	53

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 2den med $\div 0,35^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $12,56^{\circ}$ C., hvilket er $2,88^{\circ}$ C. lavere end Rjøbenhavns Middelvarme for Juni Maaned efter 72 Aars Jagttagelser og $1,47^{\circ}$ C. lavere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selskabets Stationer.

Maaneden har saaledes været meget kold og usædvanlig tør, idet Middelregnmængden for alle Stationer har været omtrent $\frac{1}{3}$ af den sædvanlige for Juni Maaned ($25,2$.) Jylland har for sit Vedkommende neppe havt $\frac{1}{4}$ af den sædvanlige Regnmængde.

Juli 1865.

	Middelvarme ($^{\circ}$)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel- tryk	Regnhøide i Linier	Regndagene's Antal	Luftens Middel- bøfugtigheds- grad $\&L 2$ i pCt.
		Dag	Varme	Dag	Varme				
Landbohøjskolen	17,89	22de	25,28	12te	12,05	28" 0,54	25,11	14	59
Hindholm . . .	18,27	22de	26,40	12te	13,60		29,17	10	62
Næsgaard . . .	17,55	20de	23,53	12te	12,23	28" 0,38	34,82	13	72
Smidstrup . . .	15,86	22de	23,33	10de	12,27		24,42	8	80
Larm	15,81	22de	22,93	10de	12,20		31,53	13	75
Slaarupgaard .	16,13	16de	23,47	12te	11,97	27" 9,27	18,79	14	67
Malsølgaard . .	17,95	22de	24,37	3die	12,87		9,70	6	54
Biborg	15,97	16de	23,27	12te	12,20		34,87	14	58
Silleborg	16,42	16de	24,84	30te	11,88		33,54	13	63

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 31te med $7,95^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $16,87^{\circ}$ C., hvilket er $0,47^{\circ}$ C. lavere end Rjøbenhavns Middelvarme for Juli Maaned efter 72 Aars Jagttagelser, og $1,93^{\circ}$ C. høiere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selskabets Stationer.

Maaneden har saaledes noget nær havt samme Middelvarme som efter 72 Aars Jagttagelser og hidrører Afvigelsen fra

de jydste Stationer, hvis Middelværme har været 16,04 eller 1,30° C. for lav.

Maanedens Middeltregnmængde (26,88) har ligeledes med en ringe Afvigelse (0,52 Linier) naaet Middeltallet af 44 Aars Jagttagelser (27,4.)

En Station, Maibølgaard, har dog haft en usædvanlig ringe Regnmængde (9,70) eller kun c. $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{4}$ af Regnmængden paa enhver af de øvrige Stationer og $\frac{1}{3}$ af den sædvanlige for Juli Maaned.

Den største Regnmængde er falden i Viborg, Næsgaard og Silkeborg med omtrent 7 Linier mere end sædvanlig.

Anm. Maanedens samlede Middelværme bliver paa Landbohøjskolen bestemt ved Jagttagelser Kl. 7, 12 og 11; sammesteds ligesom paa alle de andre Stationer bliver Varmen ogsaa iagttaget Kl. 8, 2 og 10. Forskjellen paa Landbohøjskolen mellem de to Jagttagelsesrækker bliver brugt som Rettelsete for de andre Stationers Vedkommende. Den under varmeste og koldeste Dag opførte Middelværme er derimod Middeltallet af Jagttagelserne Kl. 8, 2 og 10 uden Rettelsete. — Lufttrykket bliver bestemt som Middeltal af Jagttagelserne Kl. 8, 2 og 10.

Regnhøide i Skovegne i April, Mai, Juni og Juli 1865.

a. Silkeborg—Frisenborg:

	April. Linier	Mai. Linier	Juni. Linier	Juli. Linier
Gludsted	1,88	18,78	6,63	30,68
Guldførhøved	"	20,46	3,97	28,88
Rødbæk (Skov)	0,00	22,17	5,44	33,58
Grønbæk	2,18	18,33	4,48	29,75
Kalbhygaard	1,00	20,96	5,00	29,83
Kraghlund (Skov)	2,95	20,84	5,16	28,73

b. Frederiksdal ved

Fursøen:

Smørum	2,58	6,96	5,98	22,12
Store Harrestov	"	6,92	14,13	25,67
Humletofte	"	5,61	11,53	"
c. Sam sø, Ornslund	1,96	8,79	4,25	15,85

Agerdyrkningsberetning.

(Fra Slutningen af Juli).

Sjelden har vel Veiret fremkaldt saa alvorlige Bekymringer hos Landmanden som i denne Forsommer. Det tørre Foraar med en næsten unaturlig Varme i den sidste Halvdeel af Mai endte med en voldsom orkanagtig Nordveststorm den 30te og 31te Mai, der ligesom affved al Vegetation og efterlod baade Marker og Skove med et brunt Udseende og et efteraarsagtigt Præg. Derefter fulgte en kold, tør Juni med Blæst og hyppig Nattefrost, hvorved de lavtliggende fugtige Jorder, som i den tørre Tid havde holdt sig fristgrønne, fik et ligesaa visent Udseende som den høitliggende Mark. Medens Mai ved Landhuusholdningselskabets Stationer var $1\frac{1}{2}^{\circ}$ høiere end Kjøbenhavns Middelvarme for 72 Aar, var Juni næsten 3° lavere. Regnen faldt noget forstjelligt, men var overalt meget sparsom, intet Sted kom nogen ret gjennemblødende Regn og overalt leed man af Tørken. Juli Maaned har lykkeligviis bragt gunstigere Veir; vel udeblev Regnen mange Steder længe; for Midten af Maaneden faldt ingen ret blødende Regn, og Varmen var til sine Tider trykkende og vedholdende, men den længselsfuldt ventede Regn kom dog overalt, om ogsaa seent og gav den fortørrede Vegetation et nyt og friskt Præg. Middelvarmen for Juli fjerner sig ikke meget fra den almindelige, men Regnmængden har ialmindelighed været noget større. Den 1ste August blæste en Storm endeel Sæd af paa ubestjttede Marker, senere har Veiret indtil Midten af August været fugtigt, som har hindret Høsten noget, men gavnet Græs og Roer, saavel som den nyfaede Kløver og Raps.

Udsigterne til Høsten vare naturligviis under de uheldige Veirforhold kun lidet trøstelige, og man imødesaae Fremtiden med Ængstelse. Kun paa velbehandlede og kraftige Jorder havde Sæden vedligeholdt en god Farve, men var overalt tynd og kort, og paa alle mindre gode og mindre veldyrkede Jorder, hvad enten de vare Sand-, Leer- eller Kærjorder, stod Sæden jammerligt; den tyndt opkomne Baarsæd havde mange Steder begyndt at sætte A $\frac{1}{2}$ et Par Tommer over Jorden. Græsset var overalt simpelt og mange Steder usfelt, og Dvæget leed Mangel paa de fortørrede Marker, der mere lignede Brakmarker end Græsmarker. Regnen og Varmen i Juli har imidlertid havt en overordentlig gunstig Virkning, saa at man nu nærer Forhaabninger om Høsten,

som man tidligere ikke havde ventet. Riig bliver vistnok Høsten intet Sted, og overalt bliver Fodermassen langt ringere end sædvanligt, men man nærer dog mange Steder Haab om et ret godt Kornudbytte, ligesom der ogsaa er Grund til at troe, at Sædens Bestaaffenhed bliver god. Meget og maaffee væsentligt afhænger af den Tid Regnen er falden, som, da det meest har været Tordenbyger, har været meget ulige, men den gode Dyrkning bærer i dette Aar Frugter, som sjelden ellers, og velbehandlede og kraftige Jorder have, hvorledes end deres naturlige Bestaaffenhed er, udholdt de uheldige Veirforhold godt, og Sæden har der udviklet sig paa en overraskende Maade, medens de mindre velbehandlede Jorder have baaret jammerlige Afgrøder, som den seent indtraadte Regn vel har kunnet ophjælpe, men den har ikke kunnet udslutte de Mangler, som den mangelfulde Dyrkning har fremkaldt, der saa ofte skjules ved gunstigere Veirforhold.

Da Regnen, som ovenfor anført, hyppigst er falden som Tordenbyger, lyde ofte Meddelelserne fra nærliggende Egne forskjelligt, saa at det er vanskeligt i almindelige Træk at give en Oversigt af Forholdene i de forskjellige Dele af Landet. Dog synes Nordsjælland, navnlig Egnene om Isefjorden, at høre til de af Regnen mindst begunstige og derfra lyde Klagerne meget stærkt, medens det sydlige Sjælland og endnu mere Møen, Falster og Volland have været heldigere stillede, og have Udsigt til en Middelsafgrøde. Paa Samsø ere Udsigterne til Høsten meget ringe. I de nordlige Egne af Fyen, hvor Undergrunden er gruset, nærer man ogsaa kun ringe Forventninger om Høsten, medens man i det sydlige og navnlig det østlige Fyen, paa Taasinge og Langeland gjør sig Haab om en Middelhøst, hvad Kornet angaaer, om end Foderet bliver endel derunder. I Vestsjælland har alt bedret sig betydeligt, efterat Regnen i Juli afløste den vedvarende Tørke, og paa gode og frugtbare Jorder har Sæden udviklet sig i en forbausende Grad, men paa tørre og skarpe Jorder kom Regnen for seent til at kunne virke ingribende. I de magre Egne af Midtlandet vare Udsigterne indtil Begyndelsen af Juli overmaade flette; men den senere faldne rigelige Regn har ogsaa der forbedret dem betydeligt, saa at man gjør sig Haab om en Middelhøst af Vaarkornet og paa de bedre Jorder ogsaa af Vintersæden. Det samme er Tilfældet i Vestegnene, hvor man ogsaa, ibetmindste efter Stationen i Tarm at dømme, har havt mere Regn i Mai og Juni end i andee Dele af Landet, og hvor den stadige Vestenvind vel ogsaa har bidraget til at vedligeholde Fugtigheden; det fremhæves nemlig, at de lette, sandmuldede, men velgjødende Jorder i Egnen omkring den søndre

Deel af Ringkjøbingsfjord bedre have udholdt Tørken end Landets gode Jorder. Paa Jyllands Østkyst lyde Klagerne stærkt fra alle mindre frugtbare Egne, dog især fra Egnen ved Grenaa, og nordefter fra Randers til henimod Aalborg. Paa kraftige Jorder har Sæden imidlertid kunnet udholde den bestandige Blæst og Tørke i Forbindelse med Nattefrost, og navnlig i Nærhuuseggen (naar man kun tager dette i et Par Miils Omkreds) staaer Alt ret tilfredsstillende. Ogsaa i Slesvig staaer Sæden paa Østkysten og de frugtbare Dele af Vestkysten bedre, end man skulde have ventet det; men i de magre Strækninger af Midtlandet ere Udsigterne for al Sæd overmaade simple; kun Boghvede, Roer og Kartofler have holdt sig nogenlunde godt. Paa Bornholm have de dybmuldede og velgjødede Jorder paa Vest- og Sydvestkysten godt modstaaet Tørken og vilde have givet en fortræffelig Afgrøde, hvis der i Begyndelsen af Juli var falden en blødende Regn, medens man nu kun venter en jevn Høst. Paa Østkystens magre Veerjorder ere Udsigterne derimod meget simple, og al Sæden staaer overordentlig tyndt.

Hvede har af alle Sædarter bedst taalt Tørken og Kulden. Den har vel ikke bredet sig som Tilfældet vilde have været under gunstigere Veirforhold, ligesom den kun er kort i Straaet; men da det var heldigt Veir i Blomstringstiden, har den gode Ar og lover et godt Kornudbytte, om den end vil fylde mindre end sædvanligt. Stormene have brækket endeel Straa, og Bladrust har været almindelig, men har paa Grund af Tørken ikke kunnet udbrede sig videre og vil neppe nogetsteds have angrebet Kjøernen. Derimod har paa enkelte Steder i Nordsjælland Hvedemyggens Larver angrebet Kjøernen, dog ikke i stort Omfang.

Af Rug er, som vi tidligere have meddeelt, endeel bleven omplojet i Foraaret, dog meest pletviis. Det senere uheldige Veir har ikke alene hindret Rugen fra at brede sig, men da Blomstringen indtraf under Nattefrosten og Stormens Tid er den mange Steder falden saa uheldig ud, at hele Stykker ere blevne svange; dette har deels været Tilfældet paa lette og høitliggende Jorder, der have været stærkt udsatte for Vestenvinden, og deels, navnlig i Jylland, i Nærheden af Kjør, Moser og Laer. Mange Steder er den derfor i Løbet af Forsommeren høstet som Hø, og Boghvede, Staldføder og Stubroer faaet i Jorden. Da imidlertid ofte Skaden er steet pletviis, og paa samme Agre findes Stykker med velfyldte og Stykker med aldeles golde Ar, har man ikke overalt kunnet benytte dette Middel. I Jylland synes det navnlig at være den tidligsaade Rug, der har lidt meest, da Dræningen indfaldt i det uheldigste Veir, medens der paa de senere saae Marker vel findes Spring i

Ærene; men de ere dog ikke aldeles gøde. Det er imidlertid langt fra al Rug, som saaledes har taget Skade, og man kan navnlig paa gode Muldjorder finde meget gode Rugafgrøder, der love et riigt Udbytte, ligesom ogsaa den saakaldte „danste“ Rug kan siges at være tilfredsstillende, da den, om den end fra lette Sandjorder vil fylde lidt, dog er godt kjærnesat.

Raps er falden forskjellig ud, men vil dog vel kunne anslaaes til en lille Middelsafgrøde. Paa kraftige Jorder har man mange Steder naaet et meget godt Udbytte; men hvor den er dyrket paa sibe Strækninger, navnlig Mosejorder, er den overmaade ringe. Omendstjønbt Rapsen ialmindelighed havde gennemgaaet Vinteren godt, hindredes dog Planterne ved den langvarige Foraarstørke i at udvikle sig kraftigt; den blomstrede imidlertid godt; men da indtraf de stærke Storme og Nattefrosten i Juni, hvorved Topblomsterne blæste af, og mange Planter visnede bort. Paa en Gaard ved Frederiksberg blev saaledes et Rapsstykke paa 14 Tdr. Land Mosejord aldeles ødelagt paa een Nat af Frosten. Larver have senere angrebet Skulperne stærkt og formindsket Udbytetet betydeligt. Høsten indtraf under heldige Veirforhold og Opbevaringen vil derfor være let, ligesom Intet gif tabt paa Marken under Bjergningen. Paa de Steder, hvor man dyrker Vinterrybs, har man været meget tilfreds med Udbytetet, og i Sjælland udbredes dens Dyrkning.

Byg har paa milde, kraftige og veldyrkede Jorder holdt sig over Forventning i den for hele Planteværten saa ugunstige Tid. Det kom vel noget thndt op, men stjød kraftige Sidestub og vedligeholdt en god Farve. Da Regnen senere bragte de øvrige Kjærner til Spiring, ofte endda til forskjellig Tid, vil Bygget ialmindelighed blive tvemodent; Fodermassen er forøget, Kjærnen uden al Tvivl med; men Qualiteten bliver forringet, da de tidlige udviklede fulde Kjærner blive blandede med endeel smaa eller svange. Paa Jærne har det tidligst saaede Byg almindelighed udviklet sig bedst, medens derimod baade fra Nord- og Vestjylland fremhæves, at det sidst i April og først i Mai saaede har døiet meget af Tørken, medens det Byg, der er saaet midt i Mai og senere, har haat mere Nytte af den seentindrusne Regn og derfor har udviklet sig bedre. Paa meget lette saavel som paa svære og lavtliggende Jorder ere Bygmarkerne mange Steder meget simple, da Tørken og Kulden have kuet dem saameget, at de ikke have kunnet forbedres ved Regnen. Ogsaa staaer i Vestregnen af Sjælland det saa almindelig brugte gjødede Grønlandsbyg simpelt og fuldt af Ukrudt paa mange Steder, selv hvor Jorden af Naturen

er frugtbar, da de gjentagne Bløininger have udtørret Jorden og Grønsværen i den tørre Tid ikke kunde raadne.

Havren stod i Forsommeren almindelig tilbage for Bygget, var kort og tynd overalt. Da den strider senere end Bygget, har den havt mere Nytte af Regnen og har forbedret sig betydeligt ved Julimaanedes gunstigere Veir. Den vil vistnok kun give lidet Foder, men maaskee være ret godt kærnesat; dog staaer den under Bygget.

Erter kom tyndt op og angrebes i Mai af Jordbopper i høi Grad, saa at mange Steder Bladene vare ganske borte og af Stengelen kun en kort Stub tilbage; flere Steder bleve de derfor ompløiede og Jorden besaaet med 6r. Byg. Stormen den 30te Mai og Kulden befriede imidlertid Erterne for Insekter, og Regnen i Begyndelsen af Juni bragte dem igjen i Fremvæert. De enkelte Planter udviklede sig derefter stærkt, blomstrede rigeligt og bleve godt bælgsatte. Den stærke Varme har standset Blomstringen og ødelagt Topblomsterne, men man seer dog meget smukke Ertemarker, og fra flere Steder roses de som den meest lovende Vaarsæd.

Bønner have været korte, men vel bælgsatte; de ere dog flere Steder tidligt gaaede af Grøde, og give neppe hvad man lovede sig af dem.

Den tidligaaede Boghvede frøs næsten overalt bort i Begyndelsen af Juni, og Markerne maatte ompløies. Den senere saaede havde Vanskelighed ved at komme op paa Grund af Tørken, er bleven kort, men har blomstret heldigt, saa at Afgrøden endnu kan blive ret tilfredsstillende.

Kartoflerne staae godt overalt. Ved Nattefrosten og Stormen blev Toppen meget affveden; men senere fik den igjen sin grønne Farve, som har vedligeholdt sig, saa at Kartoflerne have et saa frodigt Udseende som ikke i mange Aar har været Tilfældet, og endnu efter Midten af August havde Shgdommen ikke viist sig.

Koerne bleve fra Begyndelsen trykkede meget af Kulden og Tørken, og de saaede kom meget seent og meget ulige op, da der ofte var en Forskjel af 2—3 Uger mellem de først og sidst spirede Frø, og enkelte Frø kom først op ved Regnen i Juli; ved Kunkelroen synes Værten at være fremstlyndet, hvor der blev lagt mange Rjærner i hvert Hul. Enkelte Steder i Thyland ere Kunkelroerne at betragte som mislykkede, men i det Hele have dog Koerne godt udholdt Veirslaget, og, efterat et frugtbarere Veir er indtraadt, udvikle de sig stærkt, saa at man finder mange fortrinlige Koemarker iaar, der love et godt Udbytte. Hvor de have været saaede paa urene eller

lavtliggende Jorder, have de til sine Tider været vanskelige at holde rene, men ialmindelighed har Ukrudtet iaar ikke havt stærk Fremvæxt. Endeel Stubroefrø er bleven saaget iaar for at hjælpe noget paa den knappe Jodermasse; det er navnlig i Thyland, hvor Rugen er huggen tidlig af, at det er anvendt.

Overalt i hele Landet lyde Klagerne stærkest over Græsmarker og Enge, som i Forsommeren have været slettere, end man i mange Aar erindrer. Udsigten til et godt Udbytte baade for Kløvermarker og Enge, som imod Slutningen af Mai var saa lovende som nogenfinde, blev pludselig tilintetgjort ved Stormen den 30te Mai, der efterlod Græsset i en ligesom affveden Tilstand, og ved den senere indtraadte Kulde og Tørre stod Værten aldeles i Stampe, og Græsmarkerne beholdt det brune efteraarsagtige Udseende indtil Juliregnen igjen bragte dem i Grøde. Kløverplanterne satte Hoved, da Stængelen kun var et Par Tommer høi, og visnede, naar man lod den staae. Græsmangelen har til sine Tider været meget stor, og man har derfor omtrent maattet afgræsse al Kløveren, saa at af Kløverhø er i dette Aar kun høstet overmaade lidt; kun den silbigmobne Kløver, der hyppig findes paa Bøndergaardene, har undertiden givet et nogenlunde godt Udbytte. Ogsaa Engene, navnlig de høie og tørre, saavel som Moseengene, have givet et ringe Udbytte, og kun enkelte vel udgravede og overrislede Enge have givet et godt Udbytte. Ialmindelighed anslaaes Høuddbyttet til at udgjøre omtrent $\frac{1}{3}$ af en almindelig Høst. Det er velhjerget, da der ikke faldt Regn i den Tid; men mange Steder var Straaet saa visst, inden Græsset blev slaaget, at det vanskeligt vil give godt Hø, medens man ialmindelighed maa ansee Qualiteten for særdeles god. Enkelte Steder har man opsat Slætten indtil midt i August, da Regnen i Juli har kunnet forbedre Planteværten. Græsmangelen har været meest trykkende i den første Halvdeel af Juli, da alle Marker vare overtøjrede og Intet kom igjen. Paa flere store Gaarde har man holdt Besætningen paa Stald i 8-14 Dage og fodret med Grøn-foder, gammel Hø og Halm samt Grutning; paa andre Steder har man foretrukket at give Dvæget Grutning eller Oliefager paa Græsmarkerne eller astjøret endeel af Havremarken, og altid har man fundet Fordeel ved at give Dvæget Tillsægsfoder, fremfor at lade det løbe brølende af Sult omkring paa de bare Marker. Den frugtbare og velbyrkede Jord har naturligviis ogsaa med Hensyn til Græsset viist sine Fortrin; men der er neppe nogen Gaard, hvor der ikke i en eller anden Periode af Forsommeren har været Græstrang, selv om største Delen af Kløversletten blev opgiven. 3 August har

Græsset forbedret sig overordentligt, og der er i dette Dieblif (den 20de August) Udsigt til en god Eftergræsning.

Af Plantesygdomme har der viist sig Kust paa Hveden, men paa Grund af det tørre Veir har den ikke udbredt sig videre. I Bygget har været endeel Støvbrand.

Insekterne have gjort mere Skade. Foruden Jordblopper paa Urter i Foraaret og Larver i Rapsstulperne, har ogsaa Hvedemyggen viist sig flere Steder. Værrer har dog Knubormen (en Larve af Græsuglen, en Natfommerfugl af Uglernes Familie) ødelagt Engene især de moseagtige paa mange Steder i Sjælland ved at overbide Græssets Rødder; Larverne fandtes i en saadan Mængde, at store Engstrækninger saae ud som affvædne, og have saaledes ogsaa bidraget væsentligt til at formindste Høudbyttet. Raalorm og Knuborm have i den sidste Tid begyndt at angribe Roer og Raalvæxter, og Oldenborrelarver har man sporet hele Sommeren.

Melkeudbyttet har naturligviis ikke kunnet være godt, da Græsset har været saa simpelt; dog har det været bedre, end man skulde vente efter Græssets Bestaafenhed, som vel nærmest hidrører fra den kraftige Vinterfodring. I den varme Tid har man ogsaa haft Vanstuelighed ved at holde Melken tilstrækkelig Tid og derfor brugt megen Melk til et Pund Smør. I Juni hjalp man sig endda igjennem, da man lod Køerne afgræsse den til Slæt bestemte Deel af Kløvermarken; men Afslaget viste sig især i den første Halvdeel af Juli, da hele Arealet var benyttet og Græsset ikke kom igjen. Det er dog at haabe, at Melken i den senere Tid er forøget ved den bedre Græsning, som er af stor Vigtighed, da de høie Priser paa Smør gjør, at det er denne Artikkel, hvorpaa mange Landmænd iaar væsentlig maa regne for at skaffe sig Indtægter.

Skæferierne have givet et jævnt Udbytte; Priserne have været gode for den ordinaire Uld, men forholdsviis lave for den fine, omendstjøndt bedre, end man en Tid havde ventet.

Sommeren har været heldig for mange Markarbeider, navnlig Draining og Mergling, som derfor ogsaa har fundet Sted i stor Udstrækning. Den har ogsaa været lærerig og opmuntrende for Fremgang i Agerbruget, da veldyrkede og velgjøbede Jorder sjelden paa en mere overraskende Maade have viist deres Fortrin ved at kunne overvinde eller idetmindste formilde Veirligets Indflydelse paa Plantevæxten. Man har ogsaa lært at paastjønne Vigtigheden af en dyb og omhyggelig Efteraarsbehandling af Jorden, saaledes at Foraarsbehandlingen indskrænkes til at danne et godt Sædleie i den øvre af Frostens skjørnede Overflade.

Om Marsk, Dynd og Torv.

Foredrag holdt i det Kgl. Landhuusholdningselskabs Møde den 25de Jan.
1865 af Conferentsraad, Professor Forchhammer.

Naar jeg iaften agter at meddele en Fremstilling af disse 3 nyere Dannelseers indbyrdes Forhold, har jeg væsentlig stillet mig den Opgave at søge en Forklaring af den eiendommelige Indvirkning, som disse Lag udøve paa Planteværten. De ere som bekendt de nyeste hos os i Vandet foregaaende Dannelseer; men de indbefatte ikke det hele Omfang af Nutidens Formationer, da den hele Sandrække er ubeluftet, hvis Forhold til Planteverdenen i disse nyeste Dannelseer ikke er væsentlig forskjellig fra den, de ældre Sandformationer vise. Jeg ønsker heller ikke her at gaae ind paa de enkelte Organismer, der have spillet en Rolle ved disse Lags Tilblivelse, eller paa Værelforholdet imellem Dyre- og Planteriget ved deres Dannelse. I Prof. Steenstrups Undersøgelser over nogle sjællandske Moser vil man finde en meget omhyggelig Undersøgelse med Hensyn til de Planter, som have leveret Bidrag til Torvedannelse*), og i Captain G. v. Post's »Studier öfver Nutidens koprogena Jordbildningar, Gytja, Dy, Torf og Mylla« findes meget interessante Sagttagelser med Hensyn til Dyrenes og Planternes

*) J. Steenstrup: Geognostisk-Geologisk Undersøgelse af Skovmoserne Bibnesdam og Lillemose i det nordlige Sjælland, i det kgl. Vidensk. Selskabs naturvidensk. og mathem. Afhandlinger, 9de Deel, 1842.

Bevirkning i disse Lag*). Min Hensigt er at levere Bemærkninger til Forklaringen af disse forskjellige Lags saa høist forskjellige Indvirkning paa Planteverdenen, og over de store, kemist-physiske-geognostiske Forhold, hvorunder de forekomme og hvorved de ere dannede.

Marst er hos os saagodtsom altid dannet i Havet, og det er i alle Tilfælde kun Saltvandsmarsten, jeg her vil omtale, Tørv og Dynd ere Ferskvandsdannelse; den naturlige Inddeling bliver altsaa den, i Saltvandsdannelse og Ferskvandsdannelse. Begge Dele have deres meget frugtbare og meget ufrugtbare Deel. Med Hensyn til Ferskvandsdannelserne er denne Forskjel meget iøinesaldende og almindelig kjendt, med Hensyn til Marsten er den langt mindre paaagtet, men den finder ligesuldt Sted. Vi have en frugtbar Marst, hvis stærknærende Egne for Planteriget kun bliver formindsket ved en mere eller mindre stor Indblanding af Sand, og en ufrugtbar Marstjord (Sturt, Bitterjord). Den er sjeldnere end den frugtbare Marst; men Enhver, der kjender Marstegnene noget nøiere, vil have iagttaget Pletter og Striber, hvor saagodtsom Intet vøxer, og hvor selv en længere Udsættelse for Lys og Luft ikke er istand til at give dem Marstens Frugtbarhed. Den er i Almindelighed noget mørkere af Farve end Marstlaget, og har for det Meste, naar den er tør, en Mængde smaa, gule Pletter; forresten ligner den den frugtbare Marstjord. Den mørkere Farve hidrører fra organiske Dele, som i rigelig Mængde ere indblandede i den lerede Hovedmasse, og de gule Pletter hidrøre fra forvittret Jernkies. Da Jernkiesen under sin Forvittring angriber Planterne meget stærkt, og giver en forbigaaende Ufrugtbarhed, som vedbliver saalænge, indtil den ved Forvittringsprocessen dannede Svovlsyre enten for størstedelen er udvasket, eller mættet ved de stærke Baser, Kalk, Kali eller Natron, laae den Tanke nær, at en længere Ud-

*) S. v. Post: Studier o. s. v. Svenska Vetenskabsacademiens Handlingar 4. Bindet 1862.

sættelse for Luften og den dermed forbundne Udvaaskning vilde give Sturtjorden den almindelige Marss Frugtbarhed; dette er imidlertid ikke Tilfældet. Erfarne Marssbeboere have forfikkret mig, at Sturt i lange Aarrækker kan henligge udsat for Luftten, uden at dens plantenerende Kraft forøges, og jeg selv har seet, at en Portion Sturt, som var opkastet ved Diget imellem Møgeltønder og Høier, i mange Aar henlaae uforandret, og havde den sidste Gang jeg saae den en ligesaa ynkelig Plantevæxt, som den første Gang, da jeg blev opmærksom paa den.

Naar vi nu paa den anden Side betragte Ferskvandsdannelserne, saa have vi i Dyndet Marssens Ferskvandsrepræsentant, en let, temmelig mørkfarvet Jordbund, der i Almindelighed, naar den er tør, er noget mindre sammenhængende end Marssleret. Dens Frugtbarhed er naturligviis efter Stedforholdene mere eller mindre stor. Sjældent naaer den en Frugtbarhed som den, man iagttager ved den nylig udtørrede Sjøring Sø i Thy, hvor Græsarterne, de eneste Planter, man hidtil har dyrket der, opnaae en hidtil af mig aldrig iagttaget Udvikling og Yppighed. Mindre rige Dyndpartier seer man overalt omkring i Landet, hvor den flittige Landmand har benyttet denne rige Naturgave.

Man behøver kun at kaste et flygtigt Blik paa en Tørve-mose, der i mange Henseender staaer saa nær ved Dyndet og dog er saa forskjellig derfra, for at see, at der her kun er ringe Betingelser for en frodig Plantevæxt tilstede. Planter, for hvilke vi ingen Brug have, undtagen den, at glæde os ved deres smukke Form og Farver, karakterisere dens Vegetation, og ethvert Forsøg paa at faae andre nyttige Planter til at vøge der mislykkes, naar man ikke bringer en anden Jordbund, enten Mergel, Leer, leerholdende Sand, eller Aske paa Mosen. Man skulde troe, at der i Tørven ikke var noget Planteærende, idetmindste ikke noget, der kan nære vore almindeligt dyrkede Planter, der kun kunne trives paa Mosen, naar man ved Paaføring af anden Jord tillige paafører de manglende Næringsstoffer, eller ved Asken af Tørven selv,

byder dem de samlede smaa Kyster af nærende Stoffer, som den endnu indeholder.

Undersøge vi nu de Planter, hvis Levninger findes opbevarede i Tørven, finde vi Mosarter og en Mængde andre Plantearter af Kryptogamernes store Afdeling, og Tørvens Ufrugtbarhed bliver desmere paafaldende, naar vi betænke, at det er de samme Planter, som give os et saa vigtigt Materiale til at befordre Planteværten. Naar den Sætning er rigtig, at Planten er Plantens bedste Næring, at de kraftige plantenaerende Stoffer, som findes i den dyriske Gjødning, hidrøre fra Dyrets Plantenæring, og at deres virkelige Mængde ikke forøges ved at gaae igjennem det dyriske Vegeme, men kun deres Forhold til de andre mindre nærende Bestanddele af Planterne, fordi en stor Deel af de nærende Plantestoffer ved Landbrættet gaaer igjen over til Atmosphæren, hvorfra Planten har taget dem, saa bliver det ved første Betragtning uforstaaeligt, hvorfor Tørvens store Masse af Plantestof ikke skulde kunne afgive rigelig Næring for Planterne. Straaet fra Agrene, Røvet fra Skovene og Ukrudtet fra vore Haver er et saa væsentligt Middel til at vedligeholde og forøge Jordens Frugtbarhed, at vi ikke indsee, hvorfor lignende Planter og Plantedele, der have bidraget til at danne Tørven, ikke kunne have samme Indflydelse paa levende Planter.

Naar vi paa den anden Side undersøge Dyndet, finde vi, at ogsaa dette bestaaer af Planter og Plantedele; men vi behøve Mikroskopet for at opdage dem, og de ere af en ganske anden Væbskaffenhed, end de, der udgjøre den væsentlige Deel af Tørvemassen. De indeholde langt mere Kiseljord, de synes ikke at indeholde Træstof eller Plantetrevlestof, og da man i lang Tid har anseet dem for at være Dyr, er den Formodning berettiget, at de ogsaa med Hensyn til deres Bestanddele nærme sig mere til Dyr end de almindelige Planter og indeholde en rigelig Mængde Dvælstofforbindelser *). Denne For-

*) Jeg har forgjæves stræbt efter at faae saamange levende mikroskopiske Planter, Diatomeer og Desmidier, samlede, at jeg kunde anstille en

ffjel træder nu ogsaa tydeligt frem ved et simpelt Chemisk Experiment. Naar man ved en Lys- eller Gasflamme opvarmer et lille Stykke Tørv i et Glasrør, tilsmeltet ved den ene Ende, og i hvis anden aabne Ende man har sat et Stykke blaat og et Stykke rødt Lakmuspapir, vil det blaae Papir meget snart antage den røde Farve, som udtrykker, at der er udviklet en Syre. Gjentager man det samme Experiment med Dynd, vil man iagttage, at det røde Lakmuspapir bliver blaat, hvilket hidrører fra Udviklingen af et flygtigt Alkali, Ammoniak, hvis væsentligste Bestanddeel, Kvælstof, altsaa maa have været tilstede i rigelig Mængde i Dyndet, og heri ligger Forklaringen, hvorfor Dyndet er en kraftig Plantenæring, idet Kvælstoffet, der giver sig tilkjende i Ammoniakken, som bekjendt er en af de væsentligste Bestanddele af Gjødningen, der saa kraftig indgriber i Planternes Liv, og til Kvælstoffet pleier den ligesaa vigtige Phosphorsyre at slutte sig.

Ved Tørvedannelsen finder en Formulbning Sted. Der dannes Muldstoffer og Muldsyrer (Humus og Humussyrer), Stoffer, som i det Hele taget have en suur Charakter, hvilket ogsaa Landmanden meget vel har iagttaget, idet man siger, at den Jordbund, hvori en saadan Formulbning har fundet Sted, er suur.

Naar vi nu søge at gjøre klart for os, hvilke Bestanddele af Planten ere væsentlige for at danne disse Muld- eller Humussyrer, viser en Betragtning af alle de Planter, der gaae ind i Tørvedannelsen, at det er de træstofdannende Planter, som danne Tørv og som altsaa lide denne væsentlige Forandring ved Formulbning eller Tørvegjæring. Vi kunne sige at ligesom Sukker ved sin Gjæring danner Viinaand, og Viinaanden ved en fornyet Gjæring under andre Omstændigheder danner Eddikesyre, saaledes vil Træstof, et i sin Sammensætning med Sukker meget nær beslægtet Stof, danne Muldstof-ferne og Muldsyrerne, ved den eiendommelige Tørvegjæring.

Analyse af dem, og maa derfor indtil videre lade den her yttrede Mening henstaae uden noget strengt analytisk Beviis.

Smidlertid er der bestemte, physiske Forhold nødvendige, for at denne Overgang fra Træstof til Tørv kan finde Sted, og naar Gartneren samler Ukrudet i Bunker, som han udsætter for Indvirkningen af Luft og en vis Grad af Fugtighed, vil han ikke danne Tørv, men en frugtbar Jord, der indeholder alle de plantencærende Bestanddele, som findes i Ukrudet og Løvet.

For at forklare denne Forstjæl maae vi nærmere betragte de Forandringer, som foregaae ved Tørvedannelsen i vore Indsøer og de Betingelser, hvorunder de kunne finde Sted. Naar en Indsø bedækker sig med Vandplanter, følger deraf endnu paa ingen Maade, at der vil blive dannet Tørv i samme. Der dannes et særegent Lag, som vi finde i den dybeste Deel af mange af vore Tørvemoser. Det er mørkt, naar det er vaabt, og bliver temmelig lyst, naar det er udtørret. Naar man brænder det, bliver det hvidt, og medens det i vaad Tilstand har en vis Righed med Leer ved sin Fedme, udtørres det til en lidet sammenhængende Masse, der ved Brændingen ikke bliver haard og fast som Leer, men løs og af meget ringe Sammenhæng, dets Hovedbestanddeel er Kiseljord, og det staaer nærmere ved Dyndet end ved Tørven. Om det bliver frugtbart vil være afhængigt af Biomstændigheder, som senere nærmere skulle udvikles. Under Mikroskopet opdager man en stor Mængde Kiselsteletter af hine, for Dyndbannelsen karakteristiske, mikroskopiske Planter, Diatomeer og Desmidier, og en stor Mængde af en meget fiin, ikke sandformet, Kiseljord, som sandsynligviis hidrører fra de bredbladede, phanerogame Planter, der tildeels dække Vandets Overflade, saasom Akande, Vandag o. s. v., Planter, som endnu ikke væsentlig bidrage til en Tørvedannelse. Aarsagen hvorfor der ikke dannes Tørv i denne Tilstand af Indsøen maae vi søge i Luftens frie Adgang til Vandet, der gjør, at Plantetrevlestoffet langsomt forbrænder til Kulsyre og Vand. Selv den allerede færdig dannede Tørv lider denne fuldkomne Forbrænding, naar den i fugtig Tilstand udsættes for Luftens Indtrængen, og man veed,

at en muldrig Jord under Solens, Fugtighedens og Luftens Indvirkning lider en langsom Forbrænding, hvorved Kulstyre og Vand bliver dannet og der udvikles Varme. Den egentlige Tørvedannelse finder først kraftigen Sted, naar Søens eller en af dens Bugters Overflade bliver fuldstændig dækket med Planter, og Luftens frie Afgang bliver standset, hvilket skeer især naar Søen bliver til en Hængesæk, og et tæt Mossteppes dækker det Hele. Nu kan ingen eller næsten ingen atmosfæriskilt trænge ind i Vandet. Planterne i Mossteppet udvikle sig opad under Luftens Indvirkning, nedad ere Stænglerne og Rødderne kun udsatte for Vandets Paavirkning og her finder Formuldbningen Sted i allerhøjeste Grad. Hvert Aar tilføies et nyt Lag af Tørv, der synker tilbunds i det brune Vand under Hængesækken. Omfider naaer den saaledes voksende Bund op til Mosrødderne, og Hængesækken er nu forvandet til en Tørveeng, hvis Vegetation lidt efter lidt gaaer over til Halvgræs og de egentlige Græsarter, men længe før end denne Periode indtræder, medens der endnu er Vand imellem Moslaget og Tørvebunden, indfinder Ellen sig, og den dækker undertiden hele Mosen, der nu i Almindelighed betegnes som en Ellemose.

Dyndbannelsen foregaaer i aabent Vand. Luften har Afgang til at gennemtrænge Vandet, Plantestoffet iltes for en stor Deel og der dannes ingen eller en ringe Mængde Mulstyre. Hele Vandet er opfyldt med dyrisk og vegetabilisk Liv, især af de mikroskopiske Planter, og Dyndlaget affætter sig paa Bunden. Under disse Forhold, hvor intet Mosteppe dækker Vandet, kunne de fine Jorddele fra det omgivende Land skylles ned i Søen, blandes med de affatte Dele fra Organismernes og danne nu det egentlige Dyndlag.

Naar vi i vore Haver samle Ukrud og Løv, fugter det godt igjennem og dækker det med et Lag Græstørv eller Jord, dannes der ingen Tørv, fordi Luften kan gennemtrænge hele Massen, og Plantelevningerne beholde den hele Mængde af nærende Stoffer, som de indeholdt i levende Liv, fordi der

ingen Udvaaskning finder Sted, og saaledes blive disse Jorddynger i Virkelighed en Mellemting imellem Tørv og Dynd, der indeholder en betydelig Deel organisk Stof, som senere ved den langsomme Forbrænding kan danne Kulshyre, medens den tillige indeholder alle Planternes mineraliske Bestanddele og deres Dvælstof.

Der staaer endnu tilbage at udvikle, hvorfor Tørven ikke indeholder nogen af de plantenerende Bestanddele med Undtagelse af Kulstoffet selv. En stor Deel af de Salte, som faa væsentlig befordre Planterækten, ere meget lidt opløselige i reent Vand, og en Deel af disse indgaae Forbindelser indbyrdes, der gjør dem endnu mindre opløselige; men alle disse Stoffer ere opløselige i Syrer og selv i meget svage Syrer, naar Virkningen kun vedbliver i længere Tid. Vi have al Grund til at antage, at Planterødderne selv ved en eller anden Syrevirkning tilegne sig disse Stoffer, og Agerdyrkningsskemikerne lægge omhyggeligen Mærke til, hvor meget af de i en Jordbund tilstedeværende Stoffer er opløseligt i Saltsyre, for derefter at bedømme, hvormeget der strax kan komme Planterne tilgode, medens de i Saltsyre uopløselige plantenerende Stoffer først langsomt ved Forvittringsprocessen blive opløselige og brugbare til Vækternes Ernæring. I Tørvemoserne finder denne Proces Sted lige fra den første Begyndelse af Muldsyrernes Dannelse, og den fortsætter sig igjennem hele den lange Tid en saadan Tørvemose eksisterer. Plantedele, der have været udsatte for denne vedvarende Virkning, forholdte sig som om de vare udtrukne med Saltsyre, og Ingen vil vente, at saadanne Plantedele endnu kunne indeholde noget Stof, der kunde vedligeholde den levende Planter Væxt. Det er ikke vanskeligt at eftervise tydelige Kjendetegn paa denne Humussyrernes opløsende Kraft. Naar man undersøger en Indsøe, hvori Tørvedannelsen har begyndt, vil man finde en Mængde, undertiden meget store Muslinger, som trives meget godt i Søen, men man vil ikke finde en eneste af disse Muslingeskaller vedligeholdte i den færdige Tørv. Da disse Dyr ere

faa hyppige, saa godt som aldrig manglende Beboere i den vordende Tørvemose, ere vi unægteligen ogsaa berettigede til at antage, at de have været i den Søe, hvori den nu færdige Tørvemasse er dannet, og da de nu ikke findes, maae Skallerne være opløste. Det er Humusshyren, som har opløst den kulsure Kalk, og naar dette Salt kan opløses, saa vil det i Vand uopløselige phosphorsure Kalksalt ogsaa opløses, ikke at tale om de alkaliske Salte. Det samme fremgaaer ogsaa af en sammenlignende Analyse af Asken af de Planter som danne Tørv og af Tørv en selv.

Gjenstanden for disse Undersøgelser har været en Skovmosetørv fra Omegnen af Hirschholm, æltet, formet og fuldkomment udtørret saaledes som den føres til Kjøbenhavn.

Den gav ved en langsom Forbrænding ved en meget svag Hede 7,848 pCt. af en fiin, guulagtig, hvid Aske. Det vandede Udtræk reagerede svagt alkalisk, hvilket hidrørte fra Kalk, der under Forbrændingen havde mistet sin Kulsyre. Overgødtes med Saltsyre skeete en meget svag Opbrusning af Kulsyre.

I 100 Dele Aske fandtes:

7,17	Sand,	
34,08	Kiselsyre, incohærent,	
0,57	Phosphorsyre,	} bestemt i en særegen Prøve,
2,59	Svovlsyre,	
2,36	Kalk, som havde været opløst i Vand,	
30,32	—, opløst ved Saltsyre,	
5,04	Jernilte,	
4,52	Leerjord og Magnesia,	
0,41	Kali,	
	Natron, et uveieligt Spor,	
12,94	Kulsyre, Kul og Tab.	

100,00.

Den store Mængde incohærent Kiseljord, som Tørvemassen indeholder, og den ringe Mængde Kulsyre i Forhold til

Kalken antyder, at Kalken oprindeligen i Tørven er forenet med Kiseljord; thi selv om man vilde antage, at den svage Rødgloedhed ved Kalkets Medvirkning kunde uddrive nogen Kulsyre, vilde den dog umuligt være istand til at foranledige Forbindelsen mellem Kalk og Kulsyre. At den ved Saltsyre opløste Kalks Iltmængde er meget nær Halvdelen af den incohærente Kulsyres Iltmængde er maaskee et reent Tilfælde, men fortjener i alle Tilfælde Opmærksomhed.

Den vigtigste Egenkab, som Tørveasten viser, er Mangelen paa de opløselige, særlig plantenærende Stoffer, Phosphorsyre og Kali; at denne Mangel hidrører fra Udvaskning viser følgende Undersøgelse af Planter og Plantedele, der enten selv bidrage til Tørvedannelse eller staae nær ved saadanne Planter.

	Bøgetræ*).	Nylig affaldne Bøgeblade**).	Egetræ***).	Sphagnum palustre †).
		Affemængden 7,215 pCt.		Affemængden 3,706 pCt.
Kali	15,80	3,44	8,43	3,78
Natron	2,87	1,86	5,65	4,81
Kalk	63,11	32,59	74,45	9,77
Magnesia	11,28	5,98	4,49	Spør
Leerjord		1,33		0,21
Zerntveiste	0,79	3,83	0,57	13,60
Mangantveiste				3,24
Svovlsyre	1,35	1,83	1,16	2,83
Phosphorsyre	3,20	1,37	3,46	Spør
Kulsyre	1,47	46,83	1,78	61,76
Chlor	0,13	0,94	0,01	Spør
	<hr/> 100,00	<hr/> 100,00	<hr/> 100,00	<hr/> 100,00

*) Analysen af Couchay.

**) Egen Analyse, henhørende til et endnu ikke udforkmet Arbejde over de af Bøgetræet afhængige Planter.

***) Analysen af Deringer.

†) Analysen af Wiegmann.

Ved disse Planteanalyser er indblandet Sand, Kulshyre, uforbrændt Kul og Tab fradraget og Procenterne beregnede af Resten. Wiegmanns Analyse af Sphagnum er urigtig med Hensyn til Phosphorsyrens Bestemmelse. Denne, saavel som alle andre Mosarter jeg har undersøgt,*) indeholder saa megen Phosphorsyre, at man faaer aldeles afgjørende Resultater ved Undersøgelsen af Asken fra en eneste Plante, udtaget af et Herbarium. Jeg har af den store Mængde Planter, som have Indflydelse paa Tørvedannelse, udvalgt de ovenstaaende 4, deels fordi de have formeentlig en væsentlig Indflydelse paa Skovmosedannelse for nærværende Tid, deels fordi der haves gode Analyser af deres Aske.

Sammenlignet med Analysen af Tørveassen træder Udvasningen af de vigtigste plantenerende Stoffer, Phosphorsyre og Alkalierne overmaade tydeligen frem, og dertil knytter sig den umiddelbare Erfaring, at der dannes phosphorsuurt Jern, overalt hvor der findes en kraftig Dannelse af Muldsyrer Sted, der i Tørvemoserne fremtræder som blaat phosphorsuurt Jern, og paa sandede Enge som Myremalm.

Ved Dyndet er Forholdet ganske anderledes. Luftens frie Indtrængen i Vandet forhindre Muldsyrens Dannelse, og alle de Stoffer, der kun ere opløselige ved Syrens Medvirkning, blive tilbage i Massen, og blive først opløselige under den levende Plantes Indvirkning.

Naar vi nu betragte Sjørring Sø, som jeg antager for at være det meest udmærkede Exempel paa en umaadelig stor og meget kraftig Dynddannelse, saa finde vi følgende Forhold meget stærkt udprægede. Paa den Deel af Søen, som endnu var tilbage, da jeg sidste Gang saa den, fandtes ingen Vege-

*) Jeg har fundet rigelige Mængder af Phosphorsyre i *Sphagnum caspidatum*, *S. obtusifolium*, *S. squarrosum*, i *Hypnumluitans*, og den *Hypnum*art, der som fastig grønne 6-8 Tommer i Gjennemsnit faldbende, runde Pletter, regelmæssig forekommer paa Bøgen, endvidere i *Hypnumluitans* Linn.

tation af den Betskaffenhed, som man ellers finder i Søer, der ere i Dvergang til Tørvemoser, og jeg erindrer tydeligt, at Søen ogsaa ved tidligere Besøg, da den endnu ikke var atpappet, udmærkede sig ved sit rene, for almindelige Vandplanter frie Udseende. Kun i en eneste lille Bugt fandt en Tørvdannelse Sted, og her var Tørven aldeles normal. I Hovedsøen derimod vare alle Betingelser til en udmærket Dvynbdannelse tilstede. Hertil kommer, at denne Sø ligger i Nærheden af Havet, og Hr. Prof. Steenstrup, som har tilbragt en Deel af sin Ungdom i Nærheden, har fortalt mig, hvorledes Søfuglene i Tusindtal samlede sig om Aftenen paa Indsøen for at tilbringe Natten der. Saaledes maa der til den almindelige Dvynbdannelse i Indsøen være kommen en Guano-dannelse fra Søfuglenes Excrementer; med andre Ord, Havet har med sine talrige Organismer igjennem Søfuglene leveret et Bidrag til Dvynets plantenærende Dele, hvis Størrelse vi nu vanskeligen kunne skjønne, men som ikke kan have været ubetydelig, naar vi tage de Tusinder af Kar med i Beregning, i hvilke dette Forhold maae have vebblevet uforstyrret.

Vi vende os nu til Saltvandsdannelserne, til Marsken, saavel den frugtbare, som den ufrugtbare. Jeg maa her bemærke, at jeg til mine Undersøgelser over den frugtbare Marskjord har benyttet den saakaldte Piipjord, d. v. s. et saa dybt liggende Lag, at man kan antage, det ikke kan have været paa-virket af Overfladens Plantevæxt. Naar Marsken ved overdreven Dyrkning har mistet sin Kraft, pleier man at grave Piipjorden op og bringe Overfladens Jord ned ved en Rulgravning, hvorved Marsken faaer sin oprindelige Frugtbarhed igjen. Piipjorden pleier undertiden at være Sand med mange hvide Glimmerblade, og en meget ringe Mængde Leer. Undertiden derimod er Piipjorden i sine physiske Forhold ikke forskjellig fra Overfladens Klæg. Den sidste Varietet af Piipjorden har tjent til mine Undersøgelser. Naar man opvarmer et lille Stykke Marskjord i et Glasrør med Lakmuspapir paa den Maade, som jeg har anført ved at omtale Tørv og Dvyn, giver den

en stærk Ammoniakudvikling, den hører altsaa ogsaa med Hensyn til dette chemiske Forhold til de meget frugtbare af Vand afsatte Lag. Som Exempler paa Sturt har jeg taget forskjellige Prøver fra de slesvigste Marster, og skal her kun anføre, at den, behandlet i Glasrør, som de andre Prøver, giver en meget stærk suur Reaction; der er altsaa ikke blot med Hensyn til Frugtbarhed og Ufrugtbarhed, men ogsaa med Hensyn til de chemiske Forhold ved Opvarmningen den samme Forskiel imellem Marst og Sturt, som imellem Dynd og Tørv, og det første Spørgsmaal, der her er at besvare er om Sturtens Ufrugtbarhed hidrører fra Udviklingen af Muldstoffer og Muldsyrer i samme. En Betragtning af Sturten giver et tilstrækkeligt klart Svar paa dette Spørgsmaal. Den mørke Farve, de ofte tydelige Brudstykker af træstofdannende Planter, Reduktionen af Svovlsyrefaltene til Svovlsjern og endelig Forholdet ved Opvarmningen godtgjøre tydeligt nok, at vi her have med en Tørvedannelse at gjøre. Da det nu synes at være temmelig sikkert afgjort, at de egentlige Tangarter ikke kunne danne Tørv, og at Alt hvad man hidtil har anseet for Tangtørv er Ferskvandsmosetørv, der ved Sænkning er kommen ind under Havets Overflade, saa vil man forstaae, hvorfor Sturt kun sjældent iagttages i Marsten, og da kun danner enkelte mere eller mindre store Pletter. Det er Fastlandets Tørvedannelse, som hist og her og især i Nærheden af Kysterne af det gamle Land (Geesen) er kommen i Bærelvirkning med Havets Marstdannelse. Denne Bærelvirkning mellem Tørv og Marst maa i den første Tid af Marstdannelsen have været langt mere udbredt end senere. En stor Del af de slesvigste og holsteenste Marster hviler nemlig paa Ferskvands-Tørve moser, som ved den almindelige Sænkning af det nordvestlige Europa især omkring Vesterhavet ere komne under Havets Overflade, men vi see nu meget lidt til disse Lag, da de ved den senere Marstdannelse ere komne dybt under Marstens nuværende Overflade. Da Forvittringen og Udsættelse for Luften ikke synes at frembringe nogen væsentlig Forbedring af

Sturten, saa synes ogsaa her Muldslyrene at have berøvet Marstfløget sine oprindelig plantencærende, i Syrer opløselige Bestanddele.

Med Hensyn til den frugtbare Marstjord, da vise de Diatomeer og Desmidier, som man ved Hjælp af Mikroskopet opdager i samme, at der har fundet en lignende Virkning Sted som ved Dyndet, men den er dog væsentlig forskjellig og mere sammensat. Man maa nemlig antage, at de egentlige Tangarter, som spille en saa stor Rolle i al Saltvands Plantevæxt, ogsaa have spillet deres Rolle i dette Tilfælde, og da Saltvandsalgerne indeholde en ualmindelig stor Mængde af plantencærende Salte, vilde de fra dem hidrørende Bestanddele af Marstjorden ikke være uden Betydning. Endvidere er Havvandet langt rigere paa lavere, endog mikroskopiske Dyr, end det ferske Vand, og deres Indflydelse paa Marstjordens plantencærende Bestanddele kan ikke antages at være ringe. Tilfødt fremtræder endnu en stor og væsentlig Forskjel imellem Saltvands Marst og Ferskvands Dynd i den meget rigelige Mængde Leer, som det første indeholder, i de talrige Glimmerblade, som ledføge Leret i Halsøens Marst, og i den overordentlig fiindeelte Riseljord, som er en af Marstens væsentlige Bestanddele. Det rene Leer er som bekendt aldeles ikke plantencærende, men det er af en uberegnelig Bigtighed med Hensyn til Plantevæksten, ved sin gjennemgribende Egenkab at gemme de nærende Stoffer til Planterne, og at beskytte dem imod Udvasning ved Vand, medens de ikke kunne beskytte dem imod Udvasning ved Syrer. Denne Egenkab, at Leret tjener til Reservoir for de nærende Bestanddele, beroer væsentligen paa svage, kemiske Tiltrækninger, som det udøver paa forskjellige Stoffer. Saaledes vide vi, at Leret optager Ammoniak fra Atmosfæren og sandsynligviis ligeledes fra Vandet, at det binder Kali, at det har en stor Tiltrækning til Phosphorsyren, og det er vel ikke beviist, men dog sandsynligt, at det ved den vedvarende Bærelsvirkning med Havet, hvori det har været oprørt i Kartusinder, kan have optaget ikke saa

nærende Stoffer af Søvandets Salt. Endelig maae vi tilskrive den store Mængde fine Glimmerblade, som forekomme i Marstjorden, den overordentlig store Drøghed i Marstens Frugtbarhed, idet Glimmerbladene indeholde i klæffelig Mængde de vigtigste Stoffer, som Planten maa søge i Jordbunden.

Det vil maaskee her være det rigtige Sted at omtale en Feiltagelse, som man ofte finder udtalt med Hensyn til Marstjordanen. Det bliver nemlig ikke sjældent anført, at Marsten hidrører fra den forenede Virkning af Havets Dyr og Planter. Naar Meningene er, at disse Organismer skulle forsøge Marstjordanens Masse i nogen betydelig Grad, saa maa det bestrides. Naar Meningene derimod er, at Organismerne lette Marstjordanens Afsetning, og altsaa den egentlige Marstjordanen, og at de have en væsentlig Indflydelse paa Marstens Frugtbarhed, er denne Indvirkning unegtelig af stor Betydning. Naar 100 *℔* Marstjordanen indeholder imellem 2 og 3 Lod Phosphorsyre og over 3 Lod brugbar, til Plantenæring tjenende Oxelstof, da er det med Hensyn til Marstens Masse af ringe Betydning, men med Hensyn til dens Virkning paa Planterne, det, hvorom næsten det Hele dreier sig. Naar vi forresten tale om Marstens vedvarende Frugtbarhed og dens Aarsager, komme endnu andre Bestanddele og deres Egenstaber med i Betragtning. Den Deel af Marstjorden, som er opløselig i Saltsyre, indeholder saameget Kali, at det af 100 *℔* Marstjorden udgjør omtrent 9 Lod, og den Kalimængde, som Saltsyre ikke kan opløse, men som vil blive opløseliggjort ved Luftsens og Vandets vedvarende Indvirkninger, udgjør omtrent 40 Lod af hvert 100 *℔*. Marstjorden indeholder desuden over 1 Procent fulsuur Kalk, og dens Ternilte, dens Leerjord og dens meget fiindeelte Kiseljord vil altid være istand til at samle Ammoniak af Atmosfæren, og tilføre Planterne den paa denne Maade *).

*) Min Analyse af Marstjorden (Pipjord) fra Emmelsbøl i den Tønderiske Marst har givet følgende Resultat:

Førend jeg nu slutter disse Bemærkninger om nyere for Agerdyrkeren vigtige Dannelser baade i Ferst- og Saltvandet, skal jeg endnu engang fremhæve det i det Foregaaende angivne Middel til at kjende de frugtbare Dannelser fra de ufrugtbare. Et saadant Middel synes at være af stor Betydning for Landmanden, der ofte er usikker om den Jord, han optager af en Indsø eller en anden Fordybning, er Tørv eller Dynd; idetmindste maa jeg antage det, naar jeg henseer til de hyppige

A. Oploseligt i Saltsyre.

1,052 Procent kulsuur Kalk.

0,284 — Kali.

0,347 — Natron, hvoraf noget som Chlornatrium.

2,878 — Jernilte.

0,740 — Leerjord.

0,305 — Manganilte.

Kiselsyre og Magnesia ubestemt.

5,606 Procent.

B. Oplost ved Flusysyre, Svovlsyre og Saltsyre.

2,360 Jernilte.

11,000 Leerjord.

1,530 Kali.

0,525 Natron.

15,415.

Summen af alle bestemte kulsure Salte og alle Baser er 21,021 og naar dertil kommer den ikke bestemte Magnesia, skjønnet til 1—2 Procent, vil Summen blive: 22—23.

De øvrige 78 Procent er væsentlig Kiselsyre, organiske Bestanddele og Vand, hvorved endnu følgende er at bemærke. Flusysyre efterlod af de ovenanførte 78 Dele 22,52 grovere Sand og særskilt udførte Analyser, med Hensyn til Dvælstof og Phosphorsyre gave 0,101 Procent Dvælstof og 0,071 Procent Phosphorsyre. Det Hele stiller sig altsaa saaledes:

Baser og kulsure Salte	22,00	Procent.
Grovere Sand	22,52	—
Fjindeelt Kiselsyre, organiske Stof-		
fer og Vand	55,31	—
Dvælstof	0,10	—
Phosphorsyre	0,07	—
	<u>100,00</u>	—

Spørgsmaal, der forelægges mig med Hensyn til den ene eller den anden af disse Jordarters Frugtbarhed. Jeg har anstillet følgende Forsøg med Jordarter, hvis Forhold til Planteværten forbedreste var bekjendt iforveien.

A. Saltvandsdannelser.

- 1) Piipjord, fra Dybden af Marsten ved Emmelsbøl, ophedet i det før omtalte Glasrør med rødt og blaat Lakmuspapir, farvede det røde Papir meget stærkt blaat og gav en stærk Lugt af forbrændte, dhrifte Substantser.
- 2) Frugtbar Marstjord fra Høier gav en meget stærk alkalisf Reaction.
- 3) Ufrugtbar Marstleer (Sturt), som havde et noget tørveagtigt Udseende, gav Damp, som farvede det blaa Lakmuspapir meget stærkt rødt.
- 4) Ufrugtbar Marstjord fra Høier uden tydelige Tegne paa indblandet Løv, gav glødet svage, men dog tydelige Tegne paa Syrer.
- 5) Blaaleer fra Benschøsel. Dette Blaaleer, der i Liimfjordegnen forekommer i de store Kjær, der svare til tidligere Arme af Havet og Fjorden og som gjengive en Deel af Marstjordens Forhold, farvede det røde Lakmuspapir svagt, men dog bestemt blaat.

B. Ferskvandsdannelser.

- 6) Meget frugtbar Dynd fra Bludderhullet udenfor Djernæs ved Sjørringsø gav en overordentlig stærk Ammoniakreaction.
- 7) Dynd fra Omegnen af Grenaa viste under Mikroskopet en overordentlig stor Mængde Diatomeer, gav ved Ophegning Lugt af forkullede dhrifte Substantser og farvede det røde Lakmuspapir meget hurtigt blaat.
- 8) Mesefisil fra Omegnen af Ringkjøbing. Jeg veed om denne Diatomeefisil kun, at den er fra Bunden af en

Tørvemose. Den har formodentlig været Dynd, men er gennemtrængt og udvasket af det muldsure Tørvvand. Den gav ved Ophedning det blaae Lakmuspapir en rød Farve.

- 9) Fiin, hvid Kiseljord fra en Sandbakke paa Thyholm indeholdt en stor Mængde Diatomeer, gav ved Opløsningen en meget svag, men fjendelig alkalisf Reaction.

C. Eldre Diatomeekiselarter.

- 10) Moleer fra Mors, fuldt af Diatomeer, gav et ubetydeligt Spor af alkalisf Reaction.
- 11) Diatomeekisef fra Bjørnsknude gav et tydeligt Spor af Forkulning og en stærk alkalisf Reaction.
- 12) Diatomeekisef fra Lyneborghede gav en meget stærk alkalisf Reaction.
- 13) Diatomeekisef fra Zante gav en meget stærk alkalisf Reaction.

Af disse Forsøg, som skulde fortsættes og udvides, saasnart jeg kan faae flere Prøver af vedkommende Jordarter, synes at følge,

- a) At dette Kjendetegn med Hensyn til Forstjellen imellem den frugtbare og ufrugtbare Marsfjord synes at være karakteristisk og meget brugbart,
- b) At det med Hensyn til det rene og vel karakteriserede Dynd ligeledes er meget anvendeligt,
- c) At det med Hensyn til det Kisellag, der findes paa Bunden af Moserne synes at være brugbart til at undersøge om Mosevandet allerede har udtrukket de plantenerende Bestanddele,
- d) At de andre Diatomeelag vise et meget afvigende Forhold, sandsynligvis afhængigt af, om senere Indvirkninger have foranlediget en Udvasfning af de plantenerende Bestanddele eller ikke.

Seg maa endnu tilføie et Experiment, som i høi Grad har overrasket mig, og som lærer os en, saavidt jeg veed, hidtil

ikke iagttaget Egenstøb ved den fiindelste Kiselshyre, som vil bidrage til at opløse denne Kiseljords Forhold til Planterne. En i Laboratoriet tilberedt Kiselshyre, som efter Udskillelsen havde været glødet, og derpaa i en længere Tid havde henstaaet i denne meget fiindelste Tilstand, gav ved Opvarmning i Glasrør med Lakmuspapir en meget stærk alkalisk Reaction, og synes derved at vise, at den meget fiindeelte Kiseljord imod Ammoniakdamp forholder sig som Leerjord og Jernilte.

Det 11te almindelige svenske Landbrugs- møde i Malmö. 1ste til 5te August 1865.

I Overensstemmelse med den i December 1864 udgaaede Indbydelse, aabnedes Mødet Tirsdagen den 1ste August Kl. 10 i den tydske Kirke, som paa passende Maade var indrettet til Discussionsaal. Alteret var skjult af et blaåt Drapperi med gule Fæstons, og foran samme var anbragt en rummelig Estrade, hvorpaa fandtes et Bord til Formanden (Landskøvding Troil og Secretairen Professor Rathorst) og et andet til Stenographerne. Paa høire Side fandtes Stole til Kongen og Prinds August, der vare tilstede ved flere af de almindelige Møder, samt til deres Følge, og bag Formandsbordet for Bestyrelsens Medlemmer. Referenterne var der anvist Plads nedenfor Estraden. Efterat Kongen og Prindsen havde indfundet sig, aabnede Formanden Mødet med en Tale, hvori han, efter at have takket Kongen og Prindsen for deres Nærværelse og budet Medlemmerne velkommen, gjorde Rede for, hvad der havde været den ledende Tanke ved Mødets Anordning og hvad der havde motiveret de Bestemmelser, man i saa Henseende havde truffet, hvilke i flere Retninger afvege fra de ved tidligere Møder vedtagne. Han yttrede i den Anledning: „Det svenske Bordbrug befinder sig, som vi Alle vide, for nærværende Tid i en Overgangstilstand. Efter næsten udelukkende at have rettet sin Opmærksomhed paa Sædproductionen, begynder Landmanden alt mere og mere at indsee Nødvendigheden

af en udvidet Meieridrift, en forbedret Dvægavl, en henfigtsmæssig Opsamling, Tilberedning og Anvendelse af Gjødningsstofferne, — med eet Ord, af et intensivt istedetfor et extensivt Jordbrug. Dette har i mange Aar været Maalet for Landbrugsakademiets og Landhuusholdningssektabernes Bestræbelser. I denne Retning have allerede længe Flere af vore mere rationelle Jordbrugere arbejdet. Men Reformerne vinde kun langsomt Indgang hos den store Masse. Denne maa klart indsee Fordelene ved en Forandring, førend den lader sig overbevise. Det er derfor ligesaameget om ikke mere af Hensyn til den store Mængde af mindre Jordbrugere, som til den mere formuende Klasse af Eiendomsbesiddere, at Bestyrelsen har troet at burde ordne dette Møde. Den har villet skaffe alle her Tilstedeværende en Velighed til i flere paa hinanden følgende Dage at gjøre sig nøie bekendte med de rigtige holdige Udstillinger, som Mødet ved Udstillernes Velvillie har at opvise, og, uden at negte Betydningen af de Forhandlinger, som de fastsatte Bestemmelser for Mødet foreskrive, har Bestyrelsen derfor indrettet Tiden saaledes, at Udstillingerne skulle sættes i første, Diskussionerne i anden Klasse. Men skulle Udstillingerne bringe den tilsigtede Nytte, maa Dyrenes Bedømmelse ske efter heelt andre Principer end de hidtil fulgte. Bestyrelsens første Omfarg har derfor været heelt og holdent at omarbejde Bestemmelserne for Uddelingerne af Priisbelønningerne ved det almindelige Landbrugsmøde for Huusdyr, Redskaber og Meieriproducter. Hvad der udmærker disse nye Bestemmelser, er, at enhver mere eiendommelig Kreaturrace udgjør en Afdeling for sig, og at saaledes alene ligeartede Dyr indbyrdes concurrere om Prisen, hvorved Bedømmelsen maa blive baade lettere og retfærdigere end tidligere, da Kreaturer af ulige Racer skulde sammenlignes med hverandre. I Forbindelse med Mødet vil der tillige finde en Udstilling og Priisbelønning Sted af Fedeqvæg.“

Taleren henlede derpaa Opmærksomheden paa den stedfindende Industriudstilling, og meddelte, at Følgen af, at der

var tilstaaet fri Transport paa Statens Jernbaner for de Udstillingsgjenstande, som vedkomme Landbrugsmødet, havde været, at der blandt Andet var udstillet Dyr fra alle Provindser syd for Dalelven. Taleren vilde nu ønske, at de trufne Bestemmelser maatte svare til Forventningerne, samt at Udstillingerne og Forhandlingerne maatte blive til Gavn for Landbruget og Fædrelandet, og endte med et „Gud bevare Kongen og Fædrelandet“, som Forsamlingen istemte.

Derpaa constitueredes de 3 Sectioner for Agerbrug, Dvægaavl samt Skovhuusholdning og Vinæringer.

Om Eftermiddagen holdt Sectionen for Agerbrug et Møde hvori den først behandlede det Spørgsmaal, om der var Trang til en planmæssig Nivellering af Landets Sver og Vanddrag samt Tilveiebringelse af hydrographiske Kaart, og i saa Fald, hvorledes et saadant Arbeide paa bedste Maade skulde iværksættes. Professor Arrhenius antog, at Landbrugsingeniørernes Virksomhed og de geologiske Undersøgelser vilde være fyldestgjørende, Prof. Nathorst ønskede derimod en almindelig Nivellering og Hvidebestemmelse gennem Generalstaben, saaledes som i Danmark, hvilket Arbeide han antog burde ligge til Grund for Agronomernes Specialarbeide. Flere Talere gjorde opmærksom paa de uhyre Udgifter, dette vilde medføre, og Forsamlingen udtalte sig derfor for Arrhenius's Mening, skjøndt Meningerne vare noget delte og Majoriteten ikke stor. — Det næste Spørgsmaal omhandlede, hvilken Erfaring man i de senere Aar havde vundet angaaende Aarsagerne til og Midlerne mod de dyrkede Bæjters sædvanligste Sygdomme, men Forhandlingen gav intet videre Udbytte, idet der aldeles ikke fremkom noget Nyt til Sagens Belysning. — Torsdagformiddag fortsattes Mødet med Behandlingen af Spørgsmaalet: Er Jordbruget ved Naturvidenskabernes seneste Opdagelser og disses Anvendelse paa det heri Landet undergaaet nogen væsentlig Forandring? Prof. Alex. Müller viste den Forbindelse, der er mellem Naturvidenskaberne og det practiske Liv. Prof. Arrhenius oplyste ved Exempler Naturviden-

stavernes Indflydelse paa Jordbruget, og Professor Mathorst troede, at det kunde siges, at ved Naturvidenskabernes Fremstridt kunde Landbrugeren med større Tryghed vandre sin Vej. Thi i de store naturvidenskabelige Love havde han en Fører, der friede ham for at begaae større Feil.

Onsdagformiddag holdtes et almindeligt Møde, der ganske optoges af følgende Spørgsmaal: Er Oprettelsen af Landbrugsbanker, fra hvilke Landets Jordbrugere kunne erholde Penge paa længere Tid, og tilbagebetale dem ved en lempelig Amortisation, nødvendig til Fremme af Jordbrugets Udvikling, og hvis dette er saa, hvorledes bør da sige Banker ordnes og tilveiebringes? Debatten var meget livlig og interessant og aabnedes af Friherre Schwerin, der udtalte sig for Indretningen af en Landbrugsbank, hvilken Mening deltes af Capitain Mannerskans, medens Magister Hedlund antog, at de nuværende Creditanstalter vare tilstrækkelige, naar deres Statuter noget modificeredes, og Statsraad, Finantsminister Gripenstedt, der i det Hele sluttede sig til Mag. Hedlund, meente, at Sparekassernes Midler fornemmelig burde komme Jordbruget til Gode. De tvende sidstnævnte Taleres Foredrag optoges med meget Bifald. H. G. Schwarz, der var enig med dem, antydede Nødvendigheden af en Sparekasselov. Paa Forslag af Kammerherre Trolle nedfattes en Comitee til at gjøre Forslag til Forsamlingens Besvarelse af Spørgsmaalet. Efter de for Mødet gjældende Bestemmelser valgtes der 3 af dens Medlemmer af Formanden, og disse supplerede sig derefter med tvende Andre. I det næste almindelige Møde (Torsdagformiddag) fremkom Comiteen med sit Forslag, hvori den udtalte sig for Nødvendigheden og Ønskeligheden af saadanne Creditanstalter, der ved Omsætningslaan paa 3—5 Aar kunde give Jordbrugerne Forskud, og troede den, at dette kunde skee enten ved Oprettelsen af en egen Jordbrugsbank, eller ved at de nuværende Banker i Forening bestræbte sig for at fyldestgjøre Jordbrugernes Behov. Tillige udtalte den sig for Ønskelig-

heden af en for hele Riget gjældende Sparekasselov. Forslaget billigedes af Forsamlingen.

Onsdageftermiddag holdt Sectionen for Dvægavl et Møde. Spørgsmaalet om, hvorledes en stadig Export af Kreaturer og Meieriproducter bedst skulde tilveiebringes, besvaredes derhen, at der burde foranstalles Udstillinger af Kreaturer, passende til Export, i Stockholm, Göteborg og Malmö, og tillige udvirktes den billigst mulige Fragt paa Statens Jernbaner for Dvæg, der førtes til Exporthavnene til videre Udførsel. Under Debatten oplystes det, at der var tilbudt af Grosserer C. K. Hansen i Rbhvn. at modtage Kreaturer fra Sverig paa samme Betingelser som de danske, der gjennem ham udføres til England, og af det Rgl. Landhuusholdningselskab, at den Tilsynsmand, det sender med Skibene, skulde tage sig af de svenske Kreaturer paa samme Maade som han tager sig af de danske. — Det næste Spørgsmaal: Hvilke Erfaringer har man gjort med Hensyn til de i de senere Aar indkjøbte hannoveranske Føl? fremtalte ingen Udtalelse fra Forsamlingens Side. Den Mening gav sig tilkjende, at Erfaringen endnu var for kort til at fælde nogen Dom i Sagen, men at Indkjøbene allerede havde medført det Gode, at man havde lært at fatte hvad man selv havde. — Noget direkte Besvarelse af Spørgsmaalet om: Hvilke Resultater der hidtil vare vundne ved de i de sidste Aar gjorte Indkjøb af ædle Korthornskreaturer, blev ikke givet. Professor Nathorst udtalte sig meget fordelagtigt om denne Race, der paa Alnarp findes i det største Antal i Sverig, og meente, at den med stor Fordel kunde anvendes, naar Dyrene fik godt og tilstrækkeligt Foder, og at den vistnok tilsidst vilde blive den Race, hvorpaa man vilde komme til at lægge særlig Vind. Da der blev httret, at næsten alle Spor vare forsvundne af de Korthornsdyr, som bleve indforstrevne i Trediveerne, oplystes det fra flere Sider ved specielle Exempler, at Sporene endnu meget godt kunde kjendes paa de Steder, hvor Dyrene havde været placerede; men, naar Racen ikke havde bibeholdt alle sine Fortrin, laae Aarsagen dertil i den Om-

stændighed, at man den Tid ikke forstod at behandle den, at i Mellemtiden Sværmeriet for Ayrshireracen var opstaaet og at de anstillede Forsøg paa Krydsning af disse to Racer ikke vare faldne godt ud.

Om Torsdagen og Løverdagen holdt Sectionen for Skovhuusholdning og Vinæringer Møde. I Anledning af det opstillede Spørgsmaal: Hvilke ere i de forskjellige Dele af Landet Betingelserne for en lønnende Skovhuusholdning, og hvilke Træsarter have i den søndre Deel af Landet viist sig meest hensigtsvarende til Opelstning af Skov, anbefalede Lærketræet fra flere Sider. — Spørgsmaalet om, hvorledes Haveculturen bedst kunde fremmes, hvilke Frugtarter og hvilken Behandlingsmaade af Frugttræerne der havde viist sig at være de mest passende for Forholdene i Landet, fremkaldte den Udtalelse fra Forsamlingens Side, at den ansaae det for ønskeligt, at der ved Folkeflekolerseminarierne ansattes fast lønnede Lærere i Havecultur og at der blev bevilget Penge til Anlæg af Haver ved Seminarierne. — Som Svar paa Spørgsmaalet om, hvad der burde gøres, for at erholde en fuldstændig og paa continuelle Erfaringsforsøg grundet Frugt-Kjendskab, udtalte Forsamlingen sig for Vigtigheden af, at der anlagdes en kultur-botanisk Have med særligt Hensyn til Pomologien. — I Anledning af Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af den nugældende Brændeviinslovgivning, eller paa hvad Maade den burde forandres, for at svare til alle billige Forbringere, vedtog Forsamlingen at udtale, at der ikke hele Aaret igjennem burde brændes Brændeviin, men derimod kun i 7 Maanedes, ligesom ogsaa at der ved Udførselen af Brændeviin burde gives Tolbgodtgjørelse.

I det almindelige Møde, som holdtes Torsdagformiddag, vedtoges det, at næste almindelige svenske Landbrugsmøde skulde afholdes i Stockholm 1868. Til Medlemmer af den forberedende Comitee valgtes Statsraad, Grev B. v. Platen, til Viceformand Overhofstaldmester Friherre F. Braunerhjelm, samt til Suppleanter, Landshøvding, Grev

Viljencranz og Professor Wahlberg. Efterat derpaa Comiteens ovennævnte Forslag i Anledning af Spørgsmaalet om en Jordbrugsbank var vedtaget, gaves Ordet til Grev Holstein-Holsteinborg, der, som Præsident for Landmandsforsamlingen i Aarhus 1866, indbød paa Comiteens Vegne Forsamlingens Medlemmer til at overvære denne. — I Anledning af Spørgsmaalet om Nødvendigheden af en Forandring af de nu gjældende Love og Bestemmelser vedkommende Agerbruget, og Maaden, hvorpaa den bedst skal tilveiebringes, holdt Ritmester Möller et længere Foredrag, hvori han udførligt udviklede sin Anskuelse om Sagen. Forsamlingen udtalte sig for, at visse Dele af de nu gjældende Love og Bestemmelser, vedkommende Jordbruget, trænge til Forandring. — Spørgsmaalet om, hvorvidt de Arbejdsplaner og Undersøgelser, som fremkomme fra Statsagronomerne, burde erholde retslig Gyldighed ved Domstolene, besvaredes bekræftende efter Udtalelser af Præsident Mörner og Prof. Arrhenius. I Forbindelse med denne Sag behandlede Spørgsmaalet om Organisation af Statsagronomernes Virksomhed. Nogle Talere ønskede, at Landhusholdningsfeskaberne maatte erholde en mere udstrakt Ret til at disponere over Agronomerne, medens Præsident Mörner viste Fordelene ved, at Ordningen af deres Virksomhed var i Landbrugsakademiets Hænder. Et Forslag om Nedsættelse af en Comitee til at foreslaae en Udtalelse af Forsamlingen forkastedes, og dermed var Sagen afgjort. — I Slutningsmødet om Tøverbagen forhandlede først Spørgsmaalet om Trangen til et Landbrugsministerium. Prof. Arrhenius oplæste en af Landbrugsakademiet afgiven Betænkning, hvori samme udtalte sig derimod, og derved lod Forsamlingen det blive. — Spørgsmaalet om Nødvendigheden af Indførselstold paa Jordbrugsproducter m. V. fremkaldte ingen Afgjørelse fra Forsamlingens Side; der var selvfølgelig baade Talere for og imod. — I Anledning af Spørgsmaalet, om de nu gjældende Bestemmelser for de almindelige Møder ere hensigtsvarende, eller om de bør forandres, udtaltes den Mening, at de forsaavidt burde

forandres, at Udstillingerne blive Hovedsagen; man skulde mindre betragte Møderne som Sammenkomster, hvor man udveklede Anskuelse, hvilket nu var forekrevet i Bestemmelserne, men derimod som en Leilighed til at blive bekendt med Resultaterne af Jordbrugernes Virksomhed. Paa Grund af den fremskrebne Tid vedtoges det kun at udtale, at man ansaae det for ønskeligt, at de nu gjældende Bestemmelser forandredes overensstemmende med Tidens Fordringer. — Det sidste Spørgsmaal: Have Udstillingerne ved dette Landbrugsmøde haft nogle mere mærkelige nye Gjenstande at opvise? blev ikke besvaret af Forsamlingen; men den udtalte sig kun for Ønskeligheden af, at ved senere Møder et Spørgsmaal som dette opførtes blandt de første paa Programmet, og at Dommerne og andre sagkyndige Personer opfordredes til at besvare det ved Mødets Begyndelse, for at de fremkomne Oplysninger kunde være Medlemmerne til Veiledning ved deres Besøg i Udstillingerne, medens de først nu høre dem, efterat maastee det Vigtigste og Mærkeligste, som der findes, er undgaaet deres Opmærksomhed. Forskjellige Talere henledte specielt Opmærksomheden paa adskillige af de udstillede Gjenstande, som især fortjente Dmtale. Udstillingen af Fedeqvæg omtaltes især som meget tilfredsstillende, navnlig da det var noget Nyt. — Formanden erklærede hermed Forhandlingerne for endte. I sin Slutningstale dvælede han fornemlig ved Jordbrugets Fremgang i alle Lande, hvilket hidrørte derfra, at det var ophørt at være en Slendrian, og derimod kommet til Hæder og Ære, saa at de store Eiendomsbesiddere nu ikke længere, hvad der ofte tidligere havde været Tilfældet, ansaae det for at være under deres Værdighed, selv at give sig af med Driften af deres Eiendomme, og heller ikke, som tidligere, opdrage deres Sønner til alt andet end til Jordbrugere, medens kun den gjordes til Jordbruger, som ikke duebe til noget Andet. Denne Omstændighed, at Jordbruget var kommet til Hæder og Ære var den vigtigste Betingelse for dets Fremgang. Han takkede sluttelig Deeltagerne, Dommerne og Bestyrelsen og sluttede Mødet med et „Gud bevare Kongen

og Fædrelandet". Derefter takkede Præsident Mørner Formanden paa Deltagernes Vegne.

I Forbindelse med Mødet stod Udstillingen af Agerdyrkningsmaskiner og Redskaber samt Dyrskuet.

Stedet dertil var paa den aabne, meget udstrakte Plads ved Søen Østen for Byen. Gjennem en med Vimpler og Flag samt passende Emblemer decoreret Port kom man først til Redstabsudstillingen. Langs den ene Side af Pladsen var der opført et Skuur, aabent indadtil, hvori der var opstillet saadanne Gjenstande, der ikke kunde staae under aaben Himmel, langs den anden var der opført en Bygning, hvori Meieri- og andre Produkter fandtes, og midt imellem dem saaes de Sager, som taaltes at udsættes for Veir og Vind. Locomobiler, Tærskemaskiner m. B. vare opstillede paa den Landstrimmel, der stiller Søen fra Canalen, og Prøver foretoges daglig med dem om Eftermiddagen Kl. 5—7. De udstillede Gjenstande faldt ifølge Kataloget under 607 Nr., af hvilke

546 fra 54 svenske Udstillere

24 - 10 norske —

1 - 1 finsk —

22 - 7 danske —

9 - 1 engelsk —

5 - 2 tyske —

Der fandtes mange gode Redskaber og smukke Samlinger fra de større svenske Fabrikker, der baade vare billige og syntes vel udførte. Mange af Redskaberne vare aabenbart udførte efter engelske Modeller, men nye Constructioner lagde vi ikke Mærke til.

Der uddeelttes 1 Guldmedaille, 11 større og 22 mindre Sølvmedailler, foruden Broncemedailler, hæderlig Dmtale og Pengebelønninger. Guldmedaillen tilkjendtes Hr. S. F. Rasmussen fra Maskinfabrikken Phoenix i Odense.

Smør var udstillet af 25 svenske og Ost af 32 svenske og 1 dansk Udstiller. Større og mindre Sølvmedailler, hæderlig Dmtale og Pengebelønninger uddeelttes.

Prøver af Korn, Frø og Gjødningsstoffer vare udstillede af 37 Svenske, 8 Norske, 4 Danske og 1 Tydske. Medailler vare udsatte, men ingen Belønninger uddeeltes i denne Klasse.

Fra Maskinudstillingen kom man gennem en ligeledes med Flag, Bimler og passende Emblemer decoreret Port ind paa Dyrskuepladsen. Denne, der dannede en stor rectangular Firkant, var paa de tre Sider omgivet af sammenhængende Træbygninger, som Comiteen havde ladet opføre, og hvorved Pladsen fuldstændig indhegnedes. Paa selve Pladsen var der fremdeles opført to mindre Bygninger, der ligesom de foranævnte benyttedes til Staldrum for Dyrene. De vare meget practisk indrettede, ydede fuldstændigt Ly for Veir og Vind, saa at Dyrene kunde være der hele Tiden; kun nogle af Hestene vare udenfor Dyrskuetiden opstaldede i Byen. Midt paa Pladsen var der en stor indhegnet cirkelrund Bane, paa hvilken Dvæget og Hestene hver Dag Kl. 10—2 førtes frem for det da i stor Mængde tilstedeværende Publicum. Det hele Arrangement var meget vellykket. Ifølge Kataloget var der udstillet circa 700 Dyr, der faldt i følgende Afdelinger:

A. Hornqvæg, 263 Stk., nemlig:

- a. Herregaardsrace: 8 Tyre, 19 Køer og 6 Dvier.
- b. Landrace: 4 Tyre, 4 Køer og 3 Dvier.
- c. Korthornsrace: 18 Tyre, 7 Køer og 8 Dvier.
- d. Marsrace: 10 Tyre, 34 Køer og 12 Dvier.
- e. Ayrshirerace: 17 Tyre, 14 Køer og 11 Dvier.
- f. Dvrigे udenlandske Racer: 4 Tyre, 3 Køer og 2 Dvier, som med Undtagelse af den ene Tyr, der var fra Devonshire, tilhørte Anglerracen.
- g. Krydsning af svenske og udenlandske Racer: 17 Tyre, 27 Køer og 38 Dvier.

Der uddeeltes store Præmier, Guld- og Sølvmedailler i Forening med Penge, og man saae mange smukke Dyr, navnlig imellem Korthornsracen og det hollandske Dvæg, men de vare

hyppig tillagte i Ublandet og først for kortere Tid siden indførte i Sverig. Dyrskuet afgav saaledes aldeles intet Billede af Qvægavlens Tilstand i Sverig, men var kun en Udstilling af smukke udenlandske Former, som man ønsker at indføre i Sverig, og hvor man mærkeligt nok har givet de store Federacer og især Korthornet Fortrinet, skjøndt man skulde synes, at i Sverig saavel som hos os vil Malkekvæget i lang Tid være det, der fortrinsviis maa give Indtægter, og at Clima, Jordbundsforhold og Forpleining dog vistnok kun paa meget saa Steder i Sverig kunne siges at egne sig for en saa forbringsfuld Race som den Korthornede. Vi nære derfor megen Frygt for, at de Forventninger, der næres om den Indflydelse, som de indførte fremmede Racer skulde udøve paa den svenske Qvægavl, ville blive skuffede, om det end maa indrømmes, at med den nuværende Udfigt til en stadig directe Affætning af Fedeqvæg til England kunne de indførte Dyr gjøre mere Nytte, end man tidligere kunde vente.

B. Heste, 160 Stykker.

- a. Hingste af orientalsk eller engelsk Blod, over 3 Aar, passende til at forædle andre Hesteracer: 10 Stykker.
- b. Agerbrugs- og Arbeidsheste: 33 Hingste og 29 Hopper.
- c. Rideheste til Krigsbrug samt lette Kjøreheste: 36 Hingste og 56 Hopper.

Endelig var endnu som Extradyr opstillet en 23-aarig Hingst af Olands Kongehesterace.

Der var udfat meget store Præmier, saaledes: som første Hingstpræmie en Guldbmedaille med 25 Ducater, anden Præmie den større Sølvmedaille med 25 Specier osv., og der fandtes en Samling af smukke, om end ueensartede Heste. Dommerne vare imidlertid meget strenge. Af de engelske og orientalske Hingste fandtes ingen værdig til Præmien, og i de andre 2 Afdelinger udbejles kun 2den og 3die Præmie til de ældre Hingste, medens de unge Hingste og Hopper, hvor man stillede

mindre strenge Forbringinger, tildeelttes de fleste af de for dem udstillede Præmier.

C. Faar, 115 Stykker:

1ste Afdeling: Faar af svensk Landrace, 1 Bæder og 2 Flokke à 3 Stk. Moderfaar.

2den Afdeling: Faar af udenlandsk Race med merinos-artet Uld.

a. Merinosfaar med fin Uld: 6 Bædere og 6 Flokke à 3 Stk. Moderfaar.

b. Merinosfaar med middelfin Uld og velbannet Krop: 17 Bædere og 6 Flokke à 17 Moderfaar.

3die Afdeling: Faar af udenlandsk Race med grovere Uld og fortrinnsvis udmærket ved Kjødproduktion.

a. Kortulbede Racer, saasom Southdown, Hampshiredown m. fl.: 24 Bædere og 5 Flokke med 18 Moderfaar.

b. Langulbede Racer, saasom Leicester, Cotswolds, Lincolnshire m. fl.: 9 Bædere og 4 Flokke med 13 Moderfaar.

c. De øvrige udenlandske Racer, saasom Oxfordshiredown, Cheviot m. fl.: 13 Bædere og 10 Flokke med tilsammen 33 Moderfaar.

Af Præmierne, bestaaende af større og mindre Sølvmedailler med et Tilskud af 10 til 25 Specier, uddeelttes endeel, navnlig til de engelske Racer, hvoraf især Southdown vare meget smukt repræsenterede. Ogsaa her savnede man næsten ganske Landracerne.

D. Sviin, 43 Stykker:

a. Af store Racer: 2 Orner og 2 Søer.

b. Af middelstore Racer: 12 Orner og 20 Søer.

c. Af smaa Racer: 1 Orne og 6 Søer.

Af Præmierne, som bestode af større og mindre Sølvmedailler med et Tilskud af 5 til 10 Specier, uddeelttes flere. Svinene vare næsten alle af engelske Racer og deriblandt smukke Exemplarer.

K. Fjederfræ:

- a. Høns: 14 Numre, hvoraf ethvert skulde indeholde mindst 1 Hane og 2 Høns; ialt var der c. 60 Stk.
- b. Kalkuner: 1 Hane og 2 Høns.
- c. Gjæs: 4 Numre, hvert bestaaende af 1 Gase og 2 Gjæs.
- d. Wender: 1 Andrik og 2 Wender.

Af Præmierne, bestaaende af større og mindre Sølvmedailler, udbeesttes 2 til Høns og 1 til hver af de andre Afdelinger.

Dyrene bleve bedømte Dagen før Mødets Aabning og bleve tilstede paa Dyrskuepladsen til Torsdagmiddag. Den sidstnævnte Dag var den egentlige Dyrskuedag, da Afgangen stod aaben for en billigere Entrée; de foregaaende Dage erlagdes en høiere. Samme Dag var der tillige Auction over Dyr; men kun meget faa bleve solgte.

Efterat Dyrskuet var endt om Torsdagen, fandt der om Lørdagen en Udstilling Sted af Fedekvæg, hvilket bedømtes om Fredagen.

Følge Kataloget var der fremstillet circa 200 Dyr, nemlig af:

1. Hornkvæg, 69 Stude, 13 Køer og 10 Qvier samt 7 Kalve.

Samtlige Præmier udbeesttes; den høieste Præmie var for Stude 150 Rd. svensk, for Køer og Qvier 100 Rd. og for Kalve 30 Rd.

2. Faar, som concurrerede i Flokke paa 3 Stykker, vare deelte i:
 - a. Grovuldede Faar med lang Uld: 27 Bede: 9 Flokke og 3 Lam i een Flok.
 - b. Grovuldede Faar med kort Uld: 11 Bede i 4 Flokke, 5 Faar i 2 og 4 Lam i een Flok.
 - c. Faar med Merinosuld: 3 Bede og 3 Faar hver i en Flok.

De høieste Præmier vare for Bede og Faar 50 Rd. og for Lam 30 Rd., men kun enkelte udbeesttes.

3. Sviin, som ligeledes concurrerede i Flokke paa 3 Stk., vare deelte i det større og mindre Slag.

a. Af det større Slag, veieude over $2\frac{1}{2}$ Centner, fandtes 5 Galte og 4 Søer.

b. Af det mindre Slag, veieude under $2\frac{1}{2}$ Centner, fandtes 4 Galte og 6 Søer.

Desuden udstillebes 2 Galte, hvis Race ikke var nærmere angivet.

Af Præmierne, hvoraf den høieste udgjorde 50 Rd., udeleste flere i de forskjellige Klasser.

Torsdag Eftermiddag fandt der en Udflugt Sted til det 2 Miil fra Malmø beliggende Alnarp. De fleste af Medlemmerne deeltog i den og befordrebes uafbrudt hele Eftermiddagen med Extratog fra og til Malmø. Paa Stationen ved Alnarp var der Vogne, der befordrede dem til Landvæsenstinstitutet, hvor man med megen Interesse saae paa de Prøver, der anstillebes med forskjellige Blove og Maskiner, fornemlig den med Guldbedaillen belønnede Meiemaskine fra Fabrikken Phoenix i Odense. Den fortrinlige Samling af Korthornsqvæg, den største i Sverrig, som findes der, tiltrak sig almindelig Opmærksomhed, ligesom ogsaa den efter Professor Meldahls Tegning opførte særdeles smukke og vel indrettede Hovedbygning med sine mange Localer til Samlingerne, Underviisningen m. m. Institutet tæller for Tiden 40 Elever, der alle have Bolig der. De Betalende have hver sit Værelse i tredie Etage, Gratisterne boe derimod to og to sammen. Institutets Udbygninger svare ikke til Hovedbygningen; men i Tidens Løb vil vel den fornødne Harmoni blive tilveiebragt.

Om Fredagen foretoges en Udflugt over Landskrona til Sæbyholm, i hvilken Kongen og hans Broder deeltog. Tvende Extratog befordrede Medlemmerne til Landskrona, hvorfra de med Vogne, der vare stillede til Disposition, befordrebes til det $\frac{1}{2}$ Miil fra Bhen beliggende Sæbyholm. Denne Eiendom, c. 1000 Tdr. Land, tilhører et Aktieselskab, der tilvirker Runkelroesukker og fornemlig her dyrker Runkel-

roerne, medens det ved Siden deraf holder en temmelig stor og udmærket Dvægbesætning, der tildeels ernæres ved Affaldet fra Sukkerfabrikationen. Man besaae her de forskjellige Indretninger, besøgte det nærliggende Hillesborg og samlede senere Kl. 1½ i Parken, for at spise til Middag. To store Telte vare reiste til 1000 Personer, foruden et mindre til Kongen og Følge; det hele Arrangement var meget smukt. Samme Dag besøgte ikke saa af Medlemmerne Kjøbenhavn istedetfor Sæbyholm, idet Comiteen havde sørget for, at de fornødne Dampskibe befordrede dem frem og tilbage.

Om Aftenen gav Malmø Borgere paa Raadhuset et stort Bal med Soupée for Kongen, hvortil alle Medlemmerne vare indbudne med deres Damer, og henved 2000 efterkom Indbydelsen. Den berømte Knudsfal benyttedes til Dansen, og, for at skaffe den fornødne Plads til Buffeter m. B., var der over Gaarden bygget et Glæstags, saa at den var bleven omdannet til en stor Sal, der var meget smukt decoreret, navnlig med den Samling Portraiter af danske og svenske Konger, der gjemmes paa Raadhuset. Der var Overflødighed af Mad og Drikke, Liv og Gemtligghed var i fuldt Maal tilstede, og Ingen forlod Festen uden i høi Grad at finde sig tilfreds med det hele Arrangement.

Ligesom Comiteen havde besørget Logis for dem, som derom havde henvendt sig til den, saaledes havde den ogsaa truffet den Foranstaltning, at der i to af Hotellerne til bestemte Tider kunde spises til forskjellige Priser, ligesom der ogsaa paa Raadhuset daglig var Table d'hôte i Knudsfalen, i hvilket Kongen deeltog de Dage, han var i Byen.

En Billet til Mødet, der gav Afgang til Forhandlingerne, Redskabsudstillingen og Dyrskuet den 3die August, betalttes med 4 Rd., samt en Abonnementsbillet, der gav Afgang til Udstillingerne og Dyrskuet under hele Mødet, betalttes med 6 Rd. Til Dyrskuet betalttes en enkelt Billet den 1ste August med 4 Rd., den 2den med 2 Rd. og de følgende Dage med 1 Rd., samt til Redskabsudstillingen betalttes

en enkelt Billet med 1 Rd. og den gav tillige Afgang til Dyrskuet den 3die og 6te August.

Til Industriudstillingen, som ikke stod i Forbindelse med Landbrugsmødet, maatte der løses særlig Billet.

Mødet talte c. 2500 Medlemmer, og Comiteen har den Tilfredsstillelse, at de Alle i fuldeste Maal paaskjønne de Umage, den havde gjort sig, for at gjøre dem Mødet saa lærerigt og behageligt som vel muligt, og oversaae de enkelte Mangler, som jo ikke kunne undgaaes ved den Slags Forsamlinger.

D.

Den internationale Ostendstilling i Paris i December 1865.

Beretning til det Kongl. Landhuusholdningsseksstabs af Assistent, Lieutenant
J. C. la Cour.

J Henhold til det Kongelige danske Landhuusholdningsseksstabs Skrivelse af 1ste December tager jeg mig herved den Frihed ærbødigst at fremsende nedenstaaende Beretning om den internationale Ostendstilling i Paris.

Den afholdtes i Industripaladset i Paris den 20de og 21de Decbr., efter umiddelbart forud at være blevet bedømt af en dertil bestiftet Komitee, der omfattede 12 Medlemmer, under Ledelse af M. Vesebre de Sainte Marie, General-Inspecteur for Agerbruget.

Det var den første internationale Udstilling af denne Art der er afholdt. De fleste Lande havde sendt Prøver; ialt var der fra 269 Udstillere anmeldt 600 Prøver; deraf var der fra

Frankrig sendt . . 450 Prøver fra 204 Udstillere

Tyskland 41 " " 21 "

Holland 58 " " 13 "

Italien 18 " " 9 "

Danmark 9 " " 8 "

Belgien 11 " " 5 "

Sveits 8 " " 5 "

England 4 " " 3 "

Sverig 2 " " 1 "

At Frankrig som det Land, hvori Udstillingen afholdtes, og at Holland som det forholdsvis bethydningsfuldste Osteland i Europa maatte være stærkt repræsenterede, var at forudsee; desuden er Frankrig et af Hollands vigtigste Markeder for dette Edam- og tilbels Goudaoste, — den franske Marine provianteres saaledes f. Ex. næsten helt med Edamoste —, den direkte kommercielle Interesse blev altsaa en hyderligere Drijfjeder til at give stærkt Møde, og man saae derfor ogsaa store Samlinger af Oste fra forskellige hollandske Kjøbmænd.

At paa den anden Side England var saa ringe repræsenteret kan kun forklares ved, at den engelske Regjering ei tilstrækkelig havde sørget for at gjøre det bekjendt blandt Landmændene og maasse ogsaa for en Deel deraf, at Udsørfelen af de iøvrigt saa bekjendte engelske Oste kun er forsvindende mod Forbruget i selve Landet. At Sveits derimod ikke var langt bedre repræsenteret, er det ikke let at see Grunden til, thi der var det bekjendt, og for Sveits maa det være en Sag af stor Betydning at hævde det gode Renomme, som dets Ost saa længe har havt til en uberegnelig Fordeel for Landet. Desuden var det ei blot i Antal, men ogsaa i Godhed at Sveitserostene fra Sveits paa Udstillingen stode saa langt tilbage for de franske Sveitserost fra Haute-Rhine og Savoyen.

Tydsland, Belgien, Italien og Sverig vare temmelig svagt repræsenterede, de 3 sidste navnlig i Antal, Tydsland navnlig hvad Godheden af de udstillede Prøver angik. De 2 Prøver fra Sverig vare derimod fortrinlige.

Danmark var derimod meget heldig repræsenteret, takket være Landhuusholdningselskabets Bestræbelser og den Smødekommunen, som disse havde fundet hos Landmændene. Ikke blot havde Danmark i Forhold til dets Størrelse sendt de fleste Prøver, næst Frankrig og Holland, der, som ovenfor nævnet, af naturlige Grunde maatte have Overvægten, men Prøverne vare i det Hele taget meget gode, og hvad der navnlig var heldigt, de omfattede omtrent alle de forskellige Slags Ost, der laves hjemme: Sveitser-, Sødmeles-, Skummetmeles-,

Knap- og Myseost, foruden en saakaldet Regizaost, der vel nærmest maa regnes til Klassen Gammelost.

Jeg skal nu kortelig tillade mig nogle Bemærkninger om de udstillede Prøver, om Klassifikationen af Ostene, der vil have Betydning for fremtidige Udstillinger, og om Ostenes Bedømmelse.

Ved Bedømmelsen af Ostene udstiltes først de franske; dette kunde for mange af de franske Osteslags Bedkommende være rigtigt nok, da det var aldeles friske Oste, beregnet til øieblikkelig Forbrug; som Følge deraf maae de laves i en temmelig begrændset Afstand fra Forbrugspladsen, og selvfølgelig kunde hele denne Klasse af de franske Ost ikke vente nogen Konkurrence fra Udlandet, — saa langveis Forsendelse af denne Slags var næsten umulig. Men derimod burde sikkert de franske Ost, som kunne forsendes langveis, og som ere Handelsvarer paa det store Verdensmarked, været udstilte og bedømte sammen med Udlandets Ost af samme Art, — Udstillingen var jo international, og Bedømmelsen burde derfor ogsaa gennemgaaende have været det; det vilde saaledes have været interessant at see de franske Edamost, der navnlig laves i Cantal og det sydlige Frankrig, sammenlignede med deres saa berømte Brødre fra Nordhollands fede Marstegne, eller at see Frankrigs Gruyèreost bedømt sammen med Sveitfes berømte Gruyère.

Nu deltes altsaa Ostene ved Bedømmelsen først i 1) de franske og i 2) Udlandets, og de førstnævnte, der indtog $\frac{3}{4}$ af Pladsen, deltes atter i en Mængde Underafdelinger efter den benyttede Fremgangsmaade. Der var saaledes: a) Brieostene, b) Coulommiers (der aldeles ligne de førstnævnte i selve Ostemassen, men have en lidt anden Form, hvorpaa der mærkeligt nok af Kjøbmændene lægges en saa stor Vægt, at selv Bedømmelseskomiteen tog Hensyn dertil), c) Camambert, d) Bondons & Malakoff og vogesisk Ost, e) Mont d'or, Pont l'Évêque, Pivarots, Kollots og desuden en hel Deel Oste, der ikke kunde henstilles under nogen af de nævnte Slags, men

som dog ligesom disse vare friske, i Reglen meget fede Oste, ofte af en Konsistents som omtrent Oplagt-Mælk, hvor Ballen er løbet fra ved Ostens eget Tryk, beregnede paa at spises snart, ofte saa fede, friske og bløde, at de mere saae ud som Smør end Ost, og spises iøvrigt ogsaa som oftest ved at smøres paa Brød aldeles som Smør og istedetfor dette. — Den berømteste af disse Slags Ost er vel Brieosten, som enhver Fremmed vil have truffet i Paris; det er en fed Ost, lavet af Sødmeel, eller endog med tilsat Fløde fra den foregaaende Mælkning, den er usaltet som de fleste Ost af denne Slags, eller meget lidt saltet, i den første Tid er den lidt kornet, men faaer snart en fuldkommen ensformig fed Konsistents. — Camambertosten, som ogsaa er kendt af enhver Pariser, ligner meget Brieosten, er mere gul i Ostemassen (et Kjendtegn paa dens Godhed) og er kun en lille Ost, der veier mellem 1—2 Pd.; en egen Slags af dem veie endog kun $\frac{1}{2}$ Pd., ere indhullede i Tinsolie og en Slags Kurvefletning, have en meget fiin Smag, betales meget dyrt, og sælges under Navn af Krinolineost. — Naar man en Tirsdag eller Fredag Morgen tidlig besøger Centralhallerne i Paris umiddelbart før de egentlige Osteopraab finde Sted, vil man forbauses ligesaa meget over den store Masse Brie-, Camambert- og navnlig Livarot-Ost, der tilføres, som man beundrer den nette og hensigtsmæssige Maade, hvorpaa disse bløde Oste ere indpakkede i særlige til Forsendelsen indrettede Kurve. — Her spises kun lidt Smør, saa megen mere Ost, og man handler vist rigtigt deri.

De franske Ost, der havde en fastere Ostemasse, saa de kunne forsendes langvejs, vare delte i: a) Roquefort, b) Cantal og Laguiole, c) Gérardmer, d) en Mængde forskjellige Faare- og Gødemelksoste, e) Gruyère (Sveitsjer), f) Hollandske (Edam) og g) „Forstjellige“, som ikke kunde henføres til nogen bestemt Klasse. Af disse Slags Ost er Edam, Gruyère og Roquefort de bekendteste. Den i det sydlige Frankrig lavede Edamost afgiver et meget godt Produkt,

hvoraf de fristere sælges paa Markedet i Paris, de ældre derimod udstibes over Marseille og Bordeaux og betales i Reglen høiere. Dog kan ingen af dem maale sig med de hollandske Edammere, der baade ere federe, mere egale og med nok saa pikant en Smag. — Den berømte Gruhøre ost eller hvad almindelig forstaaes ved „ægte“ Sveitsferost eller Emmenthalerost, har faaet sit Navn af en lille Landsby Gruhøre (eller Greiers paa Tydsk) i Kanton Freiburg; den laves forhen kun i Sveits, men laves nu ganske fortrinligt i Vogeserne, Jura og Ain og mange andre Steder, hvor man ei har Alpegræsning. Man laver 3 Slags: hel fed, halv fed og mager, henholdsvis af sød, af halvt sød og halvt stummet og af stummet Melk; det er navnlig de halvsede, der oftest træffes i Handelen og bruges tillige med Edamosten til at proviantere Hær og Flaade. For at faae dem rigtig gode og modne, beholder man dem ofte i Magasinet i $1\frac{1}{2}$ —2 Aar, før de konsumeres, — noget vi vist i Reglen feile imod hjemme. En vel dannet Skorpe og temmelig store, men ikke for talrige Huller indvendig ere Tegnene paa, at Fabrikationen har været god. — Roquefortosten, som jo er mindre kjendt ud over Frankrigs Grændser, er ikke desmindre en af de mest velsmagende Ost, der har en hel Deel tilfælleds baade i Smag og i Ostemassens Konsistens med de berømte engelske Stiltonost, og ligesom disse jo faae en blaaagtig Farve indvendig, naar de ere tilstrækkelig gamle og isvrigt ere af bedste Slags, saaledes er ogsaa Roquefortosten — og i endnu høiere Grad — gjennemkrydset af og marmoreret med blaa Aarer. Den laves ved Roquefort i Aveyron af Faaremælk, blandet med lidt Gødemælk; man regner, at der ialt hertil holdes 100,000 Faar i den nævnte Egn, og man tillægger den eiendommelige Maade, hvorpaa Faarene her malkes, en væsentlig Indflydelse paa Ostens Godhed. Efterat man nemlig har malket Faaret, slaar man Patterne med Bagsiden af Haanden, hvoraf Faarene ingen Skade skulde have, og derefter kan man endnu malle en lille Smule Melk fra dem, som naturligvis er meget fløderigere

end den første. Om imidlertid end denne Indflydelse er noget tvivlsom, saa er det derimod aabenbart, at de særdeles fjølige Klippehuler, hvori Osten opbevares, have en stor Indflydelse, og om derfor end denne Ost ogsaa laves enkelte andre Steder, kan den slet ikke maale sig i Godhed med de Oste, der udgaae fra Hulerne i Kalkklipperne ved Roquefort. Disse Huler ere af forskjellig Størrelse, dannede af Naturen i Klippen, og en Muur, der dækker den aabne Side af dem, er det eneste, Kunsten har bidraget til Dannelsen af dem. Bestandig strømmer en iskold Luftstrøm gennem dem, og navnlig naar Varmen er høi udenfor, er Strømmen meget stærk; altid er den saa stærk, at den hurtigt udpuster et tændt Lys, man holder i Aabningen; selv ved en Luftvarme udenfor af 29° C. i Skygge, forbliver Luften inde i Grotten kun 5°. Osten er som sagt fortrinlig velsmagende og meget søgt, og man kan derfor ei undres over, at Kurven tilbedte den en Guldmedaille, men derimod synes det mindre vel betænkt, at Krespræmien, hvoraf der kun uddeltes een, og hvortil alle de forskjellige Slags Ost fra alle Lande samlede konkurrerede, ogsaa blev tilbent denne Ost, hvis Fabrikation er saa begrændset og altid maa vedblive at være det, formedelst dens Fordring til en eiendommelig abnorm Lokalitet, og som tilmed laves af Faare- og Gedemelk; Krespræmien synes at burde være givet til en Ostesort af en almindelig udbredt Betydning og Interesse, det være sig nu enten til Gruyère, Edam eller en af de berømte engelske Ostesorter.

Medens de franske Ost bedømtes for sig, og altsaa paa en Maade unddroge sig Konkurrencen, bedømtes alle Udlandets Ost konkurrerende med hinanden, hvilket aabenbart gav denne Deel af Udstillingen en forøget Interesse, thi derved vilde man komme til at see, om det Renommée, som et eller andet Land har for en eller anden Ostesort, f. Ex. England for Stilton og Cheddarosten, Sveits for Gruyère- eller Sveitferosten, Holland for Edamosten, Italien for Parmasanosten, Belgien for Herveosten osv., om dette Renommée er uantasteligt, eller

om de ikke i andre Lande kunne naae samme Fuldkommenhed. Noget bestemt Resultat i saa Henseende kan ikke udbrages af en enkelt Udstilling, og jeg skal derfor indskrænke mig til at bemærke, at der vel var et Par Tilfælde, der syntes at bestyrke denne Mening, som — i Modstrid med den hidtidige Antagen — er fremsat og forsvaret af den engelske Chemiker Dr. Woelker*).

Betydningen af en international Konkurrence i saa Henseende er altsaa indlysende, og derfor bleve først alle de Ost sammenstillede, som ere lavede paa een og samme Maade, som ere Gjenstand for den store Verdenshandel, og som sølgelig ville komme til at konkurrere med hverandre paa Verdensmarkederne. Men foruden disse var der udstillet en Mængde Prøver af Ost fra de forskjellige Lande, som kun ere Gjenstand for Landenes eget Forbrug, som laves paa en i Reglen for hvert enkelt Land eiendommelig Maade, som altsaa ikke kunde sammenlignes med hverandre, men maatte sammenlignes med de forskjellige Prøver af samme Slags udstillede fra samme

*) Paa mine Reiser har jeg ofte søgt Oplysning om dette Punkt, og jeg troer da at være kommet til det Resultat, at vel kan man altid ved Omhyggelighed og Orden nærme sig temmelig tæt til det tilfattede Produkt, men at der dog ofte vil være Lokalitetsvanskeligheder (mindre passende Græsgange eller Vand), der ville gjøre det umuligt ganske at naae dertil. Jeg vil saaledes blot nævne som Exempel, at ikke saa Bønder, der i Nordholland vare renommerede for deres Edamost, og som ere flyttede til Sydholland, hvor Forholdene tilsyneladende ere de samme, dog ikke der have kunnet lave gode Edamoste som forhen, — Formen have de vel, men Godheden er ikke saa lidt under. Det samme gjælder for Friesland's Bedkommende, og derfor har Ostefabrikationen skjønt forsøgt aldrig kunnet faae rigtig Indgang der. Det gaaer endog saa vidt, at naar man fra Nordholland henter Malkesøer i Friesland, da blandes de første Dages Mælk, der jo er Produkt af friskt Græs og Vand, ikke i den øvrige Mælk, da den gjør Osten mindre god, saa at endog Ostehandlere paastaae at kunne see det. — Det er ikke aldeles tilfældigt, at man paa den ene Side af Zuydersøen laver Ost, paa den anden Side Smør.

Land. Vel bør denne Slags Ost, — som vi maastee kunne kalde Landost eller Lokaloft — fortrinsviis bedømmes og belønnes ved vedkommende Landes særlige Udstillinger; men da en Verdensudstilling som denne er et af Midlerne til muligvis at aabne et Marked for en eller anden Landost ogsaa udenfor selve Landets Grændser, og da hele denne Forskjellighed af Oste gjorde Udstillingen særlig interessant, saa var deres Tilstebeværrelse her ei blot formel, men ogsaa reel berettiget, og Juryen maatte altsaa bedømme og præmiere dem. — Udlandets Oste deltes altsaa i 2 Klasser, dels de almindelige: Verdensostene, dels de lokale: Landostene, og hver af disse atter i de enkelte Slags.

Af de første indtog de hollandske Ost den mest fremragende Plads, og af disse atter Edamostene, som vare møbte meget talrige, og dels temmelig friske, saaledes som de forsendes til de nærmest liggende Lande, dels ældre, endog fra 1863; dels havde de deres smukke naturlige gule Farve, som det engelske Marked forlanger, dels vare de indsmurte med den bekjendte bruunrøde Tournesolfarve, som de fleste andre Forbrugere foretrække; dels var Skorpen udbendig glat, naar de, som almindelig, tørres paa Hylde, dels havde den det tærneede Indtryk af det grove Seglgarnsnæt, naar den tørres ophængt i dette; dels var det „Aleene“, dels „middelbaere“, dels „Committe“, — kort sagt, Edamosten var repræsenteret i alle sine Former, Aldre og Nuancer, — det var en meget rig og smuk Samling. Hollænderne tog alle Præmierne i denne Klasse paa een nær, som gik til Preussen, men som alt anført vare de franske Edamoste allerede forud særskilt bedømte, og derved undbragne en Konkurrence med de hollandske, i hvilken de upaatvivleligt vilde være kommet til at ligge under, om de end nærmede sig dem betydeligt.

Den næstvigtigste Klasse af de almindelige eller Verdensostene vare Sveitserostene. Som alt anført havde Sveits viist en mærkelig Efterladenhed i at sende Prøver; men den værste Konkurrent, de franske Sveitseroste, var allerede bedømt,

og dog maatte Sveits afstaae den ene af de 5 Præmier, der gaves til denne Klasse, til Baiern. — Flere af Præmierne, der gaves saavel til de originale som de franske Sveitseroste, tilfaldt de saakaldte »Fruitières« : Fælledsofterier.

Ostene, lavede paa Sveitserost Maner, vare derimod talrigere og godt repræsenterede; det var Danmark, Sverig og Tydskland, der her konkurrerede. De danske Ost erholdt Prisen, idet Raadmand Boyes Prøve stilledes som Nr. 1 og gaves Sølvmedaillen; Grev Hamiltons fra Bardebäck i Skaane erholdt ogsaa Sølvmedaillen som Nr. 2; desuden præmieredes Propr. Trocks (Kragrupgaard ved Slagelse) og Forpagter Olsens (Vibyggaard ved Koeskilde) med Bronzemedaille; andre Præmier uddeltes ikke i denne Klasse. Som Bedømmelsen viser, var man altsaa vel tilfreds med de danske Sveitseroste, men ankede over deres Friskhed, ligesom man ogsaa fra et engelsk og fransk Standpunkt kunde ønske dem noget federe, navnlig end et Par af de udstillede Prøver. — Ostens høie Priis hjemme gjør det imidlertid umuligt at aabne noget Marked for den herude, hvor man vil kunne have den ægte Sveitserost til samme eller endog billigere Priis.

Med Cheddarosten optraadte England og Sverig (Grev Hamilton) konkurrerende; de erholdt begge Præmie. Med Chesterost konkurrerede England og Holland; det første tog Præmien. Med italienske Oste (Parmasan, Grana, Stracchino, Provole, Gorgonzola o. fl.) konkurrerede Italien og Østerrig, — dette erholdt Præmien for den sidstnævnte Sort, Italien for de øvrige. — Af Limburgosten var der udstillet en Deel Prøver fra de forskjellige tydske Lande; men de tiltrak sig kun ringe Opmærksomhed; Preussen og Baiern toge de 2 Præmier, der tildeltes Limburgostene.

Af de Osteforter, der kun fandtes udstillede fra eet Land og altsaa faldt under Kategorien Landoste eller Lokaloste, indtog naturligtvis igjen Hollands første Plads. Det var især de mangfoldige smukke Prøver af den gule og temmelig fede Sødmelksoft, der navnlig laves i Provindsen Sydholland, den

saakaldte Goudaost, der tiltrak sig almindelig Opmærksomhed, og for hvilken der vist vil aabne sig et større Marked her i Paris end hidindtil. Derimod saab den ogsaa fra Holland udstillede Møgleost mindre i Franskmændenes Smag; det er en Skummetmelksost, der navnlig laves i Sydholland, især i Omegnen af Leyden, hvorfor den ogsaa ofte gaaer under Navn af Leydenost. Det er en mager, men ogsaa billig Ost, og den stærke Indblanding af Melkiker i Forbindelse med en god Behandling giver den en pikant Smag, som gjør den til en af de mest yndede Ostesorter i Holland, der endog sjældent mangler paa de rigeste Borde. De udstillede Prøver vare fortrinlige.

De fleste af de fra Belgien udstillede Prøver vare af Herveosten, der laves i det ligesaa smukke som interessante Landskab i den store Bakkeegn Nordost for Liège, egentlig den nordligste Ende af den lave belgiske Ardennerkjæde. I Belgien laves en Mængde forskjellige Ostarter, men Herve er det eneste rigtige Ostekammer i Belgien, og den derfra udførte eienommelige Ost er meget søgt overalt i Belgien. Paa Udstillingen tog den 2 Præmier.

Fra Tydskland var udstillet ikke faa lokale Ostarter, en stor Deel af dem med indblandet Faare- eller Gedemelk. Om disse Ost end ere af en Deel lokal Betydning, vakte de her kun ringe Interesse og tildeltes ialt kun 3 Præmier.

Af de danske Lokaloste tiltrak Fægermester Beck's Skummetmelksost sig fortjent Opmærksomhed og tildeltes Sølvmedaillen. Ogsaa den af Madame Nielsen fra Øverød ved Byngby udstillede Sødmelksost tildeltes Præmie („hæderlig Omtale“), derimod kunde hendes Mhyseost, hvor fortrinlig den end var, ikke bane sig Vej, da den, ligesom ogsaa Madame Hansens Rnapost og Hr. Wohnsens Regizaost, gaaer i en saa helt modsat Retning af det Franskmændene ønske ved en velsmagende Ost, og disse 3 Ostesorter, hvoraf der ikke var nogen tilsvarende, hvormed de kunde sammenlignes og bedømmes, undsløg Turyen sig derfor fra at bedømme, menende, at det

navnlig maatte være paa Landets egne Udstillinger, altsaa sammen med flere Ost af samme Slags og midt iblandt et Publikum, som kjendte og forstod at vurdere disse Ost, at de maatte hente de Præmier, som først da vilde have deres fulde Betydning.

Endnu skal jeg tilføie, at Udstillingen, der afholdtes samtidigt med en stor Fjerkræudstilling, vakte særdeles megen Opmærksomhed og var i de 2 Dage, den varede, saa stærkt besøgt, som det vel var muligt. Det var derfor vanskeligt, for ei at sige umuligt, paa den almindelige Udstillingstid at kunne faae en Oversigt af dem; jeg var saa heldig at faae Afgang til den, før den aabnedes for Publikum.

Paris den 5te Januar 1866.

Om Skovdyrkning i det vestlige Jylland.

Af Forstcandidat Ch. Lütken.

Paa en Reise, jeg i afdvige Efteraar med Finantsministeriets Tilladelse fandt Leilighed til at foretage i det vestlige Jylland, har jeg, saavidt det under saadanne Omstændigheder lod sig gjøre, stræbt at sætte mig ind i Plantagevæsenet i disse aabne og skovløse Egne. Den Overbeviisning, jeg allerede forud nærede, at store udstrakte Skove vilde være en stor Velsignelse for Jyllands vestlige Halvdel, har jeg faaet yderligere bekræftet; men jeg har tillige faaet et klarere Begreb om de Vansteligheder, man under Arbeidet henimod Tilveiebringelsen af saadanne Skove vil have at overvinde. Disse Vansteligheder, som dels ligge i Befolkningens Ulyst til Træplantning, dels i de ugunstige Naturforhold, maae kjendes nøie, for at bekjæmpes med Held, og mine Bestræbelser have derfor især været rettede paa at erhverve et saadant Kjendskab.

Befolkningens Uvillie, der vistnok for største Delen maa udledes derfra, at den har været Vidne til saa mange slet forberedte og ledede, og derfor mislykkede Plantningsforsøg, vil rimeligvis snart tabe sig, naar det først tydeligt viser sig, at Skovanlæg paa de allerfleste Steder nok kan lykkes, naar det kun udføres paa den rette Maade. Det gjælder derfor især om at studere Naturforholdene saavel som Maaderne, hvorpaa de naturlige Hindringer for Træværten bedst overvindes, og herpaa har min Opmærksomhed paa Reisen ogsaa fornemmelig været henvendt.

Resultaterne af, hvad jeg i denne Henseende har iagttaget, ere samlede og ordnede i efterfølgende Fremstilling, som et ringe Bidrag til Belysningen af denne for Fædrelandets Vel saa vigtige Sag.

Den almindelige Interesse, Spørgsmaalet om de jydskes Hebers Beplantning i den seneste Tid har vakt, er et saa sikkert Vidnesbyrd om, at Beplantningens Nytte og store Betydning i klimatiske Henseende anerkjendes af alle Sagkyndige, at en nærmere Begrundelse heraf formentlig uden Skade her kan forbigaaes, saameget mere som en saadan Begrundelse for ikke længesiden har været at læse i Fædrelandet for forrige Aar Nr. 166—169, hvor Skovens Indflydelse paa Jordbund og Klima udførlig er omhandlet.

Maaden, hvorpaa denne vigtige Sag practisk bør angribes, synes derimod at staae mindre klart for den store Almenhed, hvorfor nogle orienterende Bemærkninger i denne Retning forhaabentlig ikke ville være uden Nytte. En udtømmende Behandling af Beplantningsspørgsmaalet er vel neppe endnu mulig, saalænge paalidelige Erfaringsstabeller over de i Plantagerne anvendte Træarters Tilvæxt saavel som over Udbytten af Bevoringerne paa Heberne ikke findes; thi uden saadanne lader navnlig Spørgsmaalets oekonomiske Side sig ikke behandle paa en tilfredsstillende Maade. Men dette Savn bør — saa føleligt det end kan være — dog ikke affrække fra at drøfte Sagen saa omhyggeligt og grundigt, som det foreliggende Materiale tillader, for at den factiske Tilstand og de allerede gjorte Erfaringer kunne blive almindelig bekjendte og rigtig vurderede.

Ved Hebebeplantningen som overhovedet ved ethvert Foretagende af industriel Natur maa det først og fremmest afgjøres, om det er muligt og dernæst om det kan betale sig. Beplantningens Mulighed, som beroer paa Bestaffenheden af de forhaanden værende Naturforhold, maa selvfølgelig først godtgjøres, før Sagens oekonomiske Side kan bringes paa

Bane; thi alle oekonomiske Beregninger blive overflødige, hvis Naturforholdene umuliggjøre Tilblivelsen af de Skove, paa hvilke saadanne Beregninger skulle finde Anvendelse; men fra en anden Side betragtet beroer Muligheden dog ogsaa for en Del paa de Omkostninger, man kan og vil anvende, og for saa vidt flyde de to Spørgsmaal over i hinanden.

Dog vil det uden Tvivl være rigtigst i Fremstillingen at holde dem skarpt adskilte, da dette formentlig giver den klareste Indsigt i Forholdene, og, idet jeg forbeholder mig, naar engang de omtalte Udbyttetabeller foreligge, at komme tilbage til den oekonomiske Side af Sagen, skal jeg her foreløbig indskrænke mig til Behandlingen af den rent tekniske Side, hvilket jeg saameget roligere kan gjøre, som Plantagernes indirecte Rentabilitet, der viser sig deri, at de bidrage til at gjøre Klimaet mildere og Landet mere frugtbart og beboeligt, neppe betvivles af Nogen, og Skovankægget saaledes vil være fuldstændig retfærdiggjort, selv om det senere skulde vise sig, at dets directe Rentabilitet kunde drages i Tvivl.

Hebernes naturlige Bestaafenhed saavel som Træarternes eiendommelige Fordringer til Jordbund og Klima betinger ikke alene Plantageanlæggets Mulighed, men ogsaa Maaden, hvorpaa et saadant Anlæg maa udføres. Hebebeplantningens tekniske Vanskeligheder kunne derfor kun med Held bekjæmpes, naar man nøie kjender Jordbundens Sammensætning og physiske Eiendommeligheder, de ved Beplantningen mest anvendelige Træarters særegne Natur og Livsforholdigheder, samt endelig alle tidligere anvendte saavel som alle nu brugelige Culturmethoder.

Det Følgende vil saaledes passende kunne inddeles i tre Hovedafsnit: 1) Jordbunden, 2) Træarterne, 3) Dyrkningsmaaderne.

1. Jordbunden.

De udstrakte Heber, som bedække størstedelen af Sjællands vestlige Halvdeel og paa sine Steder ogsaa nærme sig Østkysten, synes vistnok i Hovedsagen alle at have den samme Character,

en mager Jordbund og en fattig, ensformig Vegetation, men ere ikke desto mindre ikke lidet forskellige, alt efter som de have en mere eller mindre gunstig Beliggenhed, eller en paa plantenaerende Bestanddele rigere eller fattigere Jordbund. Da nu Jordbundens øvrige Bestaffenhed og navnlig de Egenstaber, som komme i Betragtning ved Skovavlæg, i ikke ringe Grad betinges af Terrainforholdene, og da tilmed Terrainets to Hovedarter, Sletten og Bakkerne, forekomme temmelig skarpt sondrede hver i sin Egn, turde det maaske være hensigtsmæssigt ved Jordbundsbeskrivelsen at skjelne mellem disse to Terrainarter.

a) Den flade Hebe udbreder sig især i Hebeegnens vestlige Dele og danner store uoverfluelige Lyngsletter, kun nu og da afbrudte af mindre dyrkede Strækninger, eller især langs Aaløbene af Mosebrug. Disse Sletter ere dels ganske flade med et jævnt og svagt Fald mod Vest eller mod et af de store Vandløb, som gjennemstrøme dem, dels svagt bølgeformige med høiere og lavere Steder, uden at de dog derved tabe Slettens Character og Udseende.

Den lette sandede Jordbund have disse Sletter tilfælles med Hebebakkerne, eiendommelig for Sletterne er derimod Ahlen, en af Trævæxtens værste og farligste Fjender i disse Egne. Ahlen er dannet og dannes maaske endnu af Humusfyre, der i Forbindelse med Fernelte sammenkitter Sandet til en fastere eller løsere Mæsse. Den danner Lag af forskjellig Mægtighed fra 1 Fod til $\frac{1}{2}$ Tomme, og forekommer i forskjellig Dybde, dog sjelden dybere end 1 Alen eller nærmere Overfladen end $\frac{1}{2}$ Fod. Snart er den saa fast, at den kun kan gjennembrudes med stærke Hækker og Jernstænger, snart saa løs, at den uden Vanskelighed lader sig bearbejde med Spaden; men saavel dens haardeste som dens blødeste Afændringer stemme alle overens deri, at de meget vanskelig lade Vandet gaae igjennem sig, og heri maa Ahlens skadelige Indflydelse paa Trævæxten især søges. Regnvandet, som ikke kan synke igjennem den, foranlediger nemlig især i Lavningerne skadelige Forsumpninger, og omvendt kan Grundvandet heller ikke nedenfra

udbrede sig opad til de øverste Jordlag, naar disse om Sommeren blive altfor stærkt udtørrede. Den Hindring, som Ahlen saaledes lægger for Fugtighedens fri Bevægelse i Jordoverfladen, bevirker altsaa, at Jorden snart er altfor vaad og snart igjen altfor tør; men en saadan Vexel af overdreven Fugtighed og overdreven Tørke kunne de fleste Træarter ikke taale. Denne indirecte Indflydelse paa Træværten gjennem dens Indvirkning paa Jordbundens Fugtighedstilstand er dog ikke Ahlens eneste skadelige Virkning, directe skaber den ogsaa derved, at Træernes Rødder enten slet ikke eller dog kun med stor Vanskelighed ere istand til at gjennebrude den. Træer med fladt løbende Rødder lide selvfølgelig mindre herved end saadanne, hvis Rødder søge i Dybden; Rødgranen kan saaledes bedre voxe, hvor der er Ahlunderlag end Fyrren; men i denne paa nærende Bestanddele saa fattige Jord er det dog ogsaa for det fladt udbredte Rødsystem en hemmende og svækkende Begrænsning ikke at kunne sende Siderødder ned i de dybere liggende Jordlag. Heldigvis forekommer Ahlen langtfra i alle flade Heber, og selv, hvor den findes, synes den oftere at danne mindre adskilte Grupper med mellemliggende ahlfri Steder end vidtstrakte sammenhængende Lag, skjøndt saadanne ganste vist heller ikke høre til Sjeldenhederne. En vis Fugtighedsgrad synes nødvendig til dens Vedligeholdelse, hvorfor den især træffes paa siede Steder uden tilstrækkeligt Afløb. Heber med en svag bølgeformig Overflade have derfor gjerne Ahl i Lavningerne, medens de mellemliggende høiere og derfor tørrere Partier ikke sjelden ere ahlfri eller dog ibetmindste langt mindre ahlrige.

Iøvrigt er Jordbundens Sammensætning og Bestaffenhed i den flade Hebe, saavidt min Erfaring strækker, temmelig ensformig. Øverst ligger sædvanlig et Lag Hebehumus, dannet af Lyngens henfaldne Rester. Under dette, der i det Høieste kan være 3 à 4 Tommer tykt, findes et Lag af mere eller mindre graatfarvet Sand paa nogle Tommers Tykkelse, og derved igjen et af Jerntveilt gulfarvet Sandlag, der hviler

paa det af grovere hvidt Sand bestaaende Underlag. Hvor Ahlen forekommer, er den indstødt mellem det graa og det gule Sand, saa at man, naar man ved Eftergravning først har naaet dette sidste, ikke behøver at søge den dybere.

Sand er saaledes afgjort Jordbundens Hovedbestanddel, og kun undtagelsesvis findes en ringe Mængde Ler indblandet og endnu sjældnere et Underlag af Mergel. I sidste Tilfælde vil der vel kun sjelden blive Tale om Skovanlæg, da Heben ved Mergling let vil kunne forvandles til frugtbart Agerland, i første derimod vil Leret, selv om det forekommer i saa ringe Mængde, at Agerdyrking ikke vil kunne lønne sig, være af stor Betydning for Træværten, og maa derfor ved Jordbundsundersøgelsen nøie paaagtes.

Lyngen, som danner Hebehumus, voxer sædvanlig i 15 à 20 Aar, derefter gaaer den ud og erstattes af en ny Lynngeneration og saaledes videre. De stadigt henvisnende og affaldende Blade saavel som Resterne af de paa hinanden følgende Lynngenerationer forøge lidt efter lidt Humuslaget, saa at Jorden tilsidst bliver frugtbar nok til at ernære større og mere fordringsfulde Planter. Det er derfor af stor Bigtighed, at Lyngen faaer Lov til uforstyrret at fortsætte sin Væxt, og overordentlig skadeligt, naar Heberne berøves det af Naturens Haand gennem Aarhundreder langsomt tilveiebragte Gjødningsstof ved den desværre ligesaa almindelige som forærvelige Lyngtørvsfræling. De affrællede Heber ere let kjendelige paa deres magre og fattige Udseende, men Hebebranden kan dog undertiden have endnu mere ødelæggende Virkninger. Indtræffer den paa en Tid, da Hebehumus'en er fugtig, affvinder Jlden sædvanlig kun Lyngtoppen uden at angribe Humuslaget, og i saa Fald er den temmelig uskadelig, da Lyngens i Jorden skjulte og af Jlden ubestaaede Rodstof snart igjen vil stude ny og kraftige Skud, ja en saadan Affvidning anvendes endog ikke sjelden, naar man vil opdyrke en Hebe, som forberedende Behandling, for ved Lyngassen at neutralisere en Del af den fri Syre i Humuslaget. Ødelæggende bliver

Hedebranden derimod, naar den opstaaer under en langvarig Tørke. Den udtørrede og brændbare Hedehumus antændes nemlig under saadanne Omstændigheder ogsaa og afbrænder undertiden saa fuldstændig, at intet uden det gølse Sand bliver tilovers. Den sørgelige Sandflugt, som i Løbet af de sidste 5 à 6 Aar er opstaaet ved Nørre Gludsted og som trods alle Dæmpningsbestræbelser aarlig har grebet videre om sig, saa at Flyvesandet nu dækker omtrent 1500 Tønder Land, skulder en saadan Hedebrand sin Oprindelse.

Da der nu saaledes, uagtet de flade Hedes tilshneladende ensartede Bestaffenhed, viser sig en ret betydelig Forskjel i deres Productionsevne, er Valget af de Heder, man agter at beplante med Skov, en Sag af ikke ringe Vigtighed. Om den paa-gjældende Hede har lidt af Tørrestræling eller Hedebrand falder i Almindelighed strax i Dinene; mindre let er det ved en blot overfladisk Betragtning at afgjøre, om den har Ahlunderlag eller om Sandet er blandet med Ler eller andre frugt-bargjørende Bestanddele. Fuld Visshed herom kan kun vindes ved Gravning og directe Jordbundsundersøgelse, som derfor heller albrig maa forsømmes, hvor en afgjørende og endelig Beslutning om en Hedes Anvendelse skal tages; til foreløbig Orientering giver derimod den forhaanden værende naturlige Vegetations Art og Bestaffenhed gode og paalidelige Vink. Ægte eller, som det sædvanlig kaldes, gult Mos er saaledes characteristisk for de bedre Lav, eller som det hedder i Folkemund hvidt Mos for de slettere Heder. Lyngen paa de første er i Almindelighed høi, tæt og kraftig, paa de sidste lav, sparsom eller endog ganske manglende og erstattet af de endnu nøisommere Planter Kevlingbær og Melbærris. Hvor Lyngvæxten er god og især hvor det gule Mos udbreder sig paa Jordoverfladen imellem Lyngplanterne, kan man være temmelig sikker paa, at Ahlen enten ganske mangler eller dog kun forefindes i saa ubetydelig Mængde, at den i ingen væsentlig Grad hindrer Fugtighedens fri Bevægelse i Jorden, og paa saadanne Localiteter vil Skovkultur i Almindelighed ikke være vanskelig. Hvor

det hvide Mos derimod hersker og hvor den almindelige Hede-lyng afløses af Klokkelyng, Revlingbær og lignende, vil man i Reglen finde Ahl, især i alle Lavningerne, hvor den tilstrømmende Fugtighed befordrer dens Dannelse og Vedligeholdelse. Her vil Skovkultur være forbunden med store Vanskeligheder og neppe give noget tilfredsstillende Resultat, med mindre Ahlen gjenembrydes og Vandet afledes, hvilket imidlertid kan medføre saa betydelige Udgifter, at Anlægget af denne Grund maa opgives.

b) Den bakkede Hede forekommer især langs Landets Høibergh paa Grændsen mellem Vesteregns flade Heder og Østkystens frugtbare Egne. Steile Høie og bratte Skrænter, der omgive snævre og dybe Dalstrøg, danne her Landskabet. Jordsmonnet er let og sandet, men væsentlig forskjelligt fra den flade Hedes Jordsmon derved, at Ahlen her spiller en langt mere underordnet Rolle og sædvanlig kun forekommer hist og her i Bunden af Dalene, eller dog, om den end findes paa enkelte Steder udenfor disse, kun yderst sjelden forarsager Surhed i Jorden, fordi Jordsmonnets Bakkeform forhindrer Vandets Stagnering. Den magre, men dybe Jordbund egner sig derfor godt til Skovgrund, idet Trærødderne have rigelig Plads til at udbrede sig og saaledes blive istand til at opsamle den sparsomme, tyndt fordelte Næring. Til Ugerland er den derimod mindre vel sikket, allerede paa Grund af Terrainbesskaffenheden. I Veiledalen seer man rigtignok saadanne steile Skrænter besaaede med Korn, men dette maa sikkert betragtes som et Misgreb; thi ikke alene er Dyrkningen af disse magre Jorder i sig selv kun lidet lønnende, men selve Dyrkningsarbejderne ere ovenikjøbet vanskelige og besværlige. Dette gjælder ikke alene om Pløining og Harvning, men ogsaa om Transporten af Gjødningen og det høstede Korn. Hertil kommer endnu den Ulempe, at den med Møie og Bekostning paaførte Gjødning kun i ringe Grad kommer Jorden til Gode, da den for en stor Del igjen fyller ned i Dalene med Regnvandet. Alle Bakker, som ere saa steile, at man kun kan pløie

dem fra een Side, eller som Landmændene kalde det „maa hente Furen“, maae derfor betragtes som ubetinget Skovgrund, da Skov anlæg paa saadanne Steder sikkert vilde være langt fordeelagtigere end Agerbrug. Skovene medføre desuden den Fordeel, at de hindre Nedstylning af Grus og Sand fra Bakkernes Toppe over de nedenfor liggende frugtbare Strækninger.

Med Hensyn til de skarpe og kolde vest- og nordvestlige Vinde, der i Vesterjylland næst Ahlen er Trævæxtens værste Fjende, maa Skov anlæg paa den bakkede Hebe ogsaa anbefales. — Mellem Bakkerne, hvor Vinden idelig standses og brydes, lide Plantningerne nemlig langt mindre ved dens Angreb end paa Sletterne, hen over hvilke den stryger uafbrudt og med hele den fra Havet medbragte Raahed. Er end paa Bakkerne enkelte vestlige Skraaninger endog mere udsatte end Sletterne, ligge til Gjengjæld alle østlige og sydlige Skraaninger fuldstændig i Lø; og hvad dette betyder for Trævæxten kan iagttages paa mange Steder, blandt andet ogsaa paa en slaaende Maade i en lille Plantage ved Skade Præstegaard i Klovborg Sogn i Nærheden af Mattrup, hvor Granen paa en Skrænt, der vender mod Syd og Øst, i de sidste 4 Aar er bleven omtrent 6 Alen høiere, medens den samtidig paa Bakkens nordvestlige Affald næsten ingen Tilvæxt har havt. Dog maa man heller ikke glemme, at ikke alle vestlige Skraaninger i et bakket Terrain ere lige udsatte, da mange kunne være mere eller mindre beskyttede af foranliggende større Høider.

Hvad selve Jordbundens Bestaaffenhed angaaer, da er denne vistnok i det Hele taget kun simpel, da Sandet i den bakkede Hebe spiller en omtrent ligesaa fremtrædende Rolle som i den flade; men en ringe Tilblanding af andre frugtbargjørende Substantier er dog ingenlunde ualmindelig, og disses Mængdeforhold maa nøie paaagtes, da ofte en tilshneladende ubetydelig Forskjel i Jordbundens Sammensætning kan være af væsentlig Betydning med Hensyn til dens Anvendelighed til Skovgrund. Den naturlige Vegetations Bestaaffenhed, navnlig

Hyngens kraftigere eller svagere Væxt samt Tilstedeværelsen af det gule eller hvide Mos giver ogsaa her ligesom ved den foreløbige Undersøgelse af den flade Hebe paalidelige og nyttige Binf, men til noget afgjørende Resultat kommer man dog heller ikke her uden ved directe Jordbundsundersøgelse.

c) Saavel i den flade som i den bakkebe Hebe findes hyppigt store udstrakte Egekrat, der sandsynligvis ere Levninger af ødelagte Skove. I disse Krat holder Egen sig bestandig bufsagtig og voxer aldrig op til noget egentligt Træ, dels maaste paa Grund af Klimaets Varskhed og Stødenes Velde, men dels vistnok ogsaa fordi den, efter som Krattene aldrig fredes, bestandig paany afbides af Dvæget. Den sidstnævnte Aarsag er rimeligvis den vigtigste; thi Erfaringen viser, at Egen ogsaa i Besteregneten f. Ex. ved Nørholm trods det raa Klima kan danne virkelig Høistov; og, om de gamle Støb end vare for svage til at producere egentlige Stammer, kunde denne Grund da ialtsald ikke gjælde med Hensyn til de unge Frøplanter, som i ikke ringe Mængde stadigt fremkomme i de ofte rigeligt med Agern forsynede Krat. Medens det saaledes maa ansees for rimeligt, at den manglende Indfredning ofte har foranlediget Høistovens Overgang til Krattstov, følger deraf ingenlunde, at man ved at indfredne Krattene strax igjen skulde kunne forvandle disse til Høistov. Erfaringen lærer i de fleste Tilfælde det Modsatte, og Grunden maa da rimeligvis søges deri, at Jordbunden ved en langvarig Blotlægning er bleven forringet i en saadan Grad, at den ikke mere som tidligere er istand til at frembringe og ernære store Træer. Men skjøndt Indfredningen saaledes ikke kan ventes strax at ville frembringe nogen væsentlig Omdannelse af Krattet, maa den dog betragtes som det første Skridt til sammes Regeneration og derfor meget anbefales.

Under Egekrattene findes aldrig Ahl, og Jordbunden i samme er i det Hele taget stedse bedre, end paa de aabne Heber. Derfor egne de sig ogsaa særdeles godt til Beplantning, især da Omdannelsen til Agerland, hvorom der maaste

paa Grund af Jordens bedre Bestaaffenhed undertiden kunde være Tale, selvfølgelig nødvendiggjør en fuldstændig Rydning af Støbene, hvorved en saadan Omdannelse vanskeliggjøres og fordyres saa betydeligt, at den ofte ikke kan betale sig. Beplantning med Naaletræ eller Besaaing med Olben kan derimod ske uden forudgaaende Rydning, ja lykkes endog bedre, naar Krattet bibeholdes til Værn og Beskyttelse for de unge Planter. Vistnok kunne Egerødderne undertiden være lidt i Veien for Hulgravningen, men, naar man ikke fordrer en altfor streng Regelmæssighed i Planternes Stilling, vil det dog i Reglen være let at finde Steder, hvor man temmelig uhindret kan grave, saa at et Kratts Tilplantning omtrent vil blive ligesaa let og billig som den aabne Hedes. Rigtignok vil det i de første Aar, for at skaffe de unge Planter Luft og Lys, af og til blive nødvendigt at bortstjære en Deel Egeqviste, men den dermed forbundne Udgift er en ren Ubetydelighed i Sammenligning med den stærkere Tilvært, det gunstige og beskyttede Voksested foranlediger. Man behøver blot at sammenligne de funde og kraftigt voksende Plantninger i Viborg Krat med de sygelige og svagt voksende paa den tilgrændsende aabne Hede, for at overbevise sig herom. Ogsaa kan Lykhøi Krat paa Randbøl og visse Partier af Snabegaards Plantage paa Balsgaard Skovriderdistrikt, anføres som Exempler paa vellykkede Tilplantninger af Egekrat. Og det tør fastslaaes som en afgjort Kjendsgjerning, at Plantning intet Sted lykkes lettere og hurtigere end i Egekrat, hvorfor alle saadanne først burde tilplantes, for saaledes snarest mulig trindt om i Landet at tilveiebringe faste Kjerner og passende Udgangspuncter for yderligere Tilplantning af Hederne. Senere, naar Tilplantningen efter Forløbet af en eller flere Omdrifter var videre fremstreden og havde bredt sig ud over Hedernes mindst frugtbare Dele, kunde det maaske lønne sig igjen at opgive de oprindelige Krat, hvis Jordbund nu var rensat for Egerødder og forbedret ved Løvsaldet, og overgive dem til Agerbruget, hvortil de, forsaavidt Terrain-

forholdene tilstede det, efter deres naturlige Bestaffenhed nærmest egne sig. Men der maa udføres meget Arbejde og hengaae lang Tid inden det kan komme dertil, og det omtales kun her, for at henlede Opmærksomheden paa, hvorledes Skovene i Naturens store Husholdning forberede Jorden for en høiere Cultur og danne Overgangen fra Heben til Agerlandet.

d) Til de øde Strækninger, hvis Tilplantning med Skov vilde være til stor Fordel for Jylland, høre ogsaa Klitterne. Disse, der dels som de saakaldte Indsande dels som egentlige Havklitter indtage et bethdeligt Areal, bestaae ubelukkende af Flyvesand, der af Vinden er sammenblæst i større eller mindre Høie. Disse danne enten anseelige Grupper med mellemliggende Dale og Smaaletter, eller sammenhængende Kjæder, der kredsformigt omgive det dyrkede Land. Med Undtagelse af en Del af de yderste Havklitter ere de vistnok nu for største Delen dæmpede, men ofte kun paa en temmelig ufuldkommen Maade, saa at de let paany kunne bryde op. Sand-Hjelme eller Klittag (*Psamma arenaria*), der paa Grund af sin særegne Voxemaade og eiendommelige Form er meget vel stiftet til at fastholde og binde Flyvesandet, er en af de første Planter, som indfinder sig paa de nydannede Klitter. Af sig selv fremkommer denne Plante dog ikke i saa rigelig Mængde eller saa regelmæssigt fordelt, at den bevirker en fuldstændig Dæmpning, især da mange spirende Smaaplanser bortblæses med Sandet, inden de ere tilstrækkelig rodfæstede. Derfor maa Kunsten komme Naturen til Hjælp og Dæmpningen fuldstændiggjøres ved regelmæssig Cultur. Først søger man ved Sløifning at give de af Naturen steile og sønderrevne Klitter en jevnere og mere afrundet Form, hvorved de blive mindre udsatte for at oprives af Vinden. Tidligere har man forsømt denne Forholdsregel, fordi man frygtede for derved at ødelægge den allerede tilstedeværende Klittagvegetation. Men det har nu viist sig, at denne Frygt var ugrundet. Tvertimod bidrager Sløifningen netop til at udbrede og formere Klittaget, idet sammes lange underjordiske Stængel derved blottes og bringes

til at skyde friske Sideskud. Høienes Afrunding som overhovedet alle Arbeider i Klitterne foretages om Efteraaret og Vinteren, naar Sandet er fugtigt, for saavidt det er muligt at undgaae Bindens forstyrrende Indvirkning. Derpaa umiddelbart efter Afrundingens Tilendebriugelse paabegyndes Plantningen. De fornødne Planter tilveiebringes ved „Rykning“ i Havklitterne, i hvis endnu levende Sand Klittaget har den frodigste Væxt, og hvor det overalt af sig selv fremkommer i større og mindre Grupper. Ved Rykningen overrides den underjordiske Stængel saaledes, at en Deel af den følger med det oprevne Topskud, medens en anden Deel bliver tilbage i Sandet, hvor den snart igjen frembringer nye Sideskud, og man paastaar, at Rykningen ved at vække og fornye Livskraften i de gamle Stængler snarere foranlediger Klittagets Udbredelse i Havklitterne, end dets Indskrænkning. Et Selskab af Plantere bestaaende af 3 Personer med en tospændig Vogn og øvrige fornødne Redskaber kan paa een Dag rykke, tilføje og plante 5 Traver Klittag, naar Traven ansættes til 4 Bundter, der alle tilsammen tæt sammensnørede holde tre Allen i Omfang. Hver enkelt Plante bestaar egentlig af flere fra den fælles Rodstok udgaaende Skud, der under Plantningen udbredes vifteformig, for at hvert enkelt kan blive fuldstændigere omgivet af Sand og derved komme i en for Væxten gunstigere Stilling, end naar hele Planten ned sættes i et samlet Bundt. Ikke desto mindre kommer det plantede Klittag sjelden i nogen ret frodig Væxt, maaste tildeels fordi det synes at være en Livsfornødenhed for denne Plante stadig at overfyges med nyt Sand; — ja som oftest gaaer det endog efter nogle Aars Forløb tilsidst ganske ud, saa at Plantningen maa gjentages, hvis ikke imidlertid andre Planter have indfundet sig og dannet et bindende og dæmpende Dække over Flyvesandet. Ved disse stadigt tilbagevendende Plantningsarbeider forbyres Dæmpningen naturligvis meget, og da den nu oveni købet endda ikke er fuldkommen sikker, men idelig udsat for at opbrydes af Binden, vilde det være meget ønskeligt, om Klittag-

plantningen kunde blive afløst af Skovplantning, hvortil Altit-terne efter de af nu afdøde Kammerherre Niegels paabegyndte Forsøg synes at være velskikkede. Derved opnaaedes nemlig ikke alene een Gang for alle en endelig og fuldstændig betryggende Dæmpning, men ogsaa med Tiden et værdifuldt Udbytte, og endelig, hvad der i disse vindaaene Egne vilde være af størst Bigtighed, et godt Væ for de tilgrændsende Distrikter mod de heftige og raa Havstorme.

2. Træarterne.

Lang Tid er hengaaet og mange Forsøg anstillede, før man fandt de for Jyllands Vesteregn mest passende Træarter. Den almindelige Fyr (*Pinus silvestris* L.) lykkes godt paa Nordthjyllands Heber; derfor vilde vore ældre thjst-bannede Forstmænd absolut ogsaa have den frem i Jylland, uden at tage Hensyn til, at de thjstke Naturforhold vare væsentlig forskjellige fra de nordthjstke. Man vedblev uforsvødent at dyrke denne Træart, uagtet den stadigt og næsten paa alle Steder mislykkes, og selv den Dag idag har man endnu ikke ganske opgivet den. Disse haardnakkede og vedholdende Bestræbelser have dog idetmindste haft den Nytte, at det nu er sat udenfor al Tvivl, at den almindelige Fyr i Reglen ikke vil trives i Vesteregnet. Grunden til denne Kjendsgjerning, der for saavidt er ret mærkelig, som Jylland ligger midt i Fyrrens Belte og langt Syd for dens nordlige Grændse, er endnu ikke tilstrækkelig udforsket. De unge Fyrrebesaaninger sthyde i Almindelighed raft frem og tegne i nogle Aar særdeles godt, men pludselig blive Planterne toptørre, hvorved de sættes meget tilbage i Væksten. Med det nye Topstød, som dannes af en Sidegren, gaaer det ikke bedre, og, idet det Samme gjentager sig flere Gange, ombannes Træet tilsidst til en uformelig vantreven Buss, der lidt efter lidt uddør ovenfra nedester. Undertiden gaaer Obelæggelsen hurtigere, idet samtlige unge Planter pludselig og saa at sige uden forudgaaende Varsel tabe alle Naale og gaae ud. Kun hist og her træffes i Granskovene

enkelt Exemplarer, som have holdt sig og ere opvoxede til Træer af samme Alder og omtrent samme Dimensioner som de omkringstaaende Graner; og aldeles undtagelsesvis findes paa de kongelige Distrikter et Par smaa, ublandede 30—40 aarige Fyrrebevoxninger, nemlig en i Frederikshaabs Plantage paa Randbøl og en i Snabegaards Plantage paa Balsgaard Distrikt; men selv disse have et sygeligt Udseende og indeholde mange udgaaede Træer, hvorfor man ogsaa har tænkt paa at forvandle dem til Bøgeskov.

Man har troet, at det var de vedholdende og heftige Vestenvinde, der hindrede Fyrrens Væxt og tilsidst dræbte den, og ment at finde denne Tro bestrykt ved den Sagttagelse, at de unge Fyrreplanter voxede godt, saalænge de vare smaa nok til at finde Lø mellem Lyngen, men strax begyndte at gaae ud, saasnart de fik Toppen over denne. Herimod taler imidlertid den Kjendsgjerning, at man ikke sjelden seer funde og vel udviklede Fyrretræer paa de for Vinden allermest udsatte Steder, hvor de endog have lidt mindre af denne end Rødgranen f. Ex. i Bomskoleplantagen paa Randbøl Distrikt. Rimeligere er det derfor, at det ikke saa meget er Vinden som de pludselige og store Temperaturforandringer samt den heftige og vedholdende Nattefrost, som ikke sjelden indtræffer langt hen paa Foraaret længe efter at Fyrrenes Marskud ere skudte frem, der foranlediger dens Udældelse. Maaſke have Insekterne ogsaa deres Del heri, idetmindste i de ældre Bevoxninger, hvor Foraaret ved mit Besøg i Efteraaret overalt var bestryet med smaa af *Tortrix buoliana* udhulede Qviste. I Jordbundens Sammensætning turde maaſke ogsaa findes noget, som er Fyrren imod og sætter den i en sygelig Tilstand; — ja en af Sylslands dhgtigste og mest erfarne Skovdyrkere søger endog heri Hovedgrunden til dens maadelige Væxt, idet han mener, at den paa passende Jord endog bedre end Rødgranen taaler Klimaet, hvilket det anførte Exempel fra Bomskoleplantagen jo ogsaa synes at bekræfte. Men denne „passende Jord“ maa i saa Fald enten være meget sjelden i Vesteregnet eller ogsaa

maa man ved de mange og omfattende Fyrreculturer, som baade i ældre og nyere Tider have været forsøgte, have været ganske overordentlig uheldig i ikke at træffe paa den. Det første synes at være det rimeligste; men ialfald vilde en nøjagtig Undersøgelse af Jordbunden paa de faa hidtil bekjendte Smaapletter, hvor Fyrren intet synes at lide, saavel i Henseende til dens physiske Bestaandelse som dens kemiske Sammensætning vistnok være af stor Interesse, især naar lignende Jordbundsundersøgelser tillige anstilles paa de for Fyrren ugunstige Støsteder. Ved at sammenligne Resultaterne af begge disse Undersøgelser vilde man nemlig da ikke alene vinde større Klarhed i Spørgsmaalet om Fyrrens Forbringer til Jordbunden, men ogsaa have en paalidelig Vedtraad ved fortsatte Culturforsøg, og, naar disse havde givet et tilfredsstillende Resultat, et sikkert Middel til at udfinde, om der muligen hist og her skulde findes større Strækninger, hvorpaa Fyrrecultur med noget Haab om Held endnu kunde forsøges.

Virken (*Betula alba* L.) har ligesom Fyrren i tidligere Tid været et Jndlings træ, og man har trods de idelig mislykkede Forsøg gjort sig megen Umage for at frembringe Virkeskove paa Heberne. Nogle ubetydelige vantrevne Virkekrat samt enkelte svage og forkrøblede Virke hist og her i Granstovene ere de eneste Vidner om disse Bestræbelser, som nu synes at være ganske opgivne.

En saadan iøvrigt let forklarlig og meget undskyldelig Famlen i Balget af de rette Træarter maatte naturligvis ikke alene forsinke Plantageanlæggene meget, men har vistnok ogsaa bidraget en Del til at bringe det hele Plantagevæsen i Miscredit. Naar Hebeboerne kun saae vantrevne og forkrøblede Bevøninger og, naar de Træer, man anbefalede dem selv at plante, idelig henslygnede og gik ud, er det endda ikke saa underligt, at de tabte Lysten til Plantning og tilsidst satte sig fast i den Tro, at ingenjomhelst Træer kunde voxe paa de magre vindhaarde Heber. Denne Tro, som daglig bestræftes ved Synet af de fornyttede, ombøiede og hængende Træer i

de smaa Haver, som dog hist og her vare anlagte ved Gaarde og Huse, har maaste mere end alt andet skabet Beplantnings-
sagen, hvis kraftige Fremme ad privat Vei forudsætter en
fuldstændig Omvæltning i Hebebefolkningens nedarvede Vaner
og Fordomme.

Det er ganske vist, at enkeltstaaende eller et ringe Antal
Træer kun vanskeligt kunne holde sig imod de vedholdende og
tærende vestlige Vinde, og heri maa Grunden søges til
Smaaahavernes forfuede og lidet indbydende Udseende. Helt
anderledes forholder det sig derimod med større Plantninger,
hvis ydre Dele ere store nok til at afgive Læ for de indre;
der trives Træerne i Almindelighed meget godt, hvorom flere
Præste- og Herregaardshaver selv i de mest ubfattede og træløse
Egne bære Vidnesbyrd. Som Exempel skal kun nævnes
Haven ved Gaarden Hesselmed 2 Mil Vest for Varde paa
et af de aabneste og mest ubeskyttede Strøg i hele Vesterjylland.
Her findes foruden mange gode Frugttræer flere andre Træer
af en ret anseelig Størrelse f. Ex. en Lind paa 5 à 6 og en
Eg paa 3 à 4 Fods Omfang i Brysthøide. Bistnok var de
fleste af disse Træers Væxt noget undersættig og trykket og
Toppen ligesom afklippet, men allerede i Havens østlige Del
var dette mindre kjendeligt end i den vestlige, og hvis den
havde været noget større, vilde det rimeligvis tilfidsst længere
mod Ost ganske have tabt sig. Havde der været mere
Foreningsaand hos Byderne, saa at de, istedetfor hver at plante
sin egen lille Have, havde sluttet sig sammen om Anlæg af
By- eller Sogneplantager, vilde Sagerne maaste have haft et
ganske andet Udseende, og mangen Kommune været i Besiddelse
af værdifulde Skove, istedetfor at dens enkelte Medlemmer nu
kun eie øde Heder eller farlige Sandhøie.

En medvirkende Aarsag til, at man i Begyndelsen saa
længe og vedholdende bestræbte sig for at frembringe Fyrre-
skove, maa uden Tvivl søges deri, at man kjendte Fyrrevedets
gode Egenskaber og fortrinsvis lagde Vægt paa Bestaffenheden
og Brugsværdien af det frembragte Produkt. Denne Betragt-

ningsmaade har imidlertid, efterhaanden som de klimatiske Hensyn begyndte at træde mere i Forgrunden, forandret sig meget. Man indseer nu, at det langt mindre kommer an paa, af hvilke Træarter Skovene bestaae, end at der overhovedet ere Skove, og at disse ere sunde og kraftige og frembringes hurtigt og sikkert. For Vesterjylland er selve Skoven Hovedsagen, Skovproduktet derimod af langt underordnet Betydning, og derfor gjælder det ogsaa især om at finde Træarter, som passe for Jordbund og Klima, uanset af hvad Bestaffenhed deres Ved saa end er. Naar Skoven først er tilstede, kan der maaste blive Tale om, at indføre andre og værdifuldere Træarter; men ved det første Anlæg kommer det udelukkende an paa, hurtigt og sikkert at ombanne Hedejorden til Skovgrund.

Denne Grundsætning, som i den senere Tid har begyndt at gjøre sig mere og mere gjældende, har foranlediget, at de mislykkede Fyrreculturer paa de fleste Steder ere bleve afløste af Rødgranen (*Picea excelsa* Link), en Træart, der vel ansees for at være af en noget ringere Qvalitet end Fyrren, men til Gjengæld langt bedre end denne passer for Hedernes eiendommelige Naturforhold. Ligeledes er ifølge samme Grundsætning temmelig omfattende Forsøg anstillede med flere andre Træarter, saa at man snart tør haabe at have et passende Udvalg af forskjellige Arter at vælge imellem til de forskjellige Localiteter og Jordbundsforhold. Rødgranen er for Tiden det mest udbredte Træ, og den vil sandsynligvis paa det egentlige Hedeareal ogsaa for det første vedblive at være det. Den danner Hovedbestanden i alle de kongelige Plantager og er ligeledes, saavidt mig bekjendt, meget almindelig i de private.

Den voxer paa de fleste Steder særdeles godt og overalt findes mange Bevøxninger af ligesaa god Bestaffenhed og af et ligesaa frodigt og sundt Udseende, som lignende Bevøxninger paa Østhyften eller Øerne; — ja man paastaar endog, at Bedet her er af en bedre Qvalitet, og foretrækker det for Fyrreved, der dog ellers ansees for at være bedre. De største og smukkeste Granbevøxninger findes i Plantagen ved Stendalsgaard

paa det viborgske Distrikt. I de ældste, som i det Høieste kunne være 60—70 Aar gamle, ere Træer paa 4 à 5 Fods Omfang i Brysthøide ingen Sjeldenhed, og blandt de yngre findes mange i en kraftig og frodig Væxt. Mange Bevøringner paa Halsgaard og Randbøl Distrikter ere ogsaa særdeles gode, ja paa det sidste findes endog enkelte Træer, som i Høide overgaae de største paa det viborgske Distrikt.

Til Belysning af Granens Tilvæxtforhold i vel anlagte og rigtigt behandlede Plantager paa de bedre Heder, meddeles her eksempelvis Resultaterne af en af Skovriider Vang og mig i Forening anstillet Masseundersøgelse i en af de bedste Granbevøringner paa Randbøl Distrikt.

Den undersøgte Bevøring, der hidrørte fra en tæt Plantning med 3 Fods Afstand mellem Planterne paa begge Leder, var 40 à 42 Aar gammel og havde et Fladeindhold af 4200 □ Alen. Den havde rimeligvis været gjennemhugget idetmindste et Par Gange tidligere og stod netop nu igjen for Tour til Gjennemhugning. Det blev derfor anseet for hensigtsmæssigt at fjelne Hovedmassen fra Gjennemhugningsmassen. Da endvidere Trærnes Høide viste sig at være temmelig forskjellig, inddeltes de i 3 Høideklasser og for hver af disse bestemtes et eget Formtal.

A. Hovedmassen:

	Høide.	Formtal.	Stammetal.	Stamme- grundflade.	Masse.
1ste Klasse	25,5'	0,6734	83	4,799 □'	82,5 Cubikfod.
2den —	37,0'	0,6712	318	37,971 □'	841,7 —
3die —	41,3'	0,7307	73	16,848 □'	508,8 —
		Summa . . .	474	59,618 □'	1433,0 —

B. Gjennemhugningsmassen:

	Høide.	Formtal.	Stammetal.	Stamme- grundflade.	Masse.
1ste Klasse	25,5'	0,6734	121	5,927 □'	101,9 Cubikfod.
2den —	37,0'	0,6712	71	7,296 □'	180,9 —
		Summa . . .	192	13,223 □'	282,8 —
		Totalsum	666	72,841 □'	1715,8 —

Af disse Tal findes ved simpel Forholdsregning, at en Tønde Land Skov af samme Slags, som den undersøgte 4200 \square Allen store Prøveflade vilde indeholde 5719,3 Cubiffod paa 2220 Træer, hvis samlede Stammegrundflade vilde udgjøre 242,803 \square Fod.

Hartig angiver Massen i en normal 40aarig Granbevoznung paa meget god Jord til 5358 Cubiffod pr. Tønde Land, saa at den undersøgte Bevoznung altsaa endog overgaaer de bedste tydske Granbevozninger.

For at give et Begreb om, hvorledes Skoeffecterne for Diebliffet betales paa Randbøl Distrikt, skal her endnu kun tilføies, at det 282,8 Cubiffod store Gjennemhugningsubdytte ved den kort efter paafølgende Auktion udbragtes til paa det nærmeste 18 f. pr. Cubiffod.

Skjøndt Rødgranen paa Grund af dens eiendommelige Rødbygning med fladt udløbende Rødder maa regnes til de Træarter, som bedst taale Ahlen i Jordbunden, lider den dog paa mange Steder f. Ex. i Feldborg Plantage meget ved Ahlens Tilstedeværelse, navnlig i saadanne Ravninger, hvor Ahllaget hindrer Fugtighedens fri Circulation i Jorden, og foranlediger Ansamling af staaende Vand. Paa saadanne Steder kunne Granerne komme til at staae fuldstændig i Stampe og uden at bortdø, men ogsaa uden at tiltage kjendeligt i Størrelse henstaae halve Sneise af Aar som smaa tætte Burrer. Disse ere ikke sjelden meget feiglivede og kunne undertiden endog efter 20 Aars Forløb paa en Gang komme til Kræfter og voxe op til sunde Træer af den sædvanlige Form; men oftest vedblive de dog ogsaa at henfygne, indtil de tilsidst gaae helt ud. Denne Hensygnen har nu vistnok sin fornemste Aarsag i Jordbunden, men uagtet Rødgranen især i Ungdommen ret godt taaler Vinden, ere de kolde og skarpe Vestenvinde dog neppe ganske uden Indflydelse paa samme, især rigtignok hvor en ugunstig Jordbund allerede forud har sat den i en svag og affræftet Tilstand.

Men ogsaa i Bevogninger paa bedre Jord gjør Bindens skadelige Indflydelse sig kjendeligt nok gjældende, navnlig i ældre Bevogninger, hvis vestlige for Binden udsatte Rande ofte ere stærkt medtagne og fulde af sygelige eller endog næsten udgaaede Træer. Saadanne udsatte Bevogninger bør derfor beskyttes ved Læbælte, enten af samme Træart, der da ved en særlig omhyggelig Behandling maa gjøres bedre skicket til at modstaae Binden, eller af andre mere haardsføre. I første Tilfælde maae Mandtræerne lige fra først af behandles med den største Omhu, idet ikke alene ved det oprindelige Anlæg de bedste Culturmetoder, selv saadanne, der ere for kostbare til at bringes i Anvendelse paa hele Arealen, og de bedste og kraftigste Planter benyttes, men ogsaa ved den senere Behandling den største Paapasselighed iagttages, og Omhu drages for at intet af de hyderste allerede fra Ungdommen af til Binden vænne Træer under nogen Omstændighed borttages. Man har troet at have iagttaget, at Rødgranens nedre Grene holde sig længere grønne, naar Træets Top afhugges, og derfor ment, at kunne danne et Læbælte med sraat opløbende Topoverflade ved at borttage Toppen af samtlige endnu fuldkommen friske og med Grene lige til Jorden forsynede Graner, i de fire eller fem hyderste Rækker mod Vindfiden, i stigende Høide udenfra indefter, men saavidt mig bekjendt er et saadant Læbælte endnu aldrig bleven prøvet. I sidste Tilfælde, hvor Læbæltet sammensættes af andre Træarter, har man foreslaaet at danne det af Bøg (*Fagus silvatica* L.), paa Grund af denne Træarts tætte Forgrening og store Evne til at frembringe nye Stub, hvor de gamle affvides; men skjøndt Meget i denne Henseende taler for Bøgen, der ganske vist ved idelig at beklippes af Binden, tilsidst vilde danne en næsten uigjennemtrængelig Væg af Smaaqviste, kommer det dog an paa, om Jorden ikke paa de fleste Steder er altfor mager og indeholder altfor lidt Næring for denne temmelig forbringsfulde Træart; i ethvert Fald er der endnu intet afgjørende Forsøg gjort med den. Dette kan derimod ikke siges om Hvidgranen

(*Picea alba* Aiton.), der ikke alene er et overordentlig haardsført, men ogsaa et meget nøjsomt Træ. Den taaler Vinden langt bedre end Rødgranen, og dens Anvendelse saavel til Læbælter, som til at danne hele Bestanden paa meget udsatte Steder, eller til Indblanding mellem Rødgran, vil derfor sikkert i Fremtiden, naar de unge Hvidgransplantninger, som nu udsøes, voxe til, vise sig meget gavnlige. Blandt de mange Exempler, som kunne nævnes paa Hvidgranens Haardsførhed, skal her kun anføres det ene, at nogle anseelige 30 à 40aarige Hvidgraner i Haven ved Gjøddinggaard staae fuldkommen funde og i kraftig Væxt med friske Grene næsten lige til Jorden paa et for Nordvestvinden meget udsat Sted umiddelbart ved Siden af tørblæste eller dog af Vinden stærkt bestadigede Rødgraner, der ovenikjøbet staae i Læ af Hvidgranerne. Paa Flyvesand, hvor Rødgran ikke vil voxe, synes Hvidgran derimod ogsaa at trives ret godt, idetmindste er den i de senere Aar plantet i stedsse større Mængde i Klitplantagerne. Hvidgranen vil saaledes, skjøndt den hverken leverer saa godt eller saa smukt Tømmer som Rødgranen, i Henhold til den foran fremsatte Grundsetning, at Frembringelsen af en kraftig og sund Skovbestand er Hovedsagen, rimeligvis med Tiden blive meget udbredt paa de ufrugtbareste, raæste og mest udsatte Steder. En væsenlig Hindring for dens Anvendelse i et saa stort Omfang, som det kunde ønskes, er Frøets Sjældenhed og Kostbarhed, og derfor bør man have Opmærksomheden alvorlig henvendt paa, at fjerne og overvinde denne Vanskelighed. Dette kunde dels skee ved at drive Frøindsamlingen efter en større Maalestok, og med større Iver end hidtil, dels ved at anlægge og opelske Hvidgranbevojringer med det udtrykkelige Formaal at avle Frø, hvorefter saadanne Bevojringers hele Behandling altsaa ubelukkende maatte indrettes.

Af andre Granarter antages Edelgran (*Abies pectinata* DC.) og Balsamgran (*Abies balsamea* L.) ligeledes at være mere haardsføre end Rødgranen, og den første er endog bleven prøvet i Klitterne, men det maa dog bestræbes, at disse Træ-

arter, om de end kunne staae imod Vinden, kun sjelden vilde finde en tilstrækkelig næringsrig Jordbund paa de Localiteter, hvorom her kunde blive Tale.

Medens Rødgranen beskyttet af Hvidgrans Rødbæster er Hovedtræet paa Heberne, navnlig paa de bedre af disse, spiller Fyrreslægten den vigtigste Rolle paa Fjlvandskystene. Vel er Hvidgran, som alt omtalt, ogsaa et søgt Træ til Klitbeplantning, men østerrigsk Fyr (*Pinus austriaca* Höss.) er dog den Træart, som her synes at have den største Fremtid for sig. Ved Siden af denne staaer Buskfyrren (*Pinus inops* Ait.), den allernøisomste og haardsvøreste af alle hidtil prøvede Træarter, hvorfor den egner sig særdeles godt saavel til Forcultuur paa de mest øde og ufrugtbare Steder, som til Indblanding imellem Hvidgran, østerrigsk Fyr og andre lignende Arter, for at beskytte dem og drive dem i Veiret. Begge de nævnte Fyrrearter ere bestemte til at danne Hovedbestanden i alle af mig besøgte Klitplantager, og begge trives overalt særdeles vel, især Buskfyrren, der med sine mørkegrønne, kraftige Naale danner en paafaldende Modsætning til det hvide Fjlvandsand, hvori den voxer. Dens stærke, fast mod Jorden trykkede Sidegrene holde paa det affaldne Løv, saa at dette selv ved fristaaende Planter ikke kan blæses bort, men efterhaanden maa ophobe sig i et tykt humusbannende Lag. Paa fine Steder er den allerede i Begreb med at danne sluttede Bevøininger, og de ældste af disse, der vel neppe kunne være meget over 10 à 12 Aar, have nylig begyndt at bære Frø.

Den østerrigsk Fyr voxer ogsaa overalt, især paa Klitternes Skraaninger, meget godt, og trykkes kun i meget ringe Grad af Vinden; i de fugtige Lavninger vil den derimod ikke altid lykkes, maaskee fordi Nattefrosten der er den for haard. Den ældste Bevøining af denne Træart i Færgegaards Plantage i Thy er vel endnu kun en halv Snæs Aar gammel, saa at man altsaa endnu ikke kan have nogen Sikkerhed for, hvorledes den vil voxer i en ældre Alder; men, da den hidtil har staaet i god Væxt og Træerne i Gjennemsnit allerede have op-

naaet en Høide af 6 Fod og en tilsvarende passende Tykkelse og tilmed alle have et sundt og frodigt Udseende, er man berettiget til at nære de bedste Forhaabninger for Fremtiden.

Rydstyrren (*Pinus maritima* Lamk.), om hvilken man engang nærede store Forventninger paa Grund af dens overordentlig hyppige Væxt, er nu næsten opgivet, da det har vist sig, at den ikke kan taale Nordvestvinden, men overalt, hvor den udsættes for samme, strax mister Topskudet og omdannes til en forkrøblet Busk eller — hvilket f. Ex. er steet i stort Omfang paa Viborg Hede — bortdør helt og holdent. Kun en lille næsten sluttet 10aarig og 9 til 10 Fod høi Bevøring af Rydstyr staaer endnu ubeskadiget og i god Væxt paa Borstrup Sande, men efter de, andre Steder gjorte Erfaringer tør man vel neppe vente, at den vil vedblive at holde sig, med mindre Klimaet i det sydlige Nørrejylland — hvad forresten ogsaa andre Sagtagelser have vaakt nogen Formodning om — virkelig skulde vise sig at være noget mildere end i Landets nordligere Egne.

Foruden de omtalte Naaletræarter gives der ogsaa nogle faa Løvtræarter, hvis Cultur ofte har været forsøgt, men som oftest uden synderligt Held. Blandt disse er Rødelken (*Alnus glutinosa* Gärtn.) en af de vigtigste. Den anvendes undertiden til Læbælte, men lykkes sjelden uden paa bedre Jord; paa de magre Hedejorder saavel som paa Flyvesandet danner den, som de fleste andre Løvtræer, der overhovedet kunne voxe her, en lille Busk, hvis Grene jevnlig gaae ud, men igjen erstattes med friske Skud fra Rødstokken. Med Graaellen (*Alnus incana* DC.) forholder det sig omtrent paa samme Maade, og Birken er, som alt ovenfor omtalt, endnu vanskeligere at faae frem.

De bedst lykkede Elleplantninger, jeg har seet i Vester-egnen, ere for nogle Aar siden under Capitain Jagds Ledelse udførte paa en Holm i den udtørrede Sjørring Sø; men ved Forsømmelse fra den nuværende Administrations Side er en Del af dem nu igjen ødelagt og Resten mer eller mindre beskadiget.

At Graaellen paa enkelte Pletter f. Ex. ved Aagaard i Vester Hanherred staaer i en overordentlig frodig Væxt, kan ikke komme i Betragtning, da Jordbunden paa saadanne Pletter er af en langt frugtbarere og bedre Bestaaffenhed, end i den store Almindelighed.

Paa Bordingrup Sande er udsaaet en Mængde i Egekrattene i Omegnen af Fiil Sø indsamlede Algern, men de opkomne Egeplanter ere endnu altfor smaa til, at det kan afgjøres, om de ville voxe op til virkelige Træer, eller som sædvanlig i disse Egne kun danne Buske.

3. Culturmetoderne.

Paa god Jord og i et mildt Klima er det let nok, hvorledes man saa end bærer sig ad, at frembringe Skov, og Methoden er derfor under saadanne Omstændigheder temmelig ligegyldig. Under ugunstige Naturforhold, saaledes som man finder dem i Jyllands Vesteregne, er Fremgangsmaaden derimod af den allerstørste Vigtighed, da det for en stor Del beroer paa samme, om et Skovanlæg skal lykkes eller mislykkes. Culturmetoden fortjener derfor her en særlig Opmærksomhed og den omhyggeligste Prøvelse, før den bringes i Anvendelse, hvis man ikke vil udsætte sig for bekostelige og tidsspildende Misgreb.

Det er en almindelig bekjendt Sandhed, som dog intetsteds er mere iøinefaldende, end paa Jyllands Heder og Sandklitter, at den unge Skov først ret begynder at voxe, naar Træerne have sluttet sig sammen. Lingen og de øvrige Planter, som bedække Jorden, gaae derved bort, idet de ikke kunne trives i Skyggen, og deres Rester bidrage i Forening med det affaldne Løv til at danne et for Træernes fortsatte Væxt yderst gavnligt Humuslag, der kun kan udvikle sig i den rolige, svale og fugtige Temperatur, som er karakteristisk for sluttede Skove. Derfor er det meget vigtigt, at Sammenslutningen ikke lader vente for længe paa sig, og, da den fremskyndes ved en tæt

Cultur, maa en saadan stærkt anbefales. Naar man ikke een, men mange Gange har seet, hvorledes de unge Graner, der, saalænge de staae hver for sig, i Almindelighed kun sætte meget korte Top- og Sideskud, efter endelig at være naaet sammen, pludselig sthyde i Beiret, vil man sikkert indrømme Rigtigheden heraf og erkjende, at den tidligere indtrædende raske Tilvæxt nok maa kunne opveie de med en tættere Cultur forbundne større Udgifter. Og dog er den tidligere Benyttelse ikke den eneste, ja ikke engang den vigtigste Fordeel ved en tæt Cultur. Ved en saadan erholder man nemlig tillige ikke alene et større Gjennemhugningsudbytte, idet naturligvis flere Træer i Tidens Løb kunne borttages af en oprindelig tæt, end af en oprindelig aaben Bevøring, men ogsaa ifølge Hartigs nyeste Undersøgelser et større og bedre Afdrivningsudbytte, dels fordi Høidevæxten gjerne er noget stærkere i en tæt sluttet Bevøring, end i en aaben, men dels ogsaa fordi det større Udvalg af Træer i den første gjør det muligt ved godt ledede Gjennemhugninger at beholde lutter fuldkommen sunde og kraftigt voxende Træer til den endelige Hovedafdrivning, hvilket i en fra først af aaben Bevøring langt fra altid lader sig gjøre.

En tæt Cultur maa derfor ansees for den heldigste baade hvad Hedernes hurtige Omdannelse til Skovgrund og hvad Udbyttets Størrelse angaaer; dog er en saadan hidtil kun sjelden, af Hensyn til de dermed forbundne større Udgifter, bragt i Udøvelse. Hyppigst planter man med 2 Alens Mellemrum paa begge Ledet, saa at der altsaa gaaer 3500 Planter til en Tønde Land. Men dette er uden Tvivl et for ringe Antal, især paa den mindst gode Jord, hvor de unge Graner voxer meget langsomt saalænge de staae ene, saa at der ofte kan hengaae 20 Aar inden de naae sammen med Grenene og fuldstændig overstygge Jorden. Da den egentlige Væxt først begynder, naar dette er skeet, maa al den Tid, der gaaer forud for Sammenslutningen, saa at sige betragtes som tabt for Tilvæxten, og det derved lidte Tab maa derfor bringes med i Anslag ved Beregningen af Culturomkostningerne. I Altit-

plantaierne, hvor man har indseet Nødvendigheden af den tætte Cultur, planter man med 1 Aens Mellemrum og altsaa omtrent 14000 Planter paa hver Tønde Land, og de gavnlige Følger heraf saavel med Hensyn til Fjlyvesandets Dæmpning som til Træernes bedre Væxt have allerede tydeligt nok vist sig. Da det kun koster 10 Sk. at omprikle og 5 Mk. at udplante 1000 Planter, bliver Udgiften til denne tætte Plantning — Frøets Værdi fraregnet — kun mellem 13 og 14 Rdl. pr. Tønde Land, hvilket omtrent er det samme som 2 Aens Plantningen paa Heberne koster; men i Fjlyvesandet falder ogsaa den be kostelige Hulgravning, der paa Heberne sluger omtrent to Trediedele af hele Udgiften, saa at sige ganske bort, idet al Jordbundsbehandling der er overflødig, ja endog skadelig. Paa Heberne vilde Aensplantning vel neppe svare Regning og heller ikke være nødvendig, derimod vilde en Afstand af $1\frac{1}{2}$ Aen, hvorved der vilde komme omtrent 6000 Planter paa hver Tønde Land, vist nok kunne lønne sig, naar hensees til alle de ovenfor omtalte Fordele ved en tæt Plantning; og, da nogle af de bedste ældre Bevozninger hidrøre fra Plantninger, udførte med denne Afstand, synes Erfaringen at tale for det samme.

For at undgaae Udgiften til den forsøgede Hulgravning har Skovrider Rosen indført at plante to Planter sammen i hvert Hul, hvorved Planternes Antal, uden nogen betydelig Forsøgelse af Udgiften, ganske vist fordobles, men Fordelingen paa den anden Side rigtignok ogsaa bliver mindre heldig. Da en paa denne Maade plantet Bestand imidlertid hurtigere slutter sig sammen og desuden giver en fuldtalligere Hovedbevozning og et tidligere og større Gjennemhugningsudbytte, fortjener Metboden ganske vist idetmindste at prøves.

Man skulde troe, at en tæt og tidlig sluttet Bevozning allerbedst opnaaedes ved Saaning, der desuden er langt billigere end Plantning og kan udføres hurtigere; men ikke desto mindre er denne Culturmethode, som i tidligere Tider synes at have været almindeligere, nu næsten ganske gaaet af Brug.

Grunden hertil maa vel søges deri, at Besaaingerne ofte mislykkes og ofte bleve fulde af Aabninger, hvorved de erholdt et uregelmæssigt og mangelfuldt Udseende; dog synes ogsaa mange gode Bevøring, f. Ex. flere af de bedste paa Viborg Distrikt, at hidrøre fra Besaainger. Med Vished veed man dette om Granbevøringen i Havredals Plantage paa det nævnte Distrikt. Granfrøet er her saaet paa pløiede Rabatter og derefter nedharvet, og denne simple og billige Cultur er lykkes særdeles godt, idet de unge Graner, der nu ere 30 til 40 Aar gamle, overalt kom godt op og snart dannede tæt sluttede Bælter i god Væxt, saa at det allerede et Par Gange har været nødvendigt at udtynde dem. Skade var det, at Troen paa Birkenes Fortræffelighed dengang endnu var levende nok til at foranledige, at hveranden Rabat blev besaaet med Birkefrø; thi efter nogle Aars Forløb gif alle Birken, der i Begyndelsen havde tegnet ret godt, aldeles ud, og Afstanden mellem Granrabatterne blev derved saa stor, at Granen endnu ikke har kunnet danne nogen fuldstændig sluttet Bevøring. — Ved Efterplantning med Naaletræ har man vistnok senere stræbt at erstatte de mislykkede Birke, men Granen havde saaet et for stort Forspring, og de indplantede Træer vilde i den noget indflemte Stilling ikke ret trives. Hadde man derimod fra først af ladet Birken fare og strax saaet Granfrø paa alle Rabatterne, vilde Havredals Plantage nu have været en af de smukkeste i Island.

Ved Skjødeberggaard i Nærheden af Vorbasse, en Milsvei Syd for Randbøl Distrikt, findes en ung Granbevøring, fremkommet ved Fuldsaaing i Havre. Den kan vistnok ikke kaldes feilsaaet, men lader dog ikke lidet tilbage at ønske, og kan vel i det Hele taget betragtes som et Exempel paa det almindeligste Resultat af kunstig Besaaing. Paa nogle Steder er Opvæksten altfor tæt, saa at Træerne trykke og skade hverandre, paa andre mangler den ganske, og det Hele faaer derved et noget forstyrret Udseende, der formodentlig har bidraget sit til at bringe Cultur ved Saaing i Miscredit. Ved hensigts-

mæssig og betimelig Efterbedring kunde der ganske vist let raades Bod paa de paapegede Mangler, men dels opsættes denne i Reglen for længe i Haab om at de manglende Planter nok tilsidst skulle komme af sig selv, saa at de indplantede Træer komme til at lide af Overskygning og Tryk fra den omstaaende Bevoring, dels bliver Methodens Billighed derved mere eller mindre illusorisk, da Efterbedringsomkostningerne ere uberegnelige og ofte kunne løbe op til en temmelig betydelig Størrelse.

Dog er Plantning, der nu som sagt næsten er bleven den eneste brugelige Culturmethode og ganske vist ogsaa giver et sikkrere og ordentligere Resultat, alligevel meget dyrere; og skal Skovkultur paa Heberne nogensinde drives efter en med Jordbundens Bessaffenhed og Klimaets Fordringer stemmende Maalestof, maa Saaning sikkert igjen ligesom i Aarhundredets Begyndelse træde i Forgrunden som Hovedculturmetoden.

Den rosenste Saamaskine kan maaste bidrage til at fremkalde denne gavnlige Reform. Denne Maskine er allerede prøvet paa flere Steder og synes at være meget hensigtsmæssigt indrettet. Den sættes i Bevægelse af to Trædkyr og betjenes af en eller to Mand, som med samme paa en Dag skal kunne tilsaae 8 à 10 Tønder Land. Terrainet er sjelden saa uejvnt, at dens Brug derved forhindres, derimod er en altfor høi og stærk Lyngvært en Hindring for dens Anvendelse. I lav og tynd Lyng, saaledes som denne findes paa store Strækninger af den magreste Hede saavel som paa alle affrællede og afbrændte Hedestækninger, er den derimod ganske paa sin Plads, og paa saadanne Localiteter vil den vistnok ogsaa med Tiden finde udbredt Anvendelse. Et med denne Maskine for nogle Aar siden i Frederikshaabs Plantage paa meget slet Jord udført Besaaningsforsøg er lykkedes særdeles godt, idet Opvæksten er kommet jevnt og regelmæssigt op, næsten over hele det tilsaae Areal. En Blanding af flere forskjellige Frøsorter anvendes, nemlig almindelig Fyr, Hvidgran, østerrigsk Fyr og Buskfyr, og alle ere spirede godt, men uheldigvis var Hoved-

massen af Frøet af almindelig Fyr*), og da denne Træart efter sin sædvanlige Skik allerede begynder at gaae ud, vil Bevøringen vel om nogle Aar være noget mere aaben og tage sig mindre godt ud, end for Diebliffet; men dette kan jo selvfølgelig ikke skrives paa Saamaskinens Regning.

Skjøndt Maskinens hele Indretning vel neppe vil kunne forstaaes fuldstændig uden Hjælp af en Tegning, vil jeg dog her forsøge alene ved en Beskrivelse at give Læseren et omtrentligt Begreb om sammes vigtigste Dele saavel som om Maaden hvorpaa disse virke. Furen, hvori Frøet skal falde, dannes af et Skjær, der ligner et meget formindstet Blougstjær med to Muldhjæl. Jernstangen, til hvis nederste Ende det er befæstet, kan stikkes op eller ned, eftersom man vil have Furen grundere eller dybere. Frøet, som skal saaes, anbringes i en Trækasse, hvis Bund dannes af Sidefladen af en horizontal Cylinder, der kan dreies rundt, men passer saaledes i Nabningen, at den under Omdreiningen vedbliver at slutte nøie i samme. I denne Cylinder, der, naar Maskinen er i Gang, dreies rundt med et paa Forlængelsen af sammes Axe befæstet Hjul, er dannet smaa Fordybninger, der kunne optage en vis Mængde Frø, som under Omdreiningen følger med og altsaa føres ud af Kassen. Det saaledes portionsvis af denne udløbende Frø falder i en under Cylinderen anbragt Tragt, hvis snævre Nabning løber ned tæt bag Skjæret, hvor Frøet altsaa maa strømme ud i den frisk dannede Fure. Frømængden beroer ubelukkende paa Størrelsen af Fordybningerne i Cylinderen; men Hastigheden, hvormed Maskinen bevæges fremad, har ingen Indflydelse paa samme. Jo hurtigere Bevægelsen er, desto hurtigere vil Cylinderen, hvis Hastighed afhænger af det paa Jorden løbende Hjul, ogsaa dreie sig, og desto mere Frø vil selvfølgelig i samme

*) Frøet af almindelig Fyr anvendes kun fordi andre Frøsorter, til hvilke man ifølge Erfaringen maatte have større Tillid, netop i det paagjældende Aar, da Maskinen skulde prøves, ikke vare at erholde i den fornødne Mængde.

Lid føres ud af Kassen; men denne større Frøsmængde vil blive fordelt over en tilsvarende større Strækning, og, da Cylinderens Omdreining staaer i et bestemt uforanderligt Forhold til den tilbagelagte Wei, vil der paa hvert enkelt Punkt af denne komme ligemeget Frø, hvadenten Maskinen bevæger sig hurtigt eller langsomt. Den paa Frederikshaabs Hede prøvede Maskine har to Stjær, som sidde jevnfides med to Alens indbyrdes Afstand, hvert med sin Frøkasse med tilhørende Cylinder og Tillebningstragt, saa at den altsaa saaer to Rader ad Gangen; men Rosen har ogsaa construeret en mindre Maskine, der kun danner og besaaer en Fure, men saa til Gjengjæld ogsaa skal kunne trækkes af 1 Hest og betjenes af 1 Mand.

For Frøets Tildækning med Jord gjøres Intet, men denne opnaaes i tilstrækkelig Grad derved, at en Del af den af Skjæret til begge Sider opkastede løse Jord dels strax af sig selv løber tilbage i Renden, dels senere af Regnvandet føres ned i samme.

Skjøndt det nu saaledes er at vente og haabe, at Saaning som den billigste og hurtigste Culturmethode med Tiden vil blive anvendt i stedse større Omfang, er Plantning, som sagt, dog endnu næsten overalt den eneste brugte Methode, og derfor skal der endnu her siges nogle Ord om samme. Naar Plantning skal lykkes, maa man ikke alene have vel forberedt Jord og gode Planter, men selve Plantningen maa ogsaa udføres med den størst mulige Forsigtighed og Omhu.

Plantehullerne graves sædvanlig Aaret før man vil plante, for at den raa opgravede Jord først kan blive tilbørlig paa-virket af Luften. Bedst opnaaes dette, naar Jorden lægges i en Bunke ved Siden af Hullet, hvorved dettes indvendige Sider tillige udsættes for Frostens og Luftens frugtbariggørende Indvirkninger, og først atter fyldes i det kort før Plantningen; men de saakaldte blinde Plantehuller give dog ogsaa meget gode Resultater. Ved Gravningen af disse sidste lægger man ikke Jorden ved Siden af, men kaster den strax over i det foregaaende Hul, saaledes at det øverste kommer nedad og det

nederste opad. I den saalebes vendte og løsnede Jord vil Luft og Frost ogsaa nok kunne trænge ind, om end ikke saa fuldstændigt, som naar Jorden ligger ovenfor Hullet. Men, da de blinde Plantehuller ere billigere end de aabne, fordi Udgifterne til Hullernes Fyldning spares, ere de dog, uagtet Niemedet med Gravningen mindre fuldstændig opnaaet, de mest brugte.

Paa almindelig god Hebejord gjøres Hullerne 1 Fod dybe og ligesaa brede; hvor der derimod findes Ahl, beroer Dybden paa dennes Beliggenhed, da Hullerne om muligt bør gaae igjennem Ahlen. Ofte bliver dog en saadan fuldstændig Gjennembrydning ved Haandkraft altfor kostbar, og det burde derfor nærmere undersøges, om ikke den belgiske Ahlploug, som ifølge en Indberetning*) fra den danske Ministerresident i Brüssel benyttet ved Campinens Opdyrkning, ogsaa kunde finde Anvendelse paa de jydste Heber. At Ahlens Gjennembrydning er overordentlig gavnlig, er hævet over enhver Tvivl. Vandet, som saalænge Ahlen danner et sammenhængende Lag, bliver staaende i Jordoverfladen, og gjør denne sur og uskiftet til at frembringe og ernære træagtige Væxter, forsvinder derved, og Træernes Pælerødder kunne gjennem de brudte Aabninger uhindret udvikle sig; men ikke nok hermed vil den tilbageblevne Ahl, som ikke mere bevares og vedligeholdes ved en stadig og sur Fugtighed, lidt efter lidt ligeledes forvitre og tilsidst ganske forsvinde, ja maasse endog, som det i den citerede Beretning paaftaaes i Belgien, bidrage til at gjøre Jorden frugtbarere.

Paa en meget ufrugtbar, sur og vandrig Slette i Fredriks-haabs Plantage har man i den nyeste Tid gjort flere Forsøg med Ahlgjennembrydning. De unge Rødgraner vare her plantede i den ved Siden af Hullerne opkaftede Jord, for at hæve dem saameget som muligt over det fugtige Jordsmøn, men alligevel havde de et meget svagt og sygeligt Udseende, ja de

*) Denne er under 10de Marts 1855 fra Indenrigsministeriet oversendt til det daværende Domainedirectorat.

fleste af dem truede endog stærkt med at gaae ud. For at formindste den skadelige Fugtighed, gravede man nu flere Grøfter gjennem Ahlen, der paa dette Sted er omtrent 1 Fod tyk, men dog ikke overalt af nogen paafaldende Haardhed, og ligger 1 Fod under Overfladen. Dette hjalp ogsaa noget, men kun i en paafaldende ringe Afstand fra Grøfterne. De nærmeste Planterader kom sig kjendeligt, dog især de, ved hvilke den opgravede Jord var kommet til at ligge, saa at der kunde reises Tvivl om, hvorvidt Vandafledningen eller Jordpaalægningen var det mest virksomme Middel til de syge Planter's Helbredelse. For at komme til Biskhed herom vil Skovrider Bang anstille følgende tre Forsøg: Ved de to første afledes Vandet ved en Række Huller igjennem Ahlen til det underliggende Sandlag, der ved en Prøvegravning viste sig at være stærkt vandsugende, men ved det ene kastes den opgravede Jord tilside, ved det andet lægges den om Planterne i de to tilstøbende Rader. Det vil da vise sig, om Jordpaalægningen har nogen gavnlig Indvirkning paa Planternes Væxt, eller om denne fremmes ligesaa godt ved Tørlægningen alene. Da der imidlertid er Rimelighed for, at begge Dele hver paa sin Maade vil virke, skal det tredje Forsøg gaae ud paa at undersøge, hvormegen Andel Jordpaalægningen har i den forbedrede Væxt, ved at udføre samme alene uden samtidigt Gjennemgravning af Ahlen. Endnu et Forsøg med Plantning i selve de gennemgravede Huller, der igjen fyldes med den opgravede Jord, efter at denne først et Aar har ligget ubfat for Atmosfærens Paavirkning, vil blive anstillet, og det er at formode, at dette vil give det bedste Resultat.

So raare og ufrugtbarere Stedet, som skal tilplantes, er, desto mindre Planter anvender man. 3 Alitterne plantes saaledes undertiden endog laarige Frøplanter og hyppigst 2aarige ompriklede Planter; paa Hederne kunne de efter Omstændighederne være noget ældre, dog kan 4 Aars Alderen sjelden uden Skade overskrives, og navnlig bør Udplantningen foregaae, inden de unge Planter begynde at styde kraftige Topstok.

Smaa undersøetlige Planter med tyk Rodknode og stærkt udviklet Rod ere de bedste, og paa at tiltrække saadanne i Planteskolerne bør alle Bestræbelser være rettede. Planteskolerne maa derfor ikke ligge for lunt og især ikke være omgivne af høie Træer, da dette let foranlediger, at de unge Planter faae en geil og svag Væxt; og i denne Henseende udmærke Klitplanteskolerne sig fordelagtigt fremfor flere af Planteskolerne paa de kongelige Distrikter. Ved Gaarden Hesselmed 2 Mil Vest for Varde findes saaledes en ganske fortrinlig Planteskole, der staaer under Proprietair Stokholms umiddelbare Tilsyn og aarlig afgiver flere Hundrede Tusinde udmærket gode Planter til Plantagen paa Borstrup Sande. Aldeles uden Læe bør Planteskolerne dog heller ikke være, og derfor ere Klitplanteskolerne ogsaa omgivne af lave Læebælter og ligeledes afdelte med lignende; men Luft og Lys har fuldkommen fri Adgang og kun de heftigste og raaste Vinde standses og brydes noget. Frøbedene kunne ikke strax taale Solens fulde Paavirkning og beskyttes derfor i Planteskolerne paa de kongelige Distrikter med Granis, der stiftes ned paa begge Sider af Bedet og høies sammen over det. Dette Skyggemateriale er overordentligt hensigtsmæssigt, da det ved Naalenes langsomme successive Affald af sig selv bliver mere aabent og lader mere Lys falde igjennem, efterhaanden som de unge Planter kunne taale mere. Tilfaldt staae kun de afbladede Grene tilbage, men disse give dog endnu noget Læe og nogen Beskyttelse imod Klimaets Raahed, hvorfor man lader dem staae Vinteren over og først det følgende Foraar successtvt tager dem bort. I Klitplanteskolerne mangler man Granis og maa derfor der søge at skaffe de unge Planter Beskyttelse og Skygge ved Hjælp af Skyggelemme af Rør, fastbundne paa store Træammer. Disse Lemme sættes alt efter Omstændighederne paa Sol- eller Vind-siden af Bedene i en hældende Stilling ind over samme og have viist sig meget practiske; men deres Pasning udfordrer naturligvis meget mere Arbeide end Granisenes. At det ikke gaaer an at lade Planteskolerne være aldeles uden Beskyttelse, kan f. Ex. sees paa Grev Knuths Plantage ved Estrvadgaard,

hvor man har lagt Plantebedene uden noget Værn paa de over den aabne Hebe løbende Brandlinier. Hensigten hermed har vel været at vænne de unge Planter til Klimaet; men man har kun opnaaet, at faae svage og sygelige Planter, som efter Udplantningen faa meget lettere ligge under og neppe nogen-
 finde ville kunne danne sunde og kraftige Bevovninger. — Foruden den fornødne Beskyttelse maae Planteskolerne ogsaa have nogenlunde god og velbehandlet Jord, da man ellers umulig kan vente at erholde kraftige og vel udviklede Planter med gode Rødder, og andre burde man dog aldrig plante paa Heberne, hvor de endda kunne have ondt nok ved at holde sig i de første Aar. Altfor fed og nærende Jord maa naturligvis undgaaes, da en saadan let kunde foranlebigge en hyppig Væxt, hvorved Planterne ogsaa blive ustikkede til at udplantes i den magre Hebejord; men Jorden maa kun indeholde saa megen Næring, at Planterne ikke blive forsatte i Værten, men kunne udvikle sig fuldt og uhindret, uden Yppighed, men ogsaa uden Svaghed.

I Klitterne, hvor man, som foran omtalt, benytter meget smaa Planter, for hvis Bevarelse det er af største Vigtighed, at de saa hurtigt som muligt komme i Væxt, stæer Udplantningen, hele Sommeren igjennem, naar Veiret blot er saa fugtigt, at Sandet ikke er levende. Den forenede Varme og Fugtighed vil da snart bringe Planten til at stude nye Sugrødder, og, naar først dette er skeet, er dens fortsatte Væxt forholdsvis sikker. Plantes den derimod først seent paa Efteraaret, vil Røddannelsen først begynde det følgende Foraar, og den spæde, urodfastede Plante følgerlig hele Vinteren igjennem være udsat for mange Farer.

Paa Heberne derimod, hvor man anvender større Planter, der ikke saa let bestadiges af Vinterfulden og hvor Lyngen desuden dog altid hder noget Læ, foretrækkes i Reglen Efteraarsplantning, fordi Planterne da kunne drage den fulde Nytte af Vinterfugtigheden og strax begynde at danne Rødder, naar Foraarsvarmen begynder at paavirke Jorden. Afstanden

imellem Planterne er allerede omtalt. Selve Plantningen udføres paa følgende Maade: I den løse Jord i det forud tilberedte og fyldte Plantehul danner en Arbejder ved at støde en Spade ned og vriffe samme frem og tilbage et fildannet Hul*). Den unge Plante anbringes i dette af en anden Arbejder, som, efter at have draget Omsorg for, at den kommer i den rette Dybde, og paaføet, at Rødderne blive vel udbredte i deres naturlige Stilling, med Hænderne trykker Jorden fast sammen om den. Denne Fremgangsmaade ved Plantningen følges baade paa Heberne og paa Klitterne, kun at man paa disse sidste, hvor Plantehullerne i Reglen ikke forud tilberedes, planter umiddelbart i Sandet og hertil benytter en Spade, der ved sit lange og smalle Blad afviger noget fra den almindelige, samt til at sammentrykke Sandet om Rødderne et kortkastet, men forøvrigt ganske som Spadebladet formet Instrument, der af Planteren benyttes til Plantens Fasttrykning ganske paa samme Maade som en almindelig Plantepind. Dette Redskab, der i Begyndelsen gjordes af Træ, men senere af Jern, er indført, fordi man opdagede, at der, naar Sandet paa sædvanlig Maade sammentrykkes med Hænderne, ofte blev staaende en aaben Hule under Planten, hvis Stilling ved denne Hules senere Sammensynkning forstyrredes. Naar Culturjord anvendes, fører Planteren denne med sig i et Trug og drysser før Hullets Tiltrykning en Haandsfuld paa den unge Plantes Rødder, for at disse i den første Tid, inden de endnu have sat sig fast, kunne finde rigelig Næring. Men ofte bruges dette Culturmiddel ikke, og Meningerne ere meget delte om dets Gavnlighed. Medens det saaledes paa den ene Side synes rimeligt, at de unge Planter maae have godt af

*) Paa Randbøl Distrikt, hvor Plantningen i det Hele taget udføres med særdeles megen Omhu, dannes Hullet ikke paa denne Maade, men ligefrem ved at udgrave Jorden i en til Størrelsen af Roden paa den anvendte Plante svarende Dybde. Dette er ganske vist en bedre Methode, der maa anbefales til Efterligning, hvor den ikke allerede er indført.

den rigeligere Næring, der tilbydes dem, netop paa en Tid, da deres Livsfunctioner ved Omplantningen hemmes, taler paa den anden Side Erfaringen for det Modsatte, idet mange Exempler kunne paavises, hvor Planter, der have faaet Culturjord, i ingen Henseender ere forud for samtidigt, men uden Culturjord plantede Planter.

Naar man efter den rosenste Methode sætter to Planter i hvert Hul, anbringes disse hver i sin Ende af den med Spaden dannede Sprække, saa at de komme et godt Qvarteer fra hinanden. Den ene af disse Planter Anbringelse, der af en øvet Arbejder udføres meget let og hurtigt, er altsaa den eneste Forøgelse af Arbeidet ved en Methode, der giver de bedste Udsigter til en tidligere Sammenlutning, en deraf følgende rasere Tilvæxt og et langt bethdeligere Gjennemhugnings- og Afdrivnings-Udbytte, end den sædvanlige. De besværlige og fortrædelige Efterbedringer, der navnlig paa Heberne ofte antage bethdelige Dimensioner, ville, hvor denne Methode anvendes, rimeligvis om end ikke ganske saa dog for største Delen bortfalde, da man i Reglen kan gjøre Regning paa, at dog idetmindste en af Planterne paa hver Plads vil voxer, i hvilket Tilfælde ingen Efterbedring behøves, ja en saadan behøves ikke engang, om ogsaa begge Planterne hist og her skulde gaae bort, naar dette blot ikke skeer paa to ved Siden af hinanden liggende Pladser. Over Halvdelen af samtlige Planter kan altsaa gaae ud, før Efterbedring bliver nødvendig, men en saa stor Afgang hører dog selv paa Heben til Sjælbeheberne. Den rosenste Plantemethode fortjener derfor vistnok megen Opmærksomhed, om den end ikke ubetinget kan anbefales, før det tilfulde har viist sig, om Trærnes parvise Stilling dog ikke paa en eller anden Maade skader deres normale Udvikling.

Plantning efter Spiralboret er langt billigere end Hulplantning, men bruges dog ikke i noget stort Omfang, uagtet Spiralboret netop synes at maatte være anvendeligt paa Hebernes lette sandede Jorder. Kun i Plantagen ved Estvadgaard er det indført som det vigtigste Culturredsfab, da saavidt vides

alle Plantninger ere udførte ved Hjælp af samme; men disse Plantningers mindre gode Udseende taler just ikke til Gunst for Spiralboret, skjøndt de i de foran omtalte ubeskyttede Plantebede paa Brandlinierne tiltrukne forkuede Planter naturligvis ogsaa have deres Del i Plantningernes maadelige Væxt. Rimeligvis maa man dog ogsaa andre Steeder have gjort lignende Erfaringer om de mindre gode Virkninger af Spiralboret, da det ellers ikke er let at forklare sig, hvorfor dette Redskab kun anvendes saa sjældent. Maaffe den ringe Grad af Udluftning Jorden faaer ved sammes Anvendelse kan være en medvirkende Aarsag til, at Plantningerne lykkes mindre godt; men det kan dog neppe være den eneste, da den løse Jord, i hvilken Luften med Væthed kan trænge ind, ikke synes at kunne trænge saa meget til Udluftning. At Planten kommer til at staae ligesom i en Urtepotte, gjennem hvis faste Vægge den ikke kan udbrede sine Rødder, synes heller ikke at være nogen tilstrækkelig Forklaring; thi ikke at tale om, at ganske den samme Indbenning kan gøres mod almindelige gravebede Huller, hvis Sidevægge jo ogsaa beholde deres oprindelige Fasthed, er det ikke let at forstaae, at den løse Sandjord, hvoraf Jordsmønnen jo her overalt bestaaer, selv i sin naturlige Tilstand skulde kunne sætte nogen væsentlig Hindring imod Røddernes frie Udbredelse. Snarest maa det vel antages, at den rette Grund endnu ikke er funden, hvorfor det meget maa tilraades at lade anstille sammenlignende Forsøg over Spiralborplantning og almindelig Hulplantning.

Det er allerede omtalt, at Jordpaalægning tæt om de unge Planter synes at fremme disses Væxt. Dette er yderligere bleven bekræftet ved et lille Forsøg paa Viborg Hebe, hvor man troer at have sporet en meget gavnlig Virkning af at afstrælle og vende Lyngtørven mellem Planterækkerne.

Skulde det foran anførte nu sluttelig samles i en Hovedsum, da kan det sikkert fastslaaes som ubestridelige Erfaringsresultater,

at i det mindste en stor Del af de hidtil øde og udbrædede Hebe- og Klitstrækninger i Vesterjylland trods den magre Jordbund og det raa Klima med det bedste Haab om et heldigt Udfald vil kunne tilcultiveres med Skov;

at Rødbgranen efter en mere end 60aarig Erfaring er den Træart, som lykkes bedst paa Heberne, medens derimod østerrigt Fyr og Bussfyr passe bedre for Klitterne; og endelig

at Plantning i gravede og vel udluftede Huller er en god og sikker Culturmethode, der, hvor den udføres omhyggeligt og med gode kraftige Planter, i Almindelighed vil give et tilfredsstillende Resultat.

Hebernes Beplantning er saaledes ikke mere noget blindt, uberegnelige Tilfældigheder underkastet Lykkespil; men et ligesaa sikkert, paa paalidelige Erfaringer støttet Foretagende, som ethvert andet Jordbrug. Og, naar man kun drager sig disse Erfaringer fuldstændig til Nytte, ville de Vansteligheder, som stille sig i Veien for et heldigt Udfald af Beplantningsarbejderne, som oftest kunne overvindes.

Dog er Hebeculturen langtfra endnu ikke bragt til den Fuldkommenhed, som den forhaabentlig med Tiden vil kunne naae. Mange Erfaringer maae endnu nøiere prøves og mange helt nye Undersøgelser anstilles, før det kommer saa vidt.

Virkingen af Ahlens Gjennembrudning hører saaledes til de første, ligeledes den Indflydelse, Culturens større eller mindre Tæthed har paa Tilvæksten, fremdeles Jordpaalægningens Betydning samt mange andre Sagttagelser, der endnu ere for ny eller for lidet omfattende til at de kunne gjælde for flere Erfaringer.

Til de sidste maa derimod henregnes Saamaffinens Anvendelse, Plantningen af 2 Planter i hvert Hul, Anvendelsen af Bussfyr som Forcultur paa meget usfrugtbare Steber, Fordeleene ved blandede Bevøninger osv. osv.

Kun ad Erfaringens Veie kunne disse og lignende Spørgsmaal besvares tilfredsstillende, og da deres rette Besvarelse kan blive af uberegnelig Vigtighed for Hebeculturen, vilde det være meget ønskeligt, om de kunde blive Gjenstand for Skoddyrernes særlige Opmærksomhed og omhyggelig prøvede ved omfattende og alfidige sammenlignende Forsøg.

Jagttagelser over Veirforholdene

paa Landbohøjskolen og Landhuusholdningssekskabet's Stationer i Maanederne August, Septbr., October, Novbr. og December 1865.

August 1865.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel- tryk	Regnhøide i Linier	Regnbagens Antal	Luftens Mid- befugtigheds- grad p. 24 St.
		Dag	Varmer	Dag	Varmer				
Landbohøjskolen	15,34	28de	18,72	30te	13,52	27"11,47	25,92	17	64
Hindholm ved Næstved . . .	15,72	15de	19,73	19& 21de	14,33		11,04	12	60
Næsgaard ved Stubbeljøbing	15,29	28de	18,80	30te	13,70	27"11,40	35,15	12	73
Smidstrup ved Hjørring . .	14,57	15de	17,80	1te	12,27		77,19	8	83
Larm ved Varde	14,82	11te	19,73	2den	12,93		41,98	15	73
Skaarupgaard ved Aarhus	14,20	15de	17,77	2den	11,90	27"8,43	55,06	16	78
Maihølggaard ved Sønderborg.	15,88	11te	19,27	9de	13,40		17,76	9	64
Biborg	14,65	12te	17,60	5te	12,07		57,80	16	63
Silleborg . . .	14,59	12te	18,62	2den	12,42		67,53	19	72

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 3die og 31te med 7,25° C.

Middelværdien af ovennævnte 9 Stationers Middelvarme har været 15,01, hvilket er 1,83° C. lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for August Maaned efter 72 Aars Jagttagelser og

0,37° C. høiere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Mars Sagttagelser ved Selfabets Stationer.

August Maaned har saaledes været usædvanlig regnfuld for Jyllands Vedkommende, idet Regnmængden der falder mellem 42 og 77 Linier; derimod har Regnmængden paa Øerne intetsteds naaet Kjøbenhavns Middelmængde (29,5 Linier) og er endog paa flere Steder betydeligt lavere. Det omvendte Forhold fandt Sted ifjor i August, der var meget fugtig i Sjælland, tør navnlig i Vestjylland.

En Udkugle saaes den 4de August omtrent Kl. 10 Aften i Viborg mod Nord; samtidigt saaes en Udkugle i Smidstrup ved Hjørring, der ligger omtrent 16 Mil nord for Viborg; her saaes den meget nær Zenith med en ubetydelig Afvigelse mod Nord; den bevægede sig mod Nordvest med en forholdsvis stor lobret Hastighed; saa det maa antages, at den er falden i ikke lang Afstand fra Smidstrup, dog sandsynligst i Havet.

September 1865.

	Middelværme (C°)	Varmeste Dag		Kølbeste Dag		Luftens Middel- tryk	Regnhøide i Linier	Regndagenes Antal	Luftens Mids- besugtigheids- grad Kl. 2 i Et.
		Dag	Værme	Dag	Værme				
Landbohøjskolen	13,30	9de	18,05	24de	11,05	28"3,68	14,05	5	60
Hindholm . . .	13,92	9de	20,67	29de	12,00		10,13	5	59
Næsgaard . . .	13,94	9de	20,13	24de	11,40	28"3,45	8,48	7	72
Smidstrup . . .	12,97	8de	19,67	29de	9,87		9,36	4	78
Larm	13,28	8de	20,73	25de	11,13		7,77	4	72
Skaarupgaard .	12,65	8de	17,83	12te	10,30	28"0,37	11,65	4	75
Maiholgaard . .	14,06	9de	19,80	1ste	11,10		0,27	1	61
Viborg	12,70	9de	18,33	29de	10,33		1,81	4	65
Silkeborg . . .	13,20	8de	20,28	1ste	10,74		5,97	5	68

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 4de med 3,35° C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $13,34^{\circ}$ C., hvilket er $0,11^{\circ}$ C. lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for September efter 72 Aars Sagttagelser og $1,24^{\circ}$ C. høiere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Sagttagelser ved Selskabet's Stationer.

September Maaned's Middelvarme ligger saaledes meget nær den normale Middelvarme for Kjøbenhavn efter 72 Aars Sagttagelser (13,45), hvorimod Maaned'en har været usædvanlig tør, idet samtlige Stationers Middelregnmængde (7,72) neppe er $\frac{1}{3}$ af den sædvanlige for denne Maaned (25,9).

Maibølgaard har kun havt 0,27 Linier Regn falden paa een Dag. Guldførhoved slet ingen Regn.

October 1865.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel- tryk	Regnsbide i Linier	Regndagens Antal	Luftens Mib- befugtigheds- grad til 2 i pCt.
		Dag	Varme	Dag	Varme				
Landbohøjskolen	7,90	7de	12,32	14de	4,85	27"10,37	25,80	15	72
Hindholm . . .	8,42	7de	13,07	28de	4,27		25,82	14	74
Næsgaard . . .	8,83	2den	13,37	29de	5,63	27"9,91	29,92	14	76
Smidstrup . . .	7,10	6te	12,00	17de	2,87		28,90	12	78
Larm	7,82	7de	12,93	29de	4,13		54,11	16	77
Staarupgaard .	7,26	1ste	12,03	29de	3,60	27"6,77	46,00	13	79
Maibølgaard . .	8,88	8de	13,77	16de	6,23		35,64	18	83
Viborg	7,37	7de	11,87	28de	3,60		31,95	12	78
Silleborg . . .	7,77	2den	12,51	28de	4,05		40,01	16	73

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen haabdes den 15de med $\div 2,85^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $7,93^{\circ}$ C., hvilket er $0,83^{\circ}$ C. lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for October efter 72 Aars Sagttagelser og $0,72^{\circ}$ C. lavere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Sagttagelser ved Selskabet's Stationer.

October Maanedes Middelvarme (7,93) afviger saaledes ikke betydeligt fra den normale Middelvarme for Kjøbenhavn efter 72 Aars Jagttagelser (8,65), hvorimod Maanedens Middeltregnmængde (35,35), har været omtrent 10 Linier høiere end den sædvanlige for denne Maaned (25,8), og dette større Middeltal fremkommer ved at 3 af Sjællands Stationer have havt dobbelt saamegen Regn som sædvanlig, medens Sjællands og Dernes Middeltregnmængde overstiger den sædvanlige med 6 Linier.

November 1865.

	Middelvarme (C)	Varmeste Dag		Kuldeste Dag		Luftens Middelt- tryk	Regnsøide i Linier	Regnbagens Antal	Luftens Mid- delvindheds- grad Kl. 2 p. Et.
		Dag	Varme	Dag	Varme				
Randbøhøjskolen	5,30	6te & 26de	8,45	10de	1,88	28" 0,74	21,99	19	85
Sindholm . . .	5,18	24de	9,37	14de	0,40		17,77	14	88
Næsgaard . . .	5,60	24de	9,20	13de	1,93	28" 0,38	26,98	18	86
Smidstrup . . .	5,29	26de	8,67	15de	2,00		25,03	14	86
Larm	5,07	24de	9,47	14de	0,33		33,94	23	89
Staarupgaard .	4,93	26de	8,87	12te	0,33	27" 9,14	19,98	17	91
Malsgaard . . .	5,73	26de	8,80	12te	2,47		14,96	14	90
Biborg	5,02	25de	8,40	10de	2,00		28,18	17	86
Silleborg . . .	5,20	24de	9,48	12te	1,21		22,68	18	89

Den laveste Varmegrad paa Randbøhøjskolen havde den 11te og 13de med $\div 2,35^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $5,26^{\circ}$ C., hvilket er $1,35^{\circ}$ C. høiere end Kjøbenhavns Middelvarme for November Maaned efter 72 Aars Jagttagelser, og $1,30^{\circ}$ C. høiere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selskabets Stationer.

Middeltallet for Nedslægets Størrelse paa alle Stationer fjerner sig ikke synderlig fra Kjøbenhavns Middeltregnmængde efter 44 Aars Jagttagelser.

December 1865.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag		Koldeste Dag		Luftens Middel- tryk	Regnhøide i Linier	Regnbagens Mængde	Luftens Mib- delstugtigheds- grad § 1. 2 i p. 6.
		Dag	Varmer	Dag	Varmer				
Landbohøjskolen	2,57	10 ^{de}	5,52	12 ^{te}	÷2,62	28"3,97	1,94	12	91
Hindholm . . .	3,08	22 ^{de}	7,07	12 ^{te}	÷2,73		3,44	4	87
Næsgaard . . .	2,97	22 ^{de}	6,60	12 ^{te}	÷1,77	28"3,94	12,36	9	90
Smidstrup . . .	3,64	16 & 22 ^{de}	7,27	12 ^{te}	÷0,80		3,04	4	82
Larm	3,66	21 ^{de}	7,27	12 ^{te}	÷2,33		10,70	10	90
Staarupgaard .	2,99	22 ^{de}	7,83	12 ^{te}	÷1,77		3,41	8	91
Malbølgaard . .	3,31	22 ^{de}	6,53	25 ^{de}	0,40		6,57	4	97
Viborg	3,12	22 ^{de}	7,13	12 ^{te}	÷1,87		2,98	7	86
Silkeborg . . .	3,55	22 ^{de}	7,94	12 ^{te}	÷2,43		5,93	5	89

Den laveste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde den 12te med $\div 4,85^{\circ}$ C.

Middelvarmen af ovennævnte 9 Stationer har været $3,21^{\circ}$ C., hvilket er $2,27^{\circ}$ C. høiere end Kjøbenhavns Middelvarme for December Maaned efter 72 Aars Jagttagelser, og $1,30^{\circ}$ C. høiere end Middelvarmen af de 4 foregaaende Aars Jagttagelser ved Selskabets Stationer.

December Maaned har saaledes været meget mild og tør, idet Middelregnmængden for samtlige Stationer kun har været omtrent $\frac{1}{4}$ af den sædvanlige.

Anm. Maanedens fande Middelvarme bliver paa Landbohøjskolen bestemt ved Jagttagelser Kl. 7, 12 og 11; sammesteds ligesom paa alle de andre Stationer bliver Varmen ogsaa iagttaget Kl. 8, 2 og 10. Forskjellen paa Landbohøjskolen mellem de to Jagttagelsesrækker bliver brugt som Rettelse for de andre Stationers Vedkommende. Den under varmeste og koldeste Dag opførte Middelvarme er derimod Middeltallet af Jagttagelserne Kl. 8, 2 og 10 uden Rettelse. — Lufttrykket bliver bestemt som Middeltal af Jagttagelserne Kl. 8, 2 og 10.

Regnhøide i Skovegne i August, September, October og
November 1865.

a. Silkeborg—Frijsenborg:

	August.	Septbr.	Octbr.	Novbr.
	Pinier	Pinier	Pinier	Pinier
Gludsted	73,09	4,51	43,28	24,50
Guldforhøved	56,56	0,00	47,78	31,00
Rødbæk (Skov)	44,67	3,53	45,33	34,86
Grønbæk	51,69	7,87	35,30	22,09
Kalbhygaard	59,38	3,56	42,29	26,53
Kraghlund (Skov)	63,41	4,31	35,08	19,69

b. Frederiksdal ved

Fursøen:

Smørum	24,79	6,05	21,84	16,17
Store Harekølv	17,67	13,50	23,75	22,50
Humletofte	17,17	"	"	"
c. Samsø, Drøslund	24,35	6,22	37,82	14,83

Agerdyrkningsberetning.

(Fra Slutningen af December.)

Efter de meget tørre Forsommermaaneder tiltog Regnmængden igjennem Juli — med en almindelig Regnmængde — og ind i August, som for Jyllands Vedkommende bragte meget mere Regn end sædvanligt, — paa enkelte Steder endog mellem 6 og 7 Tommer, medens Regnmængden paa Derne heller ikke i denne Maaned naaede det Almindelige. Selv Begyndelsen af September bragte flere Steder nogle gode Regndage, som meget støttede den senere Rugsaaning; men saa begyndte en af de tørreste Efteraarsperioder, vi i lang Tid have haft, — tør, ikke blot fordi der ingen Regn faldt, men tillige fordi Vinden bortblæste den Smule Fugtighed, der var i Jorden; i Eggen Vest for Silkeborg faldt saaledes ikke en Draabe Regn i hele September, noget som ikke før er hændet ved nogen af Landhuusholdningselskabets Stationer. Lidt Rattedug var det eneste, der lædste de hentørrede Planter, indtil endelig i Midten af Oktober den Efteraarsregn begyndte, der, ledsaget af mildt Veir, saa meget bidrog til paa flere Maader at lette de mørke og mistrøstende Udsigter baade hvad Foder- og Vandmangel og hvad Vintersæden vedrørte, hvormed Landmanden gik Efteraar og Vinter imøde.

Indbjergningen af Kornet var næsten overalt tilendebragt inden Slutningen af August og fra alle Steder fremhøve

Beretningerne den gode Tilstand, hvori Kornet blev bragt i Huus. For Sjællands Vedkommende var dette især let, da Regnmængden her var mindre end i Landets andre Egne; desuden var det hovedsagelig Byger, der bragte Regnen, og de afløstes hurtigt af klart og friskt Veir med Tørring i Luften. I det nordlige Jylland indtraf Regnen ledsaget af stille lumre Dage i Rughøsten, som derved blev noget besværlig for denne Egn's Vedkommende, men nogen egentlig Skade forarsagedes dog ikke derved. Ogsaa hele Jyllands Østkyst ned tales der om de hyppige Regnbyger i Høsten, uden at de dog have kunnet forulempe denne; især synes Høstforholdene paa Grund af en mere end almindelig stor Regnmængde i Aarhuus-Kanders-egnen at have været en Deel vanstelige; men ogsaa der lykkedes det dog tilfids at faae Kornet godt i Huus. Da den meste Regn faldt som Byger, følger det af disses Charakter, at Indbjergningsvanstelighederne ofte have været meget forskjellige paa temmelig nærliggende Gaarde.

Det er imidlertid ei udelukkende det gunstige Veirligs Skyld, at Høsten blev bragt saa vel i Huus overalt; det tarvelige Udbytte, hvad Fyld angaaer, bidrog desværre altfor meget til at lette Arbeidet. Stakke udenfor Gaardene høre til de store Sjeldenheder, mange Steder ere ei engang Kaderne fulde, og i Gjennemsnit vil der efter Fyld neppe være ablet mere end det Halve til $\frac{2}{3}$ mod en almindelig Høst; især er det nordlige Sjælland, Fyen og Jylland, ligesom dettes Midtland, uheldig stillet; det sydligere af Verne og det østlige Jylland, men dog navnlig enkelte Egne i det vestlige Jylland have derimod en rigeligere Høst til Fyld, omtrent $\frac{2}{3}$ af det almindelige. Bedst synes Høsten at have været i det Slesvigske, navnlig i Sundeved, og vi maae udtale vor Glæde over, at dette, om end kun lidet, dog noget vil bidrage til at lette det Tryk, hvorunder denne, Danmark saa trofaste Befolkning under og efter Krigen har lidt.

Det er hverken Insekter eller Plantesygdomme, der iaar have været Skyld i denne uheldige Høst; — der har vel

været en Deel Hvedemyg enkelte Steder i det nordlige Sjælland, lidt Røst paa Hveden, navnlig Manchesterhveden, lidt Orm i Rapsen, navnlig i Jylland, Støvbrand i Bygget og Snegle hist og her, men det er dog alt af en uvæsentlig Betydning. Den Skade, Smældelarven i den tørre Tid anrettede paa Gæstengene i Nordfløvig, synes derimod forholdsvis at have været alvorligere, da det flere Steder af den Grund ei har kunnet betale sig at flaae Engene. Man kan nok sige, at det væsentligt skyldes de abnorme Veirforhold med Nattefrost, Storme og Tørke, at flere af disse Planteonder iaar bleve holdte indenfor saa snævre Grændser, thi strax ved Sommerens Begyndelse var der stærk Anlæg til flere af dem.

Men det er disse samme abnorme Veirforhold, der bære Skylden for den simple Høst; — i det tidlige Foraar tegnede alt saa godt og lovende, men efter Stormen i Mai, der fulgtes af den stærke Nattefrost og Kulde i Begyndelsen af Juni og hele denne Maanedes Tørhed svandt ethvert Haab om en god Afgrøde, og om det noget gunstigere Veir i Juli og August end kunde bøde lidt paa Markernes sørgelige Udseende, saa var dog Kornet altfor langt fremrykket i dets Udvikling og havde faaet et uopretteligt Anæf til at nogen større Forbedring kunde finde Sted.

Stor har navnlig i en saadan Sommer Fordeleene været for de kraftige og velbehandlede Jorder, idet de have givet Planterne Kraft til for en ikke ringe Deel at modstaae det uheldige Veirligss ellers saa dominerende Indflydelse. Dette fremhæves i flere af Beretningerne, og navnlig udtaler en Beretning fra Mors sig stærkt derom; — Mebdeleren, der nemlig sidste Sommer bereiste meget af Nørrejylland, har derved haft Lejlighed til fuldt at erkjende, hvor ulige bedre forholdsvis Kornet stod paa Mors, og hvorledes dette ikke alene hidrørte fra den af Naturen frugtbare Jord, men ogsaa fra den mangeaarige stærke Kjærnesodring, som der finder Sted.

Hveden stod kort og tyndt, idet den vedholdende Tørke standsede Straaets Væxt, men Årene fyldtes med godt Korn

og om end Kornudbøttet for Dernes Bedkommende vil blive under en Middelhøst, saa vil det for Thylands og navnlig Slesvigs Bedkommende dog nærme sig temmeligt dertil.

Rugen er meget forskjellig. Af alle Kornarter leed den mest ved den stærke Frosttaage Natten mellem den 31te Maj og 1ste Juni, ledsaget af eller maaskee snarere fremkaldt ved en stærk østlig Vind efter de foregaaende Dages nordvestlige Storm. Navnlig leed den tidligtfaaede Rug, da den netop de Dage stod i Blomstring, og den leed saa meget mere som det helbige Foraar havde udviklet den usædvanlig stærkt. Denne ene Nat gjorde overordentlig Skade, mindre paa Sjælland, mere paa Fyen, men dog navnlig stærkt i Thyland, hvor den paa enkelte Marker saa aldeles ødelagde Rugen, at denne enten strax maatte omhugges og laves i Hø, og Jorden da besaaes med Boghvede, Roer o. lg., eller at den ogsaa, hvor man ikke strax rigtig indsaae og vurdere Skaden og derfor lod den staae, senere viste sig at være aldeles svang, saa det slet ikke kan betale sig at udtærste den. Navnlig i det midterste og nordlige Thyland var denne Taage meget flem, og Egnen omkring Gudenaadalen og derfra udløbende Sidedale have lidt betydeligt. En Godseier i denne Egn meddeler saaledes, at han ikke har høstet nogen Frugt af 800 velbehandlede kraftfulde Frugttræer, der vare plantede fra 1849—54, men som stode i en Have tæt ved en Aa og Eng, hvorimod der paa de højtliggende Steder der i Egnen har været høstet megen Frugt.

Det kan derfor ikke undre, at Rughøsten selv paa tæt ved hinanden liggende Gaarde er yderst forskjellig, at megen Rug som sagt slet ikke bliver udtærstet og at Udbøttet af den udtærstede Rug varierer fra 2 til 10 Skpr. i Traven; hvor Frosttaagen slet ikke havde berørt den, giver den mange Steder godt Udbytte, medens derimod f. Ex. Bendskjæl neppe vil kunne brødsøde sig selv. Hvad her er sagt gjælder nærmest for Thylands Bedkommende, men om Derne end leed mindre af Frosttaagen hin Nat, saa leed de dog meget, og isvrigt virkede Kulden gennem hele den første Halvdel af Juni meget skadelig.

Om Udbytten af Rughøsten derfor end ikke er underkastet saadanne Forstjelligheder som i Sylland, saa er dog Gjennemsnitsudbyttet for Derne maastee mindre end Syllands, og i de fleste Beretninger nævnes den som Aarets daarligste Kornart. Desuden afplukkede Stormen d. 1ste August en Deel, maastee endog 1 Fuld af den tarvelige Rugafgrøde, der stod paa Markerne.

Kapsen har været ret god iaar og ikke lidt synderlig af Viller, dog mere i Sylland end paa Derne, ligesom den ogsaa det førstnævnte Steed leed meget af Stormene i Slutningen af Maj, især d. 30te, som afblæste en Masse Blomster navnlig i Toppen.

Bygget har for Dernes Bedkommende været en af de bedste Afgrøder, skjøndt den heller ikke har naaet en Middelhøst; i Sylland har den derimod været daarlig, om end noget bedre i den sydlige, end i den nordlige Deel; bedst synes den forholdsvis at have været i det vestlige Slesvig, sydvestlige Sylland og paa Bornholm. Her er tillige den Uoverensstemmelse, at medens den tidligtsaaede er blevet den bedste paa Derne, har den sildigtsaaede havt Fortrinet i Sylland, da den der endnu fik Gavn af den seent indtrædende Sommerregn. Bygget har overalt en ret god Vægt, men har ikke givet smukt Korn, dels er den en Deel mørk i Kjøernen og dels var den mange Steder noget tvegrødet og holder paa Avnen, saa den er vanskelig at faae kjørnet.

Ogsaa Havren har paa Derne været bedre end i Sylland, saa man i sin Almindelighed kan sige, at medens Sylland har havt bedst Vintersæd, have Derne havt bedst Vaarsæd. Havren staaer imidlertid næsten overalt en Deel tilbage for Bygget, navnlig giver den meget lidt til Fyld, hvorimod den, dragende Fordel af Julireggen, giver ret godt af Kjerne.

Erterne have, skjøndt de i Foraaret leed en Deel af Insekter, givet et ret taaleligt Udbytte, navnlig paa Derne. I Modsatning til alle de andre Kornarter, fylde de ret godt, ere nogenlunde bælgfattede og ere i Reglen bjergede godt, men deres

Dyrkning er jo allerede meget indskrænket og bliver det mere Aar for Aar.

Bøunnerne tegnede ret godt, men Tørken satte dem tilbage og en stærk Hebe afføed de øverste Vælgte flere Steder, saa de ei vare saa bælgrige, som man havde ventet.

Om Viskerne gjælder tilbøds hvad der er sagt om Ærterne, dog ere de mindre tilfredsstillende.

Boghveden er flere Steder lykkes meget godt, saaledes navnlig i Slesvig. Dette gjælder kun om den tidligt saaede og navnlig den, der var bleven saaet i Stubbene efter den ved Frosttaagen ødelagte Rug; den udviklede sig smukt, begunstiget af Regnen og Varmen i Juli og August, leed vel en Deel af Storme, men vil dog give et over Forventning godt Udbytte. Den tidligt saaede blev i Almindelighed ødelagt af Kulden og Tørken i Juni.

Kartoflerne have ikke i mange Aar givet et saa godt Udbytte som iaar, og dette faaer saamegen mere Værdi som mangfoldige af Beretningerne melde „Ingen Sygdom“. Kun fra Egnen Syd og Øst for Randers klages over, at Kartofflerne ogsaa iaar vare meget angrebne; ellers synes Sygdommen kun at være optraadt sporadisk, om den end maastee nok vil indfinde sig en Deel i Kulerne. At derimod Haabet om, at Sygdommen nu skulde være i Vortgang, vil blive stadfæstet, turde imidlertid ifølge Sygdommens Charakter være meget tvivlsomt; der maa følge flere gunstige Sommere uafbrudt efter hinanden for at dette skal kunne ventes.

Kodfrugterne havde meget at kæmpe med ved Juni Maanedes Tørke, og naar vi tage Hensyn hertil, maae de siges at være lykkes godt. I en Beretning fra Horsensegnen heder det endog, at Aaret har godtgjort, „at Koedyrkning i Jylland hvert Aar forholdsvis kan lykkes fuldkommen ligesaa godt som Korn“. Koernes Taknemmelighed for en kraftig og omhyggelig Behandling har navnlig i en Sommer med saa uheldige Vejrforhold som de sidste, ret havt Lejlighed til at vise sig; derpaa har det væsentlig beroet, om man har havt et tilfredsstillende Udbytte eller Misvært. Bedst synes Gulerødderne at være lykkes. Forsøgene med i de strax ompløjede Rugstubbe at saa Stubroer for at bøde paa Aarets knappe Fodermængde, maatte ifølge den lange tørre Eftersommerperiode mislykkes.

Ved Regnen i Høsten kom Græsmarkerne sig en Deel og stød kraftigere, end man efter Aarstiden kunde vente; men den lange Tørringsperiode i September og først i Oktober fulgte efter og bortvisnede atter Markerne, saa at der paa den

Tid var stor Græsnød overalt. Da Jylland og navnlig det nordlige deraf havde faaet mere Regn (det dobbelte) i August end Verne, lyde Klagerne langt fra saa stærkt fra dette som fra disse. Stubbegræsning var der kun lidt af, undtagen den nye Kløver, der havde staaet thndt i den første Halvdeel af Sommeren, men som ved Augustregnen stod rasst frem og var til megen Støtte overalt. Da Regnen atter indfandt sig i Midten af Oktober bleve Markerne 3die Gang grønne, og om de end ikke formedelst den fremrykkede Aarstid kunde fuldt forsyne Kvæget, saa vare de dog, navnlig i et fodertrængt Aar som dette, til stor Hjælp; i Reglen tog man Kvæget paa Stald om Natten, gav dem et Aften- og Morgenfoder af Halm, Kjørne, Rooblade o. lg., men lode dem iøvrigt indtil de sidste Dage i Maaneden eller Begyndelsen af November gaae ude om Dagen, begunstiget af det særdeles milde Vejr, hvilket det for en stor Deel maa skyldes, at Kvæget holdt sig saa godt, og at det ikke helt gik fra Melken. Endnu langt hen paa Vinteren saae man mange Steber en Deel Kvæg ligesom ogsaa navnlig Faar gaae ude. At Kvæget imidlertid kom magrere paa Stald end almindeligt, kunde ikke undgaaes.

Satte Kvæget nu end af paa Melken under disse ugunstige Forhold, saa var denne paa den anden Side ualmindelig smørrig, og Mejeriudbøttet har navnlig i Jylland været nogenlunde. Sees der desuden hen til de ualmindelig høie Smørpriser, har det endog i sin Helhed været ret tilfredsstillende.

Kvægets Sundhedstilstand har med nogle enkelte Undtagelser været særdeles god. Derimod er det ikke uden stor Frygt for Fodermangel, at Alle ere gaaede Vinteren imøde, — Halmen fylde kun noget over det Halve af almindeligt og Høet endnu mindre. Ethvert Middel er derfor benyttet for at forebygge denne; saaledes har man sine Steber hjerget meget stærk og sid Mosehø, som ellers kun bruges til Strøelse; de gamle Beholdninger af Halm blive alle tagne i Brug; trods de meget høie Kornpriser opfodres dog en betydelig Deel af Kornet og navnlig i Fedningsegnene søger man ved en stærkere Tilgift af Kjørne hurtigere at gjøre Kvæget færdigt til Slagting for derved at spare paa det knappe Hø- og Halmfoder; en Mængde, der ikke forhen have brugt Olielager, fodre iaar med disse, og Oliemøllerne i Jylland have udsolgt. Og endelig har man i mange Egne maattet reducere Besætningerne dels ved Salg, dels ved Nebslagting. Dette har navnlig været Tilfældet i Jylland, uagtet dette forholdsviis ikke er mindre forsynet med Foder end Verne, men da de foregaaende

Aar havde givet rigeligt Foder, havde man lagt temmelig stor Besætning til, og da Kreaturpriserne vare lave, havde man ikke villet sælge. Følgen deraf var, at Alle, og navnlig Bønderne, havde for mange Kreaturer; en stor Mængde kom derfor paa Markedet, og da Alle vilde sælge, Ingen kjøbe, trykkedes Priserne paa Kvier og Tillæg meget; en Masse halvgamle Køer bleve slagtede og Kjødet solgt for Spotpris, 4 til 7 Skill. pr. Pund.

Vintersæden er kommen særdeles godt i Jorden, men formedelst Tørken kom den høist ulige op, meget først efter en Maanedes Forløb, og det skyldes det ualmindelig milde Efteraar, at Vintersædsmarkerne desuagtet frembød et smukt Skue inden Vinterens Komme. Kun Rapsen, hvoraf der iaar formedelst de høje Rapspriser sidste Sommer er saaget meget mere end ellers, er mange Steder saa blandet med Ugerkaal, som ikke har kunnet spire i den tørre Sommer, at den har lidt en Deel deraf.

Saaavel den forløbne Sommer som Efteraaret har været gunstigt for mange Grundforbedringer, og især er det heldigt, at disse kunne fortsættes saa langt ud paa Vinteren, hvorved i alt Fald en Deel af den Arbejdsløshed blev undgaaet, som vilde have været saa meget mere trykkende under nærværende høje Priser paa Livsfornødenheder. Draining, Mergling, Vandløbs og Vandsteders Oprensning i den tørre Tid og Byggeforetagender have fundet Sted i stort Maal baade paa de større og mindre Gaarde; navnlig er det glædeligt at see den Sands for Forbedringer, som nu ogsaa ytrer sig hos Bønderne, og som især skal vise sig stærkt i Aarhusseggen; paa de kolde stærke Leerjorder i Eggen Nord for denne By viser Drainingen især stor Virkning.

Vi kunne ei slutte denne sidste Beretning om Aaret 1865 uden at fremhæve den Interesse og det livlige Opving i Kvægsedningen, som den i Aarets Løb aabnede Handelsforbindelse med England har bragt tilveje; giv det i Virkeligheden maa blive af den store og heldige Betydning for det danske Agerbrug, som dette synes at kunne vente sig deraf; — det er paa Landmændene selv, at dette væsentligt vil beroe.